

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS
AGRICULTURE AND FOOD SECTOR IN LITHUANIA

2010

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

LIETUVOS
ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS

AGRICULTURE AND FOOD SECTOR
IN LITHUANIA

2010

VILNIUS, 2011

UDK 338.43(474.5)

Li 334

Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2010 (*online*). Autorių kolektyvas: R. Melnikienė – vadovė... [et. al.]. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2011. – 212 p.: iliustr., lent., reziumė (angl.).

ISSN 2029-4980

Leidinyje pateikta Lietuvos žemės ir maisto ūkio 2006–2010 metų analitinė apžvalga. „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2010“ skirtas valdymo ir savivaldos, mokslo ir mokymo institucijų atstovams, visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkiu, žuvininkyste ir kaimo plėtra.

Leidinį parengė Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Autorių kolektyvo vadovė dr. Rasa Melnikienė

Mokslinė redaktorė dr. Nijolė Pelanienė

Recenzantai: prof. habil. dr. Antanas Poviliūnas
doc. dr. Sigitas Vaitkevičius

Redaktorė ir korektorė V. Šilaikienė

Maketavo ir į anglų kalbą vertė V. Girgždienė

Cituoiant būtina nurodyti šaltinį.

© Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2011

TURINYS

CONTENTS

PRATARMĖ	
<i>FOREWORD</i>	
I. LIETUVOS AGRARINIS SEKTORIUS ES KONTEKSTE	7
<i>I. LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR IN THE EU CONTEXT</i>	
1. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus reikšmė šalies ekonomikai. Rasa Melnikienė	7
<i>1. The importance of agricultural and food sector on the national economy</i>	
2. ES ir nacionalinė parama bei jos įtaka Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai. Artiom Volkov	15
<i>2. EU and national support and its impact on the agricultural and food sector in Lithuania</i>	
3. Žemės ūkio ištekliai	23
<i>3. Agricultural resources</i>	
3.1. Žmogiškieji ištekliai. Dalia Vidickienė	23
<i>3.1. Human resources</i>	
3.2. Žemės ištekliai. Gediminas Kuliešis, Artūras Lakis	31
<i>3.2. Land stock</i>	
3.3. Techniniai ir energetiniai ištekliai. Irena Skrebutėnienė, Jonas Liaukonis, Valė Malūnavičienė	39
<i>3.3. Technical and energy resources</i>	
II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS BENDROJOJE RINKOJE	45
<i>II. LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR IN THE SINGLE MARKET</i>	
1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje. Albertas Gapšys	45
<i>1. Changes of trade of agricultural and food products in the domestic market</i>	
2. Užsienio prekybos žemės ir maisto ūkio produktais tendencijos. Tamara Petuchova, Audronė Laskauskienė	48
<i>2. Tendencies for foreign trade in agricultural and food products</i>	
3. Žemės ir maisto ūkio produktų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkose	63
<i>3. Competitiveness of agricultural and food products in the domestic and foreign markets</i>	
3.1. Grūdai. Vidmantas Bradūnas	63
<i>3.1. Cereals</i>	
3.2. Pienas. Deiva Mikelionytė	85
<i>3.2. Milk</i>	
3.3. Mėsa. Albertas Gapšys	96
<i>3.3. Meat</i>	
3.4. Cukriniai runkeliai. Viktoras Vaikutis	110
<i>3.4. Sugar beet</i>	
3.5. Bulvės. Ingrida Lukošitė	113
<i>3.5. Potatoes</i>	
3.6. Daržovės. Ingrida Lukošitė	119
<i>3.6. Vegetables</i>	

3.7. Vaisiai ir uogos. Laura Petrauskaitė	126
3.7. <i>Fruit and berries</i>	
3.8. Rapsai. Vidmantas Bradūnas	133
3.8. <i>Rapeseed</i>	
3.9. Žuvininkystės produktai. Ovidija Eičaitė	140
3.9. <i>Fisheries products</i>	
III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO STRUKTŪRINIAI POKYČIAI	145
<i>III. STRUCTURAL CHANGES IN THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR</i>	
1. Bendroji žemės ūkio produkcija. Irena Kriščiukaitienė, Selemutė Andrikienė	145
1. <i>Gross agricultural output</i>	
2. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektų struktūra. Aldona Stalgienė	149
2. <i>Structure of agro-food industry entities</i>	
3. Ūkių veiklos rezultatai. Arvydas Kuodys, Vaidotas Kučas, Rima Daunytė	158
3. <i>Results of farm business survey</i>	
4. Maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonių veiklos rezultatai. Aldona Stalgienė	176
4. <i>Survey of manufacture of food products and beverages</i>	
5. Alternatyvių žemės ūkiui verslų plėtra kaimo vietovėse. Erika Ribašauskienė, Diana Šalengaitė	185
5. <i>Development of alternative businesses in rural areas</i>	
6. Ekologinis žemės ūkis. Birutė Stankaitytė, Aldona Stalgienė, Virginijus Masionis	193
6. <i>Organic agriculture</i>	
7. Žuvininkystės sektoriaus apžvalga. Viktoras Vaikutis	201
7. <i>An overview of the fisheries sector</i>	
REZIUMĖ	210
<i>SUMMARY</i>	
SANTRUMPOS	212
<i>ABBREVIATIONS</i>	

PRATARMĖ

Leidiny „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2010“ yra dvyliktasis iš Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (LAEI) kasmetinių leidinių. Tai analitinė ekonominė žemės ūkio, perdirbamosios pramonės ir žuvininkystės apžvalga, parengta pagal statistinę informaciją, žemės ūkio, perdirbamosios pramonės ir žuvininkystės įmonių atskaitomybės duomenis, LAEI darbuotojų atliktų tyrimų rezultatus.

2010 metai Lietuvos žemės ir maisto ūkiui nebuvo lengvi. Nors dėl pasaulinės ekonominės krizės sumažėjęs vartojimas vidaus ir užsienio rinkose žemės ūkiui ir maisto pramonei turėjo mažiau įtakos nei kitiems Lietuvos ūkio sektoriams, tačiau dėl nepalankių klimatinių sąlygų sumažėjo daugelio žemės ūkio produktų gamybos apimtys. Jų mažėjimą iš dalies kompensavo supirkimo kainų augimas. Dėl to žemės ūkyje ir susijusiose paslaugose sukurta bendroji pridėtinė vertė buvo mažesnė nei prieškriziniu laikotarpiu, bet išliko maždaug 2009 metų lygio (išankstiniais duomenimis, sudarė 2349,6 mln. Lt). 2010 metais Lietuvos žemės ir maisto ūkis net 22,8 proc. padidino eksportą ir viršijo prieškrizinio laikotarpio rezultatus. Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 metų yra teigiamas. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, jis padidėjo 538 mln. Lt, iki 1867 mln. Lt. Šalies žemės ūkio plėtrą skatino Europos Sąjungos (ES) ir nacionalinio biudžeto parama. 2010 metais Lietuvos biudžete lėšų dalis, skirta žemės ūkio tiesioginei ir investicinei paramai, intervencinėms ir kitoms rinkos reguliavimo priemonėms finansuoti, sudarė 2,59 mlrd. Lt.

Leidinyje pateikti penkerių metų laikotarpio žemės ir maisto ūkio plėtros rodiklių pokyčiai, daugiau dėmesio skiriant 2010 metų įvykiams ir rezultatams. Siekiant išsaugoti pagrindinių tendencijų lyginimo galimybę, visose apžvalgose duomenys pateikiami laikantis bendros metodologijos ir struktūros.

Kaip ir kiekvienais metais, naudotasi kai kuriais išankstiniais 2010 metų statistiniais rodikliais. Galutiniai ekonominiai bei finansiniai rezultatai atsispindės vėliau išleistuose Statistikos departamento leidiniuose ir kitų metų LAEI apžvalgoje.

Leidiny skiriamas visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkio laimėjimais ir problemomis. Naudingos medžiagos jame ras žemės ūkio specialistas ir mokslininkas, ūkininkas ir verslininkas, dėstytojas ir studentas.

Nuoširdžiai dėkojame Statistikos departamento ir Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (ŽŪM) vadovams ir darbuotojams už statistinę informaciją bei patarimus. Laukiame ir Jūsų, gerbiami skaitytojai, pastabų bei pasiūlymų.

Lietuvos agrarinės ekonomikos
instituto direktorė

Dr. Rasa Melnikienė

I. LIETUVOS AGRARINIS SEKTORIUS ES KONTEKSTE

I. LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR IN THE EU CONTEXT

1. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus reikšmė šalies ekonomikai

1. *The importance of agricultural and food sector on the national economy*

Krizės metais žemės ūkio ir maisto pramonės sektoriai šiek tiek amortizavo Lietuvos ūkio nuosmukį. Stabilią, palyginti su kitais ekonomikos sektoriais, žemės ūkio ir maisto pramonės situaciją lėmė keletas priežasčių. Žemės ūkio ir maisto pramonės produkcija vartotojams yra pirmo būtinumo prekė, todėl šie sektoriai išvengė daugelį Lietuvos ekonomikos sektorių žemyn stūmusios paklausos Lietuvos bei kitų šalių rinkose kritimo. Antroji priežastis – žemės ūkis mažiau nei kiti sektoriai krizės laikotarpiu nukentėjo nuo sugriežtėjusios bankų politikos, nes per trumpą laikotarpį buvo įdiegtas finansinės inžinerijos mechanizmas – žemės ūkio paskoloms teikti pasitelktos ES paramos lėšos, leidusios tęsti žemės ūkio modernizavimo procesą. Trečioji priežastis – žemės ūkio ir maisto pramonės situaciją pagerino aplinkinėse rinkose klimato pokyčių sąlygotos stichinės nelaimės: didžiulė sausra Rusijoje, sunaikinusi javų derlių, ir pavasariniai potvyniai pietų Lenkijoje, padarę nuostolių sodininkystei ir daržininkystei. Dėl kaimyninių šalių nuostolių sumažėjo žemės ūkio produkcijos pasiūla regione ir smarkiai išaugo kainos, leidusios Lietuvos žemdirbiams gauti daugiau pajamų. Tačiau maisto kainų augimo tendencija smarkiai pablogino Lietuvos vartotojų padėtį, nes mažėjo gyventojų realiosios pajamos.

Žemės ūkio ir maisto pramonės pridėtinė vertė. Lietuvai tapus ES nare, keletą metų žemės ūkyje ir susijusiose paslaugose sukurta pridėtinė vertė augo gana sparčiai ir 2005–2008 metų laikotarpiu padidėjo 1,4 karto (1.1 lentelė). 2009 metais pridėtinės vertės augimo tendenciją pakeitė kritimas. 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, šis rodiklis sumažėjo net penktadaliu, o 2010 metais išliko maždaug 2009-ųjų lygio ir, išankstiniais duomenimis, sudarė 2349,6 mln. Lt.

Žemės ūkio ir susijusių veiklų sukurta pridėtinės vertės lygį 2010 metais lėmė dėl nepalankių klimatinių sąlygų sumažėjusios žemės ūkio produkcijos apimtys. Sausros ir liūtys sumažino žemės ūkio augalų derlingumą. 2010 metais javų derlingumas siekė tik 79,7 proc. 2009 metų lygio, nors pastarieji metai žemdirbiams taip pat nebuvo labai sėkmingi. Bulvių ir daržovių derlingumas taip pat buvo mažesnis: bulvių – 9,5 proc., morkų – 23,4 proc., kopūstų – 45,8 proc. mažesnis nei 2009-aisiais. Derlingumo sumažėjimą šiek tiek kompensavo supirkimo kainų augimas. Žemės ūkio produkcijos metinis kainų indeksas 2006 metais buvo 106,3 proc., 2007-aisiais – 117,3 proc., 2008 metais – 110,0 proc. 2009 metais žemės ūkio produkcijos supirkimo kainos indeksas tesiekė 77,8 proc. 2008-ųjų lygio, tačiau 2010 metais jis vėl gana ženkliai padidėjo ir siekė 116,3 proc.

**1.1 lentelė. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus makroekonominiai rodikliai
2006–2010 metais**

Table 1.1. Macroeconomic indicators of the agricultural and food sector in 2006–2010

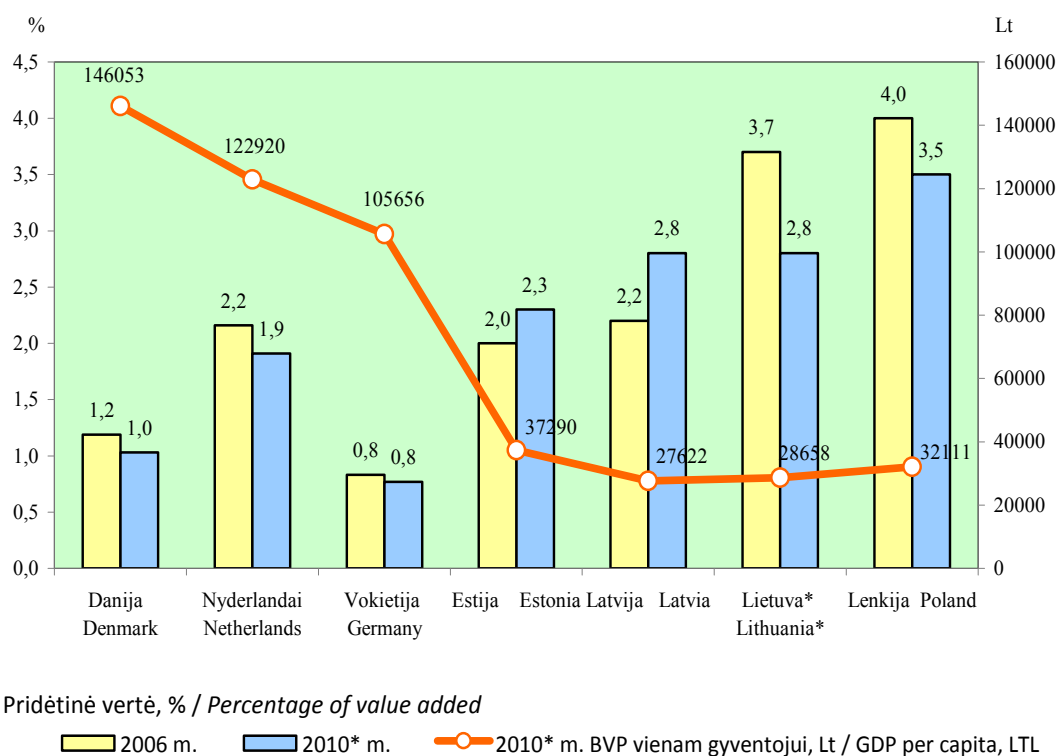
Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010*
Bendrasis vidaus produktas veikusiomis kainomis, mln. Lt <i>Gross domestic product, at current prices, LTL mill.</i>	82792,8	98669,2	111482,6	91525,9	94641,9
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta žemės ūkyje ir susijusių paslaugų veikloje, mln. Lt <i>Gross value added created in agriculture & related services, LTL mill.</i>	2770,3	2889,6	3132,5	2351,4	2349,6
Žemės ūkio ir susijusių paslaugų dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. <i>Share of agriculture & related services in gross value added, %</i>	3,7	3,3	3,1	2,9	2,8
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonėje, mln. Lt <i>Gross value added created in manufacture of food products, beverages and tobacco products, LTL mill.</i>	2683,2	3287,2	3406,0	3272,5	3422,3
Maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonės dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. <i>Share of manufacture of food products, beverages and tobacco products in gross value added, %</i>	3,6	3,7	3,4	4,0	4,0

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltiniai: Eurostato, Statistikos departamento duomenys.

Vertinant žemės ūkio sektoriaus indėlį į pridėtinės vertės kūrimo procesą reikėtų atsižvelgti į statistinių duomenų rodomą dėsningumą, kad kuo didesnis yra šalies bendras vidaus produktas (BVP) sukuriamas vienam šalies gyventojui, tuo mažesnė dalis pridėtinėje vertėje tenka žemės ūkiui (1.1 pav.). Lietuvoje žemės ūkiui ir susijusioms paslaugoms tenkanti pridėtinės vertės dalis 2010 metais toliau mažėjo. 2006 metais ji siekė 3,7 proc., o 2010 metais – tik 2,8 proc.

Nors pridėtinės vertės dalis, tenkanti Lietuvos žemės ūkiui ir su juo susijusioms veikloms sparčiai mažėja, tačiau vis tiek išlieka didesnė nei vidutiniškai ES šalyse. 2010 metais ES šalyse vidutiniškai šis rodiklis tesiekė 1,5 proc. Palyginti su kaimyninėmis Baltijos valstybėmis, Lietuvos žemdirbių sukuriama pridėtinės vertės dalis 2010 metais skyrėsi nedaug, tačiau būtina pažymėti, kad ekonominės krizės metais Latvijos ir Estijos žemės ūkyje ir su juo susijusiose veiklose sukuriama pridėtinės vertės dalis išaugo.

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

1.1 pav. Lietuvos ir kai kurių kitų ES šalių žemės ūkyje ir susijusių paslaugų veikloje sukurta pridėtinės vertės dalis ir bendrasis vidaus produktas, tenkantis vienam gyventojui, 2006 ir 2010 metais

Fig. 1.1. The percentage of value added created in agriculture and related services and gross domestic product per capita in Lithuania and selected EU countries in 2006 and 2010

Šaltiniai: Eurostato, Statistikos departamento duomenys.

Maisto produktų bei gėrimų ir tabako pramonėje sukurta bendroji pridėtinė vertė 2009 metais dėl krizės sumažėjusi iki 96 proc. 2008 metų lygio, 2010 metais pasiekė ir net šiek tiek viršijo iki krizės buvusį rodiklį. Šio sektoriaus sukurta pridėtinė vertė 2010 metais sudarė 3422,3 mln. Lt, o jos dalis – 4 proc. bendrosios pridėtinės vertės, 0,5 proc. daugiau nei 2008 metais ir tiek pat, kiek 2009-aisiais.

Eksporto dinamika ir struktūra. Lietuvos žemės ūkio subjektai ir maisto pramonės sektorius 2010 metais pradėjo atsigauti po 2008-aisiais pasaulį ištikusios ekonominės krizės. Eksporto apimtys didėjo sparčiai, sudarė 9802,0 mln. Lt ir viršijo krizės pradžios metų lygį 1822,6 mln. Lt. Palyginti su 2009 metais, eksportas išaugo 22,8 proc. Dar iki narystės ES Lietuvos žemės ir maisto ūkio sektoriui teko svari viso Lietuvos eksporto dalis, kuri nuo narystės pradžios metai iš metų didėjo ir analizuojamu 2006–2010 metų laikotarpiu nuo 13,9 proc. išaugo iki 18,1 proc. (1.2 lentelė). Didesnę eksporto dalį – 19,6 proc. – žemės ūkio ir maisto produktai sudarė 2009 metais, kai jų eksportas sumažėjo 11,5 proc., o visų kitų prekių – 42,3 proc. Minėtais metais žemės ūkio ir maisto produktai tapo pagrindiniu Lietuvos eksporto mažėjimo amortizatoriumi, sugebėjusiu išsaugoti eksporto rinkas. 2010 metais žemės ūkio ir maisto produktų

importas taip pat didėjo, buvo importuota įvairių produktų už 7935,2 mln. Lt, t. y. 1308,8 mln. Lt, arba 19,8 proc., daugiau nei 2009-aisiais. Nors importas didėjo šiek tiek lėtesniais tempais, jis paspartino eksporto didėjimą. Dalis importuotų produktų buvo reeksportuota, padidėjo perdirbtos į Lietuvą importuotos žaliavos dalis. Užsienio prekybos balansas jau daugelį metų išlieka teigiamas, 2010-aisiais jis padidėjo iki 1866,8 mln. Lt, palyginti su 2009-aisiais, buvo 1,4 karto didesnis ir didžiausias per visą Lietuvos narystės ES laikotarpį. Tai leidžia daryti išvadą, kad sektoriaus eksportas prisidėjo mažinant einamosios sąskaitos deficitą.

1.2. lentelė. Žemės ir maisto ūkio produktų eksportas, importas ir užsienio prekybos balansas 2006–2010 metais

Table 1.2. Export, import and foreign trade balance of agricultural and food products in 2006–2010

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Eksportuotų produktų vertė, mln. Lt Value of exported products, LTL mill.	5416,6	7345,6	8893,5	7987,3	9802,0
dalis nuo viso eksporto, proc. share in total exports, %	13,9	17,0	16,0	19,6	18,1
Importuotų produktų vertė, mln. Lt Value of imported products, LTL mill.	4952,8	6097,3	8139,8	6626,4	7935,2
dalis nuo viso importo, proc. share in total imports, %	9,3	9,9	11,2	14,7	13,0
Užsienio prekybos balansas, mln. Lt Foreign trade balance, LTL mill.	463,8	1248,3	753,7	1360,9	1866,8

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Viena iš reikšmingų žemės ūkio ir maisto produktų eksporto apimties vertine išraiška didėjimo priežastčių buvo didelis žemės ūkio ir maisto produktų kainų augimas eksporto rinkose. Pavyzdžiui, sviesto vidutinė metinė eksporto kaina 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, išaugo 44 proc. – nuo 7,69 iki 11,09 Lt/kg, nokintų sūrių – 30 proc. – nuo 10,33 iki 13,42 Lt/kg. Grūdų 2010 metais išvežta 1379 tūkst. t, 400 tūkst. t (1,3 karto) mažiau nei 2009-aisiais, tačiau vertė sumažėjo tik 5,5 proc. ir siekė 819 mln. Lt, nes kviečių vidutinė eksporto kaina padidėjo nuo 515 iki 607 Lt/t, grikių – nuo 1704 iki 1806 Lt/t, miežių – nuo 390 iki 486 Lt/t, rugių – nuo 380 iki 468 Lt/t. Pažymėtina, kad kainos išaugo ir vidaus rinkoje, tačiau gyventojų perkamoji galia po krizės auga daug lėčiau. Todėl, norint realizuoti visą pagamintą produkciją, didelę reikšmę žemės ūkio ir maisto produktų gamintojams turi produktų eksportas. Tikėtina, kad gerėjant ekonominei situacijai, Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų eksportas turėtų augti taip pat sparčiai, kaip iki krizės.

Vertinant Lietuvos žemės ūkio ir maisto pramonės eksporto plėtros galimybes, galima teigti, kad sektorius išsivertino ES rinkose. Net ir krizės metais pagrindinė žemės ūkio ir maisto produktų eksporto kryptis išliko ES šalys, tačiau 2010 metais, nors šių produktų eksporto į ES šalis vertė išaugo iki 5960,4 mln. Lt ir padidėjo, palyginti su 2009-aisiais, 16,3 proc., eksporto į ES šalis dalis sumažėjo 3,4 proc. punkto (sudarė 60,8 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto).

Tuo tarpu eksportas į trečiąsias šalis (ne ES nares) padidėjo daugiau nei 1,3 karto ir siekė 3841,5 mln. Lt. Nors išsiplėtė eksporto geografija, tačiau didesnė

eksporto į trečiąsias šalis dalis – beveik 70 proc. – teko vienai šaliai – Rusijai. Glaudūs ryšiai, artimos abiejų šalių maisto vartojimo tradicijos, lietuviškų produktų aukšta kokybė ir gera reputacija Rusijos rinkoje padeda kasmet didinti eksportą į šią šalį, nepaisant laiko nuo laiko taikomų tam tikrų apribojimų Lietuvos eksportuotojams. Bet reikia nepamiršti, kad, norint sumažinti riziką, būtina ieškoti naujų rinkų. Šiuo metu ypač sparčiai vystosi Azijos šalių rinkos: stiprėjant jų ekonomikai, didėjant gyventojų skaičiui ir jų perkamajai galiai, besivystančios šalys vaidina vis didesnę vaidmenį pasaulio eksporte.

Vertinant žemės ir maisto ūkio produktų eksportą į atskiras šalis, greta Rusijos, kuriai teko 27 proc. viso eksporto, svarbioms eksporto rinkoms galima priskirti Latviją (14 proc.), Vokietiją (10 proc.), Lenkiją (5,8 proc.) ir Estiją (4,8 proc.).

2010 metais lietuviškos kilmės produktams teko 70 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. Atsigavus importui, 2009 metais sumažėjusiam daugiau nei 1,2 karto, sparčiau didėjo nelietuviškos kilmės produktų eksportas: nors jam teko tik 30 proc. viso eksporto, vertė padidėjo 830 mln. Lt, t. y. beveik 1,4 karto. Tuo tarpu lietuviškos kilmės produktų eksportas padidėjo 992 mln. Lt – 17 proc. Visi eksportuoti tabako gaminiai, 98 proc. grūdų ir tokia pat dalis gyvų gyvūnų, 97 proc. malybos produkcijos, 95 proc. pieno produktų, 94 proc. gaminių iš mėsos ir iš žuvų buvo pagaminta arba užauginta Lietuvoje.

Apibendrinant žemės ūkio ir maisto produktų eksporto tendencijas, galima daryti išvadą, kad, nors sektorius po ilgo ir sėkmingo eksporto didinimo laikotarpio 2009 metais dėl ekonominės krizės susidūrė su eksporto apimčių kritimu, 2010-aisiais sugebėjo atsigauti ir išliko vienas stabiliausiai dirbančių Lietuvos ūkio sektorių. Daugumos eksportuojamos produkcijos apimtys ir natūrine, ir vertine išraiška didėjo. Didelės įtakos tam turėjo kainų eksporto rinkose augimas. Žemės ūkis ir maisto pramonė sėkmingai sprendė krizės pasekmių keliamas problemas, sugebėjo neprarasti savo pozicijų ES vidaus ir išorės rinkose. Įmonės aktyviai dirbo, siekdamos išsaugoti eksporto apimtį mokiose ir mažiau rizikingose rinkose, plėtė eksporto geografiją.

Darbo našumas, užimtumas ir pajamos. Pastaruoju laikotarpiu Lietuvos darbo rinkoje vykstantys struktūriniai pokyčiai yra panašūs į procesus, vykusius industrinėse valstybėse po II pasaulinio karo, kai pramonės siūlomas didesnis darbo užmokestis skatino kaimo gyventojus palikti ūkininkavimą ir ieškoti naujų galimybių mieste. Bendroji žemės ūkio politika (BŽŪP) ES šalyse buvo sukurta būtent šiems kaimui grėsmingiems reiškiniams stabdyti. Lietuvoje užimtumo žemės ūkyje mažėjimas vyksta ne tik dėl darbo jėgos persiliejo į kitus sektorius, bet ir dėl didžiulio masto emigracijos, todėl šie procesai kaimo vietovėms kelia depopuliacijos grėsmę, galinčią turėti neigiamos įtakos žemės ūkiui ateityje.

2010 metais viso šalies ūkio užimtųjų sudarė 1343,7 tūkst. – atitinkamai 5,1 proc. ir 10,4 proc. mažiau nei 2009-aisiais ir 2006-aisiais. Sparčiai mažėjo ir užimtų gyventojų žemės ūkyje ir susijusiose veiklose skaičius (atitinkamai 6,1 proc. ir 36 proc.).

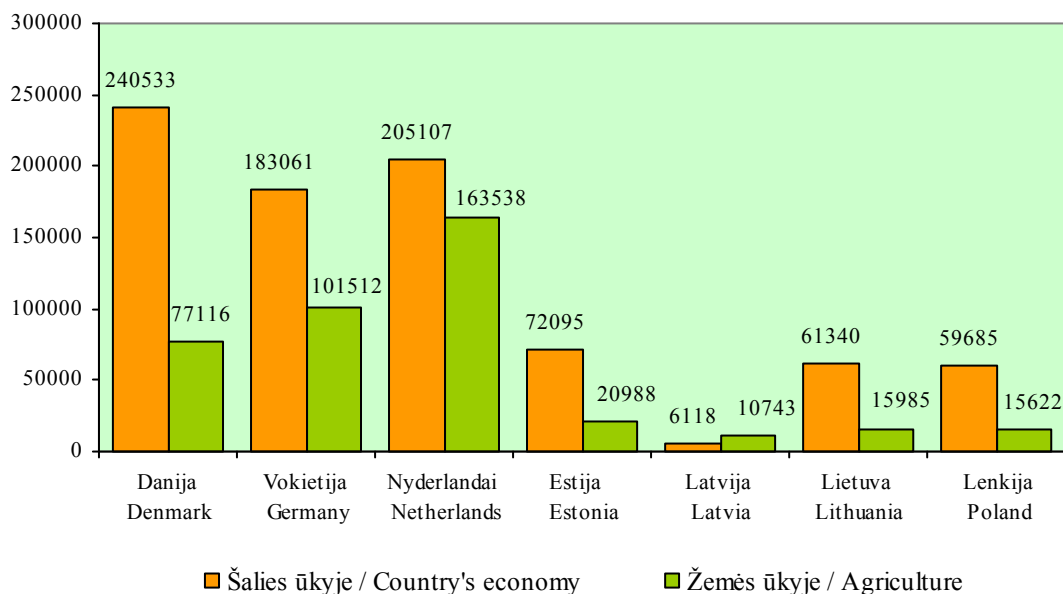
Mažėjant užimtųjų žemės ūkyje ir susijusių paslaugų veiklose skaičiui, mažėja ir šiam sektoriui tenkanti dalis nuo visų šalies užimtų gyventojų skaičiaus. Ekonominė krizė pristabdė užimtųjų žemės ūkyje skaičiaus mažėjimą, nes dalis darbingo amžiaus kaimo gyventojų ekonomikos pakilimo metais įsidarbinę statybų, paslaugų ar pramonės sektoriuose, praradę darbą dėl krizės, vėl įsiliejo į ūkininkaujančiųjų gretas. Dėl šios priežasties ir 2010 metais, ir 2009 metais stebima užimtųjų žemės ūkyje ir susijusiose veiklose dalies bendroje ūkio užimtumo struktūroje augimo (atitinkamai 8,2 proc. ir

8,3 proc.), palyginti su laikotarpiu iki krizės, tendencija. Tuo pačiu reikia prisiminti, kad 2008 metais žemės ūkyje dirbo 6,7 proc. visų užimtųjų, t. y. 2,8 proc. punkto mažiau nei 2007 metais ir 2,0 proc. punkto – nei 2006-aisiais. Darbo rinkoje vykstantys pokyčiai rodo, kad Lietuvoje užimtumo struktūra palaipsniui artėja prie poindustrinems šalims būdingos užimtumo struktūros, tačiau Lietuvoje šio sektoriaus vaidmuo darbo rinkoje vis dar reikšmingas ir smarkiai viršija ES-15 atitinkamą rodiklį. 2010 metais Lietuvoje, palyginti su ES-27 šalimis, užimtųjų dalis žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje buvo 2,3 proc. punkto, o palyginti su ES-15 šalimis – 4,0 proc. punktais didesnė.

Žemės ūkiui skirta ES investicinė parama modernizavimui ir naujų technologijų diegimui padėjo sektoriui prisitaikyti prie darbo rinkos kaimo vietovėse pokyčių. ES parama lėmė, kad bankams dėl ekonominės krizės pradėjus vykdyti konservatyvią kreditavimo politiką, žemės ūkio subjektų (išskyrus ūkininkus) materialinės investicijos 2010 metais nors ir sumažėjo, tačiau išliko gana ženklios – 143,8 mln. Lt. Per 2006–2010 metų laikotarpį buvo investuota beveik 1,5 mlrd. Lt (2006 m. – 346,2 mln. Lt, 2007 m. – 337,5 mln. Lt, 2008 m. – 469,2 mln. Lt, 2009 m. – 157,8 mln. Lt). Augo ir ūkininkų ūkių apsirūpinimas kapitalu. Žemės ūkio respondentinių ūkių duomenimis, 2009 metais, palyginti su 2006-aisiais, prekiniuose ūkiuose vidutiniškai 1 ha tenkantis turtas padidėjo 14 proc. punktu.

Investicijos ūkiams modernizuoti sukūrė prielaidas darbo našumui ūkiuose augti. Atsižvelgiant į tai, kad per nagrinėjamą laikotarpį net treji metai – 2006, 2009 ir 2010-ieji Lietuvos žemdirbiams buvo nesėkmingi dėl klimatinių sąlygų, ekonominiai duomenys nebrėžia ryškios darbo našumo žemės ūkyje augimo tendencijos: 2006 metais žemės ūkyje ir susijusiose veiklose sukurta pridėtinė vertė, tenkanti vienam sąlyginiam darbuotojui (SD), sudarė 16709 Lt, 2007 metais – 19889 Lt, 2008 metais – 20758 Lt, 2009 metais – 15985 Lt, 2010-aisiais – 16385 Lt. Tačiau vertinant ankstesnių metų duomenis, galima drąsiai teigti, kad po įstojimo į ES Lietuvoje žemės ūkyje pastebimai išaugo pridėtinė vertė, tenkanti vienam žemės ūkio darbuotojui. Atsižvelgus į 2004 metų darbo našumo rodiklius, iliustruojančius, kokį darbo našumą žemės ūkyje turėdama Lietuva startavo ES, šis rodiklis skirtingais nagrinėjamo laikotarpio metais buvo nuo 2 proc. iki 32 proc. didesnis nei įstojimo į ES metais.

Mažesnis nei kitose ūkio šakose darbo našumas žemės ūkyje yra apspręstas technologinių procesų priklausomybės nuo gamtinių veiksnių. Statistikos departamento duomenimis, 2009 metais Lietuvoje žemės ūkyje ir susijusiose veiklose sukurta pridėtinė vertė, tenkanti vienam darbuotojui, tesiekė 26 proc. šalies ūkio vidutinio darbo našumo. Paanalizavus situaciją kitose šalyse, galima stebėti labai panašias tendencijas: darbo našumas žemės ūkyje yra daug mažesnis nei vidutiniškai ūkyje net iki kelių kartų. Pavyzdžiui, tokiose stiprią ekonomiką vystančiose ir sėkmingai žemės ūkį plėtojančiose šalyse, kaip Danija, Vokietija, žemės ūkyje ir susijusiose veiklose sukurta pridėtinė vertė vienam SD sudarė atitinkamai 32 proc. ir 55 proc. vidutinio šalies darbo našumo. Pagal žemės ūkio darbo našumo lygį iš ES šalių išsiskiria Nyderlandai, kur pridėtinė vertė žemės ūkyje ir susijusiose veiklose 2009 metais siekė net 80 proc. vidutinio šalies darbo našumo rodiklio (1.2 pav.).

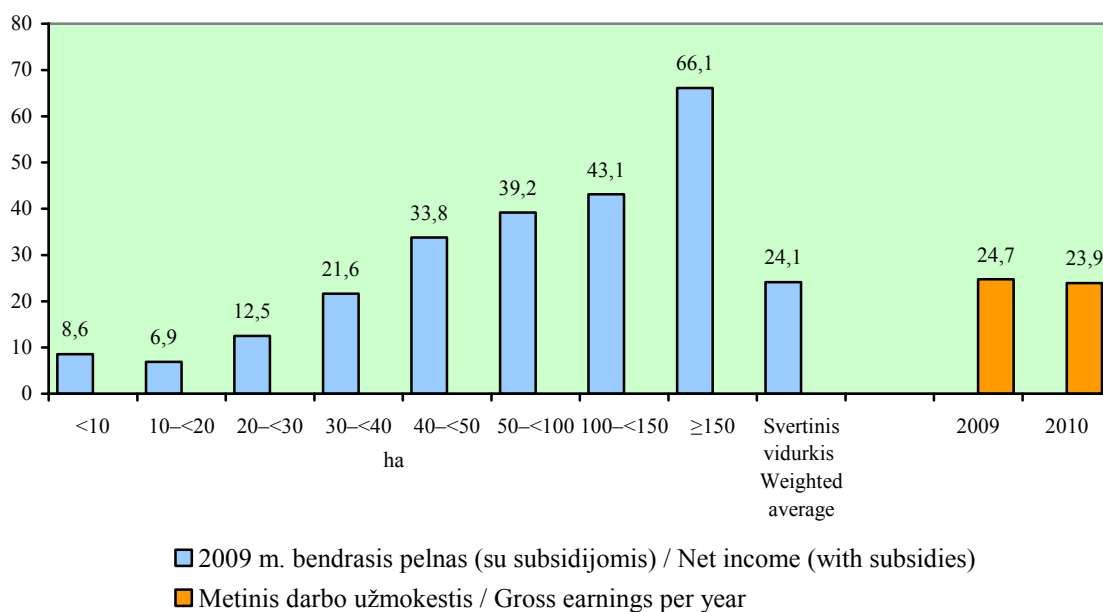
1.2 pav. Pridėtinė vertė, tenkanti vienam sąlyginiam darbuotojui, Lietuvos ir kai kurių kitų ES šalių ūkyje ir žemės ūkyje bei susijusių paslaugų veikloje 2009 metais, Lt

Fig. 1.2. Value added per average working unit (AWU) in agriculture and related services in Lithuania and selected EU countries in 2009, LTL

Šaltiniai: Eurostato, Statistikos departamento duomenys.

Lyginant darbo našumo rodiklius Lietuvoje su analogiškais rodikliais kitose ES šalyse, reikia konstatuoti, kad našumas mūsų šalies žemės ūkyje gerokai atsilieka ir nuo ES-27, ir ES-15 šalių vidurkio. Naujaisi Eurostato duomenys leidžia vertinti tik 2009 metų situaciją. 2009 metais Lietuvos žemės ūkyje sukurta pridėtinė vertė, tenkanti vienam SD, siekė apie 12 proc. Belgijos, Danijos, 15 proc. – Prancūzijos, 17 proc. – Vokietijos, 21 proc. – ES-15 ir 37 proc. – ES-27 šalių analizuojamo rodiklio. Iš ES-27 šalių analizuojamas rodiklis buvo mažesnis tik Latvijoje ir Rumunijoje.

Atsakymas į klausimą, kodėl darbo našumo, o kartu ir pajamų vienam darbuotojui didinimas Lietuvoje tampa tokiu dideliu iššūkiu, slypi Lietuvoje vyraujančioje sampratoje, kad konkurencingas ūkis turi būti orientuotas į industrines technologijas. Kitaip tariant, vyrauja požiūris, kad sparčiausias kelias padidinti Lietuvos žemės ūkio konkurencingumą – sukurti stambų ir modernia technika aprūpintą ūkį. Dėl šios priežasties tik nedidelė dalis smulkiųjų ūkių tiki savo konkurenciniu pajėgumu, o jaunimas linkęs verčiau išvykti gyventi ir dirbti svetur, nei perimti nedidelį savo tėvų ūkį. Skeptišką požiūrį į smulkų ūkį, kaip sėkmingą verslą, stiprina ir ekonominiai skirtingų dydžių ūkių rezultatai. Ūkių apskaitos duomenų tinklo (ŪADT) duomenys rodo, kad 2009 metais vidutinis bendrasis pelnas su subsidijomis, tenkantis vienam SD, ūkiuose buvo panašus į vidutinį bruto darbo užmokestį šalyje. Tačiau skirtingo dydžio ūkių rezultatai rodo didžiulę pajamų, tenkančių SD, diferenciaciją. Bendrasis pelnas su subsidijomis, tenkantis vienam SD, ūkiuose, kurie valdo daugiau nei 150 ha žemės ūkio naudmenų (ŽŪN), yra beveik 8 kartus didesnis nei ūkiuose, kurie yra mažesni nei 10 ha. Lyginant ūkiuose gaunamas pajamas su vidutiniu darbo užmokesčiu šalyje, galima teigti, kad ūkiuose iki 40 ha vienam darbuotojui tenkančios pajamos yra gerokai mažesnės nei vidutinis darbo užmokestis (1.3 pav.).

1.3 pav. Ūkininkų ūkių bendrasis pelnas (su subsidijomis) vienam sąlyginiam darbuotojui skirtingo dydžio ūkiuose ir vidutinis bruto darbo užmokestis Lietuvoje 2009 ir 2010 metais, tūkst. Lt

Fig. 1.3. Net income (with subsidies) per AWU in family farms of different size and average gross earnings in the whole economy of Lithuania in 2009 and 2010, LTL thousand

Šaltinis: ŪADT duomenys.

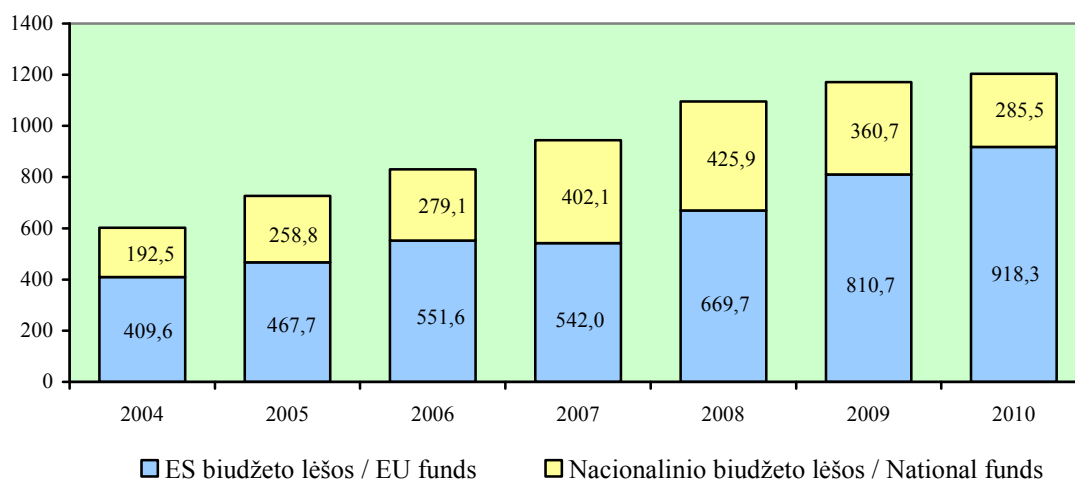
Mažas smulkių ūkių konkurencingumas didina kaimiškųjų teritorijų depopuliacijos grėsmę ir kelia daug socialinių problemų, susijusių su viešosios infrastruktūros išsaugojimu kaime. Dėl to ateityje ūkininkavimas kaip veikla taps vis mažiau patraukli ne tik smulkiesiems, bet ir stambesniesiems gamintojams. Kaip rodo kitų ES šalių patirtis, siekiant šių problemų išvengti Lietuvoje, reikėtų didesnę dėmesį skirti vidutinių ir mažų ūkių, priklausančių vienai šeimai, modernizavimui ir konkurencingumo didinimui. Tokių ūkių skaičiaus išsaugojimas leistų padaryti Lietuvos žemės ūkį stabilesnį ilgalaikėje perspektyvoje. Jie mažiau nei dideli ūkiai priklauso nuo samdomų darbuotojų pasiūlos ir kvalifikacijos. Tai ypač aktualu, atsižvelgiant į samdomojo darbo pasiūlos ir našumo kaime tendencijas. Ūkiuose, kuriuose naudojama mažai samdomojo darbo, puoselėjamos ūkininkavimo tradicijos, į verslą žvelgiama, planuojant ilgalaikę perspektyvą, todėl saugomi gamtiniai išteklių. Atsižvelgiant į didėjančią klimato kaitą, dažnėjančius staigius pokyčius rinkoje, gyvulininkystę su augalininkyste derinančių šeimos ūkių veikla yra mažiau rizikinga. Prielaidas naujai ūkių konkurencingumo sampratai, grindžiamai ne mažesnių sąnaudų, o aukštesnės kokybės produkcijos gamyba, formuoti ir įsitvirtinti Lietuvoje sudaro besikeičiantys vartotojų poreikiai. Lietuvoje auga vartotojų, siekiančių maitintis šviežia, vietos ūkininkų ūkiuose pagaminta produkcija, skaičius. Daugelio ES šalių patirtis rodo, kad skiriant daugiau dėmesio smulkiajam ir vidutiniam verslui žemės ūkyje modernizuoti, išsaugomos darbo vietos, auga veiklos įvairovė, atsiranda naujų galimybių didinti žemdirbių ir kitų kaimo gyventojų pajamas bei mažinti socialinę atskirtį.

2. ES ir nacionalinė parama bei jos įtaka Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai

2. EU and national support and its impact on agricultural and food sector in Lithuania

Siekiant didinti žemės ūkio konkurencingumą, palaikyti žemdirbių pajamas, mažinti socialinę atskirtį tarp kaimo ir miesto gyventojų, tausoti aplinką, ūkio subjektams teikiama ES ir nacionalinio biudžeto parama. 2010 metais Lietuvos biudžete lėšų dalis, skirta žemės ūkiui finansuoti, sudarė 2593 mln. Lt, beveik 10 proc. mažiau nei 2009-aisiais. Lėšos skiriamos tiesioginei ir investicinei paramai, taip pat intervencinėms ir kitoms rinkos reguliavimo priemonėms.

Tiesioginės išmokos. Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, ūkininkai yra remiami tiesioginėmis išmokomis. Jos skiriamos žemės ūkio veiklos subjektams už deklaruotus pasėlius, gyvulius ir kvotinį pieną. Tiesioginės išmokos palaiko žemdirbių pajamas, skatina spartesnę žemės ūkio plėtrą bei teigiamus struktūrinius pokyčius, didina kiekvienos ES šalies narės žemės ūkio produktų konkurencingumą. Didžiausia tiesioginių išmokų dalis finansuojama iš Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF). Tačiau dauguma naujųjų ES šalių narių (ir Lietuva), pasirinkusios vienkartinės išmokos už plotus schemą, t. y. finansavimą, skirtą tiesioginėms išmokoms, gauna ne tik iš EŽŪGF, bet ir iš valstybės biudžeto, mokant papildomas nacionalines tiesiogines išmokas (PNTI). PNTI mokėjimo tvarka kiekvienais metais turi būti derinama su Europos Komisija. Nuo 2004 metų kasmet iš EŽŪGF biudžeto teikiama paramos dalis auga. 2010 metais iš šio biudžeto Lietuvai išmokėta 918,3 mln. Lt tiesioginės paramos (iš viso skirta 941,1 mln. Lt). Iš šių lėšų tiesioginių išmokų forma yra mokama už deklaruotas ŽŪN ir cukrų. Dar 2009 metais ši parama buvo teikiama ir už energetinius augalus, kuri nuo 2010 metų yra panaikinta. Lyginant su 2009 metais, EŽŪGF skirta dalis padidėjo 14,2 proc., o išmokėta – 30 proc.

1.4 pav. Tiesioginių išmokų finansavimas 2004–2010 metais, mln. Lt

Fig. 1.4. Funds for direct payments in 2004–2010, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

Pagal 2009 m. sausio 19 d. Europos Tarybos reglamentą, didėjant ES paramos daliai, nacionalinės tiesioginės paramos dalis mažėja (bendra paramos suma neturi viršyti 2013 m. šaliai narei numatyto biudžeto). Lietuvoje 2010 metais skirta PNTI dalis sudarė 294 mln. Lt, o išmokėta – 285,5 mln. Lt. Nors 2010 metais pastaroji dalis buvo 18 proc. mažesnė nei 2009 metais, bendra paramos išmokėta suma, skirta tiesioginėms išmokoms, padidėjo.

2010 metais pagrindinės tiesioginės išmokos (EŽŪGF), mokamos už vieną ŽŪN ha, dydis išaugo iki 340,68 Lt (2009 m. – 291,35 Lt). Svarbu pažymėti, kad nuo 2010 metų parama už grūdinius augalus, rapsus, linus yra visiškai atsieta nuo gamybos apimčių. Tai reiškia, kad žemdirbiams už šiuos deklaruotus pasėlius mokama pagrindinė išmoka ir atsietoji išmoka (PNTI) už referenciniu laikotarpiu turėtą ir deklaruotą pasėlių plotą.

1.3 lentelė. Tiesioginių išmokų dydžiai Lietuvoje 2004–2009 metais

Table 1.3. Direct payments in Lithuania in 2004–2009

Išmokos rūšis / Kind of payment	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Išmokos iš ES biudžeto / EU budget payments							
bazinė išmoka, Lt/ha / basic payment, LTL/ha	111	140	169	198	248	291	341
kvotinio cukraus išmoka, Lt/t quota sugar payment, LTL/t	-	-	219	269	318	344	344
išmoka už energetinius augalus, Lt/ha energy crops, LTL/ha	-	-	-	155	155	155	-
Papildomos nacionalinės tiesioginės išmokos už produkciją* Complementary national direct payments for production*							
grūdinius augalus, rapsus, Lt/ha grain crops, rape LTL/ha	196	195	195	170	144	99	60
baltyminius augalus, Lt/ha protein crops, LTL/ha	196	274	275	256	251	180	100
pluoštinius linus, Lt/ha / fibre flax, LTL/ha	463	446	415	392	348	297	247
daugiametės žolės sėklai ir pašarinių augalų mišinius, Lt/ha / perennial herbs for seed and fodder crop mix, LTL/ha	-	-	-	170	100	99	60
energetinius augalus, Lt/ha energy crops LTL/ha	-	-	-	170	144	99	-
karves žindenes, Lt/gyv. suckler cows, LTL/head	500	559	559	559	610	590	590
bulius, Lt/gyv. / bulls, LTL/head	510	552	552	551	593	593	593
skerdziamus suaugusius galvijus, Lt/gyv. slaughtered adult cattle, LTL/head	89	193	193	193	250	220	213
ėriavedes, Lt/gyv. / ewes, LTL/head	30	42	42	48	48	48	48
kvotinį pieną, Lt/t / quota milk, LTL/t	110	48	48	53	87	87	87

* 2007–2010 m. PNTI dydis rodo bendrą susietos ir atsietos dalių sumą / 2007–2010 data present the total sum of coupled and decoupled complementary national direct payments.

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

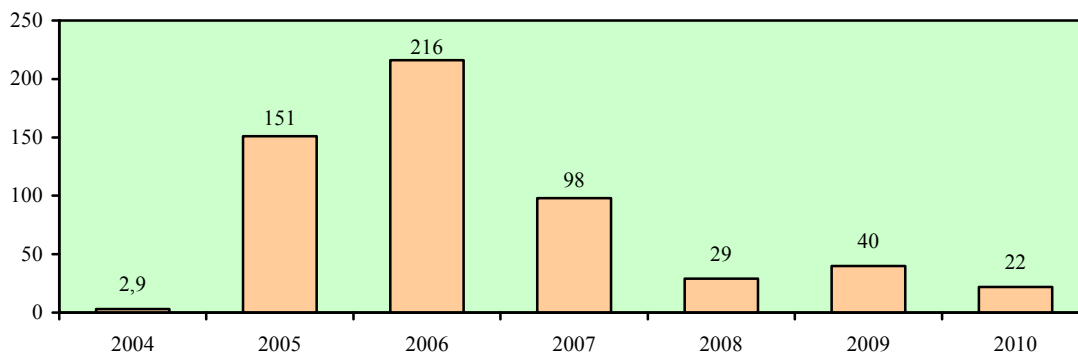
Didėjant pagrindinės tiesioginės išmokos dydžiui, augalininkystės krypties ūkiuose nacionalinės paramos papildomų tiesioginių išmokų (PNTI) dalis mažėjo, o gyvulininkystės krypties ūkiuose beveik nekito. Daugiausia – apie 45 proc., palyginti su

2009 metais, parama buvo sumažinta už baltyminius augalus. Apie 40 proc. nacionalinė parama sumažėjo už grūdinius augalus, rapsus, daugiametes žoles bei pašarinių augalų mišinius ir 2010 metais siekė 60 Lt už 1 pasėlių hektarą. Išmoka už pluoštinius linus 2010 metais sudarė 588 Lt/ha, tačiau 2010 metais buvo deklaruota tik 11 ha linų pasėlių, todėl PNTI už juos nebuvo mokėtos. Nagrinėjant gyvulininkystės krypties ūkius, nacionalinė parama nežymiai sumažėjo tik už skerdžiamus suaugusius galvijus, už likusią gyvulininkystės produkciją PNTI dydžiai išliko nepakitę.

Nors nuo 2010 metų išmokos už energetinius augalus yra panaikintos, šalies ūkininkai iri kiti teisėti ŽŪN naudotojai yra skatinami teikiant paramą trumpos rotacijos plantacinių želdinių įveisimui pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemonės „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ trečiąją veiklos sritį.

Eksperto gražinamosios išmokos. Be tiesioginių išmokų, Lietuvos ir ES žemės ūkio ir maisto produktų gamintojams yra taikomi papildomi pajamų stabilumą užtikrinantys mechanizmai. Viena iš tokių priemonių yra gražinamosios išmokos už žemės ūkio ir maisto produktų eksportą į trečiąsias šalis (išorinė rinkos reguliavimo priemonė). Eksperto subsidijų suma tiesiogiai priklauso nuo situacijos trečiųjų šalių rinkose – t. y. nuo eksporto kainų, į kurias atsižvelgdama Europos Komisija nustato subsidijų dydį.

Lietuvoje 2010 metais eksporto subsidijos buvo teikiamos už mėsos, pieno ir kai kuriuos kitus produktus. Eksperto subsidijų lygis sumažėjo (apie 45 proc.) nuo 40 mln. Lt 2009 metais iki 22 mln. Lt 2010-aisiais (1.5 pav.). Išmokėtos eksporto subsidijų sumos sumažėjimui įtakos turėjo ir 2010 metais padidėjusios žemės ūkio ir maisto produktų, ypač pieno, kainos.

1.5 pav. Eksperto subsidijų finansavimas 2004–2010 metais, mln. Lt

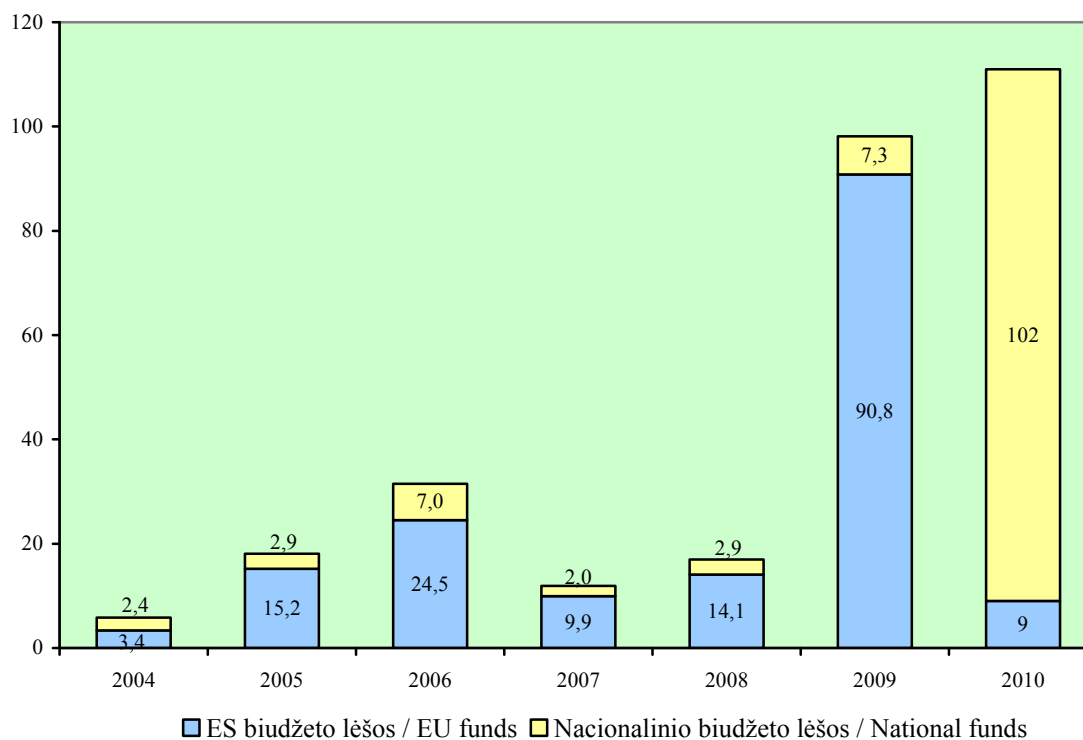
Fig. 1.5. Funds for export subsidies in 2004–2010, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

2010 metais eksporto subsidijų už pieno produktus buvo sumokėta beveik 3,5 mln. Lt, už galvijieną – 16,5 mln. Lt, už paukštieną – vos 4,5 tūkst. Lt.

Intervenciniai pirkimai. Viena svarbiausių vidaus rinkos reguliavimo priemonių – intervencinis pagamintos produkcijos supirkimas. Tai apsauginė priemonė nuo sumažėjusios rinkos kainos. Per 2009–2010 metų intervencinį laikotarpį Lietuvoje į intervencinius sandėlius supirkta apie 150 tūkst. t grūdų, iš kurių beveik visi miežiai, ir tik 91 t kviečių. Pažymėtina, kad intervenciniai pirkimai ES 2009–2010 metų laikotarpiu sudarė daugiau kaip 6 mln. t, iš kurių 95 proc. – miežiai ir 5 proc. – kviečiai.

Didžiausią dalį (31 proc.) visų ES intervencinių grūdų sudarė Vokietijoje nupirkti grūdai, 18 proc. – Prancūzijoje. Lietuviški grūdai tesudarė 2,5 proc. visų ES supirktų grūdų. Be grūdų, intervencijai buvo parduodami nugriebto pieno milteliai ir sviestas. Didžiausia intervencinių supirkimų dalis teko 2010 metais už 2009-aisiais pagamintą produkciją – 111 mln. Lt (1.6 pav.). 2010 metais pagaminta produkcija intervencijai nebuvo parduodama

1.6 pav. Intervencinių pirkimų finansavimas 2004–2010 metais, mln. Lt

Fig. 1.6. Funds for intervention purchases in 2004–2010, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

Intervenciniai pirkimai, kaip ir eksporto gražinamosios išmokos, prisidėjo prie rinkos stabilizavimo, padėjo ūkininkams bei kitiems gamintojams realizuoti savo produkciją už patrauklesnę kainą.

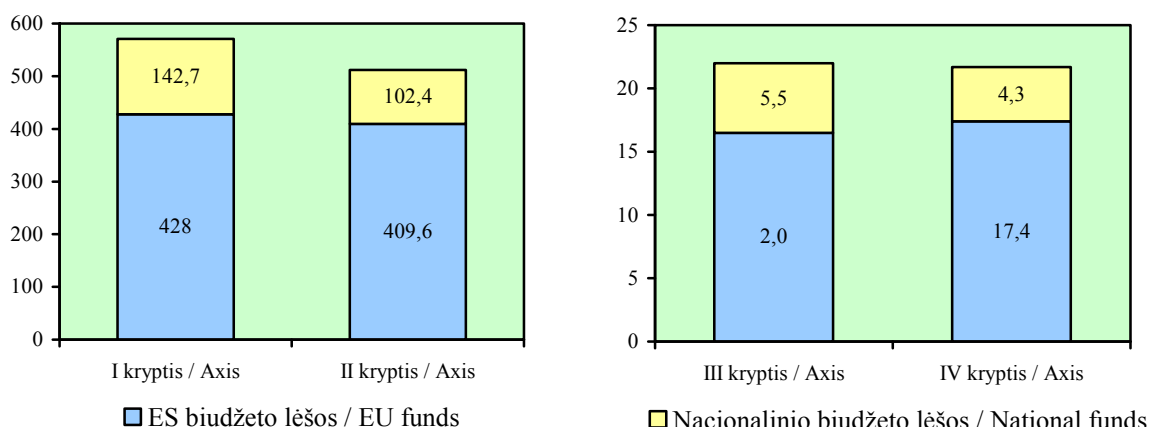
2010 metais dėl sąlyginai padidėjusių žemės ūkio produktų supirkimo kainų ir pajamų palaikymo priemonių žemės ūkio sektoriaus pajamos padidėjo. Pagal Statistikos departamento ir ŽŪM duomenis žemdirbių pajamos (kartu su tiesioginėmis ir kompensacinėmis išmokomis), skaičiuojant vienam SD, buvo 19 proc. didesnės nei 2009 metais.

Kaimo plėtros priemonės. 2007–2013 metų kaimo plėtros programos priemonių tikslas – užtikrinti darnų žemės ūkio ir kaimo vystymąsi, didinti žemės, miškų ūkio ir maisto produktų konkurencingumą, sukurti galimybes ekonominės veiklos kaime įvairinimui ir gyvenimo kokybės gerinimui, tuo pačiu puoselėjant gamtines ir žmogiškąsias vertybes, mažinant skirtumus tarp miesto ir kaimo.

Nuo 2007 iki 2010 metų pabaigos iš viso pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos priemones surinkta 519,1 tūkst. paraiškų, kuriose prašyta 5,15 mlrd. Lt paramos, o išmokėta apie 2,62 mlrd. Lt (į šią sumą neįskaičiuota techninė pagalba). 2010 metais pagal kaimo plėtros priemones gauta 133,8 tūkst. paraiškų, jose prašyta 1,983 mlrd. Lt paramos, 46 proc. daugiau nei 2009-aisiais. Daugiausia paramos 2010 metais išmokėta Panevėžio apskrityje – daugiau nei 180 mln. Lt, mažiausiai Alytaus – 54,2 mln. Lt.

Vertinant Kaimo plėtros programos paramos priemones pagal kryptis, 2007–2010 metų laikotarpiu sėkmingiausiai paramos lėšos buvo įsisavinamos pagal I krypties priemones, skirtas žemės ūkio, miškininkystės ir maisto pramonės sektorių konkurencingumui skatinti. II krypties – „Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas“ priemonių įgyvendinimo rezultatai prastesni, lėšos buvo įsisavinamos lėtai, išskyrus priemonę „Išmokos ūkininkaujantiems vietovėse su kliūtimis, išskyrus kalnuotas vietoves (mažiau palankios ūkininkauti vietovės)“, pagal kurią išmokėta beveik pusė visam programavimo laikotarpiui skirtos sumos. Tačiau pagal šias dvi kryptis 2010 metais buvo išmokėta daugiausia lėšų – apie 1082,7 mln. Lt. 2010 metais aktyviau nei 2009-aisiais ūkininkai ėmė naudotis išmokomis, skirtomis agrarinei aplinkosaugai. Šioms išmokoms gauti pateikta 108,0 tūkst. paraiškų, išmokėta 512 mln. Lt – beveik 40 proc. daugiau nei 2009 metais.

2007–2010 metų laikotarpiu labai menkai (mažiau nei 1 proc.) buvo įsisavinamos lėšos pagal visas III krypties – „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ priemones. Įgyvendinant „Leader“ metodo (IV krypties) priemones, susiklostė panaši situacija. Lėšos buvo išmokėtos tik pagal vieną šios krypties priemonę „Parama VVG veiklai, įgūdžiams įgyti ir aktyviai pritaikyti“. 2010 metais pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos III krypties priemones iš viso pateikti 768 projektai. Dėl 441 projekto priimtas sprendimas skirti finansavimą – 22 mln. Lt. Palyginti su 2009 metais, patvirtintų paraiškų skaičius padidėjo beveik 4, o skirta paramos suma – daugiau nei 10 kartų. Nors pagal IV krypties priemones pateiktos tik 43 paraiškos (patvirtintos 42), tačiau šiems projektams skirtas finansavimas siekė 21,7 mln. Lt – trigubai daugiau nei 2009 metais.

1.7 pav. Išlaidos kaimo plėtros priemonėms finansuoti 2010 metais, mln. Lt

Fig. 1.7. Funds for rural development measures in 2010, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

2010 metais, siekiant padidinti paramos įsisavinimą, buvo parengtos Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos III krypties priemonių „Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos“ ir „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“ įgyvendinimo supaprastintos taisyklės. 2009–2010 metais siekiant palengvinti paramos įsisavinimą ir sumažinti administravimo našta, išplėstos paramos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų gavimo galimybės, supaprastinta paraiškos forma, į kurią integruotas verslo planas, pareiškėjui nereikia pasirašyti paramos sutarties (paramos gavėju jis tampa priėmus sprendimą skirti paramą), sutrumpintas paraiškų ir mokėjimo prašymų vertinimo laikotarpis, numatyta galimybė mokėjimo prašymus pateikti kartu su paraiška. Šie pakeitimai taikomi pareiškėjams, siekiantiems mažesnės nei 150 tūkst. Lt paramos.

Per 2010 metų laikotarpį pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos III krypties priemoneis įgyvendinti skirtą supaprastintą tvarką iš viso pateikti 197 projektai. Atliekant įgyvendinimo taisyklių pakeitimus, buvo peržiūrėti ir naujomis veiklomis papildyti pagal priemones remiamų veiklos rūšių sąrašai. 2010 metais padidėjo pareiškėjų, besikreipiančių paramos alternatyviojo kuro (kuro granulių ir briketų iš atliekų, kurių viena iš sudedamųjų dalių – šienas, šiaudai ar medienos drožlės ir pan.), medžio anglies, komposto ir biohumuso, biodujų bei kt. produkcijos gamybai, skaičius. Viena iš naujų veiklų, kuriai organizuoti nuo šiol galima kreiptis paramos pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos III krypties priemones, – specializuotos mažmeninės prekybos Lietuvos ūkininkų ir gamintojų pagaminta produkcija organizavimo veikla, vykdoma kaimo vietovėse veikiančiose specializuotose parduotuvėse, laikinosiose ar stacionariose prekyvietėse.

Atsižvelgiant į VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“ 2010 metais atliktą Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programos tarpinį vertinimą, paaiškėjo, kad per 2007–2009 metų laikotarpį Programos dėka pavyko sukurti arba išsaugoti 1097 sąlygines darbo vietas (427 – maisto pramonėje ir 670 – žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuose). 2007–2009 metais dėl Programos intervencijų žemės ūkio ir miškininkystės sektoriuje sukurta bendroji pridėtinė vertė siekė 370,7 mln. Lt.

Valstybės pagalba. Siekiant plėtoti konkurencingą ir efektyvą žemės ir maisto ūkį, gerinti žemės ūkio produkcijos ir maisto produktų kokybę, Lietuvoje įgyvendinamos valstybės pagalbos priemonės. Šios priemonės finansuojamos iš nacionalinio biudžeto Specialiajai kaimo rėmimo programai skirtų lėšų. 2010 metais iš šių lėšų buvo finansuojamos šios valstybės pagalbos priemonės: draudimo įmokų kompensavimas; gyvulių veislininkystė; kreditų palūkanų kompensavimas; žemdirbių švietimas ir konsultavimas, moksliniai tyrimai, žemės ūkio tarptautinės ir respublikinės parodos, mugės, žemės ūkio konkursų organizavimas; šalutinių gyvūninių produktų tvarkymas; bitininkystė; laikinosios valstybės pagalbos teikimas, siekiant sumažinti finansų ir ekonomikos krizės poveikį energetinių augalų, skirtų biokuro gamybai, augintojams; garantinio užmokesčio ir draudimo įmokų dalies kompensavimas kreditų gavėjams, paėmusiems kreditus su UAB Žemės ūkio paskolų garantijų fondo garantija ir kt.

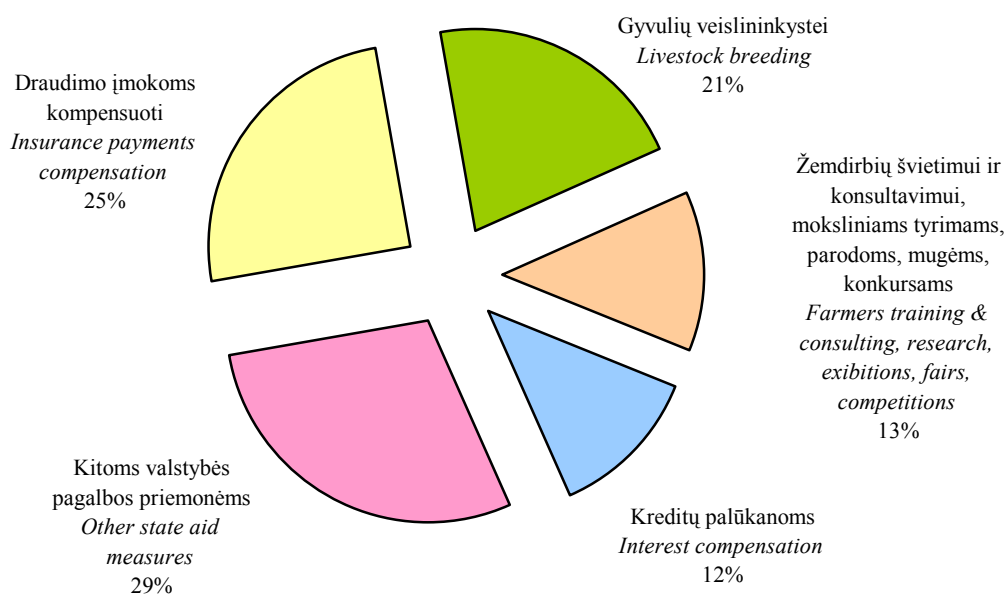
Nuo 2008 iki 2010 metų valstybės pagalbos priemonių finansavimo lygis mažėjo. Valstybės pagalbos priemonėms 2010 metais panaudota 42,8 mln. Lt programos lėšų, beveik 38 proc. mažiau negu 2009 metais ir 62 proc. – negu 2008-aisiais.

2010 metais daugiau kaip trečdalis (beveik 16 mln. Lt) paramos buvo skirta draudimo įmokoms kompensuoti. 2010 metų sausra Rusijoje ir kai kuriuose Europos regionuose bei vis dažniau pasikartojančios stichinės nelaimės paskatino ūkininkus

drausti pasėlius. 2010 metais Lietuvoje buvo apdrausta apie 40 tūkst. ha rapsų, 35 tūkst. ha javų, 1 tūkst. ha cukrinių runkelių, 1,5 tūkst. ha ankštinių augalų ir apie 500 ha bulvių pasėlių. Bendras apdraustas plotas 2010 metais, palyginti su 2009 metais, padidėjo beveik 52 proc.

Kaip ir ankstesniais metais, nemaža lėšų dalis teko veislininkystės sistemos plėtrai. Nors parama veisliniams gyvuliams įsigyti nebeteikiama, tačiau daug dėmesio skiriama veislininkystės priežiūrai ir produkcijos kokybės gerinimui.

Atsižvelgiant į tai, kad kreditų palūkanų kompensavimo priemonė skirta kaime veikiantiems subjektams, iki 2009 m. gruodžio 31 d. paėmusiems kreditus, 2010 metais prireikė mažiau lėšų šiai priemonei finansuoti – apie 12 proc. nuo visų valstybės pagalbos lėšų. Tuo tarpu projektams, skirtiems žemdirbių švietimui ir konsultavimui, moksliniams tyrimams ir žemės ūkio parodoms lėšų dalis sudarė 13 proc. ir beveik nepakito nuo 2009 metų (1.8 pav.).

1.8 pav. Valstybės pagalbos priemonių struktūra 2010 metais

Fig. 1.8. Structure of state-financed measures in 2010

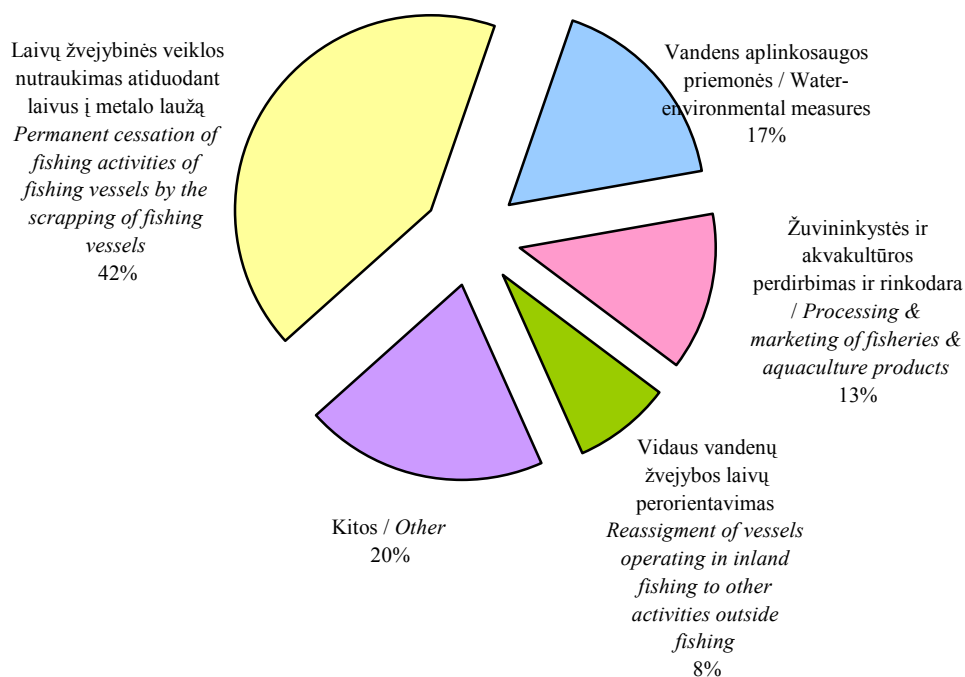
Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Žuvininkystės sektoriaus plėtros skatinimo priemonės. Siekiant plėtoti žuvininkystės sektorių ir didinti jo konkurencingumą, užtikrinant ekonominį, aplinkos ir socialinį tvarumą, žuvų išteklių tausojimą ir atkūrimą, įgyvendinamos Europos žuvininkystės fondo programos priemonės. Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų veiksmų programoje numatytos keturios prioritetinės kryptys.

Lietuvoje didžioji dalis laivyno fiziškai ir morališkai pasenusi, todėl siekiant suderinti žvejybos pajėgumus su žvejybos galimybėmis, sukurti modernų, konkurencingą bei rentabilų žvejybos laivyną, remiamas žvejybos laivų veiklos nutraukimas, atiduodant laivus į metalo laužą. Laivų savininkams, netekusiems nuolatinio darbo dėl laivų veiklos nutraukimo, siekiant sumažinti neigiamą socialinį

poveikį, išmokamos kompensacijos. Pagal šią I krypties priemonę 2010 metais buvo išmokėta daugiausia paramos – 13,6 mln. Lt, iš kurių 11,6 mln. Lt – ES fondo lėšos. Lyginant su 2009 metais, paramos lygis padidėjo beveik dvigubai.

Akvakultūros įmonės skatinamos taikyti naujus gamybos būdus, padedančius apsaugoti aplinką bei pagerinti aplinkos kokybę. Naujų gamybos būdų taikymas dažnai didina sąnaudas, kurių dalis kompensuojama iš vandens aplinkosaugos priemonėms skirtų lėšų. Šios priemonės 2010 metais buvo antros pagal populiarumą, išmokėta daugiau negu 5,6 mln. Lt paramos (1.9 pav.).

1.9 pav. Žuvininkystės skatinimo priemonių struktūra 2010 metais

Fig. 1.9. Structure of fishery measures funding in 2010

Šaltinis: NMA duomenys.

Iš viso 2010 metais žuvininkystės skatinimo priemonėms buvo skirta 32,6 mln. Lt, beveik 50 proc. daugiau nei 2009-aisiais. Tačiau dėl sunkumų, susijusių su projektų kreditavimu, paraiškų paramai gauta palyginti nedaug, todėl 2010 metais buvo panaudota tik 88,7 proc. šioms priemonėms skirtų lėšų.

BŽŪP ir kaimo plėtros bei žuvininkystės programų vykdymas Lietuvoje kiekvienais metais turi vis didesnę teigiamą poveikį visos šalies ekonomikai. Vis daugiau įgyvendintų kaimo plėtros programos priemonių mažina socialinę atskirtį tarp miesto ir kaimo gyventojų, didina Lietuvos žemės ūkio ir maisto produktų gamybos įmonių konkurencingumą, sudaro geresnes sąlygas tausoti aplinką.

3. Žemės ūkio ištekliai

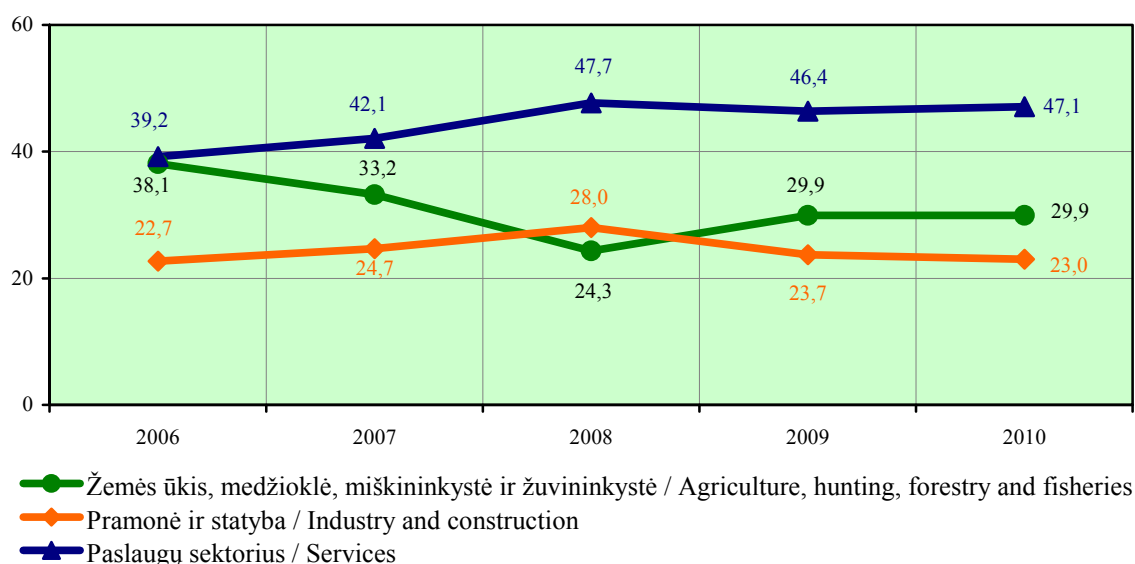
3. Agricultural resources

3.1. Žmogiškieji ištekliai

3.1. Human resources

Siekiant tvarios ir darnios kaimo raidos, svarbu kuo išradingiau panaudoti vietinius išteklius ir didinti jų vertę. Žinių visuomenėje ekonominę sėkmę vis labiau lemia ne tokie gamybos veiksniai, kaip kapitalas ar žemė, iki šiol laikyti svarbiausiais, bet žmogiškieji ištekliai. Be to, į pirmą vietą iškyla žmogiškųjų išteklių kokybė, pasireiškianti sugebėjimu nuolat įgyti naujų žinių ir jas pritaikyti ūkinėje veikloje. Šie ekonominės teorijos teiginiai tampa vis aktualesni ir Lietuvos kaime, nes pastaraisiais metais čia įvyko daug esminių pokyčių, reikalaujančių naujų žinių ir įgūdžių.

Svarbiausiu pastarųjų metų įvykiu Lietuvos kaimo gyvenime reikėtų laikyti kardinalų kaimo gyventojų užimtumo struktūros pasikeitimą. Iki 2006 metų daugiausia kaimo gyventojų dirbo žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, tačiau nuo 2006-ųjų tradicinė kaimo gyventojų veikla – agrarinis sektorius – buvo nustumtas į antrą, o 2008 metų – į paskutinę vietą, pirmenybę užleisdamas paslaugų sektoriui, kuriame 2008 metais dirbo beveik pusė kaimo užimtųjų. 2009 metais dėl ekonominės krizės sumažėjus statybos darbų ir apdirbamosios pramonės produkcijos paklausai, kaimo užimtųjų agrariniame sektoriuje dalis vėl padidėjo iki 29,9 proc. ir tokia pati išliko 2010 metais, tačiau paslaugų sektorius išlaikė dominuojančią poziciją (1.10 pav.).

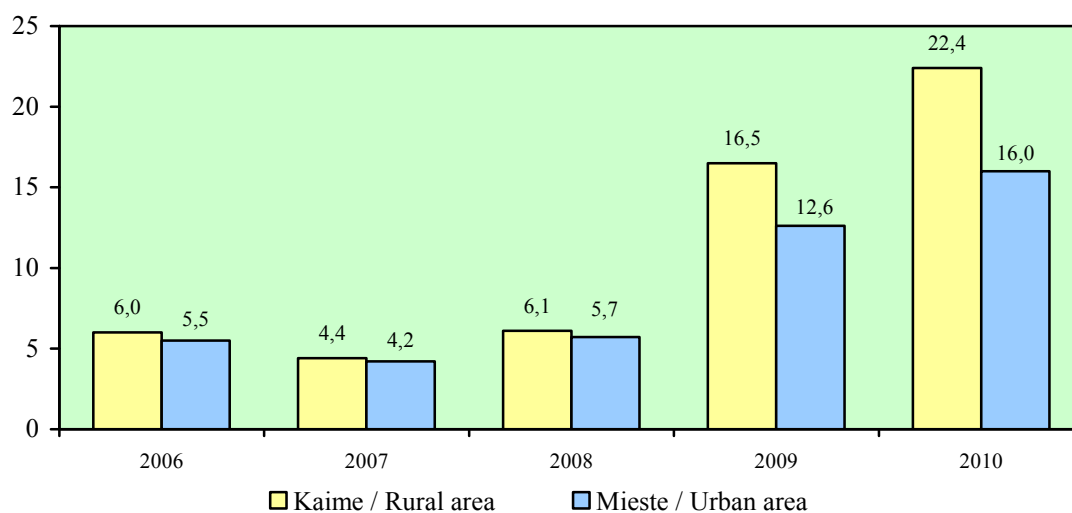

1.10 pav. Kaimo gyventojų užimtumas pagal ekonominės veiklos sektorius 2006–2010 metais, proc.

Fig. 1.10. Employment rate of rural population by economic activity in 2006–2010, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nepaisant labai sumažėjusio užimtųjų skaičiaus tradicinėje kaimo gyventojų veikloje – žemės ūkyje, analizuojamojo laikotarpio pradžioje nedarbas kaime nebuvo didelis. Tai sąlygojo ir bendras Lietuvos ekonomikos augimas, sukuriantis naujas darbo vietas, ir kaimo gyventojų emigracijos procesai, mažinantys darbo jėgos pasiūlą. 2007 metais bedarbių kaime sumažėjo iki 20,5 tūkst., t. y. jų buvo 1,3 karto mažiau nei 2006-aisiais. Tačiau 2008–2010 metais dėl ekonominės krizės bedarbių skaičius kaime vėl pradėjo augti ir 2010 metais jų buvo 104,2 tūkst., taigi, palyginti su 2006-aisiais, jų skaičius išaugo 3,8 karto. 2010 metais nedarbo lygis kaime jau siekė 22,4 proc., palyginti su 2006-aisiais, 16,4 proc. punkto daugiau. Be to, kaime nedarbo lygis krizės laikotarpiu augo sparčiau nei mieste (1.11 pav.).

1.11 pav. Nedarbo lygis kaime ir mieste 2006–2010 metais, proc.

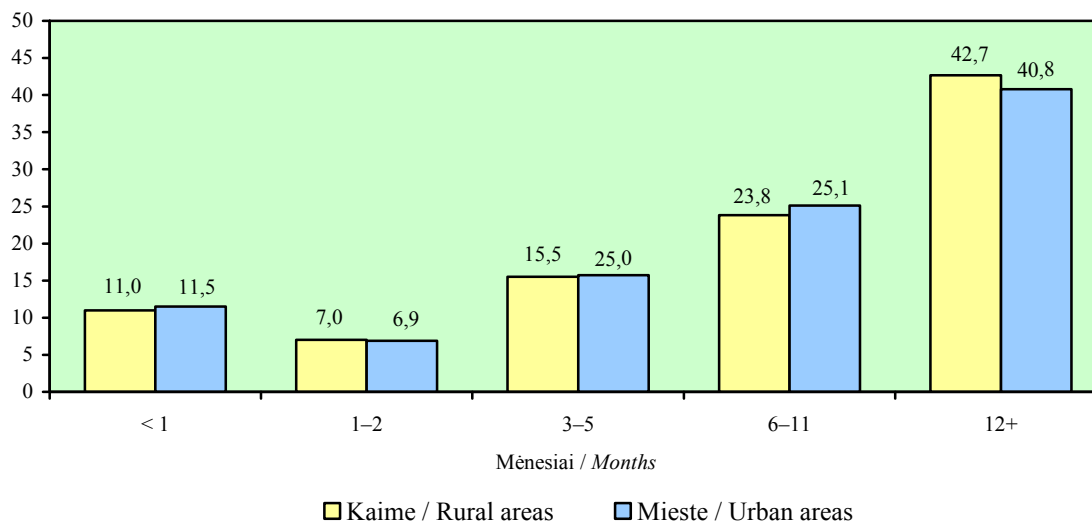
Fig. 1.11. Unemployment rate in rural and urban areas in 2006–2010, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Smarkiai sumažėjęs užimtumas žemės ūkyje nesukėlė didelių problemų tarp šioje srityje dirbančių kaimo gyventojų kaime gyvenančių bedarbių, anksčiau dirbusių agrariniame sektoriuje, dalis netgi sumažėjo nuo 24,1 proc. visų bedarbių 2006 metais iki 15,4 proc. 2010-aisiais.

2006–2007 metų laikotarpiu ypač sėkmingai buvo mažinamas jaunimo nedarbas. Jaunimo nedarbo lygis kaime (15–24 m. amžiaus grupėje), 2006 metais buvęs 9,2 proc., 2007-aisiais besudarė 6,7 proc. (mieste – 9,0 proc.). Tačiau 2008 metais jaunimo nedarbas vėl padidėjo iki 11,6 proc., o 2010-aisiais – iki 40 proc. (mieste – 32,4 proc.), ir padidėjimas šioje amžiaus grupėje buvo daug didesnis nei vidutiniškai kaime.

Nedarbas kaime trunka ilgiau nei mieste. Ši tendencija būdinga visam analizuojamam 2006–2010 metų laikotarpiui ir ekonominio pakilimo, ir ekonominės krizės sąlygomis. 2010 metais rasti darbą greičiau nei per vienus metus pavyko didesnei daliai miesto bedarbių. Ilgalaikių bedarbių (neturinčių darbo vienerius metus ar ilgiau) tarp kaimo gyventojų dalis sudarė 42,7 proc. visų kaimo bedarbių, o mieste – 40,8 proc. (1.12 pav.).

1.12 pav. Bedarbių dalis pagal nedarbo trukmę kaime ir mieste 2010 metais, proc.
Fig. 1.12. Share of the unemployed in rural and urban areas by unemployment duration in 2010, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nepaisant to, kad darbo jėgos aktyvumo lygis 15–64 metų amžiaus gyventojų grupėje 2006–2010 metų laikotarpiu padidėjo, užimtumo lygis šioje amžiaus grupėje kaime sumažėjo (1.4 lentelė). Sumažėjimas buvo stebimas 2009 ir 2010 metais, t. y. krizės laikotarpiu. 2010 metais Lietuvos kaime buvo 360,9 tūkst. užimtų gyventojų. Bendras užimtumo lygis kaime sudarė 39,3 proc., o 15–64 metų amžiaus gyventojų grupėje – 49,2 proc. Užimtumo lygio 2009 ir 2010 metais sumažėjimui įtakos turėjo vyrų užimtumo mažėjimas. Pastarasis, palyginti su 2008 metais, sumažėjo 10,9 proc. punkto, o moterų – tik 3,6 proc. punkto.

1.4 lentelė. Darbo jėgos aktyvumo ir užimtumo lygis kaime ir mieste 2006 ir 2010 metais, proc.

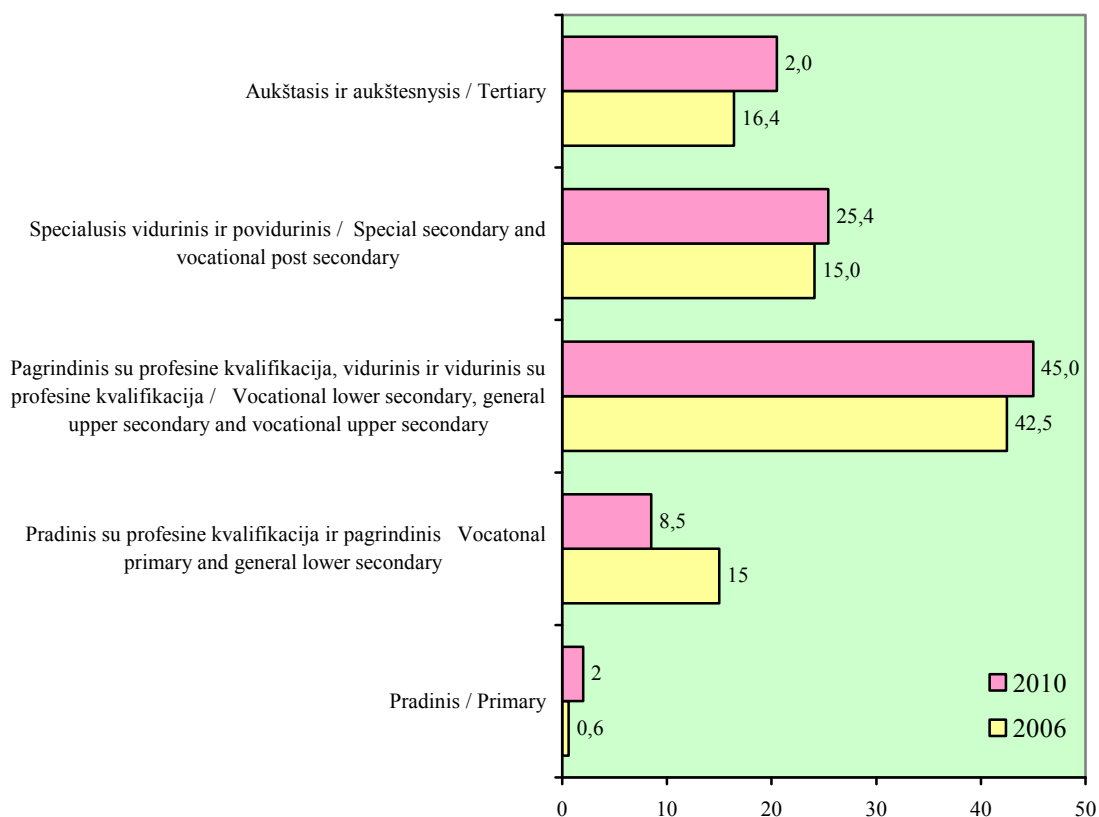
Table 1.4. Labour force activity and employment rates in urban and rural areas in 2006 and 2010, per cent

Rodikliai / Indicators	2006		2010	
	kaime <i>rural areas</i>	mieste <i>urban areas</i>	kaime <i>rural areas</i>	mieste <i>urban areas</i>
Darbo jėgos aktyvumo lygis (15–64 m. amžiaus gyventojų) / <i>Labour force activity rate (population aged 15–64)</i>	62,5	69,6	63,7	73,7
Užimtumo lygis (15–64 m. amžiaus gyventojų) / <i>Employment rate (population aged 15–64)</i>	58,7	65,8	49,2	61,8
vyrų / <i>males</i>	63,6	67,7	50,9	59,9
moterų / <i>females</i>	53,5	64,1	47,4	63,4
Jaunimo (15–24 m. amžiaus asmenų) užimtumo lygis / <i>Population aged 15–24 employment rate</i>	24,8	23,1	17,6	20,2
Pagyvenusių (55–64 m. amžiaus) gyventojų užimtumo lygis / <i>Population aged 55–64 employment rate</i>	43,6	52,6	38,9	53,0

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Mieste užimtumo lygis visą analizuojamą laikotarpį buvo aukštesnis (iki 2002 m. situacija buvo priešinga – kaime stebėtas didesnis užimtumas nei mieste) ir per krizę sumažėjo ne taip žymiai kaip kaime.

Gerinti ekonominę situaciją kaime labiausiai trukdo tai, kad užimtų kaimo gyventojų išsilavinimo struktūra išliko daug prastesnė nei mieste. Kaime užimtų su aukštesniu ir aukštesniu išsilavinimu gyventojų dalis 2010 metais sudarė 19,8 proc., o mieste – 47 proc. Nors per 2006–2010 metų laikotarpį buvo palankių pokyčių – tokių užimtųjų dalis kaime išaugo 4,1 proc. punkto (1.13 pav.) – sumažinti atotrūkio nuo miesto nepavyko, nes mieste aukštąjį ir aukštesnįjį išsilavinimą turinčių užimtųjų dalis augo sparčiau – per analizuojamą laikotarpį padidėjo 10,1 proc. punkto.

1.13 pav. Užimtų kaimo gyventojų išsilavinimo struktūra 2006 ir 2010 metais, proc.

Fig. 1.13. Employed rural population by education level in 2006 and 2010, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Bedarbių struktūros pagal išsilavinimą palyginimas Lietuvos kaime ir mieste rodo, kad 2010 metais labiau išsilavinę kaimo gyventojai turėjo daugiau galimybių darbo rinkoje. Bedarbiai, turintys aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, Lietuvos kaime 2010 metais sudarė tik 8,5 proc., o mieste jų dalis siekė net 19,2 proc. (1.5 lentelė).

**1.5 lentelė. Bedarbių struktūra pagal išsilavinimą kaime ir mieste
2010 metais, proc.**

*Table 1.5. The unemployed structure by education level in rural and urban areas
in 2010, per cent*

Išsilavinimas / Education level	Kaime Rural areas	Mieste Urban areas
Aukštasis, aukštesnysis / Tertiary	8,5	19,2
Specialusis vidurinis ir povidurinis <i>Special secondary and vocational post secondary</i>	18,4	22,5
Pagrindinis su profesine kvalifikacija, vidurinis ir vidurinis su profesine kvalifikacija <i>Vocational lower secondary, general upper secondary and vocational upper secondary</i>	50,9	50,0
Pradinis su profesine kvalifikacija ir pagrindinis <i>Vocational primary and general lower secondary</i>	21,1	7,6
Pradinis / Primary	1,1	0,7

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kad žemas išsilavinimas yra viena iš pagrindinių Lietuvos kaimo gyventojų nedarbo priežasčių, rodo ir bedarbių struktūra pagal profesijų grupes. 2010 metais didžiąją dalį kaimo bedarbių sudarė nekvalifikuoti ir kvalifikuoti darbininkai bei amatininkai (1.6 lentelė).

1.6 lentelė. Bedarbiai kaime pagal profesijų grupes 2010 metais

Table 1.6. The unemployed in rural areas by occupation in 2010

Profesijų grupės / Occupations	Tūkst. / Thou.
Iš viso / Total	76,4
iš jų: / of which:	
teisės aktų leidėjai, vyresnieji valstybės pareigūnai, įmonių, įstaigų, organizacijų ir kiti vadovai / legislators, senior officers & managers	1,2
specialistai / professionals	2,9
jaunesnieji specialistai ir technikai / technicians associate professionals	2,8
jaunesnieji tarnautojai / clerks	1,7
paslaugų sektoriaus, parduotuvių ir turgaviečių darbuotojai <i>service workers, shop & market sales workers</i>	6,8
kvalifikuoti prekinio žemės ūkio ir žuvininkystės darbininkai <i>skilled agricultural and fishery workers</i>	4,1
kvalifikuoti darbininkai ir amatininkai / craft & related trades workers	22,6
įrenginių, mašinų operatoriai ir surinkėjai <i>plant & machine operators & assemblers</i>	8,9
nekvalifikuoti darbininkai / elementary occupations	25,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Visuomenėje įsigalėjusį mitą, kad nekvalifikuotiems darbininkams lengviau rasti darbą kaime, paneigia ir bedarbių struktūros dinamikos tyrimas. Per analizuojamą 2006–2010 metų laikotarpį nekvalifikuoti darbininkai sudarė dvigubai didesnę Lietuvos kaimo bedarbių struktūros dalį nei mieste (1.7 lentelė).

1.7 lentelė. Nekvalifikuotų darbininkų dalis nuo visų kaimo ir miesto bedarbių 2006–2010 metais, proc.

Table 1.7. Share of elementary occupations in the unemployed number in rural and urban areas in 2006–2010, per cent

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Kaime / Rural areas	40,2	44,1	35,4	32,8	33,1
Mieste / Urban areas	21,3	22,3	22,9	18,9	13,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Analizuojant daugiausia įtakos kaimo gyventojų išsilavinimo pokyčiams darančią 20–24 metų amžiaus grupę, matyti, kad išliko skirtumas tarp kaimo ir miesto jaunimo požiūrio į išsilavinimo svarbą. 2010 metais kaime vidurinį ar aukštesnį išsilavinimą buvo įgiję 74,6 proc. šios amžiaus grupės jaunuolių, o mieste – 93,7 proc. Be to, 2009–2010 metais jų dalis mieste išaugo, o kaime sumažėjo. Aukštesnio išsilavinimo mažiau linkę siekti jauni kaimo vyrai. Jaunų kaimo moterų, įgijusių vidurinį ar aukštesnį išsilavinimą, dalis 2010 metais buvo didesnė 8,1 proc. punkto. Ši tendencija pastebima ir mieste (1.8 lentelė).

1.8 lentelė. 20–24 metų jaunimo, įgijusio vidurinį ar aukštesnį išsilavinimą, dalis kaime ir mieste 2006–2010 metais, proc.

Table 1.8. Share of young population, aged 20–24 with secondary and higher education, in rural and urban areas in 2006–2010, per cent

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Kaime / Rural areas					
iš viso / total	79,2	83,3	85,8	79,4	74,6
vyrai / males	77,7	83,1	81,8	74,0	70,8
moterys / females	80,9	83,5	90,2	85,2	78,7
Mieste / Urban areas					
iš viso / total	92,5	91,8	90,8	91,0	93,7
vyrai / males	89,2	88,3	88,2	88,0	91,9
moterys / females	95,8	95,3	93,3	94,0	95,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

18–24 metų jaunimo, neturinčio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis Lietuvos kaime taip pat žymiai didesnė nei mieste (1.9 lentelė). Tačiau šio rodiklio reikšmių disproporcija tarp vyrų ir moterų kaime ne tokia žymi kaip mieste. Kaime neturinčių vidurinio išsilavinimo ir nesimokančių vyrų buvo 1,4 karto daugiau nei merginų, o mieste skirtumas – net 1,9 karto.

1.9 lentelė. 18–24 metų jaunimo, neturinčio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis kaime ir mieste 2006–2010 metais, proc.

Table 1.9. Share of young population, aged 18–24 who did not attain secondary education and do not study, in rural and urban areas in 2006–2010, per cent

Rodikliai / Indicators	2005	2006	2007	2008	2009
Kaime / Rural areas	16,1	12,0	10,5	14,8	15,7
iš viso / total	18,7	13,4	13,8	19,5	18,2
vyrai / males	13,2	10,5	6,8	9,8	12,9
moterys / females					
Mieste / Urban areas	4,3	5,0	5,8	5,3	3,7
iš viso / total	6,3	7,4	7,8	7,0	4,9
vyrai / males	2,2	2,5	3,7	3,6	2,6
moterys / females					

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nedžiugina ir vyresnių kaimo gyventojų mokymąsi matuojantis „Mokymosi visą gyvenimą lygio“ rodiklis, skaičiuojamas kaip 25–64 metų amžiaus gyventojų, per keturias savaites dalyvavusių formaliame arba neformaliame mokyme, skaičiaus ir visų to paties amžiaus gyventojų skaičiaus santykis. Lietuvos kaime šio rodiklio reikšmės labai mažos, palyginti su Lietuvos miestu (2010 m. šis rodiklis buvo 5 proc.) ir ypač su šio rodiklio reikšmėmis ES šalyse. Be to, išliko ypač mažas vyrų suinteresuotumas mokytis. 2010 metais besimokančių 25–64 metų amžiaus kaimo gyventojų dalis buvo mažiausia per visą analizuojamą laikotarpį. Moterų dalis sudarė 2,7 proc., o vyrų – tik 1,2 proc. (1.10 lentelė).

1.10 lentelė. 25–64 metų amžiaus gyventojų, besimokančių visą gyvenimą, dalis kaime ir mieste 2006–2010 metais, proc.

Table 1.10. Share of young population, aged 25–64 and lifelong learning, in rural and urban areas in 2006–2010, per cent

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Kaime / Rural areas					
iš viso / total	2,4	2,6	3,4	2,3	1,9
vyrai / males	1,7	1,8	2,6	1,5	1,2
moterys / females	3,1	3,6	4,2	3,1	2,7
Mieste / Urban areas					
iš viso / total	6,0	6,4	5,6	5,5	5,0
vyrai / males	3,5	4,5	4,3	4,6	4,2
moterys / females	8,0	8,0	6,7	6,3	5,6

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Demografiniai Lietuvos kaimo gyventojų pokyčiai 2006–2010 metų laikotarpiu pastebimos įtakos žmogiškųjų išteklių dydžiui ir kokybei neturėjo. Gyventojų struktūra pagal lytį analizuojamuoju laikotarpiu buvo stabili. Kaip ir 2006 metais, 2010-aisiais 51 proc. Lietuvos kaimo gyventojų sudarė moterys. Moterys dominuoja vyriausiųjų gyventojų pogrupyje. 2010 metų pradžioje 65 ir daugiau metų amžiaus grupėje 1000-iui kaimo vyrų teko 1891 šio amžiaus moteris.

Kaimo senėjimo tendencijos per analizuojamą laikotarpį taip pat reiškėsi nežymiai. 2006 metų pradžioje 65 metų ir vyresni kaimo gyventojai sudarė 18,0 proc., o 2010 metų pradžioje į šią amžiaus grupę pateko 18,1 proc. visų kaimo gyventojų. Kaimo senėjimą daugiau lėmė ne tik pensinio amžiaus gyventojų dalies augimas kaimo gyventojų struktūroje, bet ir gimstamumo mažėjimas. Gyventojų iki 15 metų dalis kaime sumažėjo nuo 18 proc. 2006 metais iki 16,1 proc. 2010-aisiais.

Palyginti su 2006 metais, 2011 metų pradžioje kaimo gyventojų skaičius sumažėjo 5 proc. – iki 1072,4 tūkst. žmonių. Gyventojų skaičiaus mažėjimo tempas buvo toks pat, kaip ir mieste. Jį sąlygojo neigiama gyventojų natūrali kaita ir emigracijos procesai.

Tačiau analizuojant vidaus migracijos procesus pastebima tendencija keltis gyventi iš miesto į kaimą. Tarp atvykusiųjų gyventi į kaimą vidaus migrantų 2010 metais net 84 proc. sudarė buvę Lietuvos miestų gyventojai, o atvykusių gyventi į miestą buvę kaimo gyventojai tesudarė 55 proc. Iš viso 2010 metais iš kaimo į miestą gyventi persikėlė 16,6 tūkst., o į kaimą iš miesto – 16,3 tūkst. (1.11 lentelė).

1.11 lentelė. Gyventojų vidaus migracijos srantai 2006–2010 metais, tūkst.

Table 1.11. Internal migration in 2006–2010, thousand

Migracijos kryptis / Migration direction	2006	2007	2008	2009	2010
Atvykusieji į miestus / Arrival to urban areas					
iš viso / total	32,0	34,4	33,2	30,1	30,3
iš miestų / from urban areas	15,6	16,4	15,9	13,6	13,7
iš kaimų / from rural areas	16,4	18,0	17,3	16,5	16,6
Atvykusieji į kaimus / Arrivals to rural areas					
iš viso / total	19,6	22,0	23,4	19,4	19,5
iš miestų / from urban areas	15,9	18,0	19,2	15,8	16,3
iš kaimų / from rural areas	3,7	4,0	4,2	3,6	3,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kita įdomi tendencija, analizuojamu laikotarpiu pasireiškusi vidaus migracijos procesuose, rodo augantį kaimo gyventojų mobilumą. Skaičiuojant 1000-iui gyventojų, kaimiečiai pastaruosiu metu buvo mažiau sėslūs nei miestiečiai ir Lietuvos teritorijoje migravo aktyviau. 2010 metais iš 1000-io kaimo gyventojų gyventi į kitą Lietuvos vietovę persikraustė 18 žmonių, o tarp miesto gyventojų tai padarė 14 žmonių iš 1000-io.

Demografinė kaimo situacija ir aptartos tendencijos, susiklosčiusios Lietuvos kaimo gyventojams siekiant išsilavinimo, rodo, kad pastaruosiu metu Lietuvos kaimo raidai vis aktualesnėmis tampa kokybinės, o ne kiekybinės žmogiškųjų išteklių problemos. Kaimo gyventojų dalis per visą Lietuvos nepriklausomybės laikotarpį išliko stabili. Ji sudaro trečdalį visų Lietuvos gyventojų ir 2006–2010 metais svyravo tik 0,1–0,2 proc. Taigi, pagrindiniu uždaviniu Lietuvos kaimo politikos formuotojams tampa kokybinių kaimo žmogiškųjų išteklių charakteristikų gerinimas. Atsižvelgiant į žinių visuomenės reikalavimus, prioritetą kaimo politikoje turėtų būti suteiktas visų amžiaus grupių kaimo gyventojų žinių didinimui, nes būtent žinios XXI amžiuje laikomos svarbiausiu regionų ekonominio klestėjimo ir gyvenimo kokybės gerinimo veiksmu. Kartu svarbu surasti inovatyvių priemonių, padedančių kaimo gyventojams įsisavinti naujas žinias, kad jos neliktų tik informacija, bet taptų žinojimu, t. y. būtų taikomos kasdienėje praktikoje.

3.2. Žemės ištekliai

3.2. Land stock

Žemės fondo struktūra ir naudojimas. Lietuvos Respublikos (LR) žemės fondas – 6 530,0 tūkst. ha (65,3 tūkst. km²). Pagal tikslią žemės naudojimo paskirtį šalies teritorija skirstoma į tam tikras kategorijas (1.12 lentelė).

1.12 lentelė. Žemės fondo sudėtis pagal tikslią paskirtį 2005 ir 2011 m. sausio 1 d.

Table 1.12. Total land area by land category as of 1 January 2005 and 2011

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure in</i> 2011, %	Pokytis / <i>Change</i> 2011, palyginti su <i>compared to 2005</i>	
	2005	2011		tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Bendras žemės plotas <i>Total land area</i>	6 530,0	6 530,0	100,0	0,0	0,00
žemės ūkio paskirties <i>land used for agricultural purposes</i>	3 962,5	3 951,2	60,5	-11,3	-0,17
miškų ūkio paskirties <i>land of forestry</i>	1 959,7	1 972,0	30,2	12,3	0,19
vandens ūkio paskirties* <i>land for aquaculture</i>	178,1	175,8	2,7	-2,3	-0,03
konservacinės paskirties† <i>conservation land</i>	40,4	43,4	0,7	3,0	0,05
kitos paskirties <i>other land</i>	381,4	384,3	5,9	2,8	0,04
laisvos valstybinės žemės fondo <i>state stock of land</i>	7,9	3,4	0,1	-4,5	-0,07

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

2005–2011 metais žemės sudėtis pagal tikslią paskirtį beveik nekito. Didžiausią žemės fondo dalį sudarė žemės ūkio paskirties (60,6 proc.) ir miškų ūkio paskirties (30,2 proc.) žemė. Pastaruosius šešerius metus nuolat didėjo miškų ūkio, konservacinės ir kitos paskirties žemių plotai, bet mažėjo žemės ūkio paskirties, vandens ūkio paskirties ir laisvos valstybinės žemės plotai. Miškų ūkio paskirties žemės padaugėjo 12,3 tūkst. ha daugiausia dėl žemės ūkio paskirties žemės kategorijos keitimo į miškų kategorijos žemę. Tokias žemės fondo struktūros tendencijas reikėtų vertinti teigiamai, kadangi buvo nuosekliai vykdoma LR Vyriausybės politikos nuostata dėl miškų plotų ir saugomų teritorijų, kultūros paveldo objektais užimtų žemės plotų didinimo.

* Žemė, kuriai priskiriami Kuršių marių, upių, ežerų, tvenkinių, taip pat prieplaukų, elingų, kitų vandens ūkio objektų, pakrančių ir salų užimti plotai.

† Saugomų teritorijų žemė, kuriai priskiriami rezervatai, rezervatinės apyrbės ir kultūros paveldo objektais užimti žemės sklypai.

Pagal tikslinę žemės panaudojimo paskirtį žymių struktūrinių pokyčių per minėtus metus neįvyko, o žemės nuosavybės struktūra kito sparčiai. Pagrindinė pokyčio esmė – daugiau kaip 660 tūkst. ha (20,4 proc.) padidėjęs privačios žemės plotas (1.13 lentelė). Tiriant šiuos procesus pagal žemės fondo kategorijas, matyti, kad labiausiai sumažėjo valstybinės žemės ūkio paskirties (daugiau kaip trečdaliu – 511,3 tūkst. ha), miškų ūkio paskirties (109,1 tūkst. ha) ir kitos paskirties (39,1 tūkst. ha) žemės plotai. Privačios konservacinės paskirties žemės plotas išaugo nuo 45 ha 2005 metais iki 125 ha 2011-aisiais.

1.13 lentelė. Žemės fondo sudėtis pagal nuosavybės formas 2005 ir 2011 m. sausio 1 d.
Table 1.13. Total land area by ownership form as of 1 January 2005 and 2011

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Valstybinė, <i>State-owned,</i>		Privati <i>Private,</i>		Pokytis / <i>Change</i> 2011, palyginti su <i>compared to 2005*</i>	
	2005	2011	2005	2010	tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Bendras žemės plotas <i>Total land area</i>	50	40	50	60	661,6	20,4
iš jos: / <i>of which:</i>						
žemės ūkio paskirties žemė <i>land used for agricultural purposes</i>	34	21	66	79	511,3	19,5
miškų ūkio paskirties žemė <i>land of forestry</i>	72	66	28	34	109,1	19,6
vandens ūkio paskirties žemė <i>land for aquaculture</i>	100	99	0	1	2,1	48 k.**
kitos paskirties žemė <i>other land area</i>	82	72	18	28	39,1	57,4

* Privačios žemės ploto padidėjimas / *Increase of private land area.*

** Padidėjimas nuo 45 iki 2 151 ha / *Increase from 45 to 2 151 ha.*

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Tiriamuoju laikotarpiu mažėjo beveik visų tipų valstybinės nuomojamos ir naudojamos žemės ūkio paskirties žemės (1.14 lentelė), išskyrus mokslo ir mokymo tikslams skirtos Valstybės įmonių, mokslo ir mokymo įstaigų naudojamos žemės ūkio paskirties žemės (padidėjo 600 ha). Bendras valstybinės žemės sumažėjimas – 522,6 tūkst. ha, arba beveik 40 proc. Daugiausia sumažėjo gyventojų asmeninio ūkio (277,1 tūkst. ha, arba 77,5 proc.) ir nesuteiktos naudotis bei neišnuomos žemės (174,3 tūkst. ha, arba 33,4 proc.) plotai. Privačios žemės ūkio paskirties žemės plotas išaugo 511,3 tūkst. ha, arba 19,5 proc. Tą nulėmė fizinių ir juridinių asmenų nuosavybės teise valdomi žemės plotai, atitinkamai 377,9 ha ir 132,9 tūkst. ha, arba atitinkamai 14,6 proc. ir 9,1 kartą. Spartus juridinių asmenų žemės plotų didėjimas buvo susijęs su priimtais teisės aktais, kurie leido juridiniams asmenims įsigyti žemės nuosavybės teise. Nors juridinių asmenų nuosavybės teise valdomų žemės plotų sparčiai daugėjo, ji tesudarė 5 proc. visos privačios žemės, 95 proc. – fizinių asmenų nuosavybės teise valdoma žemė.

**1.14 lentelė. Žemės ūkio paskirties žemės pagal naudotojus pokyčiai
2005 ir 2011 m. sausio 1 d.**

Table 1.14. Land used for agricultural activities by users as of 1 January 2005 and 2011

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure,</i> %		Pokytis / <i>Change</i> 2011, palyginti su <i>compared to 2005</i>	
	2005	2011	2005	2011	tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Žemės ūkio paskirties žemė, iš viso <i>Total land used for agricultural purposes</i>	3 962,5	3 951,2	100,0	100,0	-11,3	-0,3
valstybinė, iš viso <i>total state-owned land</i>	1 344,4	821,7	33,9	20,8	-522,6	-38,9
gyventojų asmeninio ūkio <i>land of households</i>	357,3	80,2	9,0	2,0	-277,1	-77,5
fizinių asmenų nuomojama <i>land of natural entities leased from the state</i>	335,9	299,6	8,5	7,6	-36,3	-10,8
valstybės įmonių, mokslo ir mokymo įstaigų naudojama <i>land of state enterprises, science and scholastic institutions</i>	15,0	15,6	0,4	0,4	0,6	4,0
žemės ūkio bendrovių ir kt. juridinių asmenų nuomojama <i>land of agricultural companies and other legal entities leased from the state</i>	106,0	71,6	2,7	1,8	-34,3	-32,4
sodininkų bendrijų ir jų narių naudojama / <i>land used by horticulturist societies</i>	7,7	6,4	0,2	0,2	-1,2	-16,2
nesuteikta naudotis ir neišnuomota / <i>land non-granted for usage and non-leased</i>	522,5	348,2	13,2	8,8	-174,3	-33,4
privati, iš viso <i>total private land</i>	2 618,1	3 129,4	66,1	79,2	511,3	19,5
fizinių asmenų <i>land of natural entities</i>	2 587,9	2 965,8	65,3	75,1	377,9	14,6
juridinių asmenų <i>land of legal entities</i>	16,4	149,3	0,4	3,8	132,9	9,1 k
sodininkų bendrijų narių / <i>land owned by horticulturist societies</i>	13,8	14,3	0,3	0,4	0,5	3,7

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Žemės naudotojų struktūros pasikeitimus pastaraisiais metais reikėtų vertinti teigiamai, kadangi šiuo laikotarpiu daugiau kaip 500 tūkst. ha perėjo iš valstybinės į privačią nuosavybę, kuri suponuoja labiau atsakingus ir įpareigojančius savininko santykius su nuosavybės objektu – žeme, o tai sudaro sąlygas racionaliau ją panaudoti.

LR, pasirašiusi stojimo į ES sutartį, įsipareigojo sukurti žemės ūkio produkcijos gamintojų identifikavimo ir registravimo sistemą – Žemės ūkio produkcijos gamintojų registrą. LR Vyriausybės nutarimu 2002 metais buvo įsteigtas Žemės ūkio ir kaimo

verslo registras, kuriame valdą privalo įregistruoti visi fiziniai ir juridiniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio ar alternatyvia žemės ūkiui veikla, norintys gauti tiesiogines išmokas ir pasinaudoti ES struktūrinių fondų parama žemės ūkiui ir kaimo plėtrai. Valdų registravimas suteikia galimybę valdų valdytojams ir jų partneriams užsiimti žemės ūkio ar alternatyvia žemės ūkiui veikla, nesteigiant įmonės, bei užtikrina tinkamą tiesioginių išmokų, paramos kaimo plėtrai ir kitų paramos rūšių administravimą bei kontrolę, todėl iš valdų skaičiaus ir ploto dinamikos (1.15 lentelė) galima spręsti apie ūkio subjektų ekonominės veiklos mastą. Tiriamuoju laikotarpiu maždaug 6 kartus sparčiau daugėjo valdų, kuriose buvo vystoma žemės ūkio, žuvininkystės ar miškininkystės veikla. Per metus šio tipo valdų skaičius padidėdavo vidutiniškai po 10 tūkst. valdų (po 260 tūkst. ha). Atitinkamai ir vidutinis žemės ūkio, žuvininkystės, miškininkystės valdos dydis minėtu laikotarpiu padidėjo nuo 10,3 iki 12,1 ha ir 2010 m. sausio 1 d. viršijo vidutinį Lietuvos valdos dydį, kuris tuo metu buvo 11,4 ha (2006 m. sausio 1 d. – 11,1 ha). Valdų dinamikos tendencijas Lietuvoje pastaruoju metu reikėtų vertinti teigiamai, nes vis didesni žemės plotai buvo panaudojami efektyviau.

1.15 lentelė. Valdų skaičius ir plotas 2006 ir 2010 m. sausio 1 d.

Table 1.15. Number and area of holdings as of 1 January 2006 and 2010

Rodikliai / Indicators	2006	2010	Pokytis / Change	
			vnt. / units	%
<i>Valdos, iš viso / Total holdings</i>				
skaičius, tūkst. / number, thou.	331,1	342,1	11,0	3
plotas, tūkst. ha / area, thou. ha	3 675,1	3 892,6	217,6	6
<i>iš jų žemės ūkyje, žuvininkystėje, miškininkystėje of which in agriculture, fisheries, forestry</i>				
skaičius, tūkst. / number, thou.	256,1	302,1	46,0	18
plotas, tūkst. ha / area, thou. ha	2 646,1	3 645,2	999,1	38

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Žemės reformos eiga. Valstybei priklausantis žemės plotas mažėja dėl nuosavybės teisių į turėtą žemę atkūrimo bei valstybinės žemės privatizavimo.

Iki 2011 m. balandžio 1 d. iš viso pateikta 729,4 tūkst. piliečių prašymų šalies kaimo vietovėse atkurti nuosavybės teises į 4,02 mln. ha turėtos žemės. Iki šios datos nuosavybės teisės jau atkurtos į 3,94 mln. ha žemės, miško ir vandens telkinių. Tai sudaro 98,1 proc. piliečių prašymuose nurodyto ploto. Per 2011 m. sausio–kovo mėnesius priimta 1,3 tūkst. sprendimų atkurti nuosavybės teises į 3,7 tūkst. ha žemės kaimo vietovėse. Žemės gražinimo darbai 2009–2010 metais sparčiausiai vyko Rytų Lietuvoje – per minėtą laikotarpį Vilniaus rajone nuosavybės teisių atkūrimo į prašymuose nurodytą plotą procentas padidėjo net 7,5 punkto, Šalčininkų rajone – 1,8 punkto, Trakų rajone – net 4,8 punkto bei Ignalinos rajone – 1 punktu. Patvirtintuose žemės reformos žemėtvarkos projektuose gražintinos žemės sklypai 38 tūkst. ha plote yra suformuoti 13,1 tūkst. asmenų, šiuo metu vykdomi šių žemėtvarkos projektų įgyvendinimo darbai, rengiamos žemės sklypų kadastro dokumentų bylos ir teikiamos Nacionalinės žemės tarnybos teritoriniams žemėtvarkos skyriams, kurias patvirtinus, bus priimami sprendimai atkurti nuosavybės teises į žemę.

**1.16 lentelė. Nuosavybės teisių į žemę, mišką ir vandens telkinius atkūrimas
2008–2011 metų sausio 1 d.**

*Table 1.16. Restoration of ownership rights to land, forests and water bodies
as of 1 January 2008–2011*

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011
Pateikta prašymų/gauta išvadų <i>Applications/conclusions</i>				
skaičius / number	712.743	718.714	722.128	729.407
plotas, tūkst. ha / area, thou. ha	3 978,5	3 994,8	4 006,4	4 016,3
Atkurta teisių nuo prašyto ploto, proc. <i>Share of restored area in the applied area, %</i>	96,62	97,48	97,87	97,96

* Nuo prašymų pateikimo pradžios / Since the beginning of application submission.

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

1994 metais priėmus sprendimą leisti privatizuoti asmeninio ūkio žemę, privatizuotos asmeninio ūkio žemės arba žemės, kuriai sudarytos valstybinės žemės nuomos sutartys, padaugėjo nuo 64,5 proc. 2006 m. sausio 1 d. iki 92,8 proc. 2011 m. sausio 1 d. Per pastaruosius 5 metus asmeninio ūkio žemės naudotojų skaičius sumažėjo nuo 319,7 tūkst. 2006 metais iki 304,0 tūkst. 2011 m. sausio 1 d., o šios kategorijos žemės plotas – atitinkamai nuo 696,4 iki 655,5 tūkst. ha, arba beveik 41 tūkst. ha (1.17 lentelė). Tai reikėtų vertinti kaip teigiamą procesą, kuris sudaro sąlygas fiziniams asmenims geriau panaudoti žemės potencialą.

1.17 lentelė. Asmeninio ūkio žemės privatizavimas ir nuoma 2006 ir 2011 m. sausio 1 d.

Table 1.17. Privatisation and lease of land of households as of 1 January 2006 and 2011

Rodikliai / Indicators	2006	2011	Pokytis / Change	
			vnt. / units	%
Asmeninio ūkio žemės naudotojai, tūkst. <i>Number of users of land of households, thou.</i>	319,7	304,0	-15,6	-4,9
žemės plotas, tūkst. ha / land area, thou. ha	696,4	655,5	-40,9	-5,9
Gyventojų, privatizavusių asmeninio ūkio žemę, skaičius, tūkst. / <i>Number of residents who privatised land of households, thou.</i>	195,0	248,4	53,5	27,4
žemės plotas, tūkst. ha / land area, thou. ha	430,0	543,5	113,5	26,4
Gyventojų, sudariusių valstybinės žemės nuomos sutartis, skaičius, tūkst. / <i>Number of residents who lease the state-owned land under contracts, thou.</i>	8,9	21,8	13,0	2,4 k.
žemės plotas, tūkst. ha / land area, thou. ha	18,9	46,5	27,7	2,4 k.
Naudotojams parduodami ar išnuomojami žemės sklypai, kurie yra įregistruoti Nekilnojamojo turto registre, tūkst. / <i>Number of land plots for sale or rent registered in the Register of Real Property</i>	11,3*	9,8		
žemės plotas, tūkst. ha / land area, thou. ha	23,3*	18,3		
Privatizuotos arba iš valstybės išnuomos žemės dalis nuo naudojamo asmeninio ūkio žemės ploto, proc. / <i>Share of private or leased from the state land in total area of land of households, %</i>	64,5	92,8		

* 2008 m. duomenys.

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Vykdamas žemės reformą, buvo sudarytos palankios sąlygos fiziniams bei juridiniams asmenims įsigyti žemės iš valstybės. Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimas 2009–2011 metais tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims nuolat didėjo – vidutiniškai po 2,8 tūkst. ha kasmet (1.18 lentelė).

**1.18 lentelė. Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimas
2009–2011 metų sausio 1 d.**

Table 1.18. Sale of state-owned land used for agricultural purpose as of 1 January 2009–2011

Rodikliai / Indicators	2009	2010	2011
Pateikta prašymų pirkti <i>Applications for purchase submitted by</i>			
fizinių asmenų / <i>natural persons</i>			
skaičius, vnt. / <i>number, units</i>	23 372	24 997	27 044
plotas, tūkst. ha / <i>area, thou. ha</i>	368,5	390,0	424,3
juridinių asmenų / <i>legal persons</i>			
skaičius, vnt. / <i>number, units</i>	459	529	602
plotas, ha / <i>area, thou. ha</i>	46,0	48,3	46,0
Parduoto žemės ploto dalis nuo viso pageidaujamo pirkti ploto, proc. <i>Share of sold land area in the total area applied, %</i>	11,4	15,8	20,6

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

2009–2010 metais iš viso sudaryta 3,3 tūkst. valstybinės žemės pirkimo–pardavimo sutarčių dėl 47,4 tūkst. ha valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimo. Patvirtintuose žemės reformos žemėtvarkos projektuose valstybės parduodamos žemės sklypai 156,1 tūkst. ha plote yra suformuoti 12,1 tūkst. asmenų. 2011 metais planuojama parduoti iki 44 tūkst. ha valstybinės žemės ūkio paskirties žemės. Tokiu būdu 2011 metais prognozuojama gauti iki 120 mln. Lt įmokų į valstybės biudžetą už fiziniams ir juridiniams asmenims šalies kaimo vietovėse ir miestuose parduotą valstybinę žemę (už parduotą valstybinę žemės ūkio paskirties žemę – iki 90 mln. Lt).

2005–2011 metais labai sparčiai didėjo ūkininkų ūkių naudojamas bendras žemės plotas. LR Ūkininkų ūkių registro duomenimis (1.19 lentelė), minėtu laikotarpiu ūkių, sklypų skaičius ir naudojamos žemės plotas išaugo atitinkamai 42 proc., 41 proc. ir 18,5 proc. Šiuo laikotarpiu tik 2009 metais (2010 m. sausio 1 d.) dėl 2008-ųjų pabaigoje prasidėjusios ekonominės krizės buvo stebimas šių reikšmių sumažėjimas. Tačiau pastebėtina, kad tuo pačiu ūkių ir žemės sklypų skaičius didėjo santykinai sparčiau negu naudojamas bendras žemės plotas, todėl 2010 metas, palyginti su 2005-aisiais, vidutinis vieno sklypo ir ūkininko ūkio dydis sumažėjo atitinkamai 2,0 ha ir 0,8 ha (16,6 proc. ir 15,9 proc.).

Siekiant užtikrinti sklandų ŽŪN ir pasėlių deklaravimo procesą pagal ES reikalavimus, sudaryti žemdirbiams sąlygas pasinaudoti tiesioginėmis išmokomis už ŽŪN ir pasėlius bei pasinaudoti bendra bazine kartografinė medžiaga nekilnojamojo turto kadastru, žemėtvarkos, teritorijų planavimo ir kitose srityse, atnaujinti visos Lietuvos Respublikos teritorijos spalvoti ortofotografiniai žemėlapiai, pagal juos – ir pasėlių duomenų bazė.

**1.19 lentelė. Ūkininkų ūkių žemės naudojimą apibūdinantys rodikliai
2005–2011 m. sausio 1 d.**

Table 1.19. Characterisation of farmers farms as of 1 January 2005–2011

Rodikliai / Indicators	2005	2009	2011	Pokytis / Change 2011, palyginti su compared to 2005	
				vnt. / units	%
Ūkių skaičius, tūkst. / Number of farms, thou.	76,5	108,0	108,6	32,1	42,0
Žemės sklypų skaičius, tūkst. Number of land plots, thou.	175,8	243,1	247,6	71,8	40,8
Naudojamas bendras plotas, tūkst. ha Total used area, thou. ha	910,7	1 280,0	1 078,8	168,2	18,5
Vidutinis ūkio dydis, ha / Average farm size, ha	11,9	11,8	9,9	-2,0	-16,6
Vidutinis sklypo dydis, ha Average parcel size, ha	5,2	5,3	4,4	-0,8	-15,9

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Pagal LR teisės aktų nuostatas deklaruojamų paramai gauti žemių administravimo procesas yra pavestas Nacionalinei mokėjimo agentūrai prie ŽŪM (NMA). Pasėlius deklaravusiųjų skaičius per paskutinius 5 metus sumažėjo daugiau kaip penktadaliu – 53 tūkst., deklaruotų pasėlių plotas tuo pačiu laikotarpiu padidėjo beveik 116 tūkst. ha, arba 4,5 proc., o vidutinis deklaruotas pareiškėjo pasėlių plotas išaugo nuo 11,4 iki 15,6 ha, arba daugiau kaip trečdaliu (1.20 lentelė).

1.20 lentelė. Pareiškėjų skaičius ir deklaruotas plotas 2005 ir 2010 metais

Table 1.20. Number of applicants and declared area in 2005 and 2010

Rodikliai / Indicators	2005	2010	Pokytis / Change	
			vnt. / units	%
Pareiškėjų skaičius, tūkst. Number of applicants, thou.	225,4	172,2	-53,2	-23,6
Deklaruotas plotas, tūkst. ha Declared area, thou. ha	2 564,3	2 680,2	115,9	4,5
Vidutinis pareiškėjo deklaruotas plotas, ha Average declared area per applicant, ha	11,4	15,6	4,2	36,8

Šaltinis: NMA duomenys.

Pareiškėjų skaičius mažėja dėl keleto veiksnių. ES teikia paramą vyresnio amžiaus žemdirbiams, kurie pasitraukia iš prekinės žemės ūkio gamybos, o savo ūkius ne visada perleidžia jaunesniems ūkininkams. Be to, deklaruojamiems žemės plotams keliami geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės reikalavimai, todėl dalis pareiškėjų, negalintį įvykdyti šių reikalavimų, paraiškų nebeteikia.

Apleista žemė. Nors Lietuvoje vyksta teigiami žemės struktūros pokyčiai – didėja privačios žemės, sklypų dydžiai ir pan., vis dar yra vadinamųjų apleistų žemių. Taip yra dėl to, kad atkuriant nuosavybės teises, grąžinamos žemės, kurias dalis savininkų laiko kaip nekilnojamąjį turtą ir nesiruošia naudoti žemės ūkio ar kitai veiklai.

Be to, kaimas sensta, o senyvi žmonės nebegali taip intensyviai ūkininkauti, ir ekonominė aplinka nepakankamai skatina vystyti veiklą, kuriai reikia žemės. Žemė nenaudojama nei privačioms, nei viešosioms gėrybėms kurti, todėl neigiamai veikiama biologinė įvairovė, degraduoja šalies kraštovaizdis ir jo, kaip viešosios gėrybės, vertė, blogėja šalies įvaizdis, neišnaudojamas šalies turizmo potencialas.

LR Vyriausybės programoje numatyta skatinti energetinių ir kitų ne maistinių augalų auginimą, miškų sodinimą apleistose žemėse, parengti apleistų žemių naudojimo programą, skatinti privačių žemių savininkus pasinaudoti ES parama miškams apleistose žemėse įveisti ar gražinti jas žemės ūkio veiklai. ŽŪM yra inicijavusi apleistų žemių tyrimą, kurio tikslas – nustatyti, kokia žemė laikytina apleista. Nuo to priklausys ne tik tų žemių plotas, bet ir priemonės joms administruoti. Skirtingais metais atlikti apleistų žemių tyrimai Lietuvoje, remiantis skirtingomis apleistos žemės sąvokomis, parodė, kad jų gali būti 150–800 tūkst. ha.

Žemės santykių reguliavimo sistema Lietuvoje yra nuolat tobulinama, atsižvelgiant į kintančias aplinkos sąlygas: naikinamos neefektyvios žemės administravimo ir tvarkymo struktūros, kuriamos naujos – efektyvesnės. LR Vyriausybei priėmus sprendimą likviduoti apskričių viršininkų administracijas, buvo pertvarkyta ir visa Lietuvos žemės santykių reguliavimo sistema – patikslintos valstybės ir savivaldybių institucijų funkcijos. Nacionalinei žemės tarnybai prie ŽŪM, nuo 2010 m. liepos 1 d. pavesta vykdyti valstybinės žemės patikėtinio funkcijas, sudarant sąlygas racionaliam žemės naudojimui, geodezijos, kartografijos ir nekilnojamojo turto kadastro veiklai, atsakyti už žemės reformą šalyje, atlikti žemės reformos žemėtvarkos darbų užsakovo funkcijas. Įgyvendinant reformą, vietoje panaikintų apskričių viršininkų administracijų Žemės tvarkymo departamentų teritorinių žemėtvarkos skyrių įsteigti Nacionalinės žemės tarnybos struktūriniai padaliniai – 48 teritoriniai žemėtvarkos skyriai, Žemės tvarkymo kontrolės skyrius Kaune ir šio skyriaus Vilniaus, Panevėžio, Tauragės ir Šiaulių poskyriai bei Žemėtvarkos planavimo dokumentų valstybinės priežiūros poskyris, iš apskričių viršininkų administracijų perimant 890 naujų pareigybių.

Savivaldybių administracijoms pavesta administruoti miestų gyvenamųjų vietovių žemę, parduoti ar išnuomoti valstybinę žemę miestuose arba perduoti ją naudotis; atlikti žemės naudojimo valstybinės kontrolės miesto gyvenamosiose vietovėse organizavimo ir vykdymo funkcijas. Naujai įsteigta. Valstybės žemės fondui pavesta atlikti žemės tvarkymo funkcijas: rengti duomenis apie šalies žemės fondo būklę, vykdyti žemės išteklių naudojimo stebėseną; tvarkyti LR žemės informacinę sistemą; įgyvendinti valstybės biudžeto ir ES lėšomis finansuojamas priemonės, gerinančias žemės valdų struktūras ir mažinančias apleistos žemės plotus; organizuoti žemės konsolidacijos projektų rengimą ir jų sprendinių įgyvendinimą; vykdyti valstybinės žemės sklypų pardavimo ir nuomos aukcionus.

Apibendrinat pateiktą medžiagą, galima konstatuoti, kad pastaruosius šešerius metus sparčiausiai didėjo miškų ūkio paskirties žemės plotas, o mažėjo žemės ūkio paskirties žemės ir laisvos valstybinės žemės plotai. Tokias žemės fondo struktūros tendencijas reikėtų vertinti teigiamai, kadangi buvo nuosekliai vykdoma LR Vyriausybės politikos nuostata dėl miškų plotų ir saugomų teritorijų, kultūros paveldo objektais užimtų žemės plotų didinimo. Per šį laikotarpį beveik penktadaliu išaugo privačios žemės ūkio paskirties žemės plotas. Spartus juridinių asmenų žemės plotų didėjimas buvo susijęs su priimtais teisės aktais, kurie leido juridiniams asmenims įsigyti žemės nuosavybės teisę.

3.3. Techniniai ir energetiniai ištekliai

3.3. Technical and energy resources

Tinkamai parinktos žemės ūkio gamybinių procesų mechanizavimo priemonės leidžia atlikti darbus laiku pagal nustatytus agrotechninius ir zootechninius reikalavimus, mažinti darbo sąnaudas ir gaminti aukštos kokybės konkurencingą žemės ūkio produkciją, mažinti energetinių priemonių ir materialinių išteklių reikmes, laikytis gamtosauginių reikalavimų. Gaminamos technikos nomenklatūra turi tenkinti visų specializacijų žemės naudotojus, sudaryti prielaidas rentabiliai ir griežtus aplinkosauginius reikalavimus tenkinančiai gamybai.

Lietuvoje pagrindinė žemės naudotojų investicijų dalis skiriama technikai. Senosios ES šalys skiria 65 proc. finansinių išteklių moderniai technikai įsigyti (Vokietijoje traktoriams, kombainams ir žemės ūkio mašinoms – per 820 Lt vienam ŽŪN hektarui), o naujosiose ES šalyse investicijos mašinoms sudaro 85–90 proc.

Šalies žemdirbiai gauna didelę ES finansinę paramą, todėl daugiau investuoja į žemės ūkio techniką (1.21 lentelė). Svertinis 2009 metais šalies vidurkis buvo 646 Lt vienam ŽŪN hektarui. Lietuva atsilieka nuo Vakarų Europos šalių. Dėl neracionalaus traktorių ir žemės ūkio mašinų parko komplektavimo nupirka daug naudotų ir senų konstrukcijų vienos operacijos mašinų. Mechanizacijos lygis yra žemas, o vidutinis žemės ūkio augalų derlingumas – 1,5–3 kartus mažesnis nei išsivysčiusiose Vakarų Europos šalyse.

1.21 lentelė. Investicijos į žemės ūkio techniką 2009 metais

Table 1.21. Investments into agricultural machinery in 2009

Žemės ūkio naudotojai <i>Agricultural entities</i>	Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	Vidutiniškai ŽŪN, ha <i>Average UAA, ha</i>	Investicijos, Lt/ha ŽŪN <i>Investment, LTL/1 ha UAA</i>	Investicijos, Lt/ha / <i>Investment, LTL/ha</i>			
				traktoriai <i>tractors</i>	kombainai <i>harvesters</i>	mašinos ir transporto priemonės <i>machinery & transport</i>	įrengimai ir inventoriai <i>equipment & inventory</i>
Ūkininkai <i>Farmers</i>	<10	5,54	1555	358	125	600	179
	10–20	13,8	433	95	28	102	96
	20–30	23,5	619	198	230	90	65
	30–40	32,5	424	166	34	67	109
	40–50	42,7	947	354	14	367	110
	50–100	65,2	877	258	34	232	120
	100–150	115,7	967	227	312	124	190
>150	288,1	820	205	130	176	151	
Žemės ūkio bendrovės <i>Agricultural companies</i>	<500	217	1373	126	197	795	129
	500–1000	722	536	64	100	244	0
	>1000	2129	335	632	0	118	101

Šaltinis: LAEI duomenys.

Investicijų į žemės ūkio techniką ir stacionarius įrengimus dydis priklauso nuo valdomos žemės ploto. Priešingai ankstesnėms tendencijoms, 2009 metais daugiausia lėšų žemės ūkio technikai skyrė smulkūs šeimyniniai daugiašakiai ūkiai – net 1262 Lt vienam ŽŪN hektarui, t. y. apie 2 kartus daugiau už šalies svartinį rodiklį.

Investicijų žemės ūkio technikai žemės ūkio bendrovės (ŽŪB) skiria panašiai, kaip ir ūkininkai – vidutiniškai 635 Lt vienam ŽŪN ha. Lyginant su ankstesniais metais, daugiausia technikos pirko nedidelės įmonės, valdančios iki 500 ha ŽŪN. Pažymėtina, kad šios grupės įmonių pelnas su subsidijomis buvo didžiausias – 1180 Lt/ha, arba 2,2 karto didesnis už visų bendrovių svartinį rodiklį.

Žemės ūkio modernizavimas, gamybinių pastatų statyba ir rekonstravimas priklauso nuo finansinių galimybių. Respondentinių ūkininkų ūkių duomenų analizė rodo, kad investicijos į gamybinius pastatus labai priklauso nuo gamybos krypties (1.22 lentelė). Daugiausia stato ekologinės gamybos ir daržininkystės – sodininkystės bei mišrios gamybos – kiaulininkystės ūkiai. Į žemės ūkio techniką ir įrengimus daugiausia investuoja ekologinės gamybos ir daržininkystės – sodininkystės ūkiai, kurie gauna gerokai didesnę nei tradicinės gamybos ūkiai paramą.

1.22 lentelė. Ūkininkų investicijos į gamybinius pastatus ir žemės ūkio techniką bei įrengimus 2006 ir 2009 metais, Lt/1 ha ŽŪN

Table 1.22. Farmers' investments into farm buildings, agricultural machinery and equipment in 2006 and 2009, LTL per hectare UAA

Ūkio tipas / Type of farm	Investicijos į gamybinius pastatus <i>Investment into farm buildings</i>		Investicijos į žemės ūkio techniką ir įrengimus <i>Investments into agricultural machinery and equipment</i>	
	2006	2009	2006	2009
Javų ir rapsų / <i>Specialist cereals, oilseeds</i>	27,7	28,2	578,7	698,4
Augalininkystės / <i>General field cropping</i>	433,3	21,2	603,5	812,1
Pienininkystės / <i>Specialist dairying</i>	118,8	68,4	799,3	637,3
Mišrus, vyraujant augalininkystei <i>Mixed cropping</i>	54,1	25,5	472,5	601,0
Mišrus, vyraujant žolėdžiams gyvuliams <i>Mixel livestock, mainly grazing livestock</i>	38,1	226,0	846,9	447,0
Mišrus augalininkystės – žolėdžių gyvulių <i>Field crops – grazing livestock, combined</i>	153,7	25,5	864,7	607,7
Mišrus augalininkystės – kiaulininkystės <i>Field crops and gravivores, combined</i>	77,8	298,0	689,2	462,9
Daržininkystės – sodininkystės <i>Horticulture and permanent crops</i>	656,2	201,6	1011,6	1392,5

Šaltiniai: Ūkių veiklos rezultatai 2009. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2010. ISSN 2029-1221;
Žemės ūkių respondentinių tyrimų duomenys 2006. Vilnius: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2007.
ISSN 2029-1221.

Traktoriai yra pagrindinė žemės ūkio energetinė priemonė. Jų skaičius nuolat didėja. 2010 metų pabaigoje šalies žemės ūkyje buvo apie 124 tūkst. traktorių. Tačiau pagal apsirūpinimą jais šalies žemės naudotojai labai atsilieka nuo Vakarų Europos ūkininkų. Lietuvoje vienam traktoriui tenka 28 ha naudmenų, Suomijoje ir Nyderlanduose – 11 ha, Austrijoje – 9 ha, Vokietijoje – 8 ha. Mūsų šalies žemės ūkyje dirba per 90 tūkst. traktorių (70 proc.), pagamintų iki 1994 metų. Šios mašinos yra fiziškai ir morališkai nusidėvėjusios, didelė jų dalis techniškai netvarkingos, darbymečio metu dažnai sugenda, todėl užsitęsia žemės darbai, teršiama gamta. Be to, didžiąją traktorių parko dalį sudaro žemo techninio lygio *Belarus* tipo traktoriai*, kenkiantys mechanizatorių sveikatai ir naudojantys daug degalų.

Rusijos techninės literatūros duomenimis, Vakarų Europos ir JAV gamybos traktorių išdirbis iki pirmojo gedimo yra apie 10–25 kartus didesnis už pokomunistinių valstybių traktorius. Todėl Vakarų Europos valstybių žemės naudotojai tokių traktorių neperka arba perka nedaug (2010 m. Austrija visiškai nepirko lenkų gamybos mašinų, nupirko 3 *Belarus* tipo ir 4 *Zetor* tipo energetines priemones – atitinkamai 0,04 ir 0,05 proc. visų naujų traktorių).

Pastaraisiais metais Lietuvos žemdirbiai perka labai mažai vikšrinių traktorių. Per 20 nepriklausomybės metų jų skaičius sumažėjo apie 3 kartus dėl susidėvėjusių mašinų nurašymo. Remiantis rekomendacijomis, vikšriniai traktoriai mūsų respublikoje turėtų sudaryti apie 15–20 proc. Šios rekomendacijos tinka ir dabartiniams žemės naudotojams, nes dėl nepakankamo finansavimo įrengtos melioracinės sistemos tinkamai nesuremontuojamos, ratiniais traktoriais dirvos dažnai suslegiamos.

2007–2013 metais pagal Kraštovaizdžio tvarkymo programos sritį „Ražienų laukai per žiemą“ iš ES biudžeto žemdirbiams mokama po 500 Lt/ha. Ražienas reikia laikyti iki pavasario – kovo 1 d. Nesuartos ražienos yra vertinga maitinimo ir prieglobsčio buveinė žiemojantiems gyvūnams ir paukščiams. Sumažėja vėjo ir vandens erozijos pavojus, azoto nuostoliai, stabilizuojama dirvos struktūra. Tačiau pavasarį didėja darbų apimtis, tenka dirbti ir nepalankiomis meteorologinėmis sąlygomis. Tokiu atveju labai praverčia vikšriniai traktoriai.

Pagal 1990 metais Jungtinės Karalystės nacionalinio agrarinės inžinerijos instituto paskelbtus tyrimo rezultatus nustatyta, kad dirbant vikšriniais traktoriais iš hektaro papildomai galima gauti produkcijos už 230 Lt. Vikšrinių traktorių spaudimas į dirvą yra tik 0,25–0,5 kg/cm². Dėl mažo buksavimo, dirbant sunkius darbus, degalų sąnaudos sumažėja 15–20 proc. Vikšriniai traktoriai stabiliau dirba kalvotose vietovėse ir nepalankiomis sąlygomis.

Traktorių parko būklę charakterizuojantis rodiklis – naujų traktorių pirkimas 1000 ha ariamos žemės. Pagal šį rodiklį Lietuva labai atsilieka nuo kitų Europos šalių. Šalys, kuriose vyrauja stambūs žemdirbiai (Jungtinėje Karalystėje, Prancūzijoje, Švedijoje, Vokietijoje ir kt.) perka galingus, 3–8 t traukos klasės traktorius. Tuo tarpu šalys, kuriose vyrauja smulkūs ūkiai (Austrijoje, Norvegijoje), perka po 3,5–5,6 vnt. 0,6–1,4 t traukos klasės traktorių 1000 ha ariamos žemės – 7–10 kartų daugiau nei Lietuvos žemės naudotojai.

* 1997 m. vokiečių ūkininkų bendrija DLG paskelbė traktorių bandymo rezultatus. Teigta, kad traktoriaus *Belarus* 82 lyginamosios degalų sąnaudos yra 263 g/kWh, o dabartinių naujų *Fendt* firmos traktorių – 192 g/kWh, arba 37 proc. mažiau.

1.23 lentelė. Nupirktų naujų traktorių skaičius kai kuriose Europos šalyse 2010 metais, vnt.

Table 1.23. Number of new tractors bought in selected European countries in 2010, units

Šalys / Countries	Iš viso / Total	1000 ha ariamos žemės Per 1000 ha arable land
Jungtinė Karalystė / United Kingdom	14486	0,90
Austrija / Austria	7921	5,65
Belgija / Belgium	2858	2,04
Italija / Italy	23324	1,78
Lietuva / Lithuania	1477	0,51
Norvegija / Norway	3232	3,63
Nyderlandai / Netherlands	2888	1,44
Prancūzija / France	31312	1,86
Suomija / Finland	4292	1,95
Švedija / Sweden	4098	1,32
Šveicarija / Switzerland	2746	2,77
Vokietija / Germany	28587	2,44

Šaltiniai: ŽŪM Išteklių ir kokybės politikos departamento duomenys.

Tarybiniais metais buvo perkama po 1000–1400 naujų kombainų kasmet. Dabar jų įsigyjama daug mažiau (1.24 lentelė). Iš viso Lietuvoje yra apie 13800 kombainų, ir tik 27 proc. eksploatacijos trukmė atitinka normatyvus – apie 12 metų. Lietuvoje daugiausia dirbama senais, 1965–1990 metais pagamintais kombainais.

1.24 lentelė. Nupirktų kombainų skaičius Lietuvoje 2006–2010 metais, vnt.

Table 1.24. Number of combine harvesters bought in Lithuania in 2006–2010, units

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Iš viso / Total	310	238	393	530	536
iš jų naujų / of which new	121	86	150	161	252

Šaltinis: ŽŪM Išteklių ir kokybės politikos departamento duomenys.

Praeito amžiaus gamybos kombainai yra techniškai nepatikimi. Jais dorojant derlių, patiriama didelių grūdų nuostolių. Pjūtis trunka daugiau kaip 2 mėnesius, išauga energetinės grūdų džiovinimo sąnaudos, blogėja produkcijos kokybė, nemažai grūdų tinka tik pašarui, didėja derliaus nuėmimo mašinų remonto išlaidos. Kai kuriais metais dalis javų lieka nenukulti.

Dėl neišvystytos agroserviso sistemos dalis ūkininkų susiduria su javų dorojimo problemomis ir ieško galimybių nusipirkti nuosavų mašinų. Tačiau net ir mažiausio laidumo (5–6 kg/s) kombainas kainuoja daugiau nei 350 tūkst. Lt, todėl lyginamosios investicijos siekia 2100 Lt 1 ha javų. Vertėtų iš Rytų šalių (Kinijos, Japonijos) pirkti nedidelės galios 1,5–2 kg/s laidumo kombainų, kurių darbinis plotis – 1,5–2,2 m, o našumas – 0,3–0,5 ha/h. Tokios derliaus dorojimo mašinos leistų sumažinti investicijas iki 1000 Lt 1 ha javų, didinti ūkininkų savarankiškumą ir mažinti grūdų džiovinimo išlaidas.

Įrengimų parko analizė rodo, kad šalies ūkininkai ir žemės ūkio įmonės turimus finansinius išteklius naudoja neracionaliai: perkamos praeito amžiaus senų konstrukcijų, vienos operacijos mašinos. Investicijų reikmes iš dalies galima sumažinti, įsigyjant daigafunkcinių universalų mašinų, tinkančių įvairioms technologinėms operacijoms atlikti.

Sisteminis modernų mechanizacijos priemonių ir kompleksų įvertinimas (skaičiuojant mašinų darbo išlaidas, materialinių išteklių sunaudojimą, derliaus priedą ir kokybę) rodo, kad racionalaus mašinų komplekso įdiegimas leidžia sumažinti produkcijos savikainą 1,3–2 kartus, gerinti gamtosaugą ir kokybę bei didinti konkurencingumą. Ekologiškiems žemės ūkio produktams gaminti turi būti daugiau investicijų skirta naujoms specialioms mašinoms, kurios duoda ekonominį efektą ir kartu tinka tradicinės produkcijos gamybai, įsigyti.

Ekologinės ir tradicinės (chemizuotos) žemdirbystės sistemų ūkiams rekomenduotini plūgai-skutikai, idealiai tinkantys ražienoms skusti ir dirvoms arti. Šios mašinos verstuvės dirvos viršutinį sluoksnį apverčia 10 cm gyliu, gerai paslepia šiaudgalius, piktžoles ir visa, kas buvo ant dirvos paviršiaus. Šios medžiagos greitai ima pūti – taip pagerinama dirvos struktūra. Skutiklis šio darbo taip gerai nepadaro. Vėliau dirva lygiai suariama 20 cm gyliu. Dirbant tokio tipo mašinomis, sudaromos galimybės gauti didesnę derlių: tinkamai ir laiku nuskustos ražienos padidina derlingumą 5–7 proc., o lygus arimas be išmetimų ir sumetimų – dar 6,5–19,5 proc.

Priešsėjimui dirvos dirbimui plačiai taikomi sunkieji stačiašiai kultivatoriai. Tai universalios mašinos, gerai tinkančios skusti ražienas ir įdirbti arimus lengvuose ir molinguose dirvožemiuose. Įdirbimo gylis – 3–22 cm. Todėl jie idealiai tinka ruošti dirvas smulkiasėkliams augalams (rapsams, linams, javams) ir bulvėms, kai būtina išpurenti arimus 15–20 cm gyliu. Tinkamai įdirbus dirvas, grūdinių augalų derlingumas didėja apie 10 proc., o bulvių – iki 20–30 proc. Tai nepamainomas padargas nedideliems tradicinės žemdirbystės ūkiams, leidžiantis sumažinti investicijas.

Svarbiausias agrotechnikos reikalavimas – tolygiai paskleisti mineralines trąšas ir kalkes. Dėl netolygiai paskleistų trąšų gamybinėmis sąlygomis gaunamas 10–15 proc. mažesnis derlingumas, augalai subręsta ne vienu metu, prastėja produkcijos kokybė. Vokietijos ir Prancūzijos žemės ūkio technikos gamybos įmonės siūlo tolygaus paskleidimo trąšų ir kalkių sėjamašias. Jų naudojimas padeda racionaliau naudoti mineralines trąšas ir kalkines medžiagas.

Skystoms organinėms trąšoms skleisti srutvežius būtina komplektuoti su įterptuvais, leidžiančiais sumažinti amoniako emisiją 5–9 kartus, palyginti su dažnai naudojamais skleistuvais. Įterptuvai mažina organinių trąšų maisto medžiagų nuostolius, aplinkos taršą, ligų užkrato ir dvoko plitimą.

Geriausiai javus, rapsus ir ankštinius augalus sėti, kartu įterpiant visą mineralinių trąšų normą. Taip maisto medžiagos paskleidžiamos labai tolygiai ir įterpiamos reikiamu gyliu – apie 10 cm. Derlingumo priedas – apie 350 kg/ha. Ūkiai taiko arimines ir bearimines žemės ūkio augalų auginimo technologijas. Todėl būtų tikslinga daugiau investuoti į kombinuotąsias universalias sėjamašias, įterpiančias mineralines trąšas ir tinkančias sėjai į ražienas arba suartus laukus.

Visų žemdirbystės sistemų ūkiams būtina investuoti lėšų į sėjimo mašinas su vėdukliniais noragėliais, išsėjančiais grūdus 6–8 cm pločio juostomis. Taip sėjant derlingumas išauga iki 25 proc., mažėja pasėlių piktžolėtumas.

Ekologinės ir tradicinės gamybos ūkiuose pasėliams nuo piktžolių plitimo tikslinga investuoti į akėčias su lanksčiais virbalais, vadinamąsias pasėlių akėčias,

kuriomis dirbama dygstant ir sudyigus kultūriniais augalams. Taip sunaikinama didžioji dalis (apie 70 proc.) piktžolių.

Lauko purkštuvai su papildomu oro srautu augalus padengia nuo viršūnės iki žemės paviršiaus, leidžia sumažinti pesticidų normą 25–50 proc., o chemikalų tirpalo kiekį – iki 100 l/ha ir gauti 5–27 proc. didesni žemės ūkio augalų derlingumą.

Laistymo įrenginiai užtikrina gausų derlių ir nepalankiomis meteorologinėmis sąlygomis: produkto kokybė būna geresnė, derlingumo priedas – 35–100 proc.

Neturint pievų akėčių ir lygių volų, pašarinės žaliavos užteršiamos žemėmis ir kitomis priemaišomis. Tokie žoliniai pašarai kenkia gyvuliams, o iš jų pagaminti maisto produktai – žmonių sveikatai.

Universalios savikrovės priekabos, tinkančios žolės sangrėboms rinkti ir smulkinti bei pjaustiniui vežti nuo lauko pašarų smulkintuvų sudaro sąlygas sumažinti investicijas, atpiginti pašarų savikainą.

Sparčiai plinta daugiafunkcinės priekabos, kai kroviny iš kėbulo išstumiamas judančiu priekiniu bortu. Jos gali būti įvairiai komplektuojamos. Tokios priemonės tinka pervežti žalią ar vytintai žalią, javų ar kukurūzų pjaustinį silosui gaminti, javų, rapsų ir kitų augalų grūdus, tręšti laukus mėšlu, mineralinėmis trąšomis, kalkinti dirvas, paskleisti durpes, kompostus, vežti runkelius, bulves, statybines medžiagas ir kitus krovinius. Nusipirkus tokią priemonę, galima sumažinti išlaidas.

Investicijų apimtis verta mažinti ir perkant konteinerines priekabas su keičiamais įvairios paskirties kėbulais: srutvežiais, krovinių pervežimo konteineriais, mėšlakratėmis, platformomis ir medvežėmis priekabomis.

Žemės ūkio modernizavimui skiriamos milijoninės ES ir šalies Kaimo rėmimo fondo lėšos, tačiau Lietuva neturi žemės ūkio techninio modernizavimo strategijos. Žemės ūkio mechanizavimo problemas sprendžia tik tiekėjai, savo nuožiūra įvežantys ne pirmo būtinumo techniką ir įrengimus. Todėl būtina sistemiškai įvertinti naujas žemės ūkio mašinas ir naujausias technologijas ir pateikti siūlymus NMA dėl pirmaeilio dotavimo efektyvesnei technikai įsigyti. Kita vertus, panaudojami ne visi Lietuvos mašinų gamybos pajėgumai. Daugumos fabriku įranga yra reikiamo techninio lygio ir neatsilieka nuo Vakarų šalių įrangos. Žemės ūkio mašinų kainų palyginimas rodo, kad šalies gamybos mechanizacijos priemonės yra 1,5–2 kartus pigesnės už Vakarų šalių gamybos. Tačiau naujų mašinų gamybos įsisavinimui, techninės dokumentacijos ruošimui, specialios įrangos kūrimui, mašinų bandymui ir sertifikavimui, kaip ir kitose šalyse (Jungtinėje Karalystėje, Italijoje, Rusijoje ir kt.), būtinos valstybės subsidijos. Mašinų gamybos išplėtimas šalyje turėtų teigiamų pasekmių, mažinant nedarbo lygį, plečiant eksporto apimtį, mažinant mechanizacijos priemonių importą.

II. LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS BENDROJOJE RINKOJE

II. LITHUANIAN AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR IN THE SINGLE MARKET

1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje

1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market

2010 metais vidutiniam mėnesiniam bruto darbo užmokesčiui sumažėjus 3 proc., maisto produktų, gėrimų ir tabako pardavimo vertė sumažėjo apie 7 proc. (2.1 lentelė).

2.1 lentelė. Mažmeninė prekyba maisto prekėmis, alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais 2006–2010 metais

Table 2.1. Retail sales of food products, alcoholic beverages and tobacco products in 2006–2009

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Parduota iš viso, mln. Lt <i>Total sales, LTL mill.</i>	9726,7	11441,1	12499,2	10635,5	9920,3
Vienam gyventojui, Lt <i>Per capita, LTL</i>	2866	3389	3722	3185	3018

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Maisto, gėrimų ir tabako apyvarta vertine išraiška 2010 metais siekė 2006-ųjų lygį. Tačiau krizės laikotarpiu maisto gaminių kainos kito nevienodai – vienų didėjo, kitų mažėjo, todėl keitėsi ir darbo užmokesčio perkamoji galia (2.2 lentelė). Palyginti su 2009 metais, 2010-aisiais šalies gyventojai galėjo įpirkti mažiau pieno ir duonos gaminių, o daugiau mėsos.

2.2 lentelė. Šalies ūkio darbuotojų neto darbo užmokesčio perkamoji galia 2006–2010 metais

Table 2.2. Purchasing power of net earnings of employees in the whole economy 2006–2010

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Vidutinis neto darbo užmokestis, Lt <i>Average monthly earnings</i>	1093	1352	1651	1602	1554
Galima buvo nusipirkti už vidutinį mėnesinį neto darbo užmokestį IV ketv. <i>Purchasing power of average net monthly earnings in IV Q</i>					
Jautienos kumpio su kaulu, kg <i>Beef ham with bone, kg</i>	101	114	92	86	101
Kiaulienos kumpio be kaulo, kg <i>Pork ham without bone, kg</i>	123	124	124	125	130
A. r. virtos dešros, kg / <i>Boiled sausages (b.q), kg</i>	107	117	110	100	101

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Pieno, 2,5 proc. riebumo, l / Milk, 2.5% fat, l	748	682	768	895	757
Sviesto, 82 proc. riebumo, kg / Butter, 82%, fat, kg	81	68	96	93	79
Kiaušinių, 10 vnt. / Eggs, 10 pcs	397	381	410	400	442
Ruginės duonos, kg / Rye bread, kg	443	418	403	379	362
Cukraus, kg / Granulated sugar, kg	421	486	554	521	543

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Dėl sausros Rusijoje ir Ukrainoje, augančio vartojimo Azijos ir Afrikos šalyse, spekuliatyviųjų biržų maklerių veiksmų pasaulinės maisto kainos vėl pakilo iki 2007–2008 metų lygio. Visa tai paveikė ir mūsų šalies rinką.

Statistikos departamento duomenimis, 2010 metų grūdų derlius buvo artimas 2007–2008 metų sezonams, 9 proc. daugiau paskersta gyvulių, tačiau 2 proc. mažiau primelžta pieno. Žemės ūkio produkcijos supirkta panašiai, kaip ir ankstesniais metais, tik grūdų skirtingai, nes žemdirbiai laukė geresnių kainų ir neskubėjo jų parduoti. 2010 metų IV ketvirčio žemės ūkio supirkimo kainos buvo 23 proc. didesnės nei prieš metus. Net 45 proc. buvo didesnės augalininkystės produkcijos kainos. Vaisių supirkimo kainos išaugo 2,5 karto, daržovių – 52 proc., o bulvių – 748 proc. Pieno kaina padidėjo 27 proc. Apie 9 proc. atpigo tik kiaušės ir paukščiai.

2.3 lentelė. Žemės ūkio produktų gamyba ir supirkimas 2006–2010 metais, tūkst. t
 Table 2.3. Production and purchase of agricultural products in 2006–2010, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / Change 2010, palyginti su compared to 2009, %
Gamyba / Production						
Prikulta grūdų / Grain production	1893	3073	3484	3892	2835	-27
Paskersta gyvulių ir paukščių (gyv. sv.) Livestock & poultry, slaughtered (l.w.)	335	349	295	272	296	9
Primelžta pieno / Milk production	1891	1937	1884	1791	1750	-2
Surinkta kiaušinių, mln. vnt. Egg production, mill. pieces	929	959	891	853	825	-3
Supirkimas / Purchase						
Grūdai / Cereals	1149	1774	2406	2544	1934	-24
Rapsų sėklos / Rapeseed	137	330	299	367	398	8
Cukriniai runkeliai perdirbimui Sugar beet for industry	716	800	339	666	723	9
Bulvės / Potatoes	14	17	49	50	55	10
Daržovės / Vegetables	41	42	56	57	56	-2
Vaisiai ir uogos / Fruit & berries	80	57	40	23	25	9
Gyvuliai ir paukščiai (gyv. sv.) Livestock & poultry (l.w.)	252	271	243	215	235	7
Natūralus pienas / Natural milk	1296	1349	1376	1274	1278	0,0

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / Change 2010, palyginti su compared to 2009, %
Pienas (perskaičiuotas į bazinį) <i>Milk (equivalent of base fatness)</i>	1555	1628	1661	1534	1540	0,0
Kiaušiniai, mln. vnt. / Eggs, mill. pcs.	482	461	454	448	446	-1

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kaip rodo Statistikos departamento duomenys, maisto produktų (išskyrus mėsos) mažmeninės kainos didėjo.

2.4 lentelė. Maisto produktų mažmeninės kainos 2007–2010 metų gruodžio mėnesį, Lt/kg

Table 2.4. Retail prices of food products in December 2007–2010, LTL per kilogram

Produktai / Products	2007	2008	2009	2010	Pokytis / Change 2010, palyginti su / compared to 2009, %
Jautienos kumpis su kaulu <i>Beef ham with bone</i>	n.d.	18,44	18,20	16,47	-9,5
Kiauliena su kaulu <i>Pork ham with bone</i>	9,78	13,09	11,88	10,63	-10,5
Išdarinėtos vištos <i>Chicken, drawn</i>	7,77	8,49	8,80	8,11	-7,8
Virtos dešros / Boiled sausages	10,05	12,50	12,15	11,70	-3,7
Pienas, 2,5 proc. riebumo <i>Milk (2.5 %), LTL/l</i>	2,24	2,31	1,83	2,24	22,4
Sviestas, 82 proc. riebumo <i>Butter, 82 % fat</i>	22,44	18,26	18,99	22,10	16,3
Grietinė, 20–25 proc. riebumo <i>Sour cream, 20–25 % fat</i>	6,46	5,77	5,35	5,90	10,3
Varškė, 5–9 proc. riebumo <i>Curd, 5–9 % fat</i>	13,19	11,64	9,63	11,39	18,3
A. r. kvietiniai miltai <i>Best quality wheat flour</i>	2,35	2,30	2,24	2,40	7,1
Ruginė duona / Rye bread	3,66	4,42	4,31	4,63	7,4
Batonas iš a. r. miltų / Best quality wheat flour bread	4,32	5,08	4,90	5,42	10,6
Bulvės / Potatoes	1,42	1,31	0,86	1,21	40,7

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Lietuvos gamintojų žemės ūkio ir maisto produktų prekybos dalis vidaus rinkoje rodo, kad pieno gamintojai, galvijų augintojai, paukštynai ir vaisių bei daržovių perdirbėjai labai priklauso nuo išorinių rinkų situacijos. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, didėjo tik pieno produktų ir kiaušinių pardavimo dalis vidaus rinkoje, o likusių produktų mažėjo (2.5 lentelė).

2.5 lentelė. Lietuvos gamintojų pagrindinių maisto produktų pardavimo dalis vidaus rinkoje 2008–2010 metais, proc.

Table 2.5. The share of sales of major food products made by Lithuanian producers in the domestic market in 2008–2010, per cent

Produktai / Products	2008	2009	2010
Pieno produktai / Dairy products	42,0	41,0	44,6
Jautiena / Beef	29,3	28,3	27,0
Kiauliena / Pork	94,8	95,7	87,7
Paukštiena / Poultry meat	77,2	71,1	63,3
Kiaušiniai / Eggs	70,0	92,3	100,0
Ruginė duona / Rye bread	96,5	95,2	94,7
Balta duona / White bread	91,8	92,2	92,7
Kvietiniai miltai / Wheat flour	95,1	90,6	86,0
Ruginiai miltai / Rye flour	94,0	95,2	97,3
Javų kruopos / Cereal groats	73,1	66,3	68,2
Pyragai ir konditerijos gaminiai Pastry and confectionery	96,5	96,2	95,3
Gaminiai iš bulvių / Potato products	44,8	46,1	45,5
Vaisių ir daržovių gaminiai Fruit and vegetable products	59,9	78,7	65,2

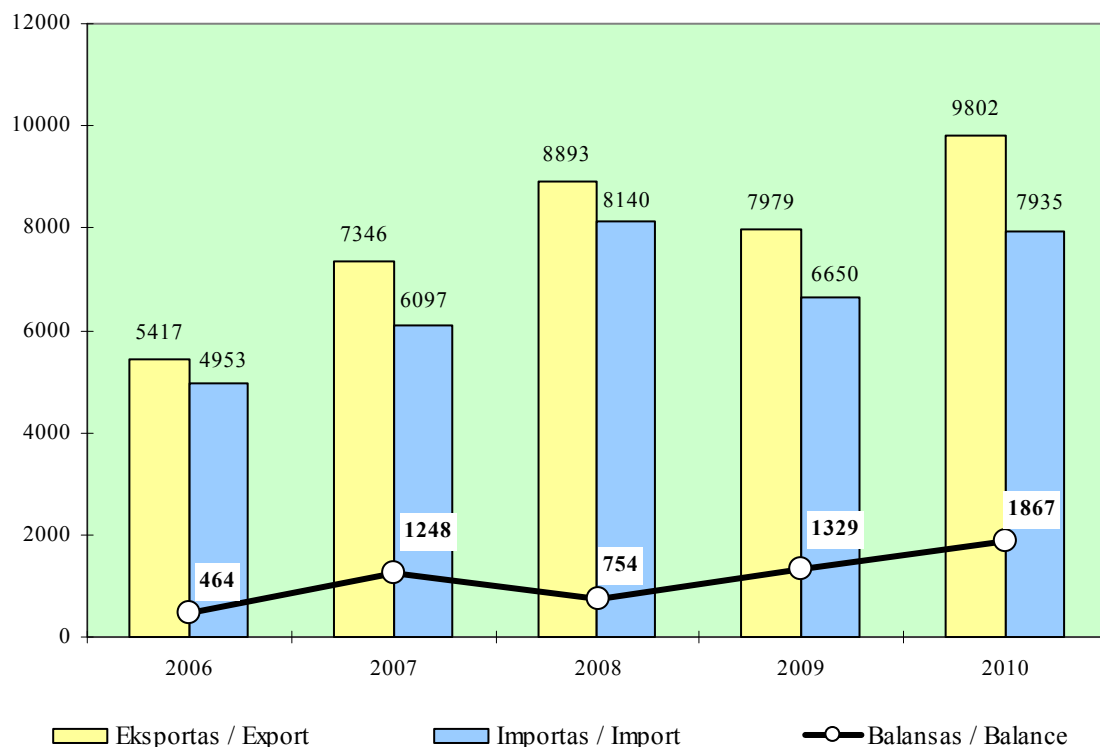
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Beveik visa žemės ūkio ir maisto perdirbimo pramonės produkcija gaminama vietinei rinkai. Išsiskiria tik jautiena, pieno produktai ir gaminiai iš bulvių, kurių eksportas didesnis nei vidaus vartojimas.

2. Užsienio prekybos žemės ir maisto ūkio produktais tendencijos

2. Tendencies of foreign trade in agricultural and food products

Statistikos departamento išankstiniais duomenimis (2011 m. vasario mėn.), 2010 metais iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 9802 mln. Lt (22,8 proc. daugiau nei 2009 m. ir 10,2 proc. daugiau nei 2008 m.), importuota už 7935 mln. Lt (atitinkamai 19,3 proc. daugiau ir 2,5 proc. mažiau). Eksportas viršijo 2008-ųjų – ekonominės krizės pradžios metų – rezultatus, tačiau importas dar nepasiekė 2008-ųjų lygio, nors augo sparčiau nei 2009 metais. Prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 metų, kai Lietuva tapo ES nare, teigiamas. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, jis padidėjo 538 mln. Lt – iki 1867 mln. Lt (2008 m. buvo 2,5 karto mažesnis). Užsienio prekybos apyvarta, palyginti su 2009 metais, padidėjo 21,2 proc. ir viršijo 2008-ųjų apyvartą 704 mln. Lt (4,1 proc.) (2.1 pav.).

2.1 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas, importas ir užsienio prekybos balansas 2006–2010 metais, mln. Lt

Fig. 2.1. Export, import and foreign trade balance of agricultural and food products in 2006–2010, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Prekyba žemės ūkio ir maisto produktais sudaro vis didesnę visos Lietuvos užsienio prekybos dalį. 2010 metais žemės ūkio ir maisto produktų eksportui teko 18,1 proc. viso prekių eksporto, importui – 13,0 proc. viso importo (2006 m. – atitinkamai 13,9 proc. ir 9,3 proc.). 2009-aisiais, sunkiausiais ekonominės krizės metais, kai didesnę paklausą turėjo kasdienio vartojimo prekės, užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais sudarė 17,0 proc. visos apyvartos, tačiau 2010 metais, ekonomikos atsigavimo pradžios laikotarpiu, eksporto, importo ir apyvartos dalys, nors ir sumažėjusios, palyginti su 2009-aisiais, buvo didesnės nei 2008-aisiais. Pažymėtina, kad 2010 metais ir eksportas, ir importas kas ketvirtį augo daug sparčiau nei 2009-aisiais.

Lietuvos užsienio prekyba žemės ūkio ir maisto produktais, palyginti su Latvija ir Estija, ES vidaus ir išorės rinkose sudaro didesnę dalį. 2009 metais, nepaisant krizės, Lietuvos eksporto dalis vidaus rinkoje išliko tokia pati, kaip ir 2008-aisiais – 0,6 proc., importo – sumažėjo 0,1 proc. punkto – iki 0,6 proc. Išorės rinkoje – prekiaujant su trečiosiomis (ne ES) šalimis – eksporto dalis sudarė 1,3 proc. visos ES prekybos su šiomis šalimis (sumažėjo 0,2 proc. punkto), importo – 0,4 proc. (nepasikeitė). Lenkijos, vienos iš pagrindinių Lietuvos prekybos žemės ūkio ir maisto produktais partnerių, dalis, palyginti su Baltijos šalimis, ir vidaus, ir išorės rinkoje buvo didesnė: ES vidaus rinkoje eksportas ir importas sudarė atitinkamai 3,8 proc. ir 3,0 proc., išorės – 3,3 proc. ir 1,9 proc.

2.6 lentelė. Prekybos žemės ūkio ir maisto produktais dalis nuo visos Lietuvos užsienio prekybos 2006–2010 metais

Table 2.6. The share of trade of agricultural and food products in total Lithuania's foreign trade in 2006–2010

Rodikliai <i>Indicators</i>	Šalių grupė <i>Country group</i>	2006	2007	2008	2009	2010*
Eksportas <i>Exports</i>	Iš viso / <i>Total</i>	13,9	17,0	16,0	19,6	18,1
	ES / <i>EU</i>	14,3	17,6	15,3	19,6	18,0
	Trečiosios šalys <i>Third countries</i>	13,3	15,9	17,2	19,6	18,2
	NVS / <i>CIS</i>	18,3	18,6	20,4	22,4	20,9
Importas <i>Imports</i>	Iš viso / <i>Total</i>	9,3	9,9	11,1	14,7	13,0
	ES / <i>EU</i>	11,7	11,9	16,0	20,5	19,5
	Trečiosios šalys <i>Third countries</i>	5,2	5,5	4,6	6,2	4,5
	NVS / <i>CIS</i>	2,6	3,2	2,7	3,2	2,3
Apyvarta <i>Turnover</i>	Iš viso / <i>Total</i>	11,3	12,9	13,3	17,0	15,4
	ES / <i>EU</i>	12,8	14,2	15,7	20,1	18,8
	Trečiosios šalys <i>Third countries</i>	8,6	10,1	9,8	12,1	10,6
	NVS / <i>CIS</i>	8,2	10,0	9,2	10,7	9,7

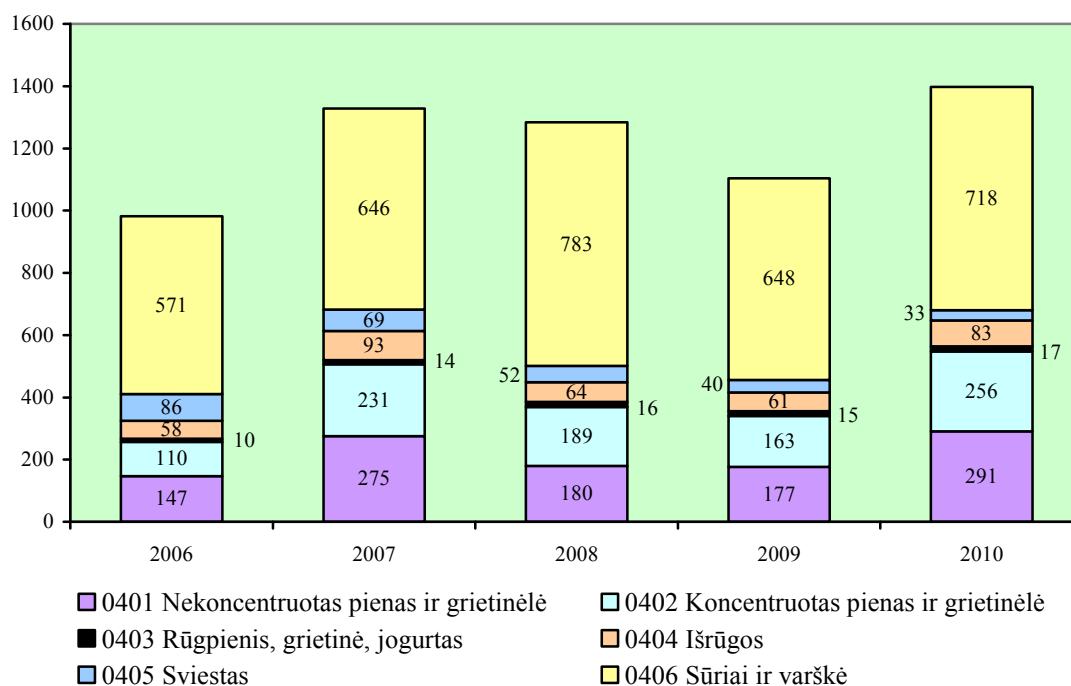
* Išankstiniai duomenys / *Preliminary data.*

Šaltinis: *Statistikos departamento duomenys.*

2010 metais Lietuva eksportavo prekių į 179, o žemės ūkio ir maisto produktų – į 118 valstybių. Kaip ir anksčiau, buvo mokamos gražinamosios eksporto į trečiąsias šalis išmokos. Išmokėta 21,5 mln. Lt, t. y. 15,6 mln. Lt mažiau nei 2009-aisiais. 83 proc. išmokų (17,9 mln. Lt) teko galvijienos, 15 proc. (3,3 mln. Lt) – pieno produktų eksportuotojams. Išmokų sumažėjimą lėmė padidėjusios eksporto kainos.

2010 metais eksporto struktūra pasikeitė, tačiau, kaip ir 2009-aisiais, pagrindinę dalį eksporto – beveik 60 proc. – sudarė septynios produktų grupės: pienas ir jo produktai, vaisiai ir riešutai, grūdai, daržovės, paruošti pašarai gyvūnams ir maisto pramonės liekanos, tabako gaminiai, gaminiai ir konservai iš mėsos ir iš žuvų. Šių produktų eksportuota už 5832 mln. Lt.

Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia eksportuota pieno produktų – už 1399 mln. Lt (14,3 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto), 96 proc. jų pagaminta Lietuvoje. Palyginti su 2009 metais, pieno ir jo produktų eksportas padidėjo 1,3 karto.

2.2 pav. Pieno ir jo produktų eksporto struktūra 2006–2010 metais, mln. Lt

Fig. 2.2. Structure of export of milk and dairy products in 2006–2010, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

51 proc. pieno produktų eksporto sudarė sūriai ir varškė. Jų išvežta 59,7 tūkst. t, t. y. 9,5 tūkst. t mažiau nei 2009 metais. Tačiau dėl padidėjusių kainų eksporto vertė išaugo 1,1 karto ir siekė 718 mln. Lt. Nekoncentruotų pieno ir grietinės išvežta 75,7 tūkst. t, 1,3 karto daugiau, vertė buvo 291 mln. Lt (21 proc. pieno produktų eksporto), 1,6 karto didesnė. 18 proc. teko koncentruotiems pienui ir grietinėlei (sutirštintam pienui, pieno milteliams), jų eksportuota už 256 mln. Lt (1,6 karto daugiau). Palyginti su 2009 metais, 1,8 karto mažiau išvežta sviesto ir kitų pieno riebalų – 3,0 tūkst. t už 33 mln. Lt (vertė sumažėjo 1,2 karto).

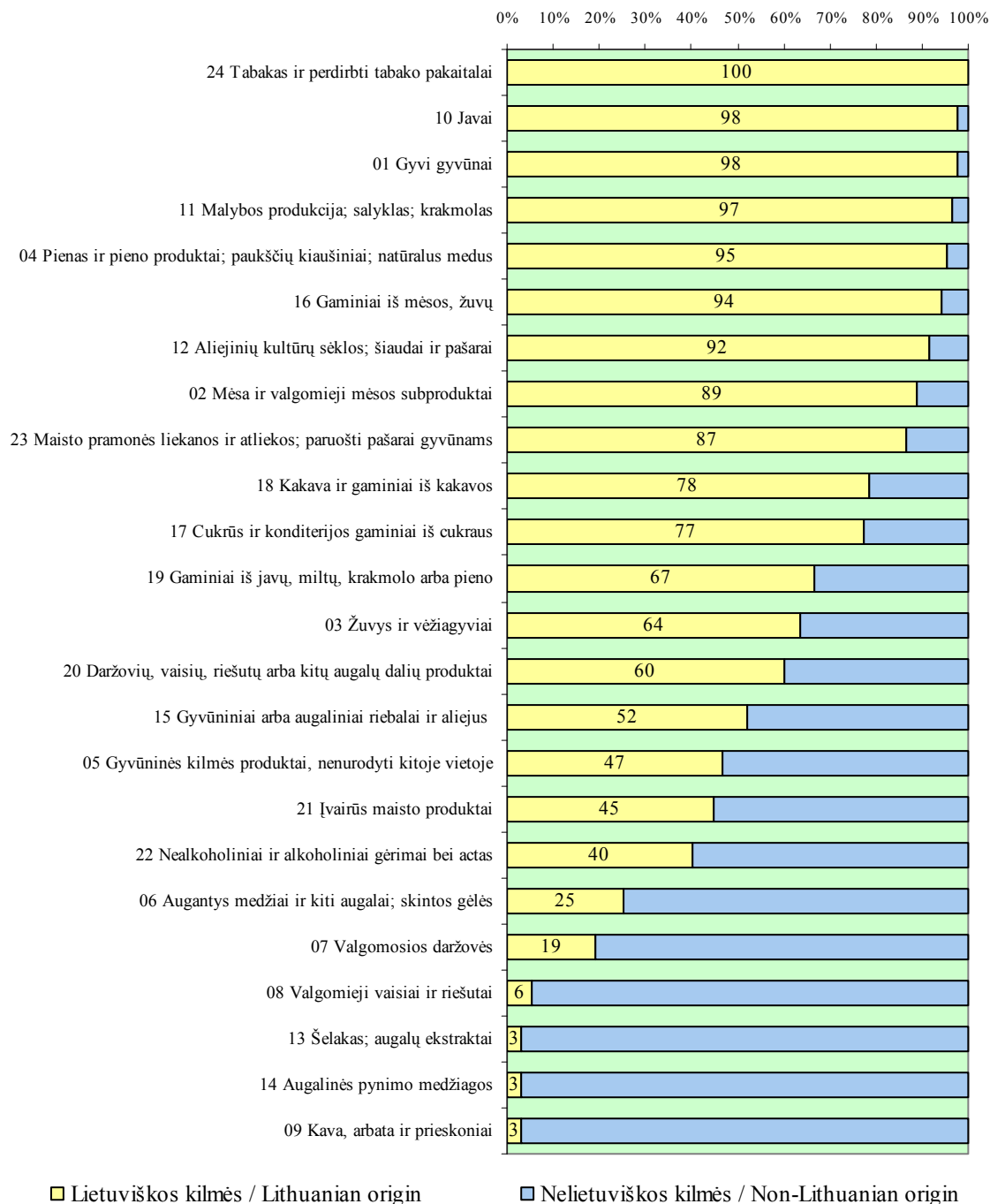
Sviesto vidutinė eksporto kaina pakilo 44 proc. (nuo 7,69 iki 11,09 Lt/kg), nokintų sūrių – 30 proc. (nuo 10,33 iki 13,42 Lt/kg), nenokintų sūrių ir varškės – 28 proc. (nuo 8,16 iki 10,46 Lt/kg).

Daugiausia pieno produktų buvo išvežta į Rusiją – už 455 mln. Lt. Eksportas į šią šalį sudarė 33 proc. viso pieno produktų eksporto, vertė išaugo 1,3 karto. Eksportas į Italiją sudarė 16 proc. visų eksportuotų pieno produktų vertės – 227 mln. Lt, padidėjo 7,7 proc., į Lenkiją – atitinkamai 14 proc. (193 mln. Lt, padidėjo 1,7 karto), į Vokietiją – 11 proc. (160 mln. Lt, padidėjo 35 proc.). Į minėtas šalis išvežta 74 proc. pieno produktų, eksportuotų iš Lietuvos 2010 metais. Eksportas į Rumuniją išaugo 8 kartus, į Kazachstaną – 6,8 karto, į Estiją – 2,2 karto.

54 proc. sūrių ir varškės eksportuota į Rusiją, 30 proc. – į Italiją, 44 proc. grietinės ir pieno – į Lenkiją, 42 proc. – į Vokietiją.

2010 metais eksportuotų *lietuviškos kilmės* produktų vertė – 6830 mln. Lt. Daugiausia išvežta jau minėtų pieno produktų, taip pat grūdų, tabako gaminių, produktų, naudojamų gyvūnų pašarams, gaminių iš mėsos ir iš žuvų, mėsos, aliejinių augalų sėklų. Šių produktų vertė sudarė 71 proc. eksportuotų lietuviškos kilmės produktų visos vertės.

Visi eksportuoti tabako gaminiai, 98 proc. grūdų ir gyvų galvijų, 97 proc. malybos produktų, 95 proc. pieno produktų, kiaušinių, medaus, 94 proc. gaminių ir konservų iš mėsos ir iš žuvų, 92 proc. aliejinių augalų sėklų buvo lietuviškos kilmės. Daugiau nei pusė eksportuotos kavos (97 proc.), vaisių ir riešutų (94 proc.), daržovių (81 proc.), nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų (60 proc.), įvairių maisto produktų (21 KN grupės, 55 proc.) – nelietuviškos kilmės.

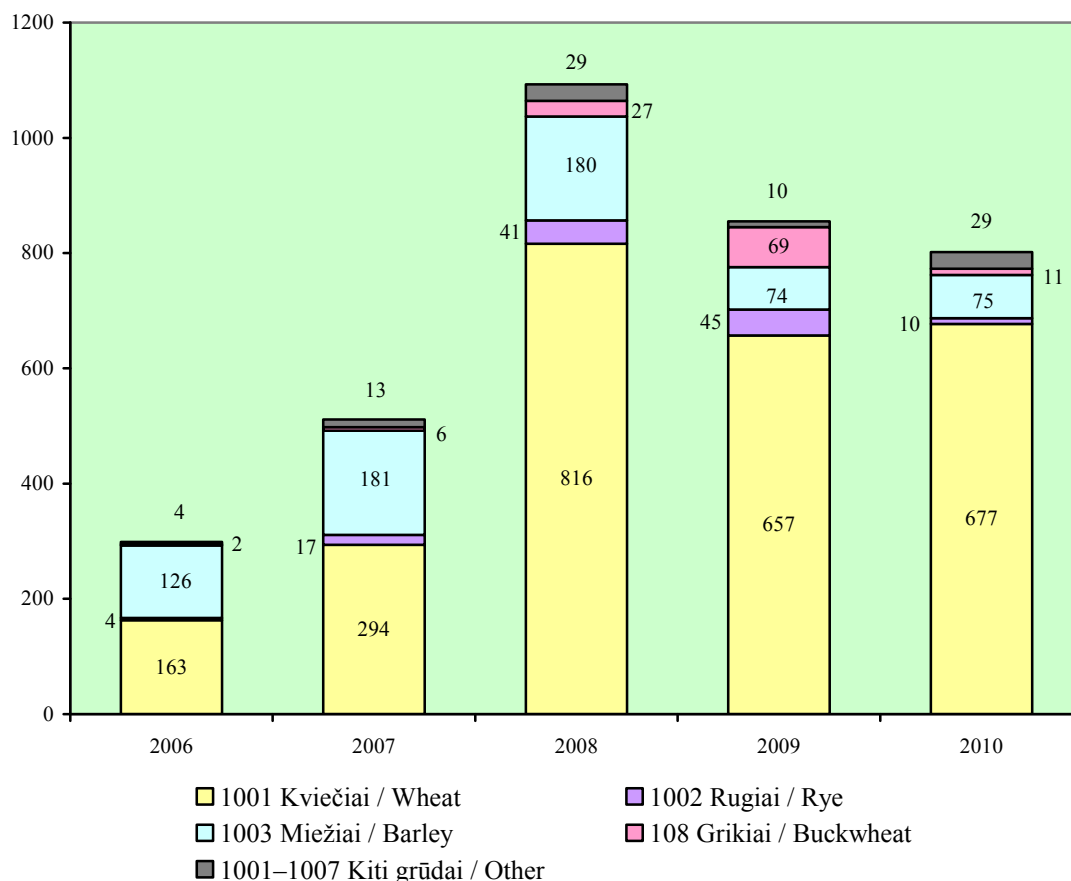

2.3 pav. Lietuviškos ir nelietuviškos kilmės produktų eksportas 2010 metais, proc.
Fig. 2.3. Export of Lithuanian and non-Lithuanian origin products in 2010, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Lietuvoje užaugintų grūdų eksportuota 1365 tūkst. t už 801 mln. Lt. Kiekis, palyginti su 2009 metais, sumažėjo 23 proc., eksporto vertė – tik 6,2 proc. Pagrindinės priežastys – eksporto struktūros pasikeitimas ir kainų augimas.

2010 metais eksportuota 1115 tūkst. t kviečių, 154 tūkst. t miežių, 21 tūkst. t rugių, 534 t grikių. 2009 metais eksportuotų kviečių vertė sudarė 77 proc. viso lietuviškos kilmės grūdų eksporto, 2010-aisiais – 85 proc. Eksportuotų grikių vertė – atitinkamai 8,1 proc. ir 3,6 proc.

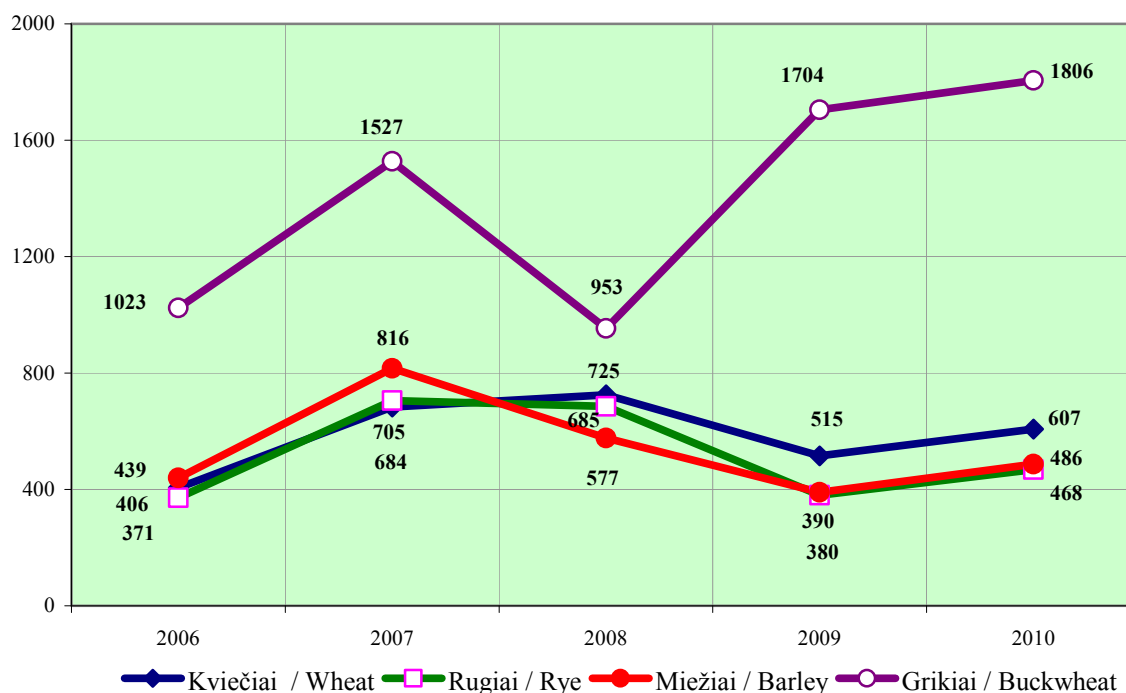

2.4 pav. Lietuvoje užaugintų grūdų eksporto struktūra 2006–2010 metais, mln. Lt

Fig. 2.4. Structure of export of Lithuanian origin grains in 2006–2010, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Palyginti su 2009 metais, padidėjo visų grūdų eksporto kainos: kviečių – 18 proc., rugių – 23 proc., miežių – 25 proc. 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, visų grūdų, išskyrus grikius, kainos sumažėjo. Grikių eksporto kaina 2009-aisiais išaugo 1,8 karto, 2010-aisiais, palyginti su 2009-aisiais, – dar 6,0 proc.

2.5 pav. Lietuvoje užaugintų grūdų eksporto kainos 2006–2010 metais, Lt/t

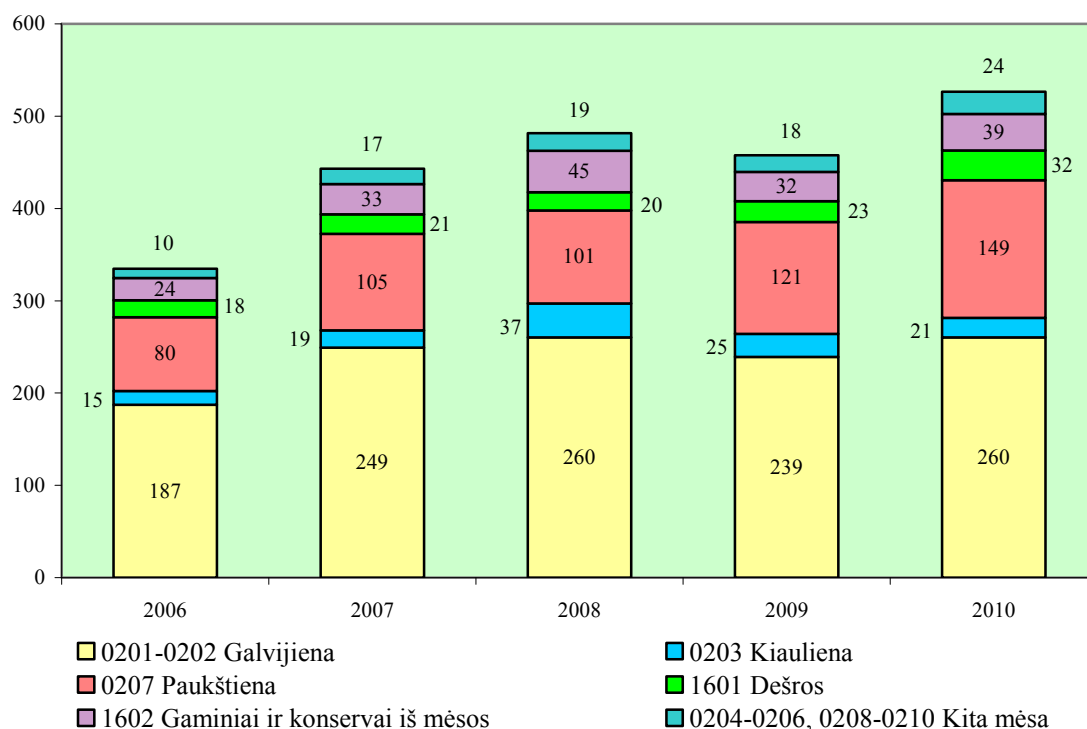
Fig. 2.5. Export prices of Lithuanian origin cereals in 2006–2010, LTL per tonne

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Po 24 proc. Lietuvoje užaugintų kviečių išvežta į Latviją ir į Saudo Arabiją, 12 proc. – į Turkiją, 11 proc. – į Vokietiją. Miežių daugiausia eksportuota į Latviją (63 proc.) ir Lenkiją (12 proc.). Daugiausia grikių eksportuota į Švediją (56 proc.), Latviją (17 proc.), Ispaniją (11 proc.). 83 proc. rugių išvežta į Latviją (44 proc.), Ispaniją (22 proc.) ir Suomiją (17 proc.).

2010 metais lietuviškos kilmės mėsos ir gaminių eksportuota už 526 mln. Lt, 15 proc. daugiau nei 2009-aisiais. Tradiciškai daugiausia eksportuota galvijienos (sudarė 49 proc. visos išvežtos mėsos ir gaminių iš jos vertės) ir paukštienos (atitinkamai 28 proc.). Galvijienos eksportuota 26,1 tūkst. t, 351 t daugiau nei 2009-aisiais, o vidutinė eksporto kaina padidėjo 7,4 proc. – nuo 9297 iki 9982 Lt/t. Paukštienos eksportas kasmet didėja, palyginti su 2006 metais, 2010-aisiais jos išvežta 1,8 karto daugiau – 21,1 tūkst. t, o didžiausia eksporto kaina buvo 2008-aisiais – 7780 Lt/t. Pastaraisiais metais kaina mažėjo ir 2010-aisiais buvo 7067 Lt/t. Lietuviškos kiaulienos eksportuota palyginti nedaug – 2,6 tūkst. t, tai sudarė 56 proc. visos eksportuotos kiaulienos. Kaina, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo 3,0 proc. – iki 8271 Lt/t. Lietuviški gaminiai iš mėsos, kurių eksportuota už 72 mln. Lt, 1,3 karto daugiau nei 2009-aisiais, sudarė 14 proc. mėsos ir gaminių iš jos eksporto (2.6 pav.).

43 proc. lietuviškos galvijienos eksportuota į Rusiją, 11 proc. – į Švediją, po 10 proc. – į Nyderlandus ir Italiją. Daugiausia paukštienos išvežta į Nyderlandus (25 proc. visos eksportuotos lietuviškos paukštienos), Latviją (22 proc.), Jungtinę Karalystę (15 proc.), Estiją (13 proc.), Prancūziją (11 proc.). 70 proc. kiaulienos eksportuota į Latviją (56 proc.) ir Estiją (14 proc.).

2.6 pav. Lietuviškos kilmės mėsos ir gaminių iš jos eksportas 2006–2010 metais, mln. Lt

Fig. 2.6. Export of Lithuanian origin meat and preparations of meat
in 2006–2010, LTL million

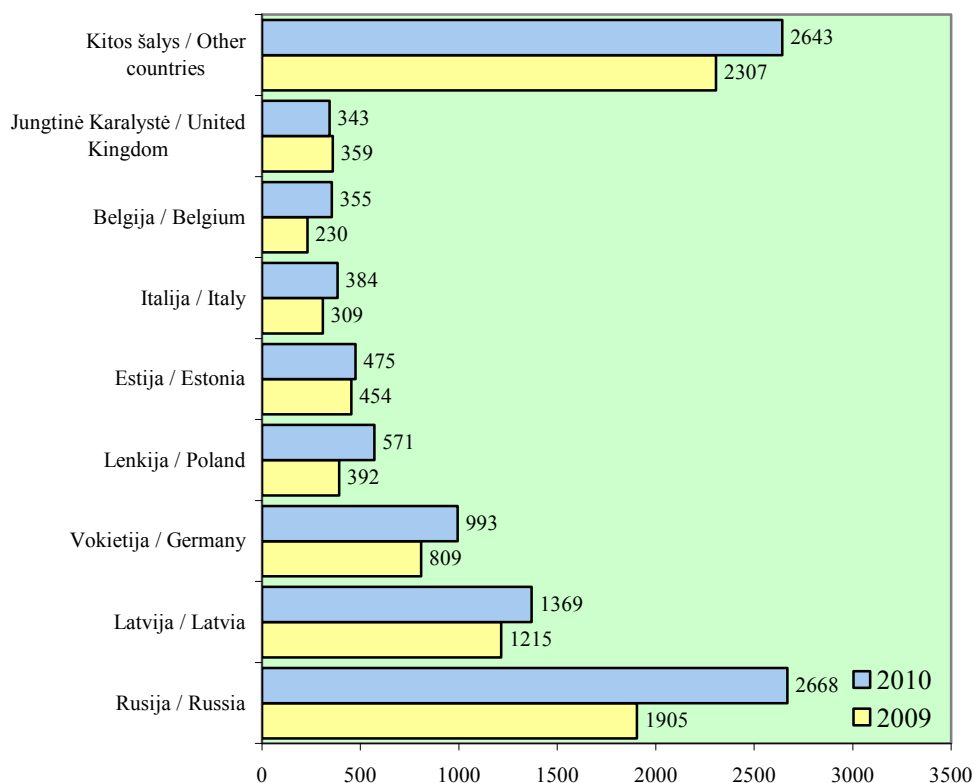
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Į ES šalis eksportuota lietuviškos kilmės produktų už 4981 mln. Lt – 73 proc. viso lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. Palyginti su 2009 metais, lietuviškų produktų eksportas į ES šalis padidėjo 18 proc. Daugiausia išvežta įvairių lietuviškos kilmės pieno produktų (už 851 mln. Lt), gaminių ir konservų iš žuvų (480 mln. Lt), paruoštų pašarų gyvūnams (391 mln. Lt), žuvų (260 mln. Lt). Eksportuota 21,1 tūkst. t lietuviškos paukštienos už 149 mln. Lt ir 26,1 tūkst. t galvijienos už 260 mln. Lt.

Eksportuotų į trečiąsias šalis lietuviškos kilmės produktų vertė – 1849 mln. Lt (padidėjo 15 proc.). Kaip ir į ES šalis, daugiausia išvežta lietuviškos kilmės pieno produktų (už 487 mln. Lt, sudarė 26 proc. lietuviškos kilmės produktų eksporto į trečiąsias šalis). Eksportuota santykinai daug grūdų (344 mln. Lt, 19 proc.), cigarečių (187 mln. Lt, 10 proc.), gyvū gyvūnų (144 mln. Lt, 7,8 proc., iš jų kiaulių – už 103 mln. Lt), produktų, naudojamų gyvūnų pašarams, (139 mln. Lt, 7,5 proc.), mėsos (138 mln. Lt, 7,5 proc.). Šių produktų vertė – 78 proc. visų į trečiąsias šalis eksportuotų lietuviškos kilmės produktų vertės.

Lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksportas į Nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS) šalis padidėjo 15 proc., sudarė 1073 mln. Lt, arba 58 proc. atitinkamų produktų eksporto į trečiąsias šalis. Daugiausia išvežta lietuviškos kilmės pieno produktų – už 447 mln. Lt (sudarė 42 proc. viso lietuviškos kilmės produktų eksporto į NVS), mėsos – už 124 mln. Lt (12 proc.), kiaulių – 254 tūkst. už 103 mln. Lt (9,6 proc.), produktų, naudojamų gyvūnų pašarams, – už 96 mln. Lt (8,9 proc.). Šių produktų vertė sudarė 72 proc. eksportuotų į NVS šalis lietuviškos kilmės produktų vertės.

Svarbiausios viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto (lietuviškos ir nelietuviškos kilmės) partnerės buvo: Rusija – 2668 mln. Lt (27 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto, padidėjo 1,4 karto), Latvija – 1369 mln. Lt (atitinkamai 14 proc. ir 13 proc.), Vokietija – 993 mln. Lt (10 proc. ir 23 proc.), Lenkija – 571 mln. Lt (5,8 proc. ir 46 proc.), Estija – 475 mln. Lt (4,8 proc. ir 4,6 proc.). Eksportas į šias šalis sudarė 62 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. Palyginamuoju laikotarpiu eksportas į Saudo Arabiją padidėjo 3,8, į Kazachstaną – 3,7, į Rumuniją – 2,2, į Norvegiją – 1,8, į Ukrainą – 1,5 karto.

**2.7 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal šalis
2009 ir 2010 metais, mln. Lt**

Fig. 2.7. Export of agricultural and food products by country in 2009 and 2010, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

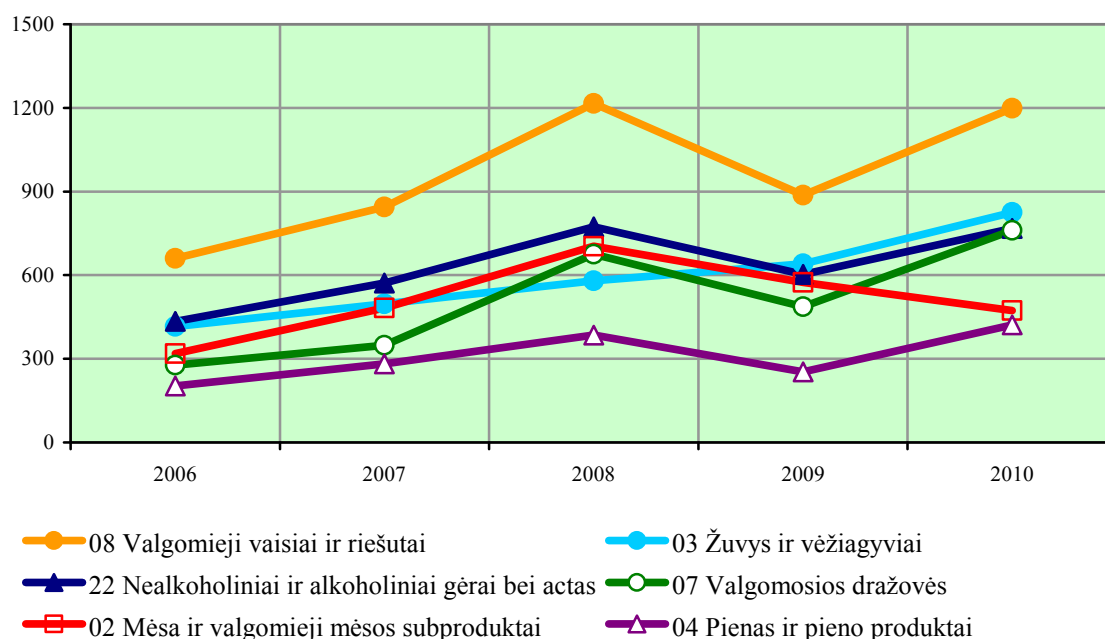
Mažiau kaip pusė (vertė – 945 mln. Lt) žemės ūkio ir maisto produktų, eksportuotų į Rusiją, užauginta arba pagaminta Lietuvoje. Daugiausia eksportuota lietuviškos kilmės sūrių ir varškės – už 377 mln. Lt, galvijienos – 10,2 tūkst. t už 112 mln. Lt, kiaulių – 254 tūkst. už 102 mln. Lt (beveik visos iš Lietuvos eksportuotos kiaulės), produktų, naudojamų gyvūnų pašarams, – už 78 mln. Lt, maistinių priedų – už 56 mln. Lt. Šie produktai sudarė 76 proc. eksportuotų į Rusiją lietuviškos kilmės produktų. Iš nelietuviškos kilmės produktų daugiausia išvežta įvairių daržovių (paprikų, pievagrybių, baklažanų, salotinių daržovių) – už 233 mln. Lt ir vyno iš šviežių vynuogių – už 206 mln. Lt.

Į Latviją lietuviškos kilmės produktų eksportuota už 879 mln. Lt. Šie produktai sudarė 64 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į šią šalį. Daugiausia

eksportuota lietuviškos kilmės kviečių (už 163 mln. Lt), cigarečių (74 mln. Lt), cukraus (59 mln. Lt), miežių (47 mln. Lt). Tarp nelietuviškos kilmės produktų pirmauja kava ir jos ekstraktai (79 mln. Lt), tepieji mišiniai, maistiniai priedai ir baltymų koncentratai (39 mln. Lt), sojų pupelių aliejaus ekstrakcijos liekanos (27 mln. Lt), bananai (23 mln. Lt), citrusiniai vaisiai (23 mln. Lt).

Į Vokietiją 2010 metais lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų išvežta už 919 mln. Lt, 27 proc. daugiau nei prieš metus. Jie sudarė beveik 93 proc. visų eksportuotų į Vokietiją žemės ūkio ir maisto produktų. Daugiausia išvežta lietuviškos kilmės gaminių ir konservų iš žuvų (už 196 mln. Lt), grietinėlės (123 mln. Lt), žuvų filė ir kitos žuvų mėsos (101 mln. Lt), cigarečių, kviečių (po 76 mln. Lt), rapsų sėklų (62 mln. Lt), produktų, naudojamų gyvūnų pašarams (56 mln. Lt). Minėtų produktų vertė – 690 mln. Lt, jie sudarė 75 proc. į Vokietiją eksportuotų lietuviškos kilmės produktų.

Nors ir lėčiau nei eksportas, 2010 metais didėjo žemės ūkio ir maisto produktų importas. 2010 metais į Lietuvą importuota žemės ūkio ir maisto produktų už 936 mln. Lt, 19 proc. daugiau nei 2009-aisiais. Sumažėjo 7 KN produktų grupių importas, kitų 17 grupių padidėjo arba išliko toks pat. Importo struktūra nuo 2006 metų keičiasi nedaug: į 7 daugiausia importuotų pagal vertę produktų sąrašą visada patenka valgomieji vaisiai ir riešutai, nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei actas, žuvis ir vėžiagyviai, mėsa ir mėsos valgomieji subproduktai, valgomosios daržovės, įvairūs maisto produktai (KN 21). Visiems minėtiems produktams, išskyrus žuvis ir vėžiagyvius, 2009-ieji – importo kritimo metai.

2.8 pav. Pagrindinių įvežamų žemės ūkio ir maisto produktų importo dinamika 2006–2010 metais, mln. Lt

Fig. 2.8. Dynamics of import of main imported agricultural and food products in 2006–2010, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2010 metais valgomųjų vaisių ir riešutų importuota už 1199 mln. Lt, tai sudarė 15 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo, kuris, palyginti su 2009-aisiais, išaugo 35 proc. ir pasiekė 2008-ųjų lygį. Daugiau kaip 22 proc. vaisių ir riešutų importo sudarė citrusiniai vaisiai, jų įvežta 95 tūkst. t už 264 mln. Lt. Daug importuota obuolių ir kriaušių (82 tūkst. t už 175 mln. Lt), kivių, braškių, aviečių, mėlynių (29 tūkst. t už 162 mln. Lt, 14 proc.), vynuogių (30 tūkst. t už 142 mln. Lt, 12 proc.), abrikosų, vyšnių, persikų (32 tūkst. t už 134 mln. Lt, 11 proc.), avokadų, ananasų (20 tūkst. t už 85 mln. Lt, 7,1 proc.), bananų (34 tūkst. t už 81 mln. Lt, 6,8 proc.). 46 proc. įvežtų vaisių ir riešutų buvo importuota iš Nyderlandų, 15 proc. – iš Italijos, 7,1 proc. – iš Ispanijos, 4,9 proc. – iš Lenkijos.

Nuo 2008-ųjų pagal importo apimtį antroje vietoje yra žuvys ir vėžiagyviai. Šių produktų importo ekonominė krizė beveik nepaveikė, nuo 2006 metų jis nuolat didėjo. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, žuvų ir vėžiagyvių importas padidėjo 29 proc. Įvežta 27 tūkst. t (399 mln. Lt) šviežių ir atšaldytų žuvų, 33 tūkst. t (239 mln. Lt) žuvų filė ir kitos žuvų mėsos, 34 tūkst. t (156 mln. Lt) sušaldytų žuvų. Visų importuotų žuvų kainos, išskyrus vytintų, sūdytų arba rūkytų žuvų ir gyvų žuvų, padidėjo arba išliko tokios pačios (vidutinė šviežių ir atšaldytų importuotų žuvų kaina pakilo nuo 1138 iki 1462 Lt/t). 34 proc. žuvų ir vėžiagyvių importuota iš Švedijos (278 mln. Lt), 17 proc. – iš Vokietijos (138 mln. Lt), 9,0 proc. – iš Kazachstano (75 mln. Lt), 6,2 proc. – iš Norvegijos (51 mln. Lt), 5,3 proc. – iš Latvijos (44 mln. Lt), po 3,5 proc. – iš Rusijos ir Vietnamo (po 29 mln. Lt).

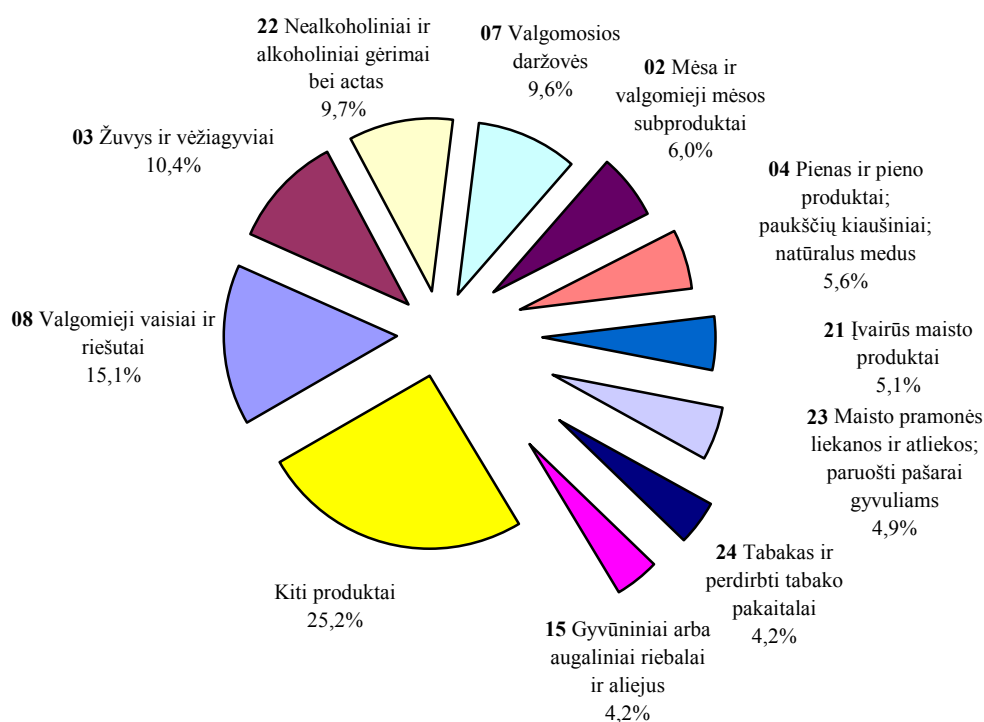
Kiekvienais metais nemažai importuojama įvairių gėrimų. Nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų importas, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo 27 proc., beveik pasiekė 2008-ųjų lygį. 42 proc. šios grupės importo vertės sudarė vynas, 20 proc. – stiprieji spiritiniai gėrimai, 16 proc. – mineraliniai ir gazuotieji vandenys su cukrumi ar saldikliais. Vynas importuotas iš 35 šalių. Įvežtas iš Prancūzijos (122 mln. Lt), Italijos (73 mln. Lt) ir Ispanijos (55 mln. Lt) vynas sudarė 79 proc. viso importuoto vyno vertės. Stiprių spiritinių gėrimų daugiausia įvežta iš Prancūzijos, Latvijos, Ispanijos, Švedijos, Vokietijos, mineralinių ir gazuotųjų vandenų su priedais – iš Lenkijos, Latvijos ir Estijos.

Daržovių importas 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo beveik 1,6 karto, vertė sudarė 760 mln. Lt. Pievagrybiams, paprikoms, voveraitėms, baklažanams teko 37 proc. šios produktų grupės importo, pomidorams – 27 proc., įvairioms salotoms – 7,3 proc. Daugiausia daržovių įvežta iš Nyderlandų (71 proc.), Lenkijos (11 proc.) ir Ispanijos (7,8 proc.).

Mėsos importas nuo 2006 iki 2008 metų kasmet didėjo, bet 2009 metais 18 proc. sumažėjusios jo apimtys 2010-aisiais, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo dar tiek pat. Iš viso importuota daugiau nei 90 tūkst. t mėsos ir subproduktų. 64 proc. mėsos importo sudarė kiauliena (58 tūkst. t, 315 mln. Lt), 23 proc. – paukštiena (20 tūkst. t, 84 mln. Lt). 2010 metais vidutinė kiaulienos importo kaina sumažėjo 323 Lt/t (nuo 5783 iki 5460 Lt/t), paukštienos – 28 Lt/t (nuo 4126 iki 4098 Lt/t). Kaip ir 2009-aisiais, 80 proc. kiaulienos importuota iš Vokietijos, Lenkijos, Belgijos ir Danijos, 71 proc. paukštienos – iš Lenkijos, 85 proc. jautienos – iš Latvijos ir Lenkijos.

Pieno ir jo produktų importo apimtis nėra didelė – 2010 metais ji siekė 422 mln. Lt ir viršijo 2008-ųjų lygį. Nuo 2005 metų į Lietuvą pradėta importuoti žaliavinį, skirtą perdirbti, pieną. Iki 2008 metų importo apimtys kasmet didėjo, per 2009 metus, palyginti su 2008-aisiais, sumažėjo, tačiau 2010 metais grįžo į 2008-ųjų lygį. Importuota 205 tūkst. t už 206 mln. Lt (2009 m. – 168 tūkst. t už 121 mln. Lt) žaliavinio

pieno, jo kaina padidėjo 1,4 karto – nuo 719 iki 1002 Lt/t. 79 proc. žaliavinio pieno pagal vertę ir kiekį įvežta iš Latvijos, 20 proc. pagal vertę ir 25 proc. pagal kiekį – iš Estijos, likusi dalis – iš Lenkijos. 4,7 karto pagal kiekį ir 5,6 karto pagal vertę padidėjo lieso pieno miltelių importas (2009 m. importuota 1,1 tūkst. t už 6,5 mln. Lt, 2010 m. – 5,4 tūkst. t už 36 mln. Lt). 40 proc. lieso pieno miltelių įvežta iš Lenkijos, 25 proc. – iš Vokietijos, 19 proc. – iš Prancūzijos.

2.9 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importo struktūra 2010 metais

Fig. 2.9. Structure of import of agricultural and food products in 2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

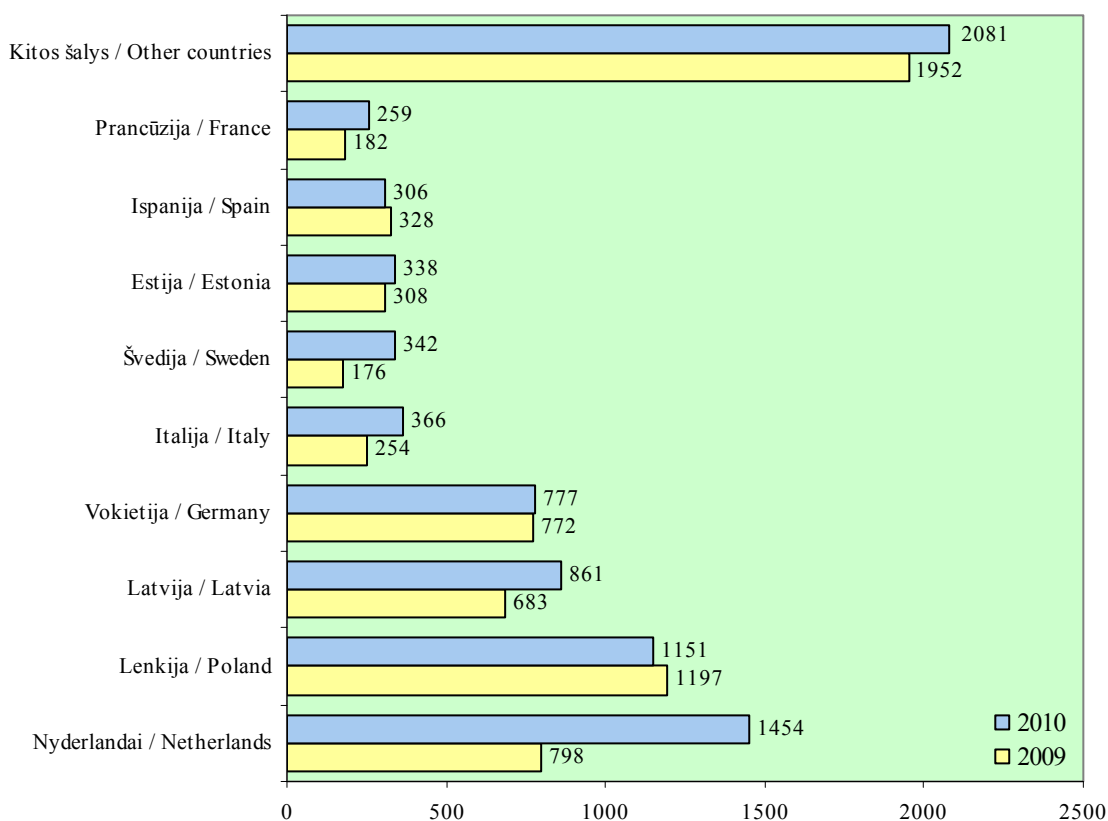
Importo iš ES šalių dalis sudarė 85 proc. (6736 mln. Lt) viso žemės ūkio ir maisto produktų importo, didesnė importo dalis buvo senųjų ES šalių narių (ES-15) – 4120 mln. Lt, ji sudarė 61 proc. žemės ūkio ir maisto produktų importo iš ES. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, žemės ūkio ir maisto produktų dalis sumažėjo 1,1 proc. punkto ir sudarė 19,2 proc. viso prekių importo iš ES šalių.

Importas iš trečiųjų šalių padidėjo 50 mln. Lt, tačiau jo dalis sumažėjo 3 proc. punktais, sudarė 1200 mln. Lt. Žemės ūkio ir maisto produktai sudarė 4,5 proc. viso importo iš trečiųjų šalių.

Nuo 2005 metų importo struktūroje pagal šalis pirmoje vietoje buvusi Lenkija 2010 metais savo poziciją užleido Nyderlandams. Importas iš šios šalies, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo daugiau kaip 1,8 karto, sudarė 18 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo. Didelę dalį žemės ūkio ir maisto produktų importo iš Nyderlandų sudarė vaisiai, riešutai (38 proc.) daržovės (37 proc.), maisto pramonės liekanos ir pašarai gyvūnams (8,7 proc.). Šių trijų produktų grupių importo vertė – 84 proc. žemės

ūkio ir maisto produktų importo vertės iš Nyderlandų. 14 proc. importo sudarė KN 0709 grupės daržovės. Įvežta 21 tūkst. t paprikų už 116 mln. Lt, baklažanų – 5,8 tūkst. t už 29 mln. Lt, cukinijų – 2,5 tūkst. t už 12 mln. Lt. Pomidorų įvežta 31 tūkst. t už 158 mln. Lt, citrusinių vaisių – 39 tūkst. t už 137 mln. Lt, sojų pupelių išspaudų – 107 tūkst. t už 111 mln. Lt.

Antroje vietoje pagal importo apimtį buvo Lenkija, importas iš jos – beveik 15 proc. žemės ūkio ir maisto produktų importo. Tai yra viena iš nedaugelio pagrindinių šalių importuotojų, iš kurios importas 2010 metais sumažėjo. Iš Lenkijos daugiausia įvežta mėsos ir valgomųjų subproduktų (164 mln. Lt, 14 proc.). Kiaulienos įvežta 15 tūkst. t už 79 mln. t. Sumažėjus importo kainai nuo 5594 Lt/t 2009 metais iki 5268 Lt/t 2010-aisiais, pagal kiekį kiaulienos importas padidėjo 12 proc., pagal vertę – 5,8 proc. Paukštienos įvežta 13 tūkst. t už 59 mln. Lt, apimtis liko 2009-ųjų lygio. Antroje vietoje pagal importo iš Lenkijos vertę buvo pieno produktai. Šių produktų įvežta už 97 mln. Lt (sūrių – už 34 mln. Lt, įvairių jogurtų – už 29 mln. Lt). Daug įvežta mineralinių, gazuotų vandenių su įvairiais priedais (55 mln. Lt), cukraus (47 mln. Lt), šokolado ir kitų maisto produktų, turinčių kakavos (46 mln. Lt). Nors bendras daržovių importas į Lietuvą padidėjo 1,6 karto, iš Lenkijos sumažėjo net 38 proc. 2010 metais daržovių įvežta už 82 mln. Lt, iš jų pievagrybių – už 40 mln. Lt (40 proc. mažiau), paprikų už 1,8 mln. Lt (70 proc. mažiau).

2.10 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas pagal šalis 2009 ir 2010 metais, mln. Lt

Fig. 2.10. Import of agricultural and food products by countries in 2009 and 2010, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2010 metais importas iš Latvijos padidėjo beveik 1,3 karto ir sudarė 11 proc. žemės ūkio ir maisto produktų importo į Lietuvą. Daugiausia įvežta pieno produktų, 90 proc. jų – žaliavinis pienas. Pastarojo įvežta 163 tūkst. t už 161 mln. Lt, pagal kiekį beveik tiek pat, pagal vertę – 1,4 daugiau, nes importo kaina padidėjo nuo 718 Lt/t 2009 metais iki 993 Lt/t 2010-aisiais. Antroje vietoje – alkoholiniai ir nealkoholiniai gėrimai, actas. Šios grupės produktų įvežta už 79 mln. Lt, 58 proc. sudarė spiritai, likeriai ir kiti spiritiniai gėrimai. Javų įvežta už 69 mln. Lt (kviečių – 86 tūkst. t už 59 mln. Lt), miltinių konditerijos gaminių – už 57 mln. Lt, įvairių aliejų ir riebalų – už 49 mln. Lt. Minėti produktai sudarė daugiau kaip 50 proc. visų įvežtų iš Latvijos žemės ūkio ir maisto produktų.

Palyginti su 2009-aisiais, importas iš Vokietijos padidėjo nedaug – 5,3 mln. Lt. 22 proc. importo iš šios šalies sudarė žuvys, jų įvežta už 138 mln. Lt, 1,4 karto daugiau. Mėsos importui teko 12 proc., beveik 2 kartus mažiau (nuo 176 mln. Lt iki 94 mln. Lt). 89 proc. įvežtos mėsos – kiauliena (15 tūkst. t, 83 mln. Lt). Trečioje vietoje pagal importo apimtį – įvairūs maisto produktai (maistiniai priedai ir tepiniai), jų vertė – 75 mln. Lt. Nemažai įvežta kavos ir arbatos (67 mln. Lt), pieno produktų ir tabako (po 48 mln. Lt). Išvardytų produktų vertė sudarė 61 proc. visos žemės ūkio ir maisto produktų importo iš Vokietijos vertės.

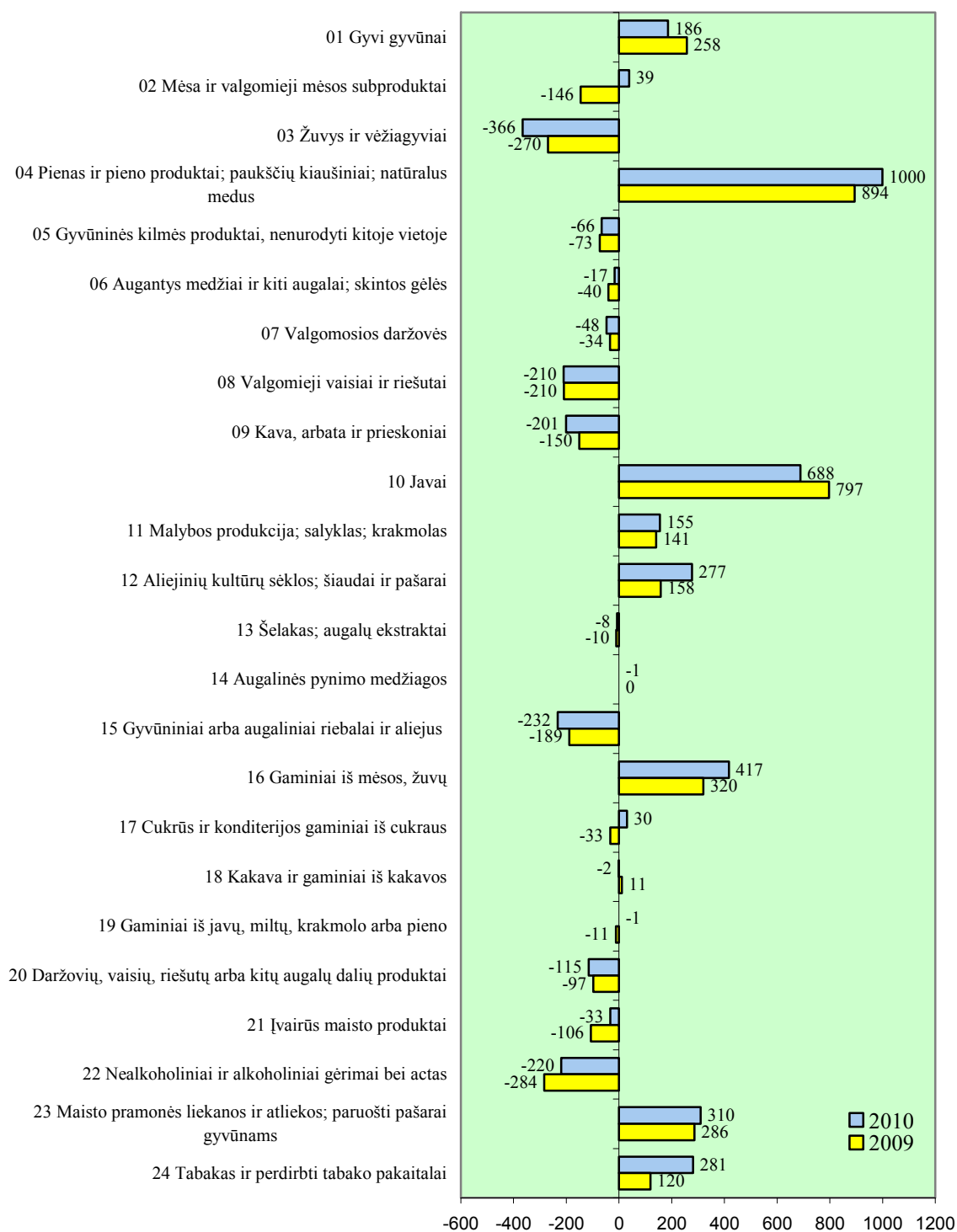
Įvežtų produktų iš Nyderlandų, Lenkijos, Latvijos ir Vokietijos vertė sudarė daugiau 50 proc. visų importuotų produktų vertės.

Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas 2010 metais, kaip minėta, buvo teigiamas, siekė 1867 mln. Lt ir viršijo 2009-ųjų teigiamą balansą 1,4 karto. Prekybos perviršis buvo būdingas 10 iš 24 KN produktų grupių. Didžiausi teigiami buvo prekybos 04 KN grupės produktais (pienu ir jo produktais, kiaušiniai, medumi; 1,0 mlrd. Lt), grūdais (688 mln. Lt), gaminiiais iš mėsos ir iš žuvų (417 mln. Lt), maisto pramonės atliekomis ir paruoštais pašarais gyvūnams (310 mln. Lt) balansai. Didžiausi neigiami buvo prekybos žuvimis ir vėžiagyviais, riebalais ir aliejumi, įvairiais gėrimais, vaisiais ir riešutais, kava ir arbata balansai.

Buvę neigiami 2009 metais, prekybos mėsa ir konditerijos gaminiiais iš cukraus balansai 2010-aisiais tapo teigiami. 2,3 karto padidėjo prekybos tabako gaminiiais, 1,8 karto – prekybos aliejinių augalų sėklomis perviršiai.

Prekybos su ES šalimis balansas, kaip ir 2009 metais, buvo neigiamas, deficitas išaugo nuo 390 iki 752 mln. Lt. Prekybos su trečiosiomis šalimis buvęs perviršis palyginamuoju laikotarpiu padidėjo nuo 1150 iki 1200 mln. Lt (2.11 pav.).

Didžiausias perviršis buvo prekiaujant su Rusija (2536 mln. Lt), Latvija (507 mln. Lt), Jungtine Karalyste (282 mln. Lt), Vokietija (216 mln. Lt), didžiausias deficitas – prekiaujant su Nyderlandais (1189 mln. Lt), Lenkija (580 mln. Lt), Ispanija (181 mln. Lt), Ukraina (132 mln. Lt).

2.11 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos balansas 2009 ir 2010 metais, mln. Lt

Fig. 2.11. Foreign trade balance of agricultural and food products in 2009 and 2010, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Tolimesnės Lietuvos užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais tendencijos priklausys nuo pasaulinių tarptautinės prekybos tendencijų, kurios daro įtaką vartotojų rinkoms ir verslo aplinkai. Dėl objektyvių globalizacijos procesų prekybos svarba pasaulio ekonomikai dar labiau didės. Prielaidas tam sudaro pigesni ir greitesni pervežimai, galimybė lengviau susisiekti, interneto plėtra. Didelę svarbą turi ir turės nuolat augantis tarptautinių susitarimų, kurie liberalizuoja prekių srautus, mažina arba visai likviduoja tarifinius ir netarifinius barjerus, skaičius.

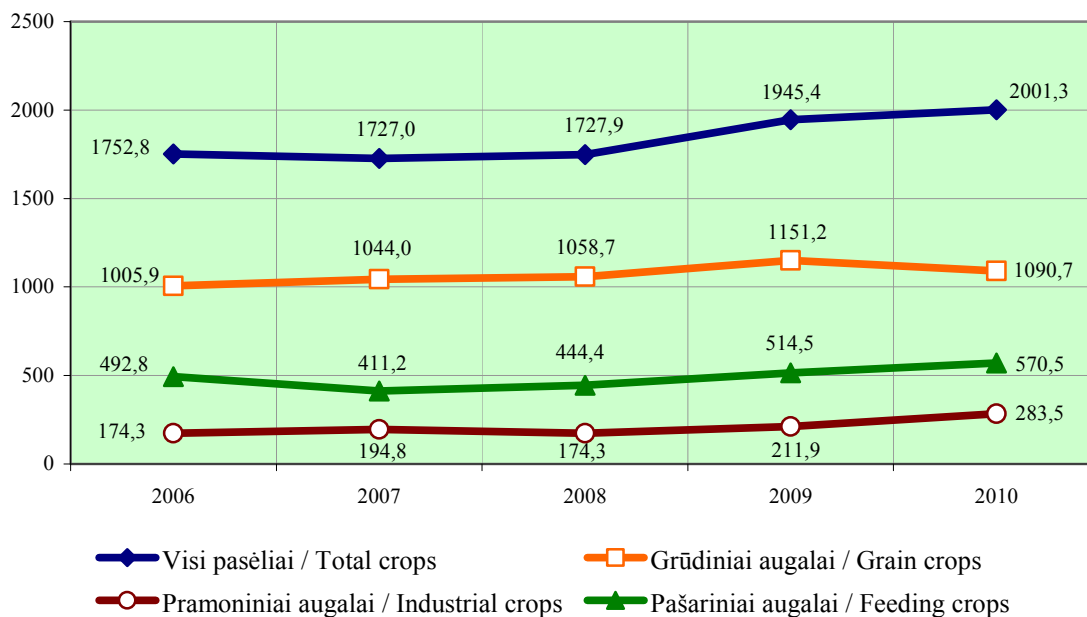
3. Žemės ir maisto ūkio produktų konkurencingumas vidaus ir užsienio rinkose

3. Competitiveness of agricultural and food products in the domestic and foreign markets

3.1. Grūdai

3.1. Cereals

Lietuvoje vyrauja vidutinio derlingumo dirvožemiai, palankesnės gamtinės sąlygos, palyginti su šiauriau esančiomis kaimyninėmis šalimis. 2010 metais grūdinių augalų buvo apsėta 54,5 proc. viso pasėlių ploto (2009 m. – 59,2 proc., 2008 m. – 60,6 proc., 2007 m. – 60,4 proc., 2006 m. – 57,4 proc.). Nors 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, grūdinių augalų plotas Lietuvoje 5,3 proc. sumažėjo, tačiau apskritai per 2006–2010 metus išaugo 8,4 proc. (2.12 pav.).

2.12 pav. Pasėlių plotas Lietuvoje 2006–2010 metais, tūkst. ha

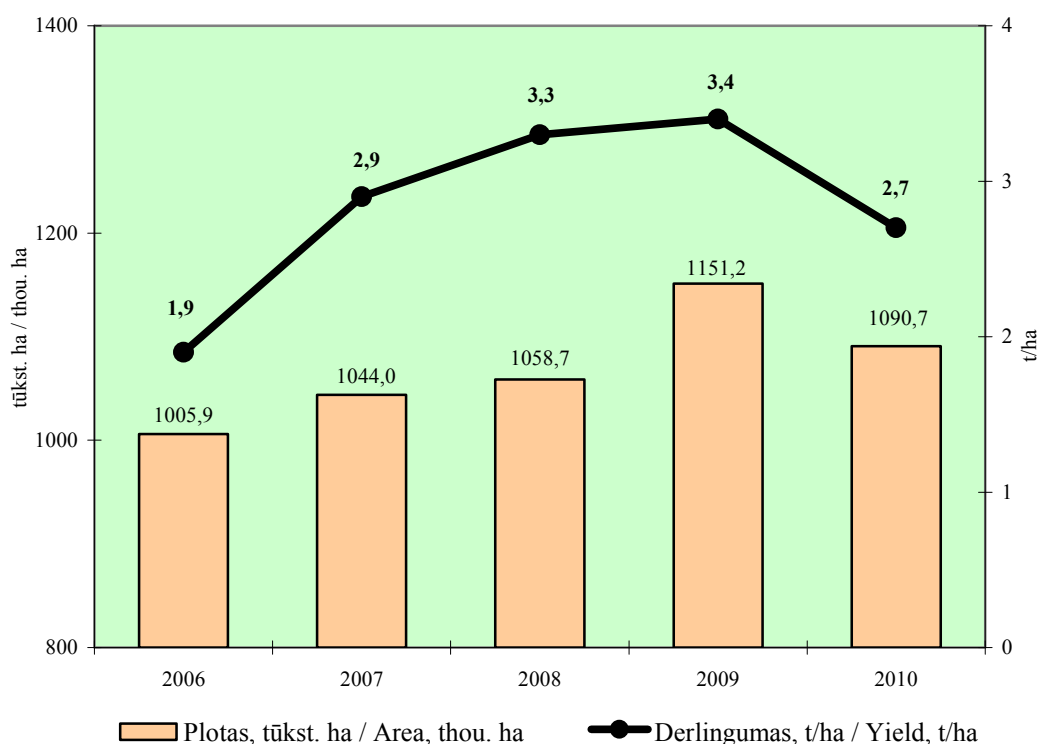
Fig. 2.12. Crop area in Lithuania in 2006–2010, thousand hectares

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Auginimas. Javų pasėlių plotas ir jų struktūra per pastaruosius penkerius metus keitėsi priklausomai nuo grūdų paklausos pasaulio, ES ir Lietuvos rinkose, supirkimo kainų, užsienio prekybos sąlygų, tiesioginių išmokų.

Analizuojamuoju laikotarpiu daugelio pasaulio šalių grūdų augintojams gamtinės sąlygos ne visada buvo palankios. Nuo 2006-ųjų kasmet pasaulyje grūdų suvartojimas augo sparčiau nei jų derlius. 2010 metais grūdų derlius pasaulyje buvo 3,6 proc. mažesnis nei 2009 metais ir sudarė 1728 mln. t, o jų suvartojimas padidėjo beveik 2 proc. iki 1790 mln. t. Tai nulėmė pasaulinių atsargų sumažėjimą iki 341 mln. t. Todėl pasaulinis grūdų importo poreikis išaugo, o pagrindinės pasaulio grūdų eksportuotojos, įskaitant Rusiją, Ukrainą ir Kazachstaną, kasmet rinkai tegalėdavo pasiūlyti tik maždaug 90 proc. reikiamo kiekio.

Lietuvoje, kaip minėta, grūdinių augalų pasėlių plotas 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, išaugo 8,4 proc. (2.13 pav.).

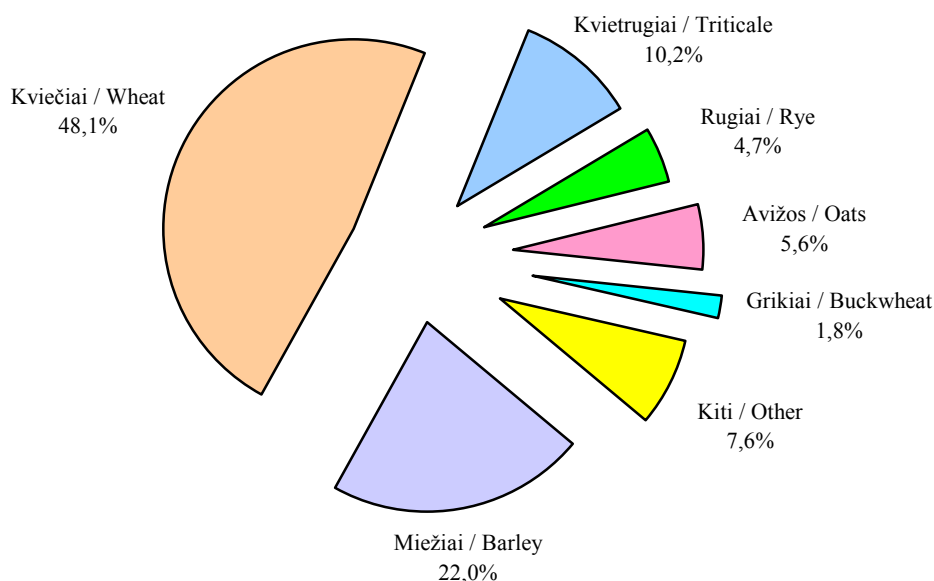

2.13 pav. Grūdinių augalų plotas ir derlingumas 2006–2010 metais

Fig. 2.13. Crop area and yield of grain crops in 2006–2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Didžiausi javų plotai 2010 metais buvo apsėti kviečiais ir miežiais (2.14 pav.).

2.14 pav. Javų pasėlių struktūra 2010 metais

Fig. 2.14. Structure of cereal crop area in 2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Gana nepalankios 2010 metų hidrometeorologinės sąlygos neleido žemės ūkio augalams normaliai peržiemoti, vystytis ir bręsti. Iššalo ar išmirko maždaug 10–15 proc. žieminių miežių, 10 proc. žieminių kviečių, 3–5 proc. žieminių kvietrugių ir 2–3 proc. rugių. Dėl to žieminių javų pasėlių plotai 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, buvo 15,3 proc. (96,1 tūkst. ha) mažesni: žieminių kviečių – 6,3 proc., žieminių kvietrugių – 26,6 proc., žieminių miežių – 32,0 proc., rugių – 37,3 proc. Iš viso žiemkenčiais Lietuvoje 2010 metais buvo apsėta 531,0 tūkst. ha: 372,4 tūkst. ha – žiemniais kviečiais, 91,4 tūkst. ha – žiemniais kvietrugiais, 51,5 tūkst. ha – rugiais, 15,7 tūkst. ha – žiemniais miežiais.

Vasariniai javai 2010 metais sudarė 46,3 proc. visų grūdinių augalų pasėlių. Didžiausią vasarinių pasėlių dalį sudarė miežiai. Jų 2010 metais buvo 223,9 tūkst. ha. Vasariniais kviečiais buvo apsėta 152,2 tūkst. ha. 2010 metais, be minėtų grūdinių augalų, Lietuvoje buvo auginama 61,5 tūkst. ha avižų, 54,5 tūkst. ha ankštinių augalų, 20,5 tūkst. ha varpinių augalų mišinių, 19,6 tūkst. ha grikių, 7,2 tūkst. ha kukurūzų grūdams.

2010 metais 81,6 proc. visų grūdinių augalų buvo pasėta ūkininkų ūkiuose (889,8 tūkst. ha), likusi dalis – ŽŪB ir įmonėse (200,9 tūkst. ha). Palyginti su 2009 metais, grūdinių augalų pasėlių plotas ūkininkų ūkiuose sumažėjo 5,0 proc., o ŽŪB ir įmonėse – 6,4 proc.

Apskritai 2010 metų hidrometeorologinės sąlygos augalų vystymuisi buvo gana nepalankios. Todėl 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, javų derlingumas buvo daug mažesnis (2.7 lentelė). Statistikos departamento duomenimis, grūdinių augalų derlius Lietuvoje 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo 27,2 proc., o palyginti su nepalankiais javams auginti 2006 metais – 66,8 proc. padidėjo. Grūdinių augalų derliaus sumažėjimą lėmė 5,3 proc. mažesnis jų pasėlių plotas ir 20,4 proc. – derlingumas (palyginti su 2006 m., plotas padidėjo 8,4 proc., derlingumas – 43,1 proc.).

2.7 lentelė. Grūdinių augalų derlingumas 2006–2010 metais, t/ha
Table 2.7. Average yield of grain crops in 2006–2010, tonnes per hectare

Augalų rūšys / Kind of grain crops	2006	2007	2008	2009	2010
Grūdiniai augalai / Grain crops	1,88	2,94	3,29	3,38	2,69
javai / cereals	1,99	3,01	3,35	3,45	2,75
žieminiai / winter cereals	2,25	3,65	4,14	3,89	3,04
kviečiai / wheat	2,42	4,16	4,76	4,40	3,40
kvietrugiai / triticale	1,88	2,95	3,27	3,16	2,34
rugiai / rye	1,81	2,37	2,76	2,53	1,76
miežiai / barley	2,17	3,15	3,94	3,83	2,50
vasariniai / spring cereals	1,74	2,53	2,69	2,87	2,44
kviečiai / wheat	2,13	3,08	3,01	3,41	3,07
miežiai / barley	2,06	2,64	2,88	3,03	2,36
kvietrugiai / triticale	1,47	2,17	2,33	2,73	2,00
avižos / oat	1,30	1,94	2,07	2,23	1,53
grikių / buckwheat	0,20	0,96	0,76	0,67	0,74
varpinių augalų mišiniai / mixed cereals	1,10	1,92	1,91	2,01	1,68
kukurūzai / grain maize	1,57	4,82	4,24	4,33	6,66
kiti javai / other cereals	1,24	1,13	0,73	0,55	1,51
ankštiniai augalai grūdams / dried pulses grain	0,81	1,39	1,70	1,80	1,36

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Javų grūdų derlius, palyginti su 2009 metais, sumažėjo 27,3 proc. dėl 6,1 proc. mažesnio pasėlių ploto ir 20,3 proc. – derlingumo. Žieminių javų pasėliai buvo mažesni 15,3 proc., derlingumas – mažesnis 21,8 proc. (palyginti su 2006 m., pasėliai padidėjo 45,1 proc., derlingumas – 52,8 proc.). Vasarinių javų pasėlių plotas padidėjo 6,1 proc., o derlingumas nukrito 15,0 proc. (palyginti su 2006 m., pasėlių plotas padidėjo 34,6 proc., o derlingumas – 40,2 proc.).

2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, ankštinių augalų pasėlių plotai padidėjo 14,3 proc., o derlingumas nukrito 24,4 proc. (palyginti su 2006 m., pasėlių plotas padidėjo 26,7 proc., o derlingumas – 67,9 proc.). Grūdinių augalų derlingumas Lietuvoje 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, padidėjo 43,1 proc., javų – 38,2 proc. Labiausiai pavyko padidinti kukurūzų – 4,2 karto, grikių – 3,7 karto, žieminių kviečių – 40,5 proc., žieminių kvietrugių – 24,5 proc. derlingumą.

Šalies javų augintojai stambesniuose specializuotuose ūkiuose, taikydami pažangesnes javų auginimo bei derliaus nuėmimo technologijas, nuolat didina grūdų gamybos efektyvumą, tačiau minkštieji kviečiai kai kuriose kaimyninėse ES-27 valstybėse vis dar žymiai derlingesni nei Lietuvoje (2.8 lentelė).

**2.8 lentelė. Minkštųjų kviečių vidutinis derlingumas kai kuriose ES šalyse
2006–2010 metais, t/ha**

Table 2.8. Average yield of soft wheat in some EU countries in 2006–2010, tonnes per hectare

Valstybės / Countries	2006	2007	2008	2009	2010
Lietuva / Lithuania	2,36	3,92	4,27	4,20	3,31
Slovakija / Slovakia	3,82	4,00	4,97	4,23	3,51
Latvija / Latvia	2,78	3,60	4,54	3,63	3,60
Vengrija / Hungary	4,07	3,60	5,10	3,85	3,88
Lenkija / Poland	3,24	3,91	4,36	4,17	3,94
Suomija / Finland	3,56	3,70	3,81	4,06	4,19
Čekija / Czech Republic	4,48	4,86	5,78	5,24	4,99
Švedija / Sweden	5,46	6,26	6,30	6,09	5,40
Vokietija / Germany	7,21	6,97	8,66	7,81	7,78
Danija / Denmark	7,00	6,58	7,44	8,12	8,04
Nyderlandai / Netherlands	8,46	7,07	9,68	9,62	9,41

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Lietuvoje 2010 metais buvo prikulta 2834,9 tūkst. t grūdų, arba 1057,4 tūkst. t (27,2 proc.) mažiau nei 2009 metais (2.9 lentelė).

2.9 lentelė. Grūdinių augalų derlius 2006–2010 metais, tūkst. t

Table 2.9. Harvest of grain crops in 2006–2010, thousand tonnes

Augalų rūšys / Kind of grain crops	2006	2007	2008	2009	2010
Grūdiniai augalai / Grain crops	1893	3073	3484	3892	2834
javai / cereals	1858	3017	3422	3806	2767
žieminiai / winter cereals	822	1553	1921	2440	1579
kviečiai / wheat	620	1151	1381	1749	1248
kvietrugiai / triticale	98	199	286	394	207
rugiai / rye	90	165	205	208	87
miežiai / barley	14	38	49	89	37
vasariniai / spring cereals	1036	1464	1501	1366	1188
kviečiai / wheat	189	240	341	351	460
miežiai / barley	730	976	922	770	511
kvietrugiai / triticale	13	29	25	31	38
avižos / oat	63	120	141	143	87
grikliai / buckwheat	9	21	21	15	14
varpinių augalų mišiniai / mixed cereals	27	53	19	33	30
kukurūzai / grain maize	5	26	32	24	47
kiti javai / other cereals	0,4	0,8	0,2	0,1	1
ankštiniai augalai grūdams / dried pulses grain	35	56	62	86	67

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Žemdirbiai 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, gavo 35,3 proc. mažesni žiemkenčių derlių, 13,0 proc. – vasarinių, 21,5 proc. – ankštinių augalų. Bendrą grūdų derliaus sumažėjimą 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, lėmė 5,3 proc. mažesni grūdinių augalų pasėlių plotai ir daugelio jų mažesnis derlingumas.

Grūdų supirkimas Lietuvoje. 2010 metais Lietuvoje iš augintojų supirkta 24,0 proc. mažiau (610,0 tūkst. t) javų grūdų nei 2009-aisiais (2.10 lentelė). Labiausiai sumažėjo maistinių rugių (61,0 tūkst. t), II klasės maistinių kviečių (444,0 tūkst. t), kvietrugių (139,0 tūkst. t) supirkimas. Daug daugiau per minėtą laikotarpį supirkta kukurūzų, pašarinių kviečių ir salyklinių miežių.

2.10 lentelė. Javų grūdų supirkimas 2006–2010 metais, tūkst. t

Table 2.10. Purchase of cereal grains in 2006–2010, thousand tonnes

Grūdų rūšys <i>Kind of grain</i>	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / Change 2010, palyginti su compared to 2009, %
Iš viso / <i>Total</i>	1145	1769	2398	2544	1934	-24,0
kviečiai / <i>wheat</i>	632	992	1445	1717	1379	-19,7
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	201	144	211	635	613	-3,5
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	67	436	710	700	256	-63,4
pašariniai / <i>feed wheat</i>	365	412	524	382	510	33,5
rugiai / <i>rye</i>	60	101	114	115	51	-55,7
I klasės maistiniai <i>food rye, class I</i>	24	20	65	78	17	-78,2
miežiai / <i>barley</i>	399	523	591	439	373	-15,0
maistiniai / <i>food barley</i>	9	40	43	34	32	-5,9
salykliniai / <i>malt barley</i>	36	61	78	60	68	13,3
pašariniai / <i>feed barley</i>	354	422	470	345	273	-20,9
avižos / <i>oats</i>	5	14	28	16	13	-18,7
grikliai / <i>buckwheat</i>	4	8	3	3	2	-33,3
kvietrugiai / <i>triticale</i>	33	85	184	252	113	-55,2
kukurūzai / <i>maize</i>	0,6	7	9	2	3	50,0

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS (2010 m.).

2010 metais, kaip ir per kelerius pastaruosius metus, didžiausią supirktų javų grūdų dalį sudarė kviečiai – 71,3 proc. ir miežiai – 19,3 proc., kvietrugiai – tik 5,8 proc., rugiai – 2,6 proc.

Grūdų supirkimo kainos per analizuojamąjį laikotarpį kito nevienareikšmiškai. Sumažėjusį grūdų kainų lygį Lietuvos rinkoje lėmė mažėjančios grūdų kainos pasaulio ir ES-27 šalių rinkose 2009 metais. 2009 metais javų grūdai Lietuvoje buvo supirkti 35,5 proc. pigiau nei 2008 metais (2.11 lentelė). Grūdų supirkimo kainos pradėjo didėti 2010 metų I pusmečio pabaigoje ir kilo iki metų pabaigos. Vidutinės javų grūdų supirkimo kainos 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, išaugo 44,5 proc. Labiausiai padidėjo grikių, kvietrugių, maistinių miežių ir maistinių rugių supirkimo kainos.

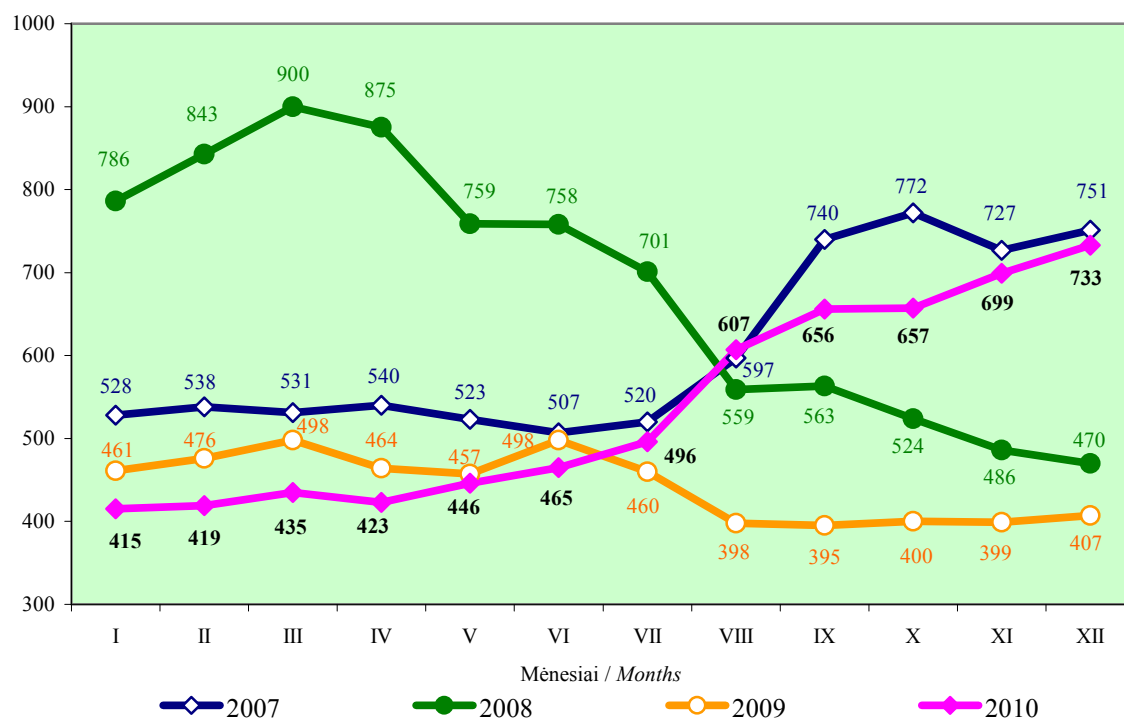
2.11 lentelė. Vidutinė grūdų supirkimo kaina 2006–2010 metais, Lt/t

Table 2.11. Average purchase price of grains in 2006–2010, LTL per tonne

Grūdų rūšys <i>Kind of grain</i>	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / <i>Change</i> 2010, palyginti su <i>compared to 2009,</i> %
Iš viso / <i>Total</i>	386	625	561	362	523	44,5
kviečiai / <i>wheat</i>	402	638	595	396	552	39,4
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	460	657	675	415	578	39,3
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	412	691	622	411	564	37,2
pašariniai / <i>feed wheat</i>	361	567	501	371	511	37,7
rugiai / <i>rye</i>	350	527	480	248	386	55,6
I klasės maistiniai <i>food rye, class I</i>	388	577	496	255	404	58,4
miežiai / <i>barley</i>	369	637	518	317	450	42,0
maistiniai / <i>food barley</i>	349	643	519	298	437	46,6
salykliniai / <i>malt barley</i>	416	793	659	394	509	29,2
pašariniai / <i>feed barley</i>	365	600	508	305	436	43,0
avižos / <i>oats</i>	297	511	446	204	300	47,1
grikių / <i>buckwheat</i>	832	914	663	564	1648	2,9 k.
kvietrugiai / <i>triticale</i>	331	536	440	269	461	71,4
kukurūzai / <i>maize</i>	492	749	708	438	579	32,2

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS (2010 m.).

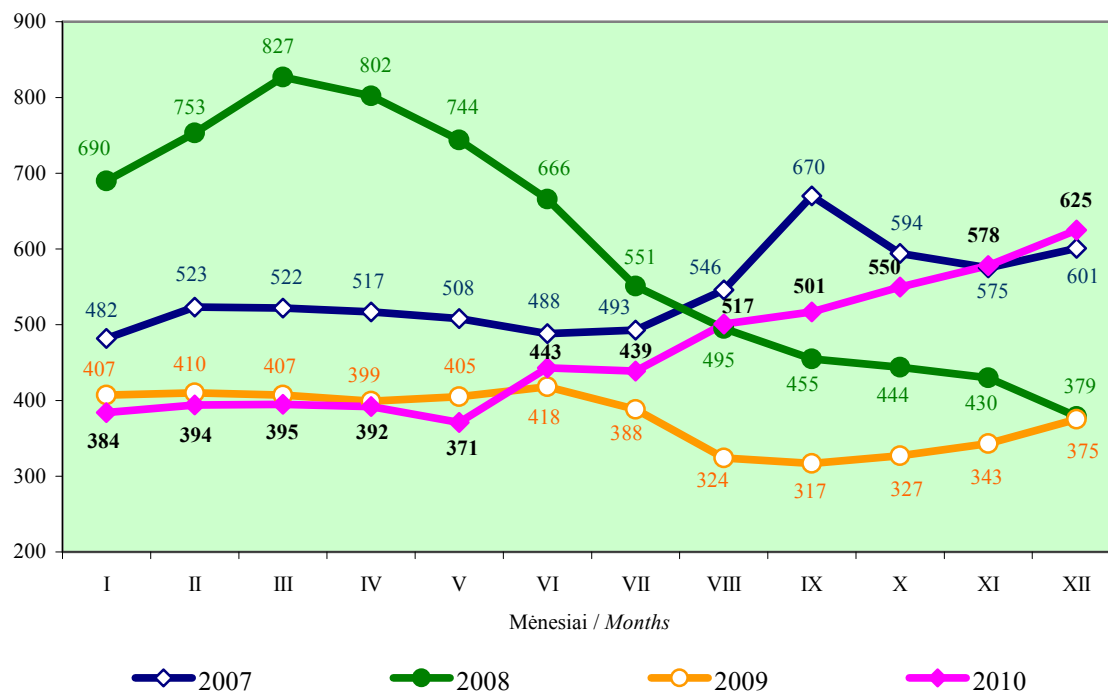
Maistinių kviečių vidutinė supirkimo kaina 2010 metų gruodžio mėnesį buvo 80,1 proc., maistinių rugių – 2,3 karto, pašarinių kviečių – 66,7 proc., pašarinių miežių – 66,8 proc. didesnė nei 2009-ųjų gruodį (2.15–2.18 pav.). Vien per 2010 metų II pusmetį grūdai pabrango: maistiniai rugiai – 2,1 karto, pašariniai miežiai – 48,3 proc., maistiniai kviečiai – 47,8 proc., pašariniai kviečiai – 42,4 proc.

2.15 pav. Maistinių kviečių supirkimo kaina 2007–2010 metais, Lt/t

Fig. 2.15. Food wheat purchase prices in 2007–2010, LTL per tonne

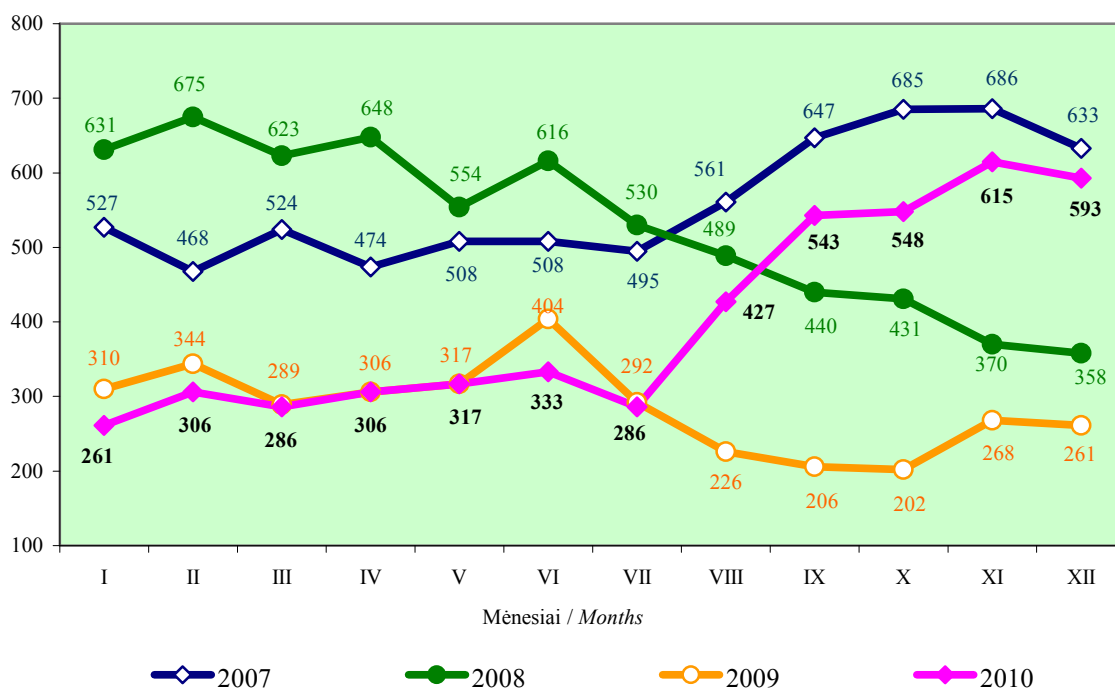
Šaltiniai: LAEI skaičiavimai, ŽŪMPRIS.

2.16 pav. Pašarinių kviečių supirkimo kaina 2007–2010 metais, Lt/t

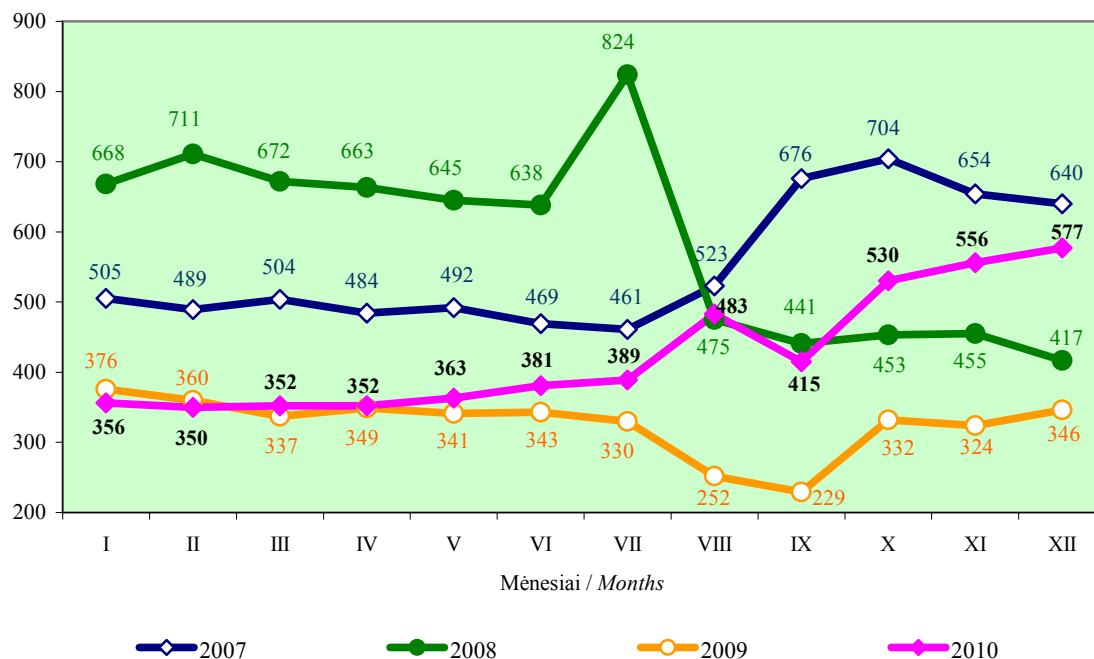
Fig. 2.16. Feed wheat purchase prices in 2007–2010, LTL per tonne

Šaltiniai: LAEI skaičiavimai, ŽŪMPRIS.

2.17 pav. Maistinių rugių supirkimo kaina 2007–2010 metais, Lt/t
 Fig. 2.17. Food rye purchase prices in 2007–2010, LTL per tonne

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS (2010 m.).

2.18 pav. Pašarinių miežių supirkimo kaina 2007–2010 metais, Lt/t
 Fig. 2.18. Feed barley purchase prices in 2007–2010, LTL per tonne

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS (2010 m.).

Perdirbimas. 2010 metais šalies grūdų perdirbimo įmonės perdirbo 1034,0 tūkst. t grūdų, arba 120 tūkst. t (13,1 proc.) daugiau nei 2009-aisiais (2.12 lentelė).

2.12 lentelė. Grūdų perdirbimas 2006–2010 metais, tūkst. t

Table 2.12. Processing of grains in 2006–2010, thousand tonnes

Grūdų rūšys <i>Kind of grains</i>	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / <i>Change</i> 2010, palyginti su <i>comapred to 2009,</i> %
Kviečiai / <i>Wheat</i>	423,5	506,5	472,0	494,5	556,1	12,5
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	72,5	126,0	57,5	89,9	193,9	2,2 k.
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	149,1	141,6	200,2	198,0	133,5	-32,6
pašariniai / <i>feed wheat</i>	201,9	238,9	214,3	206,6	228,7	10,7
Rugiai / <i>Rye</i>	76,3	52,5	48,0	44,2	88,5	2 k.
maistiniai / <i>food rye</i>	49,9	20,9	18,9	25,1	31,3	24,7
pašariniai / <i>feed rye</i>	26,4	31,6	29,1	19,1	57,2	3 k.
Miežiai / <i>Barley</i>	182,7	228,0	236,3	197,2	225,7	14,5
maistiniai / <i>food barley</i>	0,3	0,8	0,1	0,2	0,1	-50,0
salykliniai / <i>malt barley</i>	87,0	105,0	111,5	77,8	91,2	17,2
pašariniai / <i>feed barley</i>	95,4	122,2	124,8	119,2	134,4	12,8
Avižos / <i>Oats</i>	5,2	4,0	10,4	12,2	14,6	19,7
Grikių / <i>Buckwheat</i>	5,4	5,5	9,3	7,0	5,0	-28,6
Kvietrugiai / <i>Triticale</i>	55,7	31,2	54,0	119,6	116,6	-2,5
Kukurūzai / <i>Maize</i>	19,4	53,3	102,7	33,9	20,7	-38,9
Žirniai / <i>Peas</i>	3,6	4,4	6,1	5,4	6,8	25,9
Iš viso / <i>Total</i>	771,8	885,4	938,8	914,0	1034,0	13,1

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Per minėtą laikotarpį daugiausia padidėjo rugių, I klasės maistinių kviečių ir žirnių, o sumažėjo maistinių miežių, kukurūzų ir II klasės maistinių kviečių perdirbimas. Tai lėmė grūdų produktų gamybos bei vartojimo pokyčiai šalyje. Be to, grūdų pagal asortimentą perdirbimo pokyčiams nemažos įtakos turėjo ir geresnė grūdų kokybė. Pavyzdžiui, bendras kviečių perdirbimas 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo 12,5 proc., o I klasės maistinių kviečių – net 2,2 karto. II klasės maistinių kviečių perdirbimas per minėtą laikotarpį sumažėjo 32,6 proc.

Grūdų atsargos 2010 metų gruodžio pabaigoje buvo: kviečių – 392,1 tūkst. t, rugių – 19,5 tūkst. t, miežių – 85,5 tūkst. t, kvietrugių – 20,7 tūkst. t, avižų – 3,3 tūkst. t, grikių – 1,2 tūkst. t. Palyginti su 2009 metų gruodžiu, pagrindinių grūdų rūšių atsargos sumažėjo: avižų – 70,8 proc., kvietrugių – 69,8 proc., rugių – 56,0 proc., grikių – 36,8 proc., miežių – 32,6 proc., kviečių – 15,6 proc.

Didžiausias augimas per paskutiniuosius metus buvo miltų (10,4 proc.) gamyboje (2.13 lentelė). Kitų produktų grupių gamyba sumažėjo: javų kruopų – 13,4 proc., pyragų ir konditerijos gaminių – 2,5 proc., šviežios duonos – 0,15 proc.

2.13 lentelė. Grūdų produktų gamyba 2006–2010 metais, tūkst. t

Table 2.13. Production of grain products in 2006 and 2010, thousand tonnes

Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010
Miltai / Flour	213,9	252,3	249,2	269,0	296,9
Javų kruopos / Cereal groats	24,1	20,0	23,5	22,4	19,4
Šviežia duona / Fresh bread	150,9	141,4	142,0	134,3	134,1
ruginė / rye bread	67,2	62,7	60,9	59,8	59,9
kita (balta ir batonai) other bread	83,7	78,7	81,1	74,5	74,2
Pyragai ir konditerijos gaminiai Pastry and confectionery	31,9	32,2	26,9	24,1	23,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Gyventojų skaičiaus ir jų perkamosios galios mažėjimas turėjo tiesioginės įtakos prekybai jais (2.14 lentelė). Vien tik 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, daugiausia sumažėjo manų kruopų (77,8 proc.), grikių kruopų (35,6 proc.) bei kviečių kruopų (7,4 proc.) pardavimas. Taip pat mažiau parduota pyrago ir konditerijos gaminių (3,5 proc.) bei kvietinių miltų (2,4 proc.).

2.14 lentelė. Grūdų produktų pardavimas 2006–2010 metais, tūkst. t

Table 2.14. Sales of grain products in 2006–2010, thousand tonnes

Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / Change 2010, palyginti su compared to 2009, %
Kvietiniai miltai / Wheat flour	148,5	136,2	117,7	108,6	106,0	-2,4
Ruginiai miltai / Rye flour	43,7	23,9	16,4	18,6	28,8	54,8
Javų kruopos / Cereal groats	17,6	13,8	16,1	15,5	13,3	-7,6
kviečių / wheat	5,5	3,1	3,8	2,7	2,5	-7,4
manų / semolina	1,3	1,2	1,6	0,9	0,2	-77,8
grikių / buckwheat	3,6	3,4	4,5	4,5	2,9	-35,6
Šviežia duona / Fresh bread	142,7	133,1	132,4	124,8	125,2	0,3
ruginė / rye bread	64,7	60,4	58,3	56,4	56,6	0,4
kita (balta ir batonai) other bread	78,0	72,7	74,1	68,4	68,6	0,3
Pyragai ir konditerijos gaminiai Pastry and confectionery	31,2	31,2	25,8	23,1	22,3	-3,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Grūdų produktų vidutinės didmeninės kainos 2010-aisiais, palyginti su 2009 metais, keitėsi nevienodai: javų kruopų, kvietinių bei ruginių miltų didėjo, o duonos bei konditerijos gaminių mažėjo (2.15 lentelė).

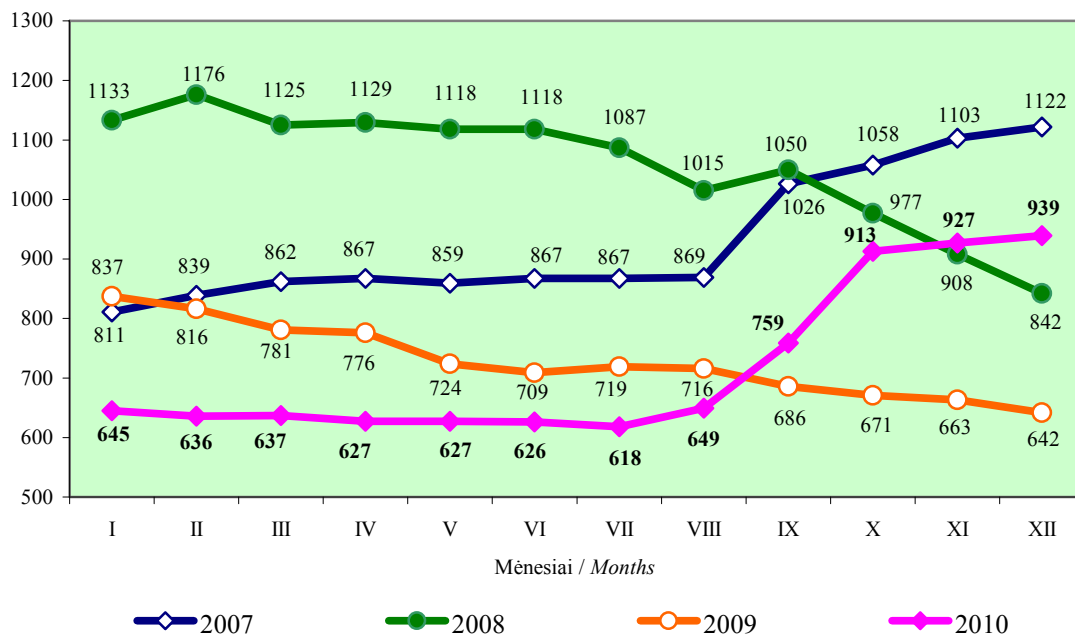
2.15 lentelė. Vidutinės grūdų produktų didmeninės kainos 2006–2010, Lt/t

Table 2.15. Average wholesale prices of grain products in 2006–2010, LTL per tonne

Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / Change 2010, palyginti su compared to 2009, %
Kvietiniai miltai <i>Wheat flour</i>	699	944	1162	937	970	3,5
Ruginiai miltai <i>Rye flour</i>	663	860	1014	698	704	0,9
Javų kruopos <i>Cereal groats</i>	944	1301	1419	1077	1265	17,5
kviečių / <i>wheat</i>	674	998	1114	741	868	17,1
manų / <i>semolina</i>	862	1128	1170	813	850	4,6
grikių / <i>buckwheat</i>	2076	2396	2194	1775	2786	57,0
Šviežia duona <i>Fresh bread</i>	2015	2463	3076	2992	2739	-8,5
ruginė / <i>rye bread</i>	1840	2304	2881	2886	2658	-7,9
kita (balta ir batonai) <i>other bread</i>	2160	2595	3230	3082	2806	-8,9
Pyragai ir konditerijos gaminiai <i>Pastry and confectionery</i>	5645	6697	8790	8300	7660	-7,7

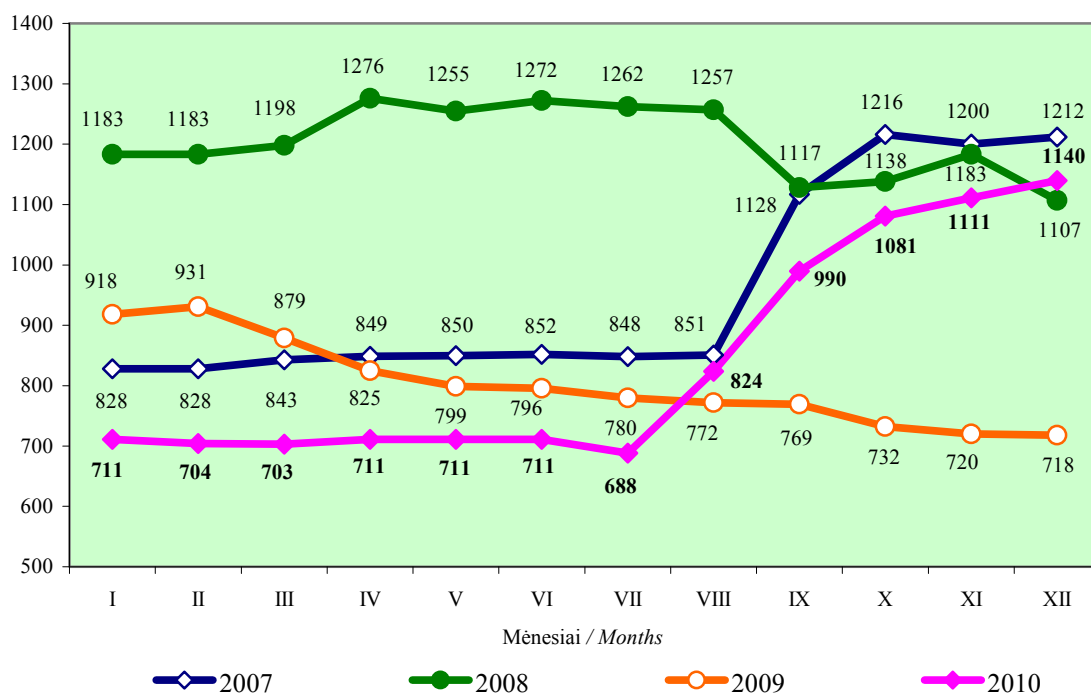
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Grūdų produktų vidutinės didmeninės kainos, pradėjusios mažėti 2008 metų rugpjūčio mėnesį, mažėjo iki 2010 metų liepos, o vėliau ėmė didėti. Nuo 2010 metų liepos iki gruodžio ruginių sijotų miltų didmeninė kaina išaugo 51,9 proc. (2.19 pav.), aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 65,7 proc. (2.20 pav.), ruginės duonos –16,5 proc. (2.21 pav.), o batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 7,5 proc. (2.22 pav.).

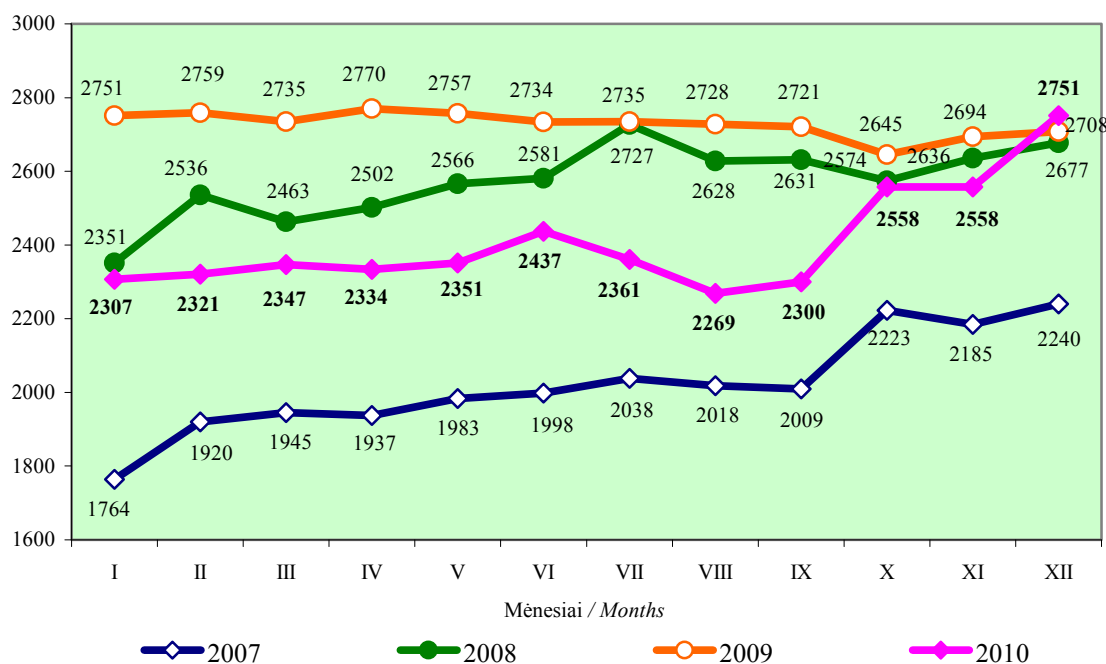
2.19 pav. Ruginių sijotų miltų didmeninė kaina 2007–2010 metais, Lt/t
 Fig. 2.19. Wholesale price of sifted rye flour in 2007–2010, LTL per tonne

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

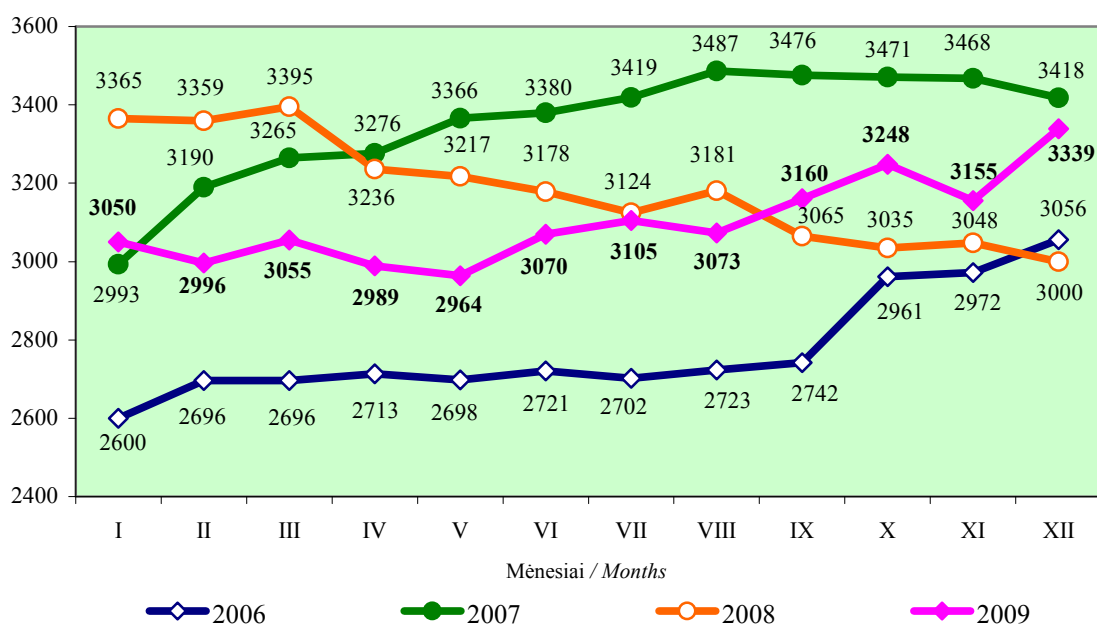
2.20 pav. Aukščiausios rūšies kvietinių miltų didmeninė kaina 2007–2010 metais, Lt/t
 Fig. 2.20. Wholesale price of the best-quality wheat flour in 2007–2010, LTL per tonne

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2.21 pav. Ruginės duonos didmeninė kaina 2007–2010 metais, Lt/t
Fig. 2.21. Wholesale price of rye bread in 2007–2010, LTL per tonne

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

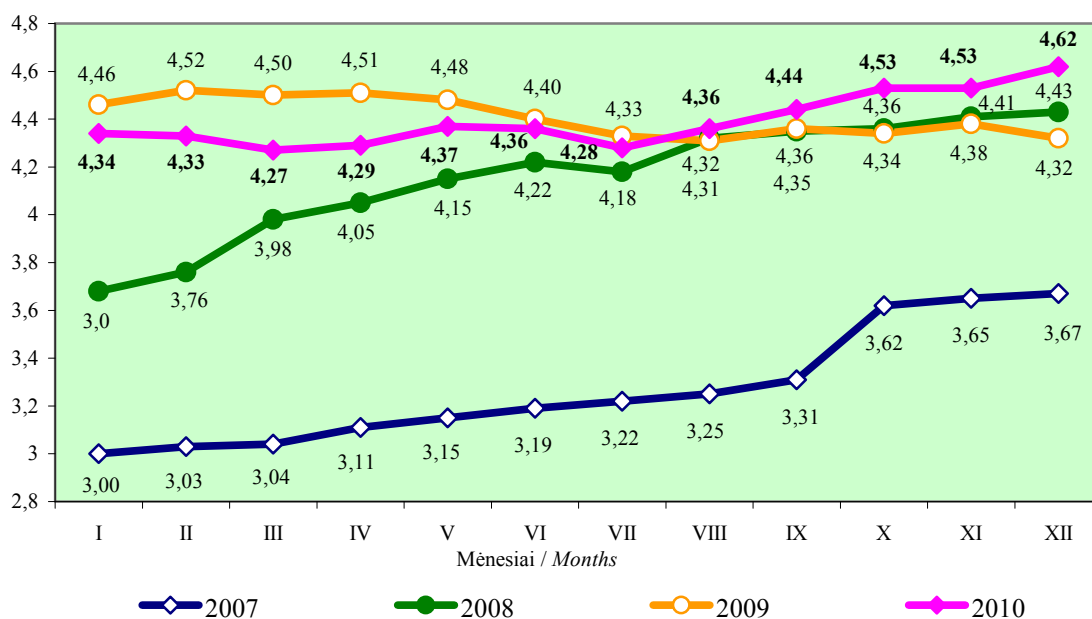
2.22 pav. Batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų didmeninė kaina 2007–2010 metais, Lt/t

Fig. 2.22. Wholesale price of a loaf of white bread made from the best-quality wheat flour in 2007–2010, LTL per tonne

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

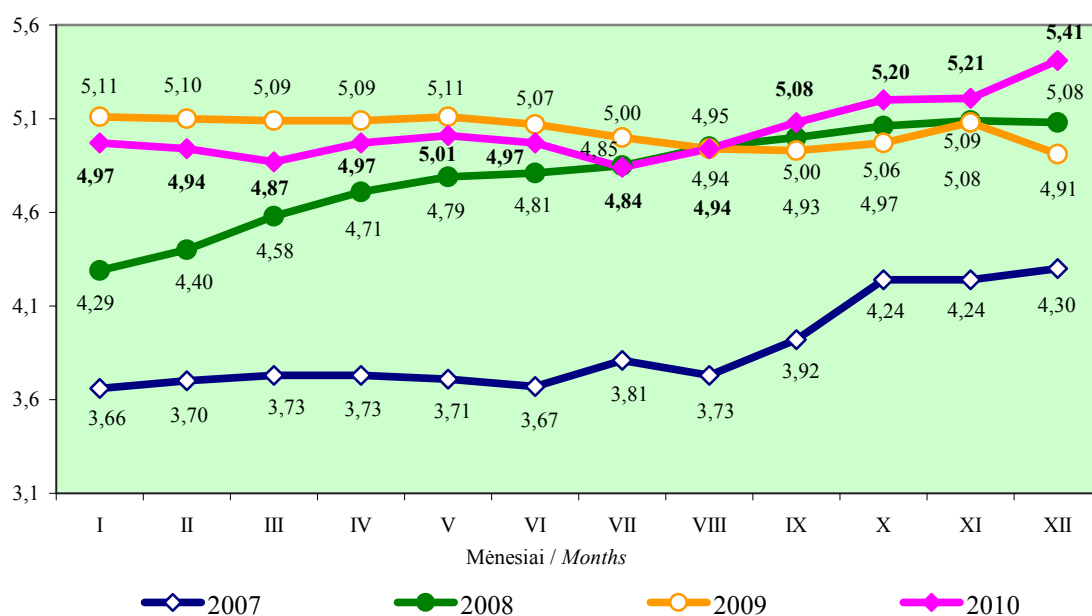
Didmeninių ir mažmeninių kainų pokyčiai nebuvo vienodi. Skirtumas tarp 2010 ir 2009 metų ruginės duonos bei batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninių kainų buvo mažesnis nei skirtumas tarp šių produktų didmeninių kainų.

2010 metų gruodžio mėnesio vidutinė mažmeninė kaina, palyginti su 2009-ųjų gruodžiu, buvo: ruginės duonos – 6,9 proc., batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų – 10,2 proc. didesnė (2.23 ir 2.24 pav.).

2.23 pav. Ruginės duonos mažmeninė kaina 2007–2009 metais, Lt/kg
Fig. 2.23. Retail prices of rye bread in 2007–2009, LTL per kilogram

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2.24 pav. Batono iš aukščiausios rūšies kvietinių miltų mažmeninė kaina 2007–2010 metais, Lt/kg

Fig. 2.24. Retail prices of a loaf of white bread made from the best-quality wheat flour in 2007–2010, LTL per kilogram

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Balansas. 2006–2010 metais išauginto grūdų derliaus pakako šalies poreikiams patenkinti (2.16 lentelė). Daugiausia grūdų sunaudojama gyvulininkystėje. 2006–2010 metais 35,6 proc. šalies ūkiuose išaugintų grūdų buvo skirta pašarams.

Grūdų ir jų produktų suvartojimas Lietuvoje didėja – per 2006–2010 metus vidaus vartojimas išaugo 21,6 proc. Vienas gyventojas 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, suvartojo jų 3,6 proc. daugiau, o bendras gyventojų vartojimo fondas per minėtą laikotarpį išaugo 1,3 proc.

2.16 lentelė. Grūdų ir jų produktų išteklių balansai 2006–2010 metais, tūkst. t

Table 2.16. Balances of grain and grain products in 2006–2010, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010*
Atsargos metų pradžioje <i>Beginning stocks</i>	1027,1	755,7	1083,7	1300,0	1272,5
Išauginta / <i>Production</i>	1892,7	3073,4	3484,2	3892,1	2834,9
Importas / <i>Import</i>	271,3	293,8	415,3	199,3	256,7
Visi ištekliai / <i>Total resources</i>	3191,1	4122,9	4983,2	5391,6	4364,1
Eksportas / <i>Export</i>	838,1	905,9	1839,8	2067,6	1657,7
Suvargota vidaus reikmėms <i>Domestic uses</i>	1596,7	2133,3	1843,4	2051,5	1941,5
sėklai / <i>seeds</i>	219,9	228,1	214,0	230,6	223,5
pašarams / <i>animal fodder</i>	823,2	1263,2	1019,4	1194,4	1105,6
nuostoliai / <i>losses</i>	38,1	61,5	52,2	57,1	51,8
sunaudota pramonėje / <i>industrial uses</i>	134,2	168,8	175,7	178,8	174,5
gyventojų vartojimo fondas <i>human consumption</i>	381,3	411,7	382,1	390,6	386,1
Suvargota vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption, kg</i>	112	122	114	117	116
Atsargos metų pabaigoje <i>Ending stocks</i>	755,7	1083,7	1300,0	1272,5	764,9
Apsirūpinimas, proc. <i>Self-sufficiency level, %</i>	118,5	144,1	189,0	289,7	146,0

* LAEI skaičiavimai / *LIAE calculations.*

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas 2010. ISSN 2029-3658.

Grūdų ir jų produktų užsienio prekyba. Neabejotinai nemažą įtaką situacijai grūdų ir jų produktų rinkose daro eksportas bei importas. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, javų grūdų eksportas sumažėjo 22,5 proc. (2.17 lentelė), o importas padidėjo 87,1 proc. (2.18 lentelė). Per minėtą laikotarpį jų eksportas į ES valstybes nukrito 26,7 proc. ir 2010 metais sudarė 58,2 proc. viso javų grūdų eksporto. Nors javų grūdų eksportas į trečiąsias šalis 2010-aisiais, palyginti su 2009 metais, sumažėjo 15,8 proc., jo lyginamoji dalis visame javų grūdų eksporte šoktelėjo 3,3 proc. punkto. Pagrindinė priežastis – dėl ekonominės krizės sumažėjusios galimybės skirti pakankamai

lėšų reikiamam grūdų kiekiui pirkti, o mažesnius jų kiekius eksportuoti Lietuvai ekonomiškai buvo nenaudinga. Malybos produkcijos eksportas per minėtą laikotarpį padidėjo 8,4 proc., o importas – 3,1 proc.

2.17 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų eksportas 2006–2010 metais, tūkst. t

Table 2.17. Exports of cereal grains and grain products in 2006–2010, thousand tonnes

Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / Change 2010, palyginti su compared to 2009, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	737,9	722,5	1608,3	1778,8	1379,2	-22,5
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	406,7	438,4	1129,9	1275,6	1115,1	-12,6
rugiai / rye	10,3	24,1	60,1	118,2	20,8	-82,4
miežiai / barley	302,2	227,6	316,1	189,0	154,1	-18,5
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	58,5	113,7	141,9	147,5	159,9	8,4
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	18,5	13,1	6,8	11,3	14,9	31,9
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	0,6	1,3	1,1	0,7	0,7	-
javų kruopos <i>cereal groats</i>	3,8	2,9	3,1	4,2	3,9	-7,1

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia lietuviškų kviečių 2010 metais nupirko Latvija – 26,3 proc., Saudo Arabija – 23,9 proc., Turkija – 10,2 proc., Vokietija – 9,0 proc. Rugių daugiausia eksportuota į Latviją – 39,9 proc., Ispaniją – 33,2 proc., Suomiją – 14,9 proc., o miežių – į Latviją – 58,1 proc., Lenkiją – 16,8 proc., Nyderlandus – 9,1 proc., Vokietiją – 5,5 proc. Kvietinių miltų Lietuva pardavė Latvijai – 63,1 proc., Rusijai – 15,4 proc., Suomijai – 6,4 proc., o ruginių – Latvijai – 26,8 proc., Jungtinei Karalystei – 23,9 proc., Izraeliui – 18,3 proc., Suomijai – 15,5 proc. Javų kruopų parduota Latvijai – 61,5 proc., Estijai – 24,1 proc., Vokietijai – 6,2 proc.

Javų grūdų importas 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, kaip minėta, išaugo net 87,1 proc. (2.18 lentelė). Daugiausia kviečių importuota iš Latvijos – 89,8 proc., Baltarusijos – 4,9 proc., Lenkijos – 3,3 proc., rugių – iš Baltarusijos – 43,3 proc., Latvijos – 37,0 proc., o miežių – iš Latvijos – 93,2 proc., Estijos – 6,0 proc.

2.18 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų importas 2006–2010 metais, tūkst. t*Table 2.18. Imports of cereal grains and grain products in 2006–2010, thousand tonnes*

Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / Change 2010, palyginti su compared to 2009, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	174,7	192,5	331,1	92,3	172,7	87,1
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	83,3	44,6	115,4	39,5	95,3	2,4 k.
rugiai / rye	17,6	18,0	2,8	5,4	23,8	4,4 k.
miežiai / barley	15,4	57,3	37,6	6,0	8,8	46,7
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	50,1	50,3	42,0	48,9	50,4	3,1
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	8,2	5,5	5,4	16,4	22,9	39,6
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	2,1	16,6	17,2	13,3	3,1	-76,7
javų kruopos <i>cereal groats</i>	1,6	1,8	1,5	2,7	6,9	2,6 k.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Eksportuotų grūdų vidutinės kainos 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo 22,2 proc. ir buvo 39,4 proc. didesnės nei 2006 metais (2.19 lentelė). Brangiausiai eksportuoti kukurūzai ir kviečiai.

Importuotų rugių ir miežių kainos per minėtą laikotarpį sumažėjo atitinkamai 8,6 ir 22,6 proc. Pigiausiai buvo importuoti miežiai – 40,8 proc. mažesne kaina nei prieš metus. Importuotų kviečių ir kukurūzų kainos 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, atitinkamai buvo 36,9 proc. ir 37,7 proc. didesnės. Iš įvežtų grūdų produktų brangiausiai teko mokėti už javų kruopas – jų vidutinė kaina 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo 33,1 proc.

Lietuva iš Lenkijos nupirko 69,9 proc., Bulgarijos – 4,1 proc., Estijos – 3,8 proc. visų importuotų kvietinių miltų. Ruginių miltų pirka iš Latvijos – 87,1 proc., Lenkijos – 9,0 proc., Estijos – 3,9 proc. Javų kruopų daugiausia importuota iš Vengrijos – 33,3 proc., Latvijos – 30,4 proc., Lenkijos – 13,5 proc.

**2.19 lentelė. Eksportuotų ir importuotų javų grūdų ir jų produktų vidutinės kainos
2006–2010 metais, Lt/t**

*Table 2.19. Average prices of exported and imported cereal grains and grain products
in 2006–2019, LTL per tonne*

Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / Change 2010, palyginti su compared to 2009 %
<i>Eksporto kainos / Export prices</i>						
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	426	736	696	486	594	22,2
kviečiai / <i>wheat</i>	407	682	725	515	607	17,9
rugiai / <i>rye</i>	373	702	687	382	470	23,0
miežiai / <i>barley</i>	438	810	577	390	487	24,9
kukurūzai / <i>maize</i>	494	1086	749	709	787	11,0
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	894	1230	1436	1300	1347	3,6
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	614	820	1135	816	847	3,8
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	694	850	1087	805	821	2,0
javų kruopos <i>cereal groats</i>	721	1047	1376	959	953	-0,6
<i>Importo kainos / Import prices</i>						
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	598	714	785	735	759	3,3
kviečiai / <i>wheat</i>	488	586	683	454	672	48,0
rugiai / <i>rye</i>	453	608	1175	541	414	-23,5
miežiai / <i>barley</i>	482	683	974	630	373	-40,8
kukurūzai / <i>maize</i>	621	666	708	684	850	24,3
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	1025	1335	1496	1043	1203	15,3
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	412	860	1159	726	769	5,9
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	646	871	1011	739	680	-8,0
javų kruopos <i>cereal groats</i>	863	1067	1160	797	1061	33,1

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kaip rodo analizė, ir eksportuotų, ir importuotų grūdų kainos neatitiko atitinkamų kainų pasaulyje, jos nuolat didėjo, o Lietuvoje kito netolygiai – 2007–2008 metais buvo didžiausios, 2009-aisiais sumažėjo, o 2010 metais vėl pakilo. 2010 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2009-ųjų gruodžiu, daugiausia pabrango JAV ir Prancūzijoje išauginti kviečiai bei Prancūzijoje – pašariniai miežiai (2.20 lentelė).

2.20 lentelė. Pasaulinės eksportuotų grūdų kainos 2009 ir 2010 metais, Lt/t*

Table 2.20. World grain export prices in 2009 and 2010, LTL per tonne*

Grūdai Grains	Valstybės / Countries	2009 gruodis December	2010			Pokytis**, Change**, %
			spalis October	lapkritis November	gruodis December	
Kviečiai Wheat	JAV, HRW 2 kat. USA	528	738	729	879	66,5
	JAV, SRW 2 kat. USA	511	711	722	850	66,3
	Argentina	588	726	778	790	34,4
	Prancūzija, FCW 1 France	442	741	756	868	96,4
	Vokietija, B klasė Germany, Class B	460	753	768	892	93,9
	Jungtinė Karalystė, pašariniai UK, feed wheat	417	661	701	803	92,6
	Kanada, CWRS 13,5 b. Canada	705	931	951	1122	59,2
Kukurūzai Maize	JAV, 3 YC / USA	446	636	603	696	56,1
	Argentina	444	636	618	706	59,0
Miežiai Barley	Prancūzija, pašariniai France, feed barley	365	648	657	722	97,8

* Kainos (Lt) pateiktos pagal atitinkamos datos LB valiutų kursą / Prices (in Litas) according to the Lithuanian Bank exchange rate of the corresponding date.

** 2010 m. gruodį, palyginti su 2009 m. gruodžiu / December 2010 compared to December 2009.

Pastaba: HRW – Hard Red Winter; SRW – Soft Red Winter; FCW – French Channel Wheat; CWRS – Canada Western Red Spring; YC – Yellow Corn.

Šaltinis: Agricultural Market Agency (AMA) duomenys.

Rinkos reguliavimo priemonės ir parama. Lietuvai tapus ES nare, taikomos tokios pat grūdų rinkos reguliavimo priemonės, kaip ir kitose ES šalyse: intervencinio pirkimo sistema, tiesioginės išmokos, importo ir eksporto reguliavimo priemonės.

Igyvendinant ES BŽŪP reformą, kurios vienas iš tikslų – paramą atsieti nuo gamybos rezultatų, nuo 2007 metų keitėsi paramos tiesioginėmis išmokomis už pasėlius teikimo principai. Ūkininkaujantiems ir žemės ūkio produkciją gaminantiems pareiškėjams paramos suma 2007–2009 metais susidėjo iš trijų dalių: pagrindinės išmokos už plotus, mokamos iš ES biudžeto, ir papildomų nacionalinių su gamyba susietų bei nuo jos atsietų tiesioginių išmokų. Nuo 2010 metų paramą sudaro išmokos už plotus ir nuo gamybos atsietos tiesioginės išmokos.

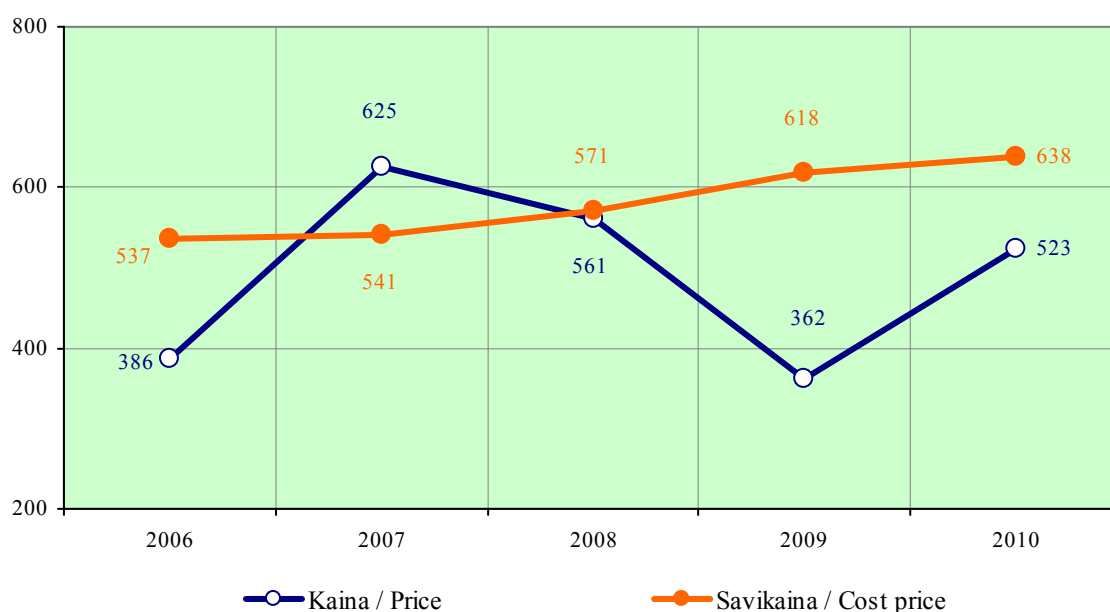
2010 metais buvo užregistruota 172,18 tūkst. (2009 m. – 176,66 tūkst.) paraiškų tiesioginėms išmokoms gauti ir deklaruota 2,69 mln. ha (2009 m. – 2,64 mln. ha)

pagrindinei ir 1,32 mln. ha (2009 m. – 1,41 mln. ha) – papildomai tiesioginių išmokų daliai gauti. Lietuvai iš ES biudžeto tiesioginėms išmokoms už plotus 2010 metais buvo skirta 905,71 mln. Lt (2009 m. – 765,22 mln. Lt), papildomoms nacionalinėms išmokoms iš šalies biudžeto – 43,84 mln. Lt (2009 m. – 142,22 mln. Lt).

Pagrindinė, arba vadinamoji vienkartinė, išmoka, mokama už reikalavimus atitinkančius deklaruotus ŽŪN ir pasėlių plotus, 2010 metais buvo 340,68 Lt/ha, nepriklausomai nuo auginamų augalų rūšių. Bendra tiesioginių išmokų suma už javų pasėlių plotus buvo apskaičiuota sumuojant pagrindinę išmoką, mokamą iš ES biudžeto, ir papildomas su gamyba susietas išmokas, mokamas iš šalies biudžeto (60 Lt/ha).

ES grūdų importas reguliuojamas, taikant importo mokesčius ir importo licencijas, eksporto – eksporto kompensacines išmokas, t. y. kompensuojant susidariusį skirtumą tarp augintojo ir pasaulinės kainų.

Ekonominiai rodikliai. 2006 metais grūdų pardavimo pajamos be išmokų nei ŽŪB, nei ūkininkų ūkiuose nepadengė gamybos sąnaudų (2.25 pav.).

2.25 pav. Grūdų vidutinė supirkimo kaina ir savikaina žemės ūkio bendrovėse 2006–2010 metais, Lt/t

Fig. 2.25. Average purchase price and cost price of grain in agricultural companies in 2006–2010, LTL per tonne

Šaltinis: LAEI skaičiavimai.

2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, realizavus grūdus beveik 62 proc. didesne kaina ir nežymiai išaugus vienos tonos grūdų savikainai (pagal LAEI skaičiavimus), grūdų gamyba vėl tapo pelninga (rentabilumas be išmokų siekė 15,5 proc., su išmokomis – apie 33 proc.). Tokių staigų grūdų gamybos rentabilumo 2007 metais padidėjimą lėmė 62 proc. išaugusi grūdų supirkimo kaina ir daugiau kaip 1,5 karto

padidėjęs grūdinių augalų derlingumas bei bendras grūdų derlius. 2008 metais (pagal LAEI skaičiavimus), palyginti su 2007-aisiais, vienos tonos grūdų gamybos sąnaudos padidėjo 5,5 proc., o grūdų derlingumas – 17,7 proc., jų supirkimo kainos per tą patį laikotarpį sumažėjo 10,2 proc. Todėl grūdų gamyba 2008 metais buvo nuostolinga (be subsidijų), o su subsidijomis rentabilumas siekė 16,5 proc. 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, vienos tonos grūdų gamybos sąnaudos padidėjo 8,2 proc., o grūdų derlingumas sumažėjo 15,4 proc., jų supirkimo kainos per tą patį laikotarpį sumažėjo 35,5 proc. Dėl minėtų priežasčių grūdų gamyba, įskaitant subsidijas, buvo nuostolinga.

2010 metais, grūdams vidutiniškai pabrangus 44,5 proc., jų gamybos rentabilumas, įvertinus subsidijas, buvo 6,6 proc.

Išaugusi grūdų pasiūla 2010 metais beveik 2,3 karto (2009 m. – 2,6 karto, 2008 m. – 2,7 karto, 2007 m. – 1,9 karto) viršijo paklausą vidaus poreikiams tenkinti. Tai sukūrė realias ekonomines prielaidas grūdų supirkimo kainoms, o kartu – ir pačios šakos rentabilumui mažinti.

Analizės duomenys rodo, kad javų grūdų sektorius per analizuojamąjį laikotarpį dėl pasaulinių pasiūlos pokyčių ir gamtinių sąlygų vystėsi netolygiai. Tai darė įtaką javų grūdų kainoms ir javų augintojų veiklos efektyvumui.

2008 metų pradžioje pradėjusios mažėti jų kainos, 2010 metų I pusmečio pabaigoje vėl pradėjo didėti. Grūdų kainų mažėjimo 2009 metais pagrindinė priežastis buvo grūdų pertekliaus didėjimas, kurį lėmė didėjantis grūdų derlius ir mažėjantis javų grūdų vartojimas vidaus reikmėms. Šios tendencijos padarė nemažą įtaką grūdų atsargų šalyje, o tuo pačiu – ir grūdų pasiūlos rinkoje padidėjimui.

Nors 2009 metais grūdų eksportas sparčiai augo, tai labai nesumažino dar sparčiau didėjančio grūdų pertekliaus ir mažai galėjo paveikti tų metų kainų mažėjimą. Nors 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, javų grūdų eksportas sumažėjo, tačiau javų grūdų derlius, sumažėjęs dar labiau, atitinkamai paveikė javų grūdų pasiūlą rinkoje ir sudarė prielaidas grūdų kainoms didėti.

Siekiant sudaryti ekonomines sąlygas grūdų ateities kainoms didėti bent tiek kiek infliacija, rekomenduotina javų augintojams aktyviau naudotis išankstinėmis sutartimis su grūdų perdirbėjais arba eksportuotojais ir užsitikrinti išankstines garantijas parduoti būsimą derlių. Žinodami realų grūdų poreikį, augintojai galėtų realiau planuoti pasėlių struktūrą. Gyventojų vartojimo fondo padidėjimui šalyje, o tuo pačiu ir paklausai, nemažą įtaką turėtų įstatyminių nuostatų, skirtų stiprinti vartotojų perkamąją galią bei skatinti vartojimą, taikymas. Gyvulininkystės plėtra ūkiuose bei kooperatiniais pagrindais plėtojami gamybiniai santykiai tarp stambių specializuotų augalininkystės ir gyvulininkystės ūkių lemtų grūdų pašarams paklausos didėjimą.

3.2. Pienas

3.2. Milk

2006–2010 metais Lietuvos pieno ūkiui buvo būdingi dideli kainų svyravimai, kuriuos nulėmė pasaulinės pieno produktų kainų tendencijos, o vėliau – pasaulinė ekonomikos krizė. Nors kainų svyravimus Lietuvoje daugiausia lėmė užsienio rinkose parduotų pieno produktų kainos, didesne svyravimų amplitude pasižymėjo pieno supirkimo kainos, ypač kainų mažėjimo atveju. 2007 metų gruodį, palyginti su 2005-ųjų tuo pačiu mėnesiu, pieno produktų eksporto kainos buvo pakilusios 53 proc., o pieno supirkimo – 57 proc. Iki 2009-ųjų birželio eksporto kainos, palyginti su 2005 metų gruodžio kainomis, pakilo 14 proc., o pieno supirkimo – 79 proc., 2010 metų gruodį – atitinkamai 168 proc. ir 137 proc. 2009 metais nukritusios pieno supirkimo kainos lėmė ne tik pieno gamybos, bet ir supirkimo mažėjimą, kuris ir 2010 metais nepasiekė 2006 metų lygio. Sumažėjus pieno supirkimui ir pieno pramonei trūkstant žaliavos, rekordiškai išaugo žaliavinio pieno importas. 2010 metais jis buvo 72 proc. didesnis nei 2006-aisiais.

Pieno gamyba ir supirkimas. 2010 metais primelžta 1750 tūkst. t pieno, iš jo 73 proc. supirktą perdirbti (2.21 lentelė). Pieno gamyba 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo 2,3 proc., o supirkimas išaugo 0,3 proc. Pieno supirkimo augimą lėmė padidėjusios supirkimo kainos. Tuo metu gamyba mažėjo, kadangi mažėjo smulkiųjų ūkių, kurie santykinai didelę dalį pieno suvartodavo ūkiuose. Beveik visas pienas melžiamas iš karvių. Ožkų pienas 2009 metais tesudarė 0,2 proc. ir nuo 2006 metų nuolat mažėjo tiek fiziniu svoriu, tiek santykinai. 2006 metais ožkų pienas sudarė 0,4 proc. viso primelžto pieno.

Didžioji pieno dalis superkama iš ūkininkų ir šeimos ūkių, tačiau pamažu didėja ŽŪB ir įmonių lyginamasis svoris. 2006 metais iš pastarųjų buvo supirktas 17,9 proc. pieno, perskaičiuoto į bazinius rodiklius, o 2009-aisiais – 21,3 proc.

2.21 lentelė. Pieno gamyba ir supirkimas 2006–2010 metais, tūkst. t

Table 2.21. Milk production and purchase in 2006–2010, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010	2010, palyginti su compared to 2006, %
Primelžta pieno / Milk production	1891,3	1937,0	1884,0	1791	1750	93
Supirktas pieno / Milk purchase						
natūralaus riebumo <i>natural fatness</i>	1296,1	1348,5	1376,1	1274,2	1278,3*	99
bazinių rodiklių** <i>basic fatness**</i>	1555,2	1628,2	1660,8	1534,3	1540,4	99

* 4,15 % riebalų / *milk fat*, 3,27 % baltymų / *protein*.

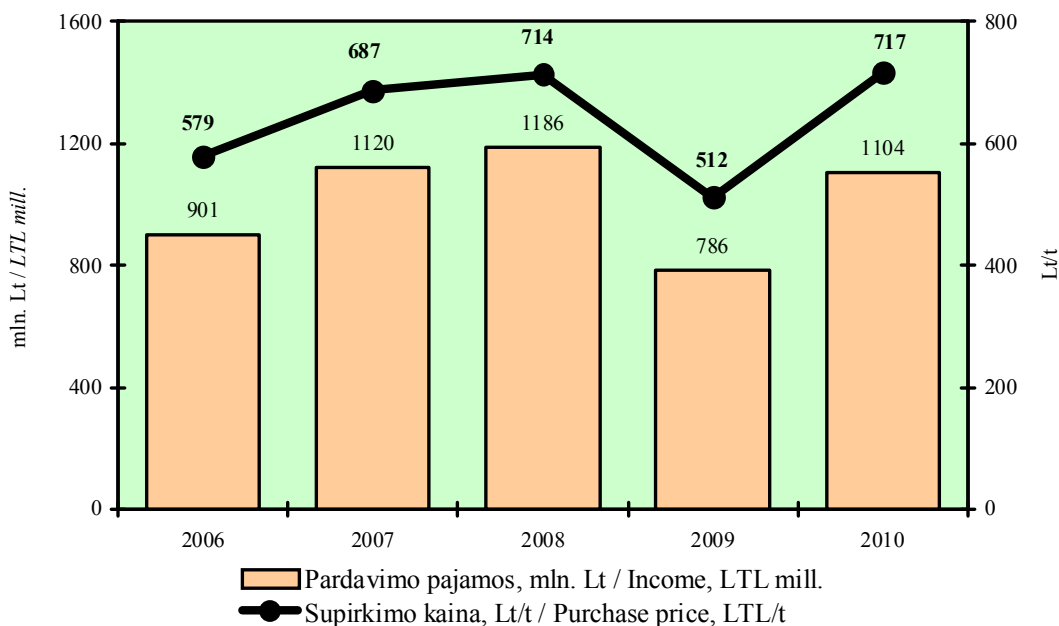
** 3,4 % riebalų / *milk fat*, 3,0 % baltymų / *protein*.

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2010 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 1392-2874; Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658.

Žaliavinio pieno importas 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, išaugo 22 proc. ir siekė 205,1 tūkst. t. Importo šalys išliko tradicinės – Latvija (79 proc. importuoto pieno) ir Estija (20 proc.). Palyginti su 2006-aisiais, 2010 metais žaliavinio pieno buvo importuota 72 proc. daugiau. Vidutinė importuoto žaliavinio pieno kaina 2010 metais – 1002 Lt/t. Per 2010 metus eksportuota 23,6 tūkst. t žaliavinio pieno. Palyginti su 2009-aisiais, jo išvežta 2,3 karto daugiau, 99 proc. – į Lenkiją. Vidutinė eksportuoto žaliavinio pieno kaina – 1171 Lt/t. Palyginti su 2006-aisiais, 2010 metais žaliavinio pieno buvo eksportuota 3,8 karto daugiau. 2010 metais pasiekti ir žaliavinio pieno importo, ir eksporto maksimalūs kiekiai nuo įstojimo į ES dienas.

Nuo 2006 metų superkamo pieno kokybė ir pieno sudėties rodikliai mažai keitėsi. 2006 metais ES veterinarinius higieninius reikalavimus atitiko 95 proc. viso supirkto pieno, o 2010-aisiais – 95,5 proc. Vidutinis supirkto pieno riebumas 2006 metais buvo 4,11 proc., o 2010-aisiais padidėjo iki 4,15 proc., baltymingumas – atitinkamai 3,28 proc. ir 3,27 proc.

Pieno supirkimo kainos didėjimo tendencija buvo nutrūkusi tik 2008 metų antroje pusėje – 2009 metų pirmoje pusėje. Kitu metu nuo 2006 iki 2010 metų pieno supirkimo kaina didėjo. 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, bazinių rodiklių pieno vidutinė metinė supirkimo kaina padidėjo 24 proc. – iki 717 Lt/t (2.26 pav.).

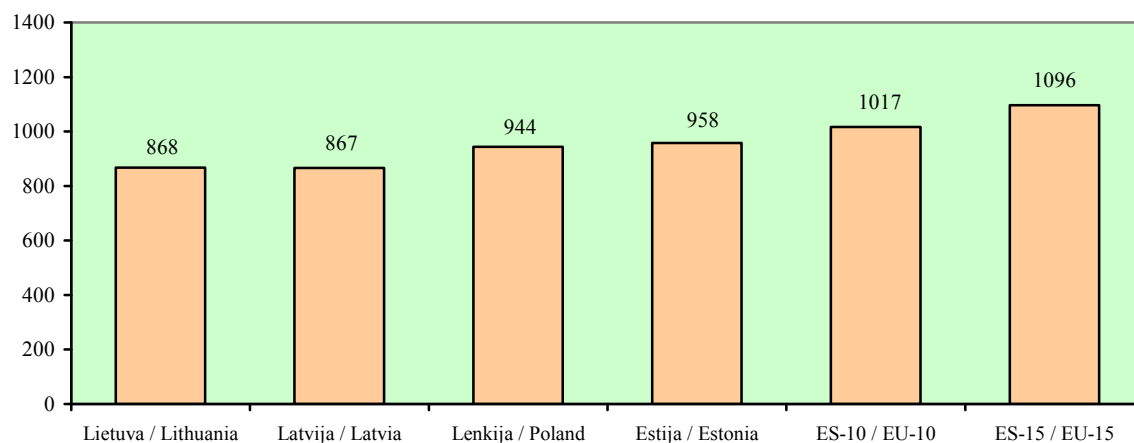
2.26 pav. Pieno (3,4 proc. riebumo) supirkimo kaina ir pardavimo pajamos 2006–2010 metais

Fig. 2.26. Milk (3.4% fatness) purchase price and income in 2006–2010

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2010 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 1392-2874; Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658; Žemės ūkio ministerija [interaktyvus]. [žiūrėta 2011 m. gegužės 12 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zum.lt/lt/naujienos/pranesimai-spaudai/6738/>>.

Pieno supirkimo kainos svyravimus daugiausia lėmė pasaulinės pieno produktų paklausos kitimas ir atitinkamai didėjusios ar mažėjusios pieno produktų eksporto kainos. Panašios pieno supirkimo kainos kitimo tendencijos buvo ir kitose ES šalyse, tik

Lietuvoje kainų padidėjimas ar sumažėjimas buvo staigesnis. 2010 metais pieno supirkimo kaina pagaliau paliko žemiausią poziciją ES nuo įstojimo į Sąjungą metų ir užleido ją Rumunijai. Lietuvoje mokama kaina 2010 metais buvo artima latviškajai, tačiau pastebimai žemesnė nei kitų kaimynių (2.27 pav.). Viena pagrindinių to priežasčių – vyraujantys smulkūs pieno gamintojai, kuriems mokama daug žemesnė kaina nei stambiesiems.

2.27 pav. Natūralaus riebumo pieno supirkimo kaina Lietuvoje ir kai kuriose kitose ES šalyse 2009 metais, Lt/t

Fig. 2.27. Milk (natural fatness) purchase price in Lithuania and selected EU countries in 2009, LTL per tonne

Šaltinis: EU milk prices – GD Agri. DairyCo [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 22 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dairyco.net/library/market-information/datum/eu-milk-prices-dg-agri.aspx>.

Vidutinis Lietuvos pieno ūkis – vienas smulkiausių tarp ES šalių. 2006 metais jis buvo 3 karvės ir siekė 20 proc. ES vidurkio. Tačiau pieno gamyba pastebimai stambėja. 2010 metais vidutinis pieno ūkis padidėjo iki 3,8 karvės, arba 27 proc.

Nuo 2006 iki 2010 metų pabaigos laikančių karves ūkių skaičius sumažėjo 36 proc. Daugiausia sumažėjo 1–2 karvių laikytojų – 40781, arba 37 proc. Panašiai mažėjo 3–9 karvių laikytojų, šiek tiek mažiau – 10–19 karvių laikytojų. Tačiau laikančių 20 ir daugiau karvių ūkių padaugėjo 471, arba 24 proc., o karvių juose – 22 proc. (2.22 lentelė). Tačiau vis dar vyrauja smulkūs pieno ūkiai. Daugiau nei 10 karvių laiko tik 5,9 proc. šalies pieno gamintojų.

Dėl šalyje vyraujančių smulkių ūkių karvių vidutinis produktyvumas gerokai mažesnis už ES vidutinį, 2007 metais jis tesiekė 78 proc. ES-27 šalių vidurkio. Tačiau jų produktyvumas analizuojamu laikotarpiu nuolat didėjo. 2009 metais iš vienos karvės buvo primelžta 4811 t pieno (2.28 pav.). Išankstiniais skaičiavimais, 2010 metais karvių produktyvumas Lietuvoje nepadidėjo. Kontroliuojamų karvių vidutinis primilžis 2009–2010 kontrolės metais pasiekė 6209 kg – 1,5 proc. daugiau nei 2008–2009-aisiais. Šalyje 2009–2010 kontrolės metais buvo kontroliuojama 42 proc. visų laikomų karvių.

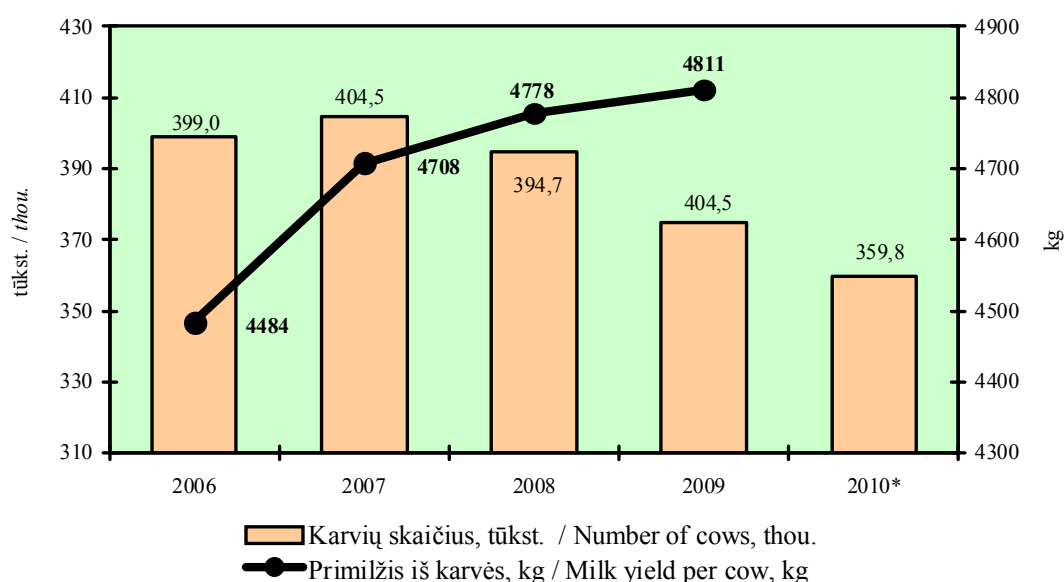
2.22 lentelė. Pieno ūkiai pagal karvių skaičių 2006 ir 2010 metų pabaigoje

Table 2.22. Dairy farms by number of cows in 2006 and 2010 (at the end of the year)

Karvių skaičius ūkyje <i>Number of cows per farm</i>	2006		2010	
	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>
1–2	110080	138,3	69299	85,0
3–9	26831	119,1	16415	75,6
10–19	3441	45,1	3041	40,7
20–29	916	21,6	1042	24,8
30–49	571	21,2	742	27,8
50–99	304	20,1	437	29,2
≥100	190	55,3	230	62,3
Iš viso / <i>Total</i>	142333	420,6	91136	345,3
Vidutiniškai / <i>Average</i>		3,0		3,8

Šaltiniai: VĮ „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“ [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. gegužės 9 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vic.lt/uploads/file/06_ukiu110101_pagal_gyvas_karvs11.pdf>; <http://www.vic.lt/uploads/file/07_ukiu110101_pagal_gyvas_karvs21.pdf>; <http://www.vic.lt/uploads/file/08_ukiu110101_pgl_gy_kar22.pdf>.

Melžiamų karvių skaičius nuo 2006 iki 2010 metų pabaigos sumažėjo 39,2 tūkst. (2.28 pav.). Jų mažėjo nuolat, išskyrus 2007-uosius, kai sparčiai kylant supirkimo kainoms, ūkiai padidino karvių skaičių. 2009 metais, kainoms drastiškai nukritus, melžiamų karvių skaičius sumažėjo labiausiai per analizuojamą laikotarpį – 5,1 proc. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, karvių sumažėjo 4,0 proc.

* Išankstiniai Statistikos departamento duomenys / Preliminary data.

2.28 pav. Karvių skaičius ir primilžis iš karvės 2006–2010 metų pabaigoje

Fig. 2.28. Number of cows and milk yield per cow in 2006–2010 (at the end of the year)

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658.

Pieno produktų gamyba. Lietuvos pieno perdirbimo sektoriuje dominuoja trys pieno perdirbimo įmonių grupės: AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“. Šios įmonių grupės 2010 metais, kaip ir 2009-aisiais, gavo apie 70 proc. visų pieno perdirbimo sektoriaus pardavimo pajamų, 10 proc. punktų mažiau nei 2008 metais. Minėtos įmonių grupės yra ir pagrindinės pieno produktų eksportuotojos. Pastaraisiais metais išaugo dar viena perdirbimo įmonių grupė – AB „Vilkyškių pieninė“. Ji 2010 metais gavo apie 10 proc. pieno perdirbimo sektoriaus pajamų. Kitos pieno perdirbimo įmonės ir jų grupės daug mažesnės. Tačiau kai kurios iš jų taip pat didelę savo produkcijos dalį eksportuoja.

Visos Lietuvos pieno perdirbimo įmonės ir jų filialai yra įgyvendinę ES maisto gamybos sanitarinius bei higieninius reikalavimus ir gali eksportuoti produkciją į ES šalis. 12 pieno perdirbimo įmonių turi leidimus eksportuoti produkciją į Rusiją, o 9 – į Baltarusiją.

Per 2006–2010 metų laikotarpį 2007-aisiais, išaugus pasaulinei pieno produktų paklausai bei kainoms, jų gamybos ir pardavimų augimas buvo sparčiausias. 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, pieno produktų pardavimas išaugo 29 proc., o eksportas – 35 proc. (2.23 lentelė). Pastebimai sumažėjusi pasaulinė pieno produktų paklausa 2008 ir 2009 metais lėmė pardavimo ir eksporto mažėjimą. 2010 metais po pasaulinės krizės atsigaunanti pasaulio ekonomika vėl padidino pieno produktų paklausą. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, pieno produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) pardavimas padidėjo 6,2 proc., iš jo eksportas – 21 proc.

2.23 lentelė. Pagrindiniai pieno pramonės rodikliai 2006–2010 metais

Table 2.23. Key indicators of the milk processing industry in 2006–2010

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų skaičius <i>Number of milk processing enterprises & subsidiaries</i>	35	34	33	32	31
Parduota pieno produktų, mln. Lt / <i>Sales, LTL mill.</i>	1806,1	2333,9	2294,8	2043,3	2169,0
dalis nuo visos maisto produkcijos, proc. <i>share in the total sales of food output, %</i>	31	35	36	34	37
Eksporto pajamos, mln. Lt / <i>Export income, LTL mill.</i>	1027,5	1388,7	1328,6	1205,3	1459,5
dalis nuo visų pieno pramonės pajamų, proc. <i>share in the total export income, %</i>	57	60	58	59	67

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2006–2010. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;*

Statistikos departamento duomenys;

Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. gegužės 3 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://veitl1.vet.lt/vepras/>>.

Pagrindinė Lietuvos pieno pramonės specializacijos kryptis – sūrių gamyba. Šie produktai vyrauja ir eksporto struktūroje. Tačiau per analizuojamą laikotarpį sūrių gamyba po truputį užleidžia pozicijas kitiems produktams, tokiems kaip grietinėlė, sausi pieno produktai, pieno konservai. 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, padidėjo daugelio pieno produktų gamyba, tačiau nelydytų sūrių smuko 30 proc. Sparčiausiai augo pieno konservų (69 proc.) ir varškės (38 proc.) gamyba (2.24 lentelė).

2.24 lentelė. Pagrindinių pieno produktų gamyba 2006–2010 metais, tūkst. t*Table 2.24. Production of main dairy products in 2006–2010, thousand tonnes*

Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010	2010, palyginti su compared to 2006, %
Geriamasis pienas / Drinking milk	83,6	97,8	105,0	99,5	94,2	113
Rūgpienis, kefyras / Sour milk, kefir	33,9	35,3	35,9	34,8	35,7	105
Jogurtas / Yoghurt	18,1	17,3	15,3	14,4	14,4	80
Grietinė ir jos mišiniai Sour cream & mixes	25,1	26,6	27,9	28,6	27,8	111
Varškė / Curd	17,7	21,5	23,3	23,5	24,4	138
Sviestas ir kiti pieno riebalai Butter and other milk fats	11,8	12,3	9,0	12,0	8,5	72
Švieži sūriai / Fresh cheese	20,8	22,6	30,7	34,8	24,0	115
Nelydyti sūriai / Unprocessed cheese	62,6	52,3	56,3	37,6	43,9	70
Sausi pieno ir išrūgų produktai Dried milk and whey products	33,8	35,7	40,0	41,4	36,6	108
Valgomieji ledai, mln. l / Ice cream, mill. l	22,8	24,3	25,1	21,1	24,5	107
Pieno konservai / Canned dairy products	14,8	22,0	29,8	21,0	25,0	169

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2006–2010. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;

Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2010 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 1392-2874.

Pieno produktų vidaus rinka. Pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į pieną, suvartojimas vienam Lietuvos gyventojui per 2006–2009 metų laikotarpį padidėjo 5,9 proc. Neskaitant ūkiuose pačių pasigamintų ir suvartotų produktų bei tiesioginio pardavimo, atskirų pieno produktų suvartojimas išaugo 12–28 proc., o raugintų pieno produktų Lietuvos gyventojai suvartojo 2 proc. mažiau (2.25 lentelė). 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, padidėjusios pieno produktų kainos didelės įtakos suvartojimui neturėjo, nes darbo užmokestis augo vidutiniškai sparčiau už pieno produktų kainas. Perkamasis gyventojų pajėgumas 2008 metais, palyginti su 2007-aisiais, matuojant sviestu, išaugo 16 proc., grietine – 11 proc., varške – 6 proc., pienu – 0,9 proc.

2009 metais dėl ekonominės krizės pieno produktų kainos sumažėjo ir padidėjo perkamasis gyventojų turinčių darbą, pajėgumas: palyginti su 2008 metais, išaugo galimybė nusipirkti 7–54 proc. daugiau pieno produktų. Be to, darbo užmokestis dar nebuvo drastiškai kritęs. Tačiau didėjantis nedarbas lėmė mažesnę pieno produktų vartojimą. 2010 metais, didžiąją metų dalį negerėjant Lietuvos ekonomikos padėčiai, o pieno produktų kainoms išaugus dėl padidėjusios pasaulinės paklausos, net ir dirbančiųjų gyventojų perkamasis pajėgumas sumažėjo, tačiau pieno produktų buvo suvartojama beveik tiek pat, kiek ir 2009 metais. Vis dėlto per visą 2006–2010 metų laikotarpį išaugo ir pieno produktų suvartojimas, ir gyventojų perkamasis pajėgumas.

**2.25 lentelė. Pieno produktų suvartojimo ir jį lemiančių veiksnių pokyčiai
2006–2010 metais**

Table 2.25. Changes in consumption of milk and dairy products and factors influencing consumption in 2006–2010

Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010	2010, palyginti su compared to 2006, %
Pieno ir jo produktų suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption of milk and dairy products, kg</i>						
Pienas ir jo produktai, perskaičiuoti į pieną <i>Milk and dairy products (in milk equivalent)</i>	273	259	268	289	n.d.	
Sūris ir varškė* / <i>Cheese*</i>	11,7	13,6	14,3	13,6	14,1	121
Sviestas* / <i>Butter*</i>	1,7	1,4	1,3	2,2	1,9	112
Rauginto pieno produktai* <i>Sour milk products*</i>	24,0	25,5	22,5	20,7	23,5	98
Geriamasis pienas* / <i>Milk*</i>	24,0	24,2	39,1	30,2	30,7	128
Vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio perkamasis pajėgumas <i>Purchasing power of average neto wages and salaries per month</i>						
Sviestas, kg / <i>Butter, kg</i>	70	75	87	93	78	111
Grietinė (20–30 proc. riebumo), kg <i>Sour cream (20–30 % fat content), kg</i>	178	186	206	317	276	155
Varškė (5–9 proc. riebumo), kg <i>Curd 5–9% fat content), kg</i>	111	124	131	153	148	133
Pienas (2,5 proc. riebumo), l <i>Milk (2,5% fat content), l</i>	651	697	703	778	773	119
Vidutinės mažmeninės pieno produktų pardavimo kainos, Lt/kg <i>Average retail price of milk and dairy products, Lt/kg</i>						
Sviestas / <i>Butter</i>	15,70	18,01	19,04	17,26	19,91	127
Pasterizuotas pienas (2,5 proc. riebumo), Lt/l <i>/ Milk (2,5% fat content), Lt/l</i>	1,68	1,94	2,35	2,06	2,01	120
Grietinė (20–30 proc. riebumo) <i>Sour cream (20–30 % fat content)</i>	6,14	7,28	8,01	5,35	5,63	92
Varškė (5–9 proc. riebumo) <i>Curd (5–9% fat content)</i>	9,86	10,90	12,59	10,50	10,53	107

* Neskaitant pačių pasigamintų ir suvartotų produktų bei tiesioginio pardavimo / *Own-produced and consumed products and direct sales excluded.*

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2006–2010. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;*

Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2008–2011. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1392-2874;

Lietuvos žemės ūkis 2008. Vilnius: Statistikos departamentas, 2009. ISSN 2029-3658;

Statistikos departamento duomenys.

Didžioji dalis vidaus rinkoje parduotų pieno produktų pagaminama Lietuvoje. Tačiau importo dalis iki 2008 metų didėjo. 2006 metais importiniai pieno produktai sudarė 20,7 proc. visų Lietuvos rinkoje parduotų pieno produktų (neskaitant žaliavinio pieno importo), o 2008 metais – 25,3 proc. 2010 metais importuotų pieno produktų dalis nukrito iki 17,2 proc. Pieno produktų importo struktūroje dominuoja sūriai ir fermentuoti bei rauginti pieno produktai, ledai. 2010 metais iš viso pieno ir jo produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) įvežta už 449,9 mln. Lt, iš jo žaliavinio pieno – už 205,5 mln. Lt.

Pieno produktų įmonių kainos vidaus rinkoje 2010 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2005 metų gruodžiu, padidėjo 13,9 proc. Įmonių kainos išaugo 2006–2007 metų laikotarpiu, o labiausiai pakilo 2007-aisiais. 2007 metais pieno ir jo produktų įmonių kainų šuolį lėmė pasaulinių kainų didėjimas. 2007 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2006 metų gruodžiu, vidaus rinkoje pieno produktų įmonių kainos pakilo 23 proc. 2008 metais pieno produktų įmonių kainos, veikiamos pasaulinio kainų kritimo, Lietuvos rinkoje sumažėjo 5,5 proc., o 2009 metais dėl kilusios krizės – dar 13,7 proc. Tačiau 2010 metais jos pakilo 12,6 proc.

Pieno produktų eksportas. Lietuvos užsienio prekybos pienu ir jo produktais balansas per 2006–2010 metų laikotarpį buvo teigiamas, tačiau kito ne Lietuvos pieno perdirbėjų naudai. 2006 metais eksportas 4,6 karto viršijo importą, o 2010-aisiais – tik 3,2 karto. Importo augimo tempai lenkė eksporto: per 2006–2010 metų laikotarpį importas išaugo 2 kartus, eksportas – 42 proc. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, importas padidėjo 63 proc., o eksportas – 26 proc.

2010 metais pieno produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) eksportuota už 1459,5 mln. Lt. Eksportas sparčiausiai augo 2007 metais – 36 proc., palyginti su prieš tai buvusiais metais. Tam didžiausios įtakos turėjo pasaulinės paklausos augimas. Apie pusę viso eksporto sudarė sūris ir varškė, tačiau jų lyginamasis svoris mažėjo: 2006 metais jis buvo 56 proc., o 2010-aisiais – 49 proc. 2010 metais pieno produktų eksporto struktūroje dar 18 proc. sudarė nekoncentruota grietinėlė, 12 proc. – pieno milteliai. 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, augo beveik visų pieno produktų eksportas, labiausiai – sutirštinto pieno be cukraus (6,4 karto). Tačiau beveik išnyko kazeino eksportas, o sviesto sumažėjo 61 proc. (2.26 lentelė). Pieno riebalai buvo eksportuoti mažiau perdirbtu pavidalu – kaip grietinėlė. Jos eksportas per minėtą laikotarpį išaugo 95 proc.

2.26 lentelė. Pieno produktų grynas eksportas 2006–2010 metais, mln. Lt

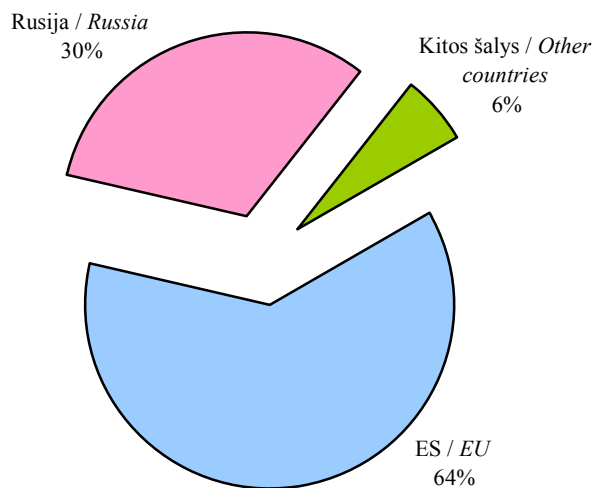
Table 2.26. Net exports of dairy products in 2006–2010, LTL million

KN kodas CN code	Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010	2010, palyginti su 2006, % compared to 2006, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, not concentrated</i>	146,9	275,3	180,2	177,5	291,3	198
0402	Koncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, concentrated</i>	110,3	230,5	189,1	163,4	256,2	232
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	79,2	168,3	79,8	66,5	151,2	191
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	1,3	3,5	21,5	30,7	28,9	22,2 k.
040291	Sutirštintas pienas be cukraus <i>Condensed milk without sugar</i>	6,6	28,5	34,1	25,1	42,4	642
040299	Sutirštintas pienas su cukrumi <i>Condensed milk with sugar</i>	23,2	30,0	47,5	40,4	33,4	144
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė / <i>Fermented or acidified milk & cream</i>	9,9	13,8	15,6	15,2	16,8	170
040310	Jogurtas / <i>Yogurt</i>	1,8	2,3	2,2	2,3	2,8	156

KN kodas CN code	Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010	2010, palyginti su 2006, % compared to 2006, %
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų / <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	58,1	93,0	63,7	61,0	82,9	143
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos / <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	86,1	69,5	52,2	39,8	33,5	39
0406	Varškė ir sūris / <i>Curd & cheese</i>	570,9	646,0	782,8	647,9	718,4	126
040610	Šviežias sūris ir varškė / <i>Fresh cheese & curd</i>	136,8	199,4	268,9	252,9	293,7	215
040690	Kiti sūriai / <i>Other cheese</i>	431,2	444,0	509,2	391,5	416,8	97
210500	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	26,2	30,6	31,5	34,4	42,3	161
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	3,3	0,9	9,0	3,2	0,03	0,01
170211-19	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	15,8	29,1	15,6	12,0	18,1	115

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia pieno produktų 2010 metais išvežta į ES šalis – 62 proc. viso eksporto (2.29 pav.). 32 proc. eksportuota į Rusiją. Eksporto į šią šalį dalis yra tokia didelė, nes joje lietuviški sūriai parduodami su savo prekės ženklu, taip gaunant aukštesnę kainą, nei juos parduodant ES šalyse kaip pramoninius sūrius.

2.29 pav. Pieno produktų eksporto struktūra pagal šalių grupes 2010 metais

Fig. 2.29. Structure of dairy products by country group in 2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Eksportuotų pieno produktų kainos 2010 metų gruodį, palyginti su 2006-ųjų tuo pačiu mėnesiu, padidėjo 68 proc. Kainų kitimo tendencijos analizuojamu laikotarpiu buvo panašios, kaip ir vidaus rinkoje, tik kainų šuoliai ar kritimas daug didesni. 2010 metais pieno produktų eksporto kainos kilo ypač sparčiai: 2010 metų gruodį, palyginti su 2009-ųjų tuo pačiu mėnesiu, jos padidėjo 26 proc.

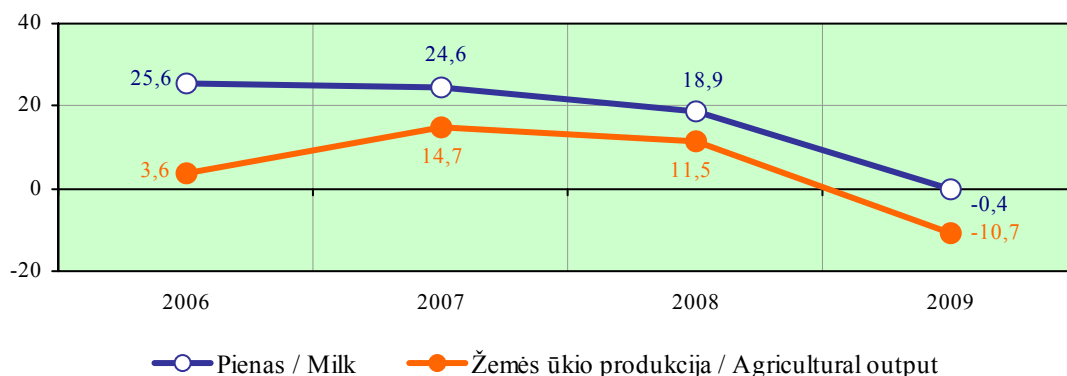
Rinkos reguliavimo priemonės. Lietuvoje, kaip ir visoje ES, veikia pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonės bei pieno gamybos kvotų sistema.

2004 metais Lietuvai buvo patvirtinta 1647 tūkst. t bendroji nacionalinė pieno gamybos kvota: 1280 tūkst. t pardavimo perdirbti ir 367 tūkst. t tiesiogiai vartoti. Nuo 2006–2007 kvotos metų (kvotos metai prasideda balandžio 1 d. ir baigiasi kitų metų kovo 31 d.) ji padidinta 57,9 tūkst. t, nuo 2008–2009 kvotos metų – 2 proc. – iki 1739 tūkst. t, po to kasmet didinama 1 proc. Gauta kvota yra pakankama ir nevaržo prekinės pieno gamybos. 2005–2006 kvotos metais buvo įvykdyta 82 proc. pardavimo perdirbti kvotos, 2006–2007 ir 2007–2008 kvotos metais – po 85 proc., 2008–2009 kvotos metais – 84 proc., 2009–2010 kvotos metais – 76 proc. 2005–2006 kvotos metais buvo įvykdyta 44 proc. tiesiogiai vartoti kvotos, 2006–2007 metais – 37 proc., 2007–2008 kvotos metais – 54 proc., 2008–2009 kvotos metais – 56 proc., o 2009–2010 kvotos metais – 61 proc. Už 2006 metus buvo išmokėta 56,0 mln. Lt tiesioginių išmokų už parduotą kvotinį pieną, už 2007-uosius – 70,4 mln. Lt, už 2008-uosius – 119,6 mln. Lt, 2009-iesiems buvo skirta 121 mln. Lt. Už 2010 metus buvo išmokėta 117,2 mln. Lt tiesioginių išmokų už parduotą kvotinį pieną ir 10,6 mln. Lt ES išmokų pieno gamintojams, nukentėjusiems nuo pieno sektoriaus krizės.

Iš pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonių 2006–2010 metais daugiausia buvo naudojamos eksporto kompensacijos. 2006 metais už pieno produktų eksportą į trečiąsias šalis pieno perdirbimo įmonėms išmokėta 73,9 mln. Lt, 2007-aisiais – 71,6 mln. Lt. Išaugus pieno produktų pasaulinėms kainoms, nuo 2007 metų liepos ES eksporto į trečiąsias šalis kompensacijos buvo panaikintos. Tačiau 2008-aisiais už ankstesniais metais eksportuotą produkciją pieno perdirbimo įmonės dar gavo 3,8 mln. Lt kompensacijų. 2009 metais eksporto kompensacijų mokėjimas atnaujintas ir pieno produktų eksportuotojams išmokėta 17,55 mln. Lt eksporto kompensacijų, iš jų Lietuvos įmonėms – 13,95 mln. Lt. 2010 metais išmokėta tik 3,4 mln. Lt eksporto kompensacijų, kadangi dėl padidėjusių kainų kompensacijos vėl buvo nutrauktos mokėti.

Iš kitų pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonių visais analizuojamais metais buvo naudojama parama ilgai brandinamų sūrių privačiam sandėliavimui: dviem įmonėms kasmet suteikiama parama 700 t sūrių sandėliavimui. 2009 metais pieno perdirbimo įmonės pirmą kartą pasinaudojo intervencinių sviesto ir lieso pieno miltelių pirkimų priemone, nes pieno produktų kainos užsienio rinkose buvo labai kritusios. Iki tol intervenciniai pirkimai nebuvo vykdomi, kadangi neatsirado pieno perdirbimo įmonių, norinčių parduoti savo produkciją į intervencinius sandėlius. Į intervencinius sandėlius buvo supirktas 1,84 tūkst. t sviesto ir 10,34 tūkst. t lieso pieno miltelių.

Pieno ūkio ekonominiai rodikliai. Pieno gamyba specializuotuose pienininkystės ūkiuose 2006–2009 metais buvo pelninga. Pagal ŪADT respondentinių ūkių duomenis ūkininkų ūkių, kurių pagrindines pajamas sudarė pajamos už pieną, bendrasis pelnas ir subsidijos 1 Lt pardavimo pajamų 2006 metais buvo 103 proc. (38 proc. – be subsidijų). 2009-aisiais pelningumas sumažėjo iki 83 proc., įskaitant subsidijas (8,3 proc. – be subsidijų). Pieno gamyba buvo pelninga ir ŽŪB bei įmonėse, išskyrus 2009 metus, kai buvo gautas 0,4 proc. nuostolis (2.30 pav.). Pieno gamyba ŽŪB ir įmonėse buvo viena pelningesnių ūkio šakų, nors atotrūkis nuo vidutinio žemės ūkio produkcijos realizavimo pelningumo pastebimai sumažėjo: nuo 22 proc. punktu 2006 metais iki 10,3 proc. punktu 2009-aisiais.

2.30 pav. Pieno ir visos žemės ūkio produkcijos pelningumas žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse 2006–2009 metais, proc.

Fig. 2.30. Profitability of milk and total agricultural output in agricultural companies and enterprises in 2006–2009, per cent

Šaltiniai: Žemės ūkio bendrovių ir kitų žemės ūkio įmonių oficialios statistikos formos 2007–2010.

Pieno gamybos pelningumas mažėjo dėl sumažėjusių pieno supirkimo kainų. Vidutinė realizuoto pieno gamybos savikaina ŽŪB ir įmonėse 2006 metais buvo 553 Lt/t, skaičiuojant įskaitomuoju svoriu, o 2009 metais padidėjo iki 643 Lt/t, t. y. 16 proc., o, palyginti su 2008 metais, sumažėjo 12 proc. Natūralaus pieno savikaina 2009 metais, palyginti su 2006-aisiais, išaugo 14 proc.

Vilniaus vertybinių popierių biržos sąrašuose esančių keturių (iki 2008 m. – trijų) didžiausių Lietuvos pieno perdirbimo įmonių grupių veikla, iki 2007 metų buvusi pelninga, 2008-aisiais patyrė 1,9 proc. nuostolį (2.27 lentelė). Tačiau 2009 ir 2010 metais vėl gautas pelnas. 2010 metais pelningumas pasiekė 4,0 proc. Pelningiausi buvo 2007-ieji – 5,3 proc.

2.27 lentelė. Didžiausių pieno perdirbimo įmonių grynas pelningumas 2006–2010 metais, proc.

Table 2.27. Net profitability of major dairy enterprises in 2006–2010, per cent

Rodiklis / Indicator	2006	2007	2008	2009	2010
Grynas pelningumas Net profitability	3,1	5,3	-1,9	2,6	4,0

Šaltinis: NASDAQ OMX [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. gegužės 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.nasdaqomxbaltic.com/market/?pg=reports>.

2006–2007 metais nemažos įtakos pelningumui turėjo ES mokamos eksporto į trečiąsias šalis eksportuojamos produkcijos kompensacijos. 2007 metais pelningumą dar padidino pakilusios pasaulinės pieno produktų kainos. 2008 metais į trečiąsias šalis eksportuojamos produkcijos kompensacijos, kaip minėta, nebebuvo mokamos, o pasaulinės pieno produktų kainos pastebimai sumažėjo. Lietuvos pieno perdirbimo įmonėms, eksportuojančioms daugiau kaip pusę savo produkcijos, tokia situacija lėmė nuostolingą gamybą. 2009 metais eksporto kompensacijų mokėjimas vėl atnaujintas, o 2010-aisiais pelningumo didėjimą nulėmė pakilusios pieno produktų kainos.

Pasaulinėje pieno produktų rinkoje ateityje prognozuojamos optimistinės tendencijos. Tai turės teigiamą poveikį ir Lietuvos pieno sektoriui. Prie to turėtų prisidėti ir pamažu atsigaunanti Lietuvos ekonomika.

3.3. Mėsa

3.3. Meat

Lietuvos Respublikos ilgalaikės plėtros strategijos iki 2020 metų koncepcijoje teigiama, kad gyvulininkystės sektorius Lietuvoje yra svarbi žemės ūkio sritis. Šio sektoriaus plėtrai šalyje yra palankios gamtinės sąlygos, susiformavusios gyvulių auginimo tradicijos, sukaupta patirtis. Gyvulininkystės sektorius yra reikšmingas, aprūpinant Lietuvos vartotojus įvairiais maisto produktais bei svarbus Lietuvos eksporto šaltinis. Gyvulininkystės produktai sudaro apie pusę žemės ūkio produkcijos (2010 m. – 47,6 proc.). Didžiausią gyvulininkystės produkcijos dalį sudaro pienas (44,8 proc.) ir gyvulių bei paukščių išauginimas (43,8 proc.), o likusią (11,4 proc.) – kiaušiniai, vilna, medus, vaškas ir kita gyvulių produkcija. Didžiausią gyvulių ir paukščių išauginimo struktūros dalį sudaro kiaulės (2009 m. – 50 proc.), galvijai (25,5 proc.) ir paukščiai (23,5 proc.), o likusią dalį (apie 1 proc.) – avys ir ožkos, arkliai, triušiai. Didelė dalis gyvulininkystės produktų eksportuojama ne tik į ES, bet ir į trečiąsias šalis (2010 m. gyvulininkystės produktų eksportas sudarė 2,2 mlrd. Lt, arba 22,4 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto). Gyvulininkystės sektorius yra svarbus maisto pamonei. Mėsos, pieno ir kitų perdirbimo įmonių techninis potencialas sudaro visas galimybes maksimaliai išnaudoti gyvulininkystės sektoriaus išteklius ir sudaryti ekonomines prielaidas šio sektoriaus plėtrai. Per paskutiniuosius 20 metų gyvulininkystės sektoriuje beveik 3 kartus sumažėjo auginamų gyvulių skaičius, tačiau pažangus ūkininkavimas per šį laikotarpį paskatino susiformuoti naują gamybos potencialą. Gyvulininkystės ūkių restruktūrizavimui ir modernizavimui per paskutinįjį dešimtmetį buvo skirta apie 4,5 mlrd. Lt pažangioms technologijoms ir įrangai įsigyti. Tam buvo skirta vienkartinė apie 1,7 mlrd. Lt valstybės ir ES parama. Dabar pažangios gyvulių šėrimų sistemos, pašarų gamybos technologijos įdiegtos daugelyje stambių ūkių.

2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, gyvulių ir paukščių paskersta 9 proc. daugiau. Tai atitinka 2008 metų lygį. Vertine išraiška 2010 metų mėsos, gyvulių ir paukščių užsienio prekybos balansas buvo trečdaliu didesnis nei importas.

Gyvulių auginimas. Visuotinio žemės ūkio surašymo duomenimis, 2010 metais ūkininkai ir bendrovės augino mažiau galvijų, karvių, kiaulių, ožkų, triušių ir arklių, o daugiau paukščių ir avių nei 2003-aisiais – surašymo metais. Palyginti su 2009-aisiais, padidėjo tik paukščių ir avių skaičius (2.28 lentelė).

2.28 lentelė. Gyvulių ir paukščių skaičius 2006–2010 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.28. Number of livestock and poultry in 2006–2010 (at the end of the year), thousand

Gyvulių rūšys / Kind of animals	2006	2007	2008	2009	2010*
Galvijai / Cattle	838,8	787,9	770,9	759,4	740,8
iš jų melžiamos karvės of which dairy cows	399,0	404,5	394,7	374,6	352,7
Kiaulės / Pigs	1127,1	923,2	897,1	928,2	860,4
Paukščiai / Poultry	9439,9	9874,8	9107,5	9308,7	11402,3
Avys / Sheep	36,6	43,3	47,5	52,5	64,2

* Išankstiniai 2010 m. žemės ūkio surašymo duomenys / Preliminary data of the agricultural census 2010.

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658.

2010 metų žemės ūkio surašymo duomenimis, gyvulių skaičius bendrovėse didėja, o ūkininkų ir šeimos ūkiuose mažėja. Ūkininkų ir šeimos ūkiuose auginama 86 proc. galvijų, 97 proc. avių, o net 85 proc. paukščių ir 71 proc. kiaulių – ŽŪB ir įmonėse.

Galvijai. Statistikos departamento žemės ūkio surašymo duomenimis, 2010 metų vasarą Lietuvoje buvo laikoma 740,8 tūkst. galvijų, iš jų melžiamų karvių – 48 proc. (2.28 lentelė). Šiuo metu auginama daugiausia Lietuvos juodmargių (73 proc.) ir Lietuvos žaliųjų (21 proc.) veislių karvių. Mėsinių ir mišrinių veislių karvių tėra 5 proc.

2010 metų pabaigoje galvijus augino 105 tūkst. ūkių, t. y. dvigubai mažiau nei prieš penkerius metus (2.29 lentelė). Smulkių ūkių skaičius mažėja, nes ekonomiškai ūkininkauti, turint keletą karvių, yra nuostolinga. Ūkių stambėjimo procesas tęsis, nes vidutinis ūkio dydis dar labai mažas. Vidutiniškai vienam ūkiui teko 7 galvijai (ES-27 – apie 37). Tarp ES-27 šalių mažiausi ūkiai yra Lietuvoje, Latvijoje ir Lenkijoje (po 7) bei Slovėnijoje (11).

2.29 lentelė. Galvijų ūkių skaičius 2005 ir 2010 metų pabaigoje

Table 2.29. Farms by number of cattle in 2005 and 2010 (at the end of the year)

Galvijų skaičius ūkyje <i>Number of cattle per farm</i>	2005		2010	
	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	galvijų skaičius <i>number of cattle</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	galvijų skaičius <i>number of cattle</i>
1–2	109696	152567	64325	86252
3–5	48223	178237	21018	77542
6–10	19420	144373	9277	69960
11–20	8618	121891	5295	76379
21–30	2097	51758	1787	44304
31–50	1334	51037	1560	60686
51–100	742	50670	1040	72685
101–150	156	18873	299	36170
>=151	268	132038	378	161069
Iš viso / <i>Total</i>	190554	901444	104979	685047
Vidutiniškai / <i>Average</i>		4,7		6,5

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Lietuvoje galima išskirti 3 pagrindines galvijų auginimo ūkių grupes – stambius, vidutinius ir smulkius galvijų augintojus. 2010 metais smulkūs ūkiai, kuriuose auginama iki 20 galvijų, sudarė 95 proc. visų ūkių, juose buvo auginama 45 proc. visų galvijų. Nors smulkių ūkių skaičius sparčiai mažėja, šis procesas yra lėtas.

Galvijienos gamybos sektorius yra priklausomas nuo pieno sektoriaus tendencijų. Iš esmės tai yra pieninių veislių galvijų auginimas ir skerdimas, kadangi, kaip minėta, mėsinių ir mišrinių veislių karvių yra tik 5 proc. 2010 metais jautiena ir veršiena (gyvuoju svoriu) sudarė 32,4 proc. mėsos gamybos.

Pieninių karvių auginimas mažiau pelningas nei mėsinių, kadangi, siekiant patenkinti galvijienos paklausą, bandos prieauglis turi būti dvigubai didesnis. Be to, tai mažina galvijų supirkimo kainą.

2008–2010 metais buvo eksportuota net 41 proc. veršelių. Jų eksportas iš dalies reguliuoja supirkimo kainą.

Pieninių veislių galvijų skerdienos kokybė yra žemesnės kokybės nei mėsinių galvijų. 2010 metų skerdenų vertinimo rezultatai rodo, kad E, U ir R klasių (kartu) buvo tik 13 proc., O klasės – 56 proc. ir P – 31 proc. Skerdenų kokybė per 2010 metus buvo

geresnė nei prieš metus: 13 proc. punktų sumažėjo P klasės, o 9 proc. punktais padidėjo O klasės (2.30 lentelė). Visa tai turėjo įtakos supirkimo kainų didėjimui.

2.30 lentelė. Galvijų skerdenų struktūra pagal EUROP raumeningumo klases 2007–2010 metais, proc.

Table 2.30. Cattle carcasses by EUROP conformation class in 2007–2010, per cent

Klasės / Class	2007	2008	2009	2010
E, U ir R	8,5	8,6	8,5	12,6
O	46,7	48,6	47,2	55,9
P	44,8	42,8	44,3	31,5
Iš viso / Total	100,0	100,0	100,0	100,0

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Kiaulės. Statistikos departamento žemės ūkio surašymo duomenimis, 2010 metų vasarą Lietuvoje buvo laikoma 860,4 tūkst. kiaulių, iš jų paršavedžių – 80,5 tūkst. (2.31 lentelė). Kiaules augino 62,8 tūkst. ūkių. Vidutiniškai vienam ūkiui teko po 14 kiaulių, arba du kartus daugiau nei 2003 metais. Stambiuose kiaulių ūkiuose ir bendrovėse (61) auginama 71,2 proc. kiaulių. Jų koncentracija ūkiuose žymiai didesnė – 10 tūkst. 2010 metais kiaulių augintojai užaugino apie 1,1 mln. kiaulių, iš kurių apie ketvirtadalį eksportavo į Rusiją.

2.31 lentelė. Kiaulių skaičius 2006–2010 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.31. The number of pigs in 2006–2010 (at the end of the year), thousand

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010*
Iš viso / Total	1127,1	923,2	897,1	928,2	860,4
iš jų paršavedės / of which sows	81,9	62,3	65,2	67,8	80,5
ŽŪB ir įmonėse, proc. In agricultural companies & enterprises, %	54,1	61,2	62,3	63,2	71,2

* Išankstiniai 2010 m. žemės ūkio surašymo duomenys / Preliminary data of the agricultural census 2010.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, S ir E raumeningumo klasių kiaulių skerdenų kokybės lyginamasis svoris išaugo 29 proc. punktais (2.32 lentelė).

2.32 lentelė. Kiaulių skerdenų struktūra pagal SEUROP raumeningumo klases 2006–2010 metais, proc.

Table 2.32. Pig carcasses by SEUROP conformation class in 2006–2010, per cent

Klasės / Class	2006	2007	2008	2009	2010
S	22	30	34	46	47
E	47	46	46	42	42
U	23	19	16	11	10
R	7	4	3	1	1
O	1	1	1	0	0
P	0	0	0	0	0
Iš viso / Total	100	100	100	100	100

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Avys ir ožkos. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (ŽŪIKVC) duomenimis, 2010 metų pabaigoje 4,1 tūkst. ūkiuose buvo auginama 55 tūkst. avių (iš jų 24,5 tūkst. ėriavedžių) ir 3,5 tūkst. ūkiuose 7,3 tūkst. ožkų (iš jų 3,5 tūkst. ožkų vedeklių). Per 2005–2010 metų laikotarpį avių skaičius išaugo 58 proc., ožkų – 8 proc. (2.33 lentelė). Avininkystė Lietuvoje nėra paplitusi žemės ūkio šaka. Avienos per 2010 metus suvartota 800 t (0,3 proc. visos mėsos).

2.33 lentelė. Ūkiai pagal avių ir ožkų skaičių 2004 ir 2010 metų pabaigoje

Table 2.33. Farms by number of sheep and goat in 2004 and 2010 (at the end of the year)

Avių ar ožkų skaičius ūkyje <i>Number of sheep or goats per farm</i>	Avis auginantys ūkiai / Sheep farms				Ožkas auginantys ūkiai / Goat farms			
	2004		2010		2004		2010	
	ūkiai <i>farms</i>	avys <i>sheep</i>	ūkiai <i>farms</i>	avys <i>sheep</i>	ūkiai <i>farms</i>	ožkos <i>goats</i>	ūkiai <i>farms</i>	ožkos <i>goats</i>
1–2	1087	1533	1857	2683	3183	4034	2836	3681
3–5	597	2247	1083	4047	410	1413	526	1847
6–10	393	3073	590	4438	46	336	93	674
11–20	290	4206	401	5863	14	192	24	342
21–30	151	3749	183	4613	3	70	3	77
31–50	95	3587	177	6869	2	75	2	70
51–100	58	3946	95	6536	1	65	3	213
101–150	15	1751	25	3084	2	263	0	0
>=151	23	10774	40	17116	1	362	2	439
Iš viso / Total	2709	34866	4120	55249	3662	6810	3489	7343
Vidutiniškai / Average		13		12		2		2

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Per 2010 metus paskersta 27.7 tūkst. avių, gauta 0,4 tūkst. t avienos. Mėsos perdirbimo įmonės ir skerdyklos supirko tik 1,9 tūkst. avių.

Paukščiai. Statistikos departamento žemės ūkio surašymo duomenimis, 2010 metų vasarą Lietuvoje buvo auginama 11,4 mln. paukščių (2.34 lentelė). Per 7 metų laikotarpį labiausiai išaugo kalakutų, viščių broilerių ir žąsų skaičius. Didėjo paukščių koncentracija ūkiuose. Vidutiniškai vienas ūkis laikė 134 paukščius – tris kartus daugiau nei 2003 metais. Net 85 proc. visų paukščių auginama 36 stambiuose paukštynuose, vidutiniškai po 268 tūkst. paukščių kiekviename, jų koncentracija paukštynuose išaugo 1,7 karto.

2.34 lentelė. Paukščių skaičius 2003 ir 2010 metų pabaigoje

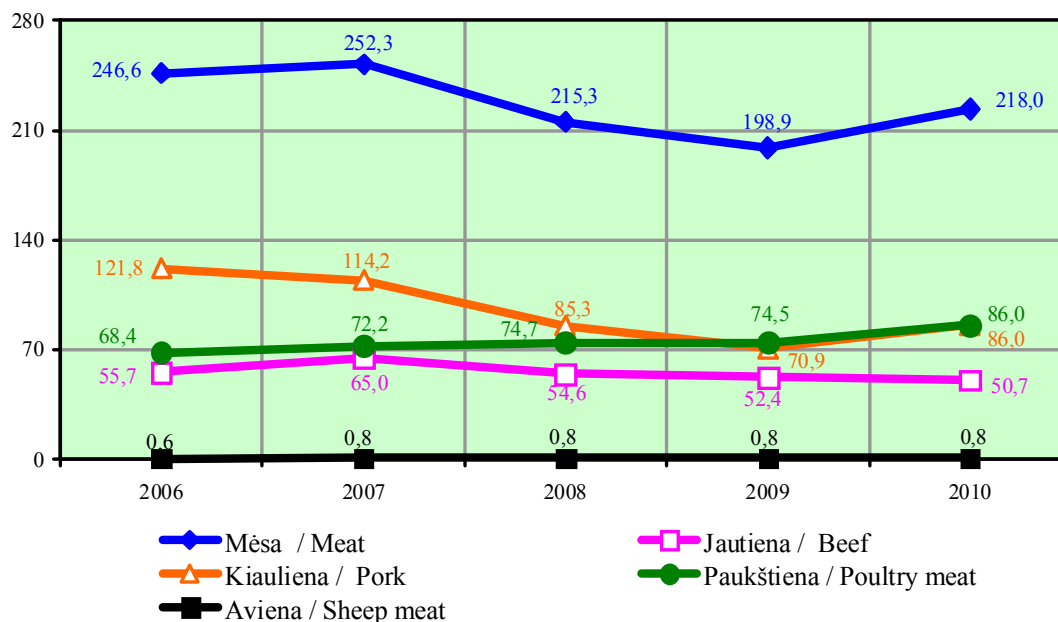
Table 2.24. Number of poultry in 2003 and 2010

Paukščiai <i>Poultry</i>	2003		2010*	
	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	paukščių skaičius <i>number of poultry</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	paukščių skaičius <i>number of poultry</i>
Viščiukai broileriai / <i>Broilers</i>	37331	2503762	13200	3860942
Vištos dedeklės / <i>Laying hens</i>	185849	4015339	80021	4462127
Žasys / <i>Geese</i>	12404	75432	3930	117795
Antys / <i>Ducks</i>	16255	111149	5284	42614
Kalakutai / <i>Turkeys</i>	16381	127093	3614	207809
Stručiai / <i>Ostriches</i>	63	434	56	1467
Iš viso / <i>Total</i>	198657	8703859	85270	11402263
Vidutiniškai / <i>Average</i>		44		134

* Išankstiniai 2010 m. žemės ūkio surašymo duomenys / *Preliminary 2010 agricultural census data.*

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Mėsos gamyba. Išankstiniais duomenimis, 2010 metais visuose ūkiuose pagaminta 223,6 tūkst. t gyvulių ir paukščių skerdienu. Tai 12 proc. daugiau nei 2009-aisiais: 21 proc. daugiau kiaulienos, 15 proc. daugiau paukštienos, tačiau 10 proc. mažiau jautienos (2.31 pav.).

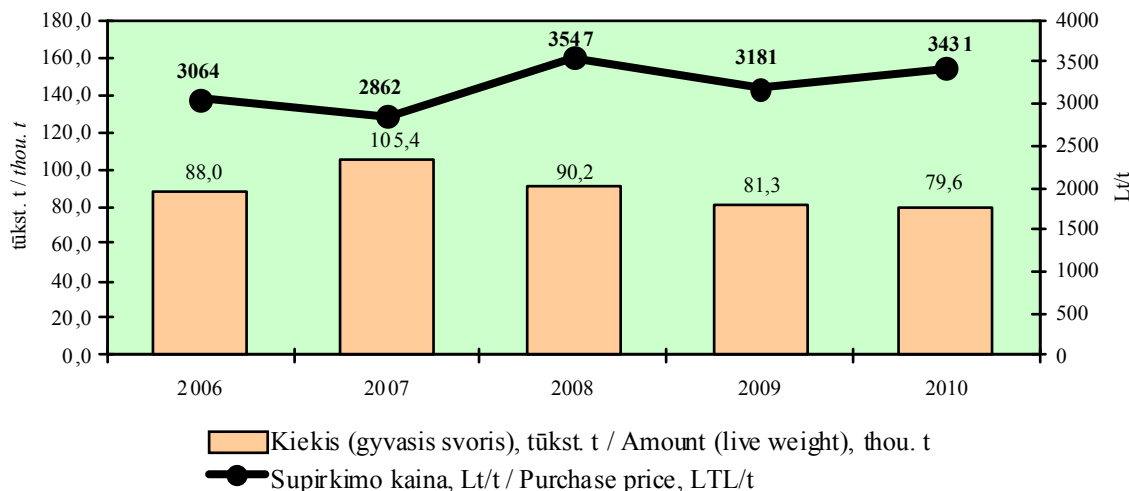
2.31 pav. Mėsos (skerdienu) gamyba 2006–2010 metais, tūkst. t

Fig. 2.31. Meat production (carcasses) in 2006–2010, thousand tonnes

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658.

2010 metais supirktą 234,7 tūkst. t gyvulių ir paukščių (gyvuoju svoriu), 9 proc. daugiau nei 2009-aisiais. Skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 154 tūkst. galvijų (5 proc. mažiau nei 2009 m.) ir gavo 38,8 tūkst. t skerdienu. Daugiausia

supirka karvių (43 proc.) ir bulių (40 proc.). Daugiau nei 2009-aisiais supirka bulių (14 proc.), bet mažiau telyčių – 18 proc., karvių – 8 proc. veršelių – 4 proc. 2010-aisiais vidutinė galvijų supirkimo kaina buvo 8 proc. didesnė nei 2009 metais (2.32 pav.).

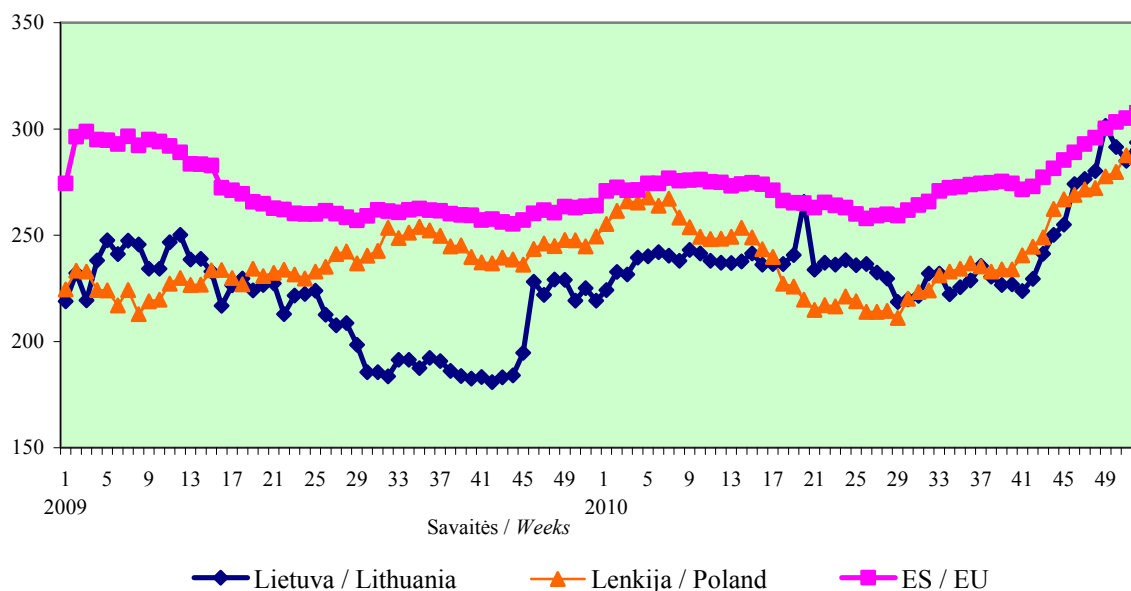

2.32 pav. Galvijų supirkimas ir vidutinė kaina 2006–2010 metais

Fig. 2.32. Amounts purchased and average prices of cattle in 2006–2010

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658; ŽŪIKVC duomenys.

Galvijų supirkimo kainos Lietuvoje 2010 metų IV ketvirtį gerokai padidėjo ir nedaug skyrėsi nuo ES šalių vidutinės kainos, o kaimyninės Lenkijos galvijų supirkimo kainą lenkė nežymiai (2.33 pav.).

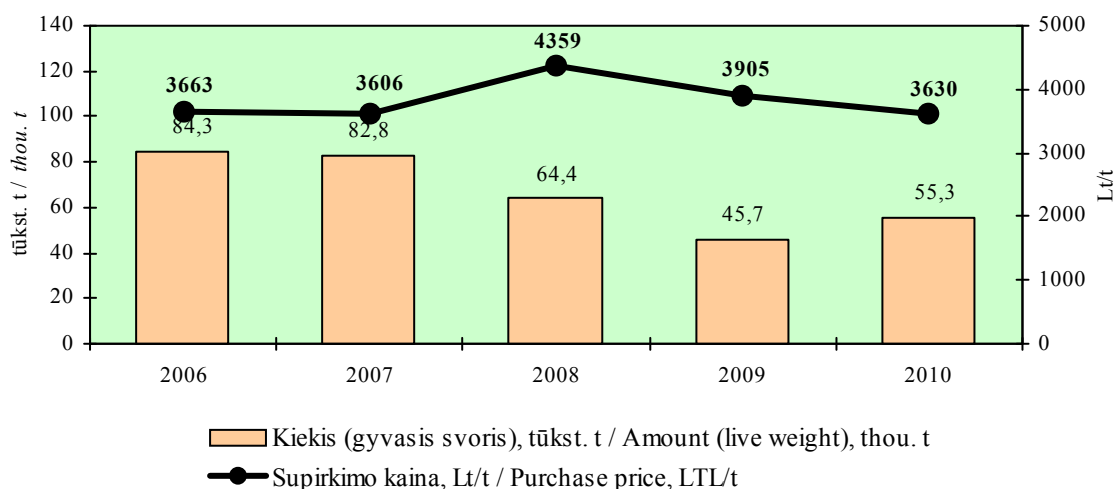

2.33 pav. Bulių (O3 kategorijos) vidutinė supirkimo kaina Lietuvoje, Lenkijoje ir ES 2009–2010 metais, eurai/100 kg

Fig. 2.33. Average purchase price of bulls (Category O3) in Lithuania, Poland and EU countries in 2009–2010, EUR per 100 kilograms

Šaltinis: Europos Komisijos duomenys.

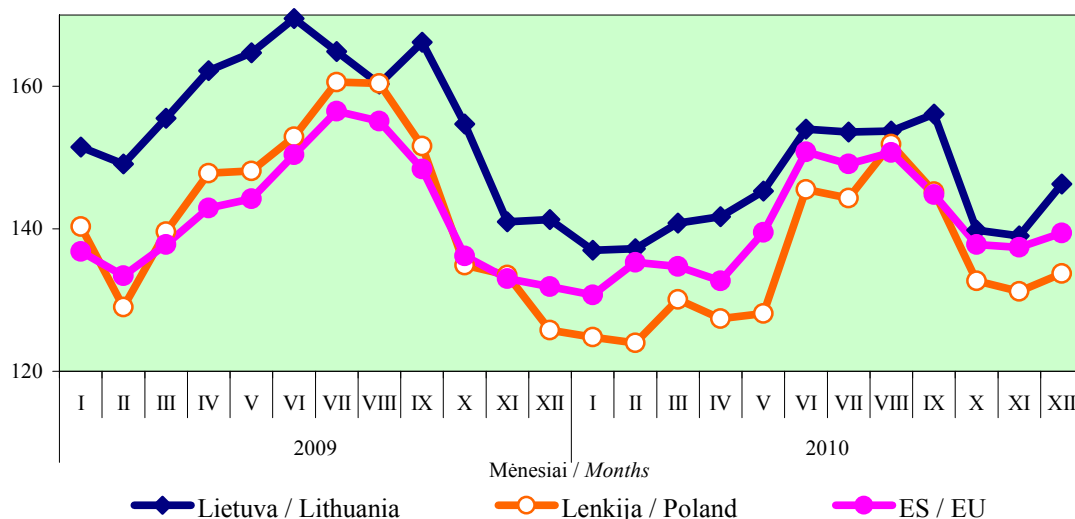
Per 2010 metus skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 46 proc. (508 tūkst.) visuose ūkiuose užaugintų kiaulių. 2010 metais vidutinė kiaulių supirkimo kaina buvo 7 proc. mažesnė nei 2009-aisiais (2.34 pav.).

2.34 pav. Kiaulių supirkimas ir vidutinė kaina 2006–2010 metais
 Fig. 2.34. Amount purchased and average price of pigs in 2006–2010

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658; ŽŪIKVC duomenys.

Lietuvoje kiaulių (E klasės) vidutinė supirkimo kaina 2010 metais buvo 4 proc. didesnė nei ES vidurkis ir beveik 7 proc. – nei Lenkijoje (2.35 pav.). 2010 metų gruodžio mėnesį didžiausios kiaulių supirkimo kainos buvo Maltoje (182 euro/100 kg), Bulgarijoje (172,1 euro/100 kg) ir Kipre (170,8 euro/100 kg), mažiausios – Danijoje (126,3 euro/100 kg), Prancūzijoje (127,9 euro/100 kg) ir Airijoje (130,1 euro/100 kg). Lietuvoje supirkimo kainos buvo didesnės nei 16-oje ES šalių.

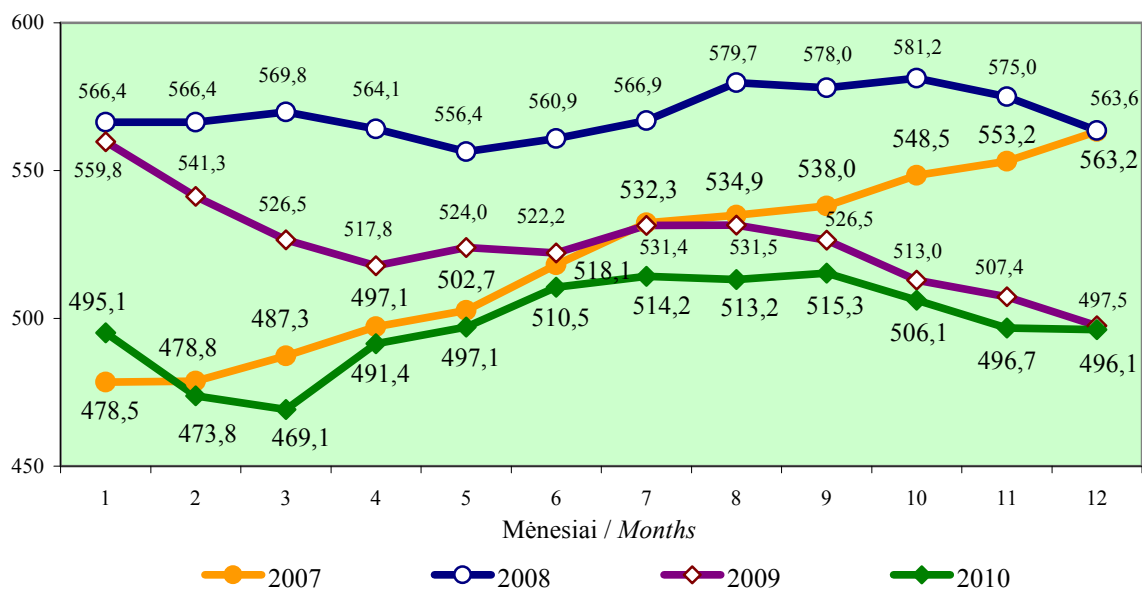

2.35 pav. Kiaulių supirkimo kaina Lietuvoje, Lenkijoje ir ES 2009–2010 metais, eurais/100 kg

Fig. 2.35. Purchase price of pigs in Lithuania, Poland and EU in 2009–2010, EUR per 100 kilogram

Šaltinis: Eurostato duomenys.

2010 metais paskersta 44,2 mln. paukščių (10 proc. daugiau nei 2009 m.), iš jų 40,9 mln. viščių broilerių. Paskersta 13 proc. daugiau. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, vidutinė paukščių pardavimo kaina buvo 5 proc. mažesnė (2.36 pav.). Labiausiai įtakos kainų mažėjimui turėjo lenkiškų vištų importas.

2.36 pav. Vidutinė paukščių pardavimo kaina 2007–2010 metais, Lt/100 kg

Fig. 2.36. Average poultry sale price in 2007–2010, LTL per 100 kilogram

Šaltiniai: ŽŪIKVC duomenys.

Perdirbimas. 2010 metais iš supirktų gyvulių ir importuotos mėsos šalies perdirbimo įmonių pagamino apie 266,7 tūkst. t mėsos ir jos gaminių (2.35 lentelė).

2.35 lentelė. Kai kurių mėsos produktų gamyba 2006–2010 metais, tūkst. t

Table 2.35. Production of selected meat products in 2006–2010, thousand tonnes

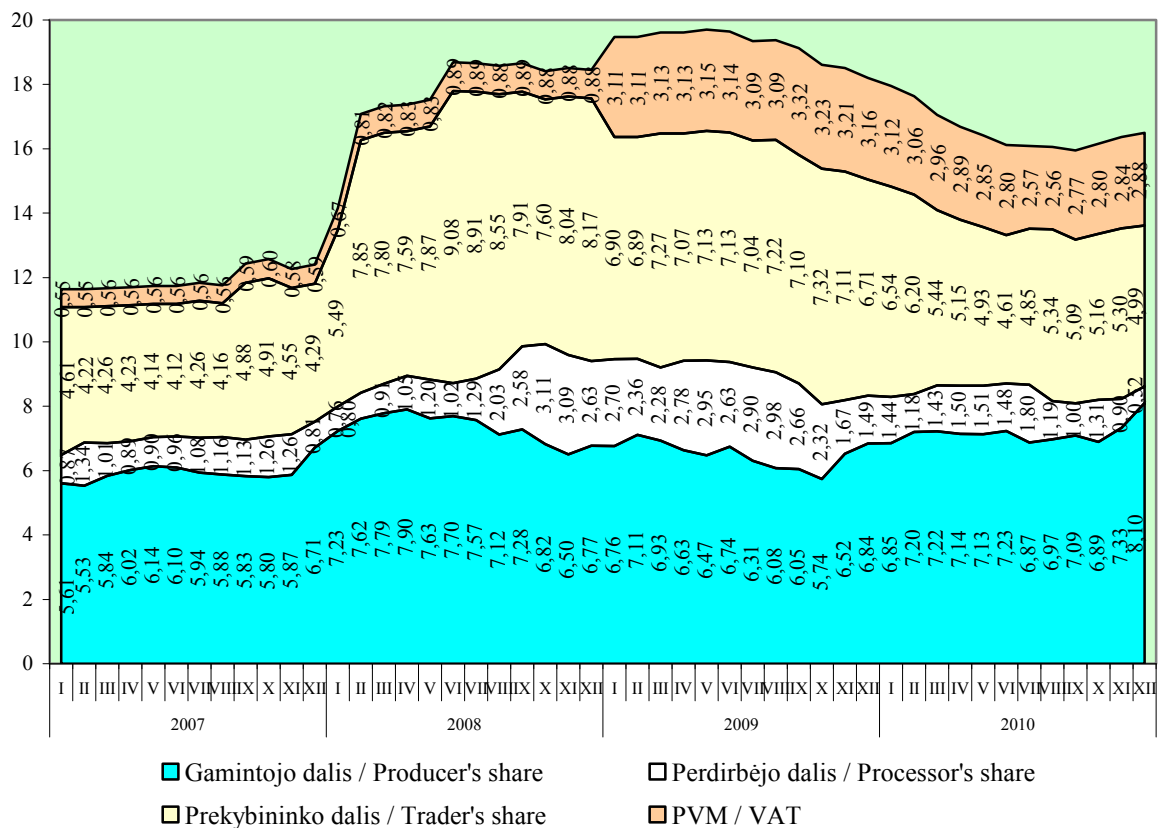
Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010*
Mėsa ir jos subproduktai Meat and meat offal	226,3	234,2	257,9	255,4	266,7
galvijiena ir veršiena / beef & veal	41,8	43,9	37,1	37,0	3,7
kiauliena / pork	63,4	67,6	76,1	77,2	80,6
paukštiena / poultry meat	44,4	51,7	74,9	74,9	71,0
dešros ir rūkyti gaminiai sausages and smoked products	76,7	71,0	69,8	66,3	50,4

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Išankstiniais Statistikos departamento duomenimis, mėsos ir jos produktų gamyba 2010 metais buvo 4 proc. didesnė nei prieš metus. Daugiausia pagaminta paukštienos ir kiaulienos.

Vidaus rinka. Šalies rinkoje 2010 metais realizuota apie 27 proc. mėsos perdirbimo įmonėse ir cechuose pagamintos jautienos, 67 proc. paukštienos ir 82 proc. kiaulienos. 2010 metais galvijienos mažmeninė kaina sumažėjo 8 proc. ir daugiausia priklausė nuo galvijų supirkimo kainų. Kainos pokyčiams šiek tiek įtakos turėjo iki rudens atpigę grūdai. Galvijienos mažmeninės kainos struktūroje 2010 metais mažėjo prekybininkų ir perdirbėjų dalys (2.37 pav.).

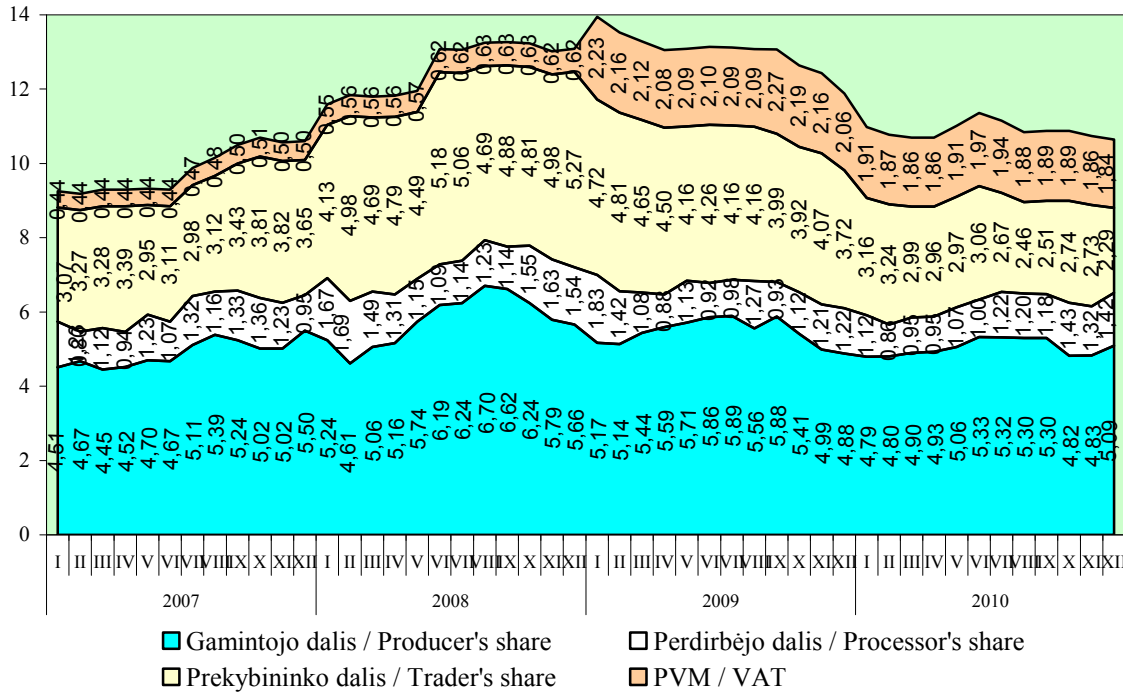

2.37 pav. Galvijienos kainos grandinė 2007–2010 metais, Lt/kg

Fig. 2.37. Beef price chain in 2007–2010, LTL per kilogram

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys; ŽŪMPRIŠ.

2010 metais kiaulienos mažmeninė kaina buvo 16 proc. mažesnė nei 2009-aisiais. Mažėjo beveik visų grandžių kainų struktūros dalys – prekybos – net 27 proc. punktais (2.38 pav.).

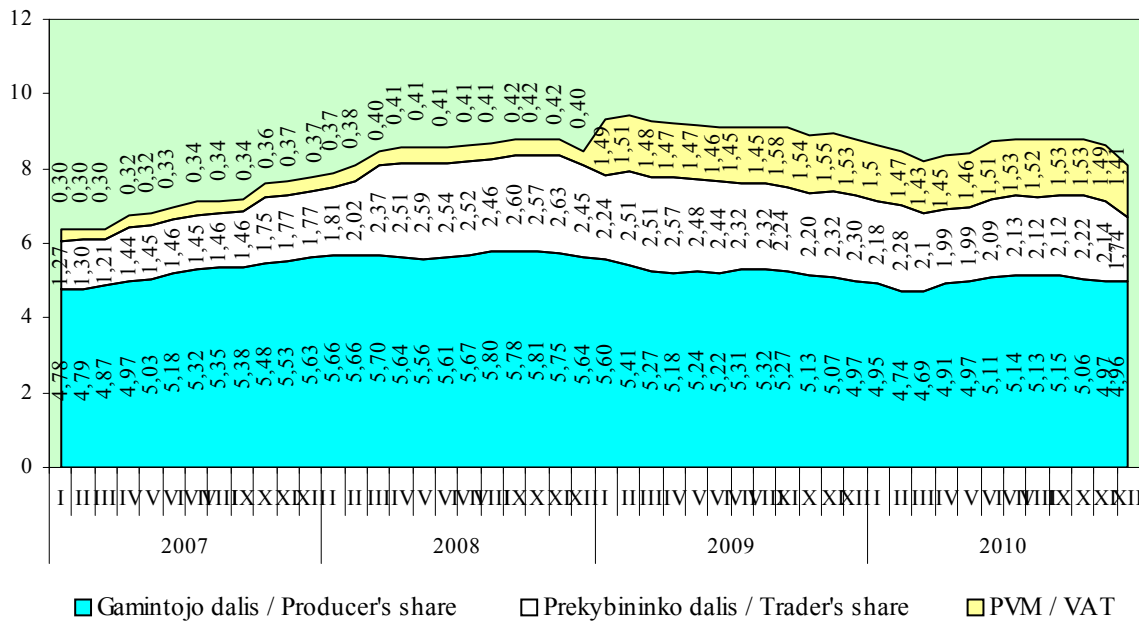

2.38 pav. Kiaulienos kainos grandinė 2007–2010 metais, Lt/kg

Fig. 2.38. Pork price chain in 2007–2010, LTL per kilogram

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys; ŽŪMPRIS.

Palyginti su 2009 metais, 2010-aisiais Lietuvoje vištienos mažmeninė kaina vidutiniškai buvo 6 proc. mažesnė. Vištienos mažmeninės kainos struktūroje mažėjo prekybos dalis (2.39 pav.).

2.39 pav. Vištienos kainos grandinė 2007–2010 metais, Lt/kg

Fig. 2.39. Chicken meat price chain in 2007–2010, LTL per kilogram

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys; ŽŪMPRIS.

LAEI skaičiavimais, 2010 metais vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo 79 kg mėsos ir jos produktų (įskaitant I ir II kategorijos subproduktus). Palyginti su 2009-aisiais – 7 kg daugiau (2.36 lentelė). Vartojimą greičiausiai skatino 2010 metais mažėjusios mėsos kainos. ES šalių gyventojai mėsos ir jos produktų per metus vidutiniškai suvartoja apie ketvirtadalį daugiau.

2.36 lentelė. Mėsos produktų suvartojimas vienam gyventojui 2006–2010 metais, kg
Table 2.36. Per capita consumption of meat products in 2006–2010, kilograms

Mėsos rūšys / <i>Meat by kind</i>	2006	2007	2008	2009	2010*
Mėsa, iš viso / <i>Meat, total</i>	72	77	81	72	79
iš jos: / <i>of which:</i>					
jautiena / <i>beef</i>	7	7	6	5	7
kiauliena / <i>pork</i>	40	46	46	42	45
paukštiena / <i>poultry</i>	22	22	24	22	25
I ir II kategorijos subproduktai <i>sub-products, category I and II</i>	2	2	3	2	2

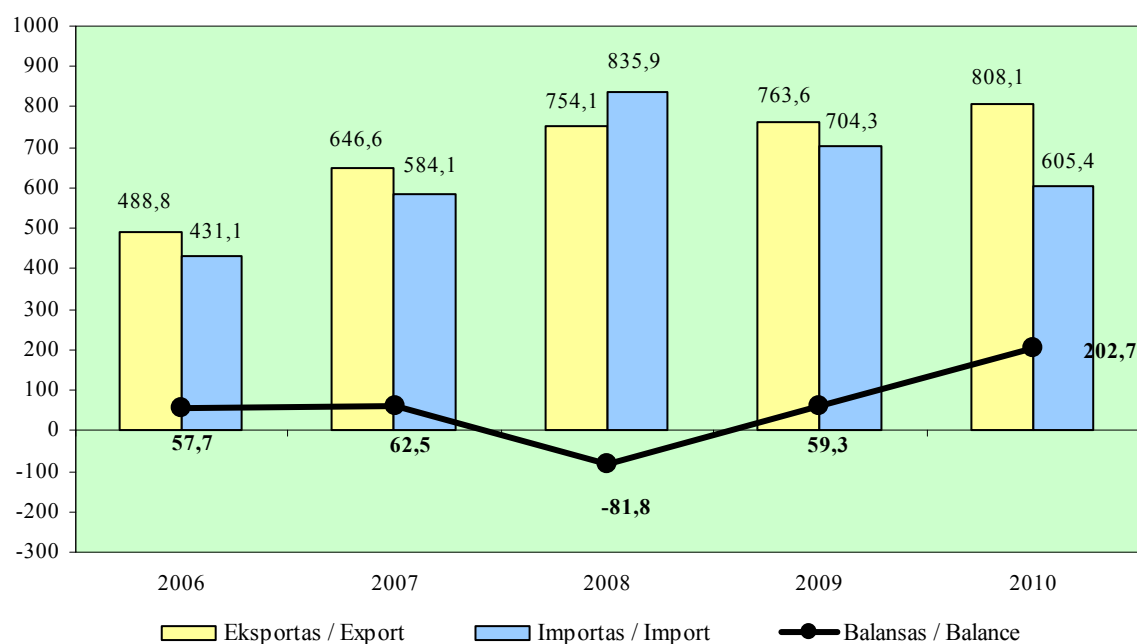
* LAEI skaičiavimai / *LIAE calculation.*

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658.

Mūsų šalyje populiariausia kiauliena. 2010 metais vienas gyventojas jos suvartojo 45 kg – tiek, kiek ES šalyse vidutiniškai. Paukštienos Lietuvoje suvartojimas taip pat atitinka ES šalių vidurkį, galvijienos – beveik 2 kartus mažesnis. Pastarosios vartojimas Lietuvoje palaipsniui mažėja, nes, kaip ir daugelyje naujų ES šalių, šios mėsos kaina kyla sparčiausiai.

Pagal 2009 metų mėsos balansą šalis galvijiena buvo apsirūpinusi 244 proc., paukštiena – 96 proc., kiauliena – 42 proc.

Užsienio prekyba. Lietuvos mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansas 2010 metais buvo teigiamas (2.40 pav.). Eksporto apimtys padidėjo 6 proc., o importo sumažėjo net 14 proc. Daugiausia didėjo paukštienos eksportas ir gyvų gyvulių importas.

2.40 pav. Mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansas 2006–2010 metais, mln. Lt

Fig. 2.40. Meat and livestock foreign trade balance in 2006–2010, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per 2010 metus eksportuota 30 tūkst. t galvijienos (2.37 lentelė). Pusę galvijienos kiekio eksportuota į ES šalis, daugiausia – į Nyderlandus, Italiją ir Švediją. Santykinai daug galvijienos išvežta į Rusiją (40 proc.).

2.37 lentelė. Mėsos eksportas pagal rūšis 2006–2010 tūkst. t

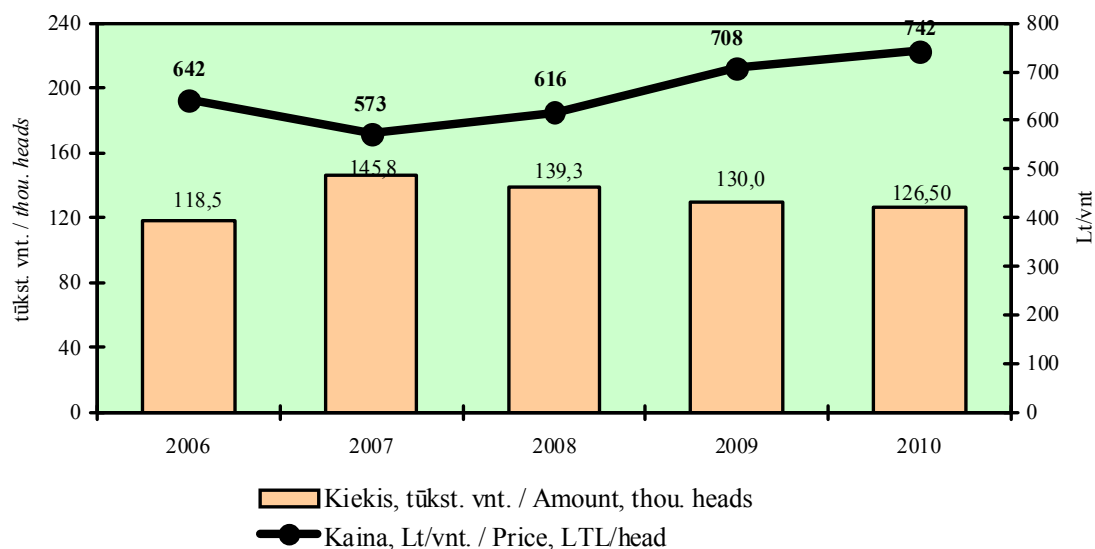
Table 2.37. Meat exports by kind in 2006–2010, thousand tonnes

Mėsos rūšys / Meat by kind	2006	2007	2008	2009	2010*
Mėsa, iš viso / Meat, total	56,1	79,3	74,0	71,4	80,0
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	27,0	35,5	30,9	29,7	30,0
kiauliena / pork	6,3	12,6	13,6	12,9	15,0
paukštiena / poultry	17,4	21,6	19,9	22,4	29,0

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658; Statistikos departamento duomenys.

2010 metais veršelių eksportas nebedidėjo (2.41 pav.). Jų eksportuota 126,5 tūkst., 3 proc. mažiau nei 2009-aisiais. Beveik 75 proc. veršelių išvežta į Nyderlandus, Lenkiją ir Izraelį. Vertinė išraiška jų eksportas sudaro apie 13 proc. viso mėsos sektoriaus eksporto.

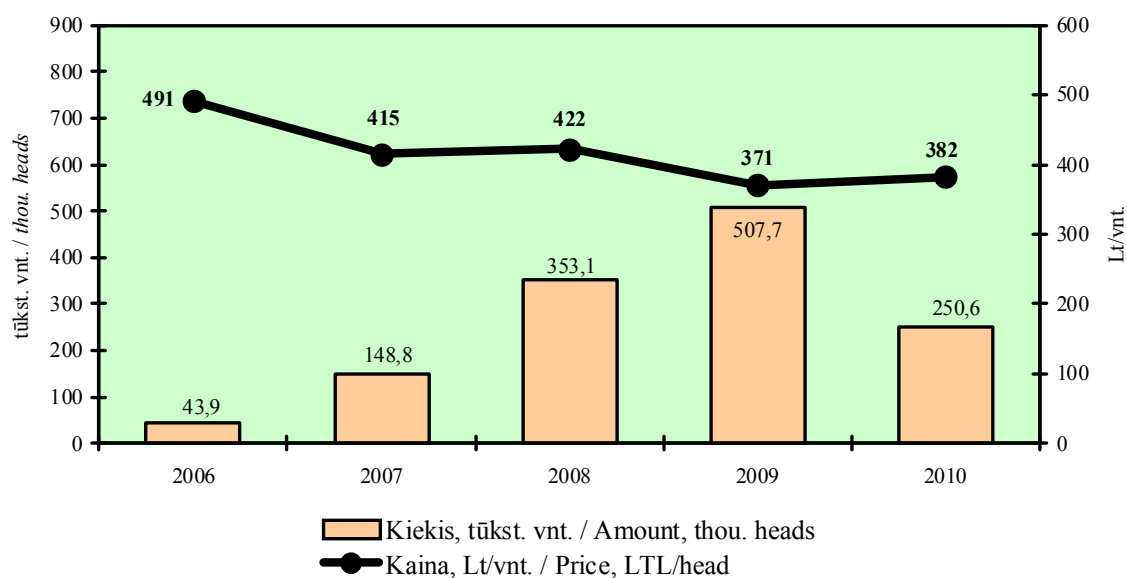

2.41 pav. Veršelių eksportas 2006–2010 metais

Fig. 2.41. Export of calves in 2006–2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Apie ketvirtadalis 2010 metais Lietuvoje užaugintų kiaulių eksportuota į Rusiją. Dėl Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano sąjungos muitų įvedimo gyvų kiaulių eksportas į Rusiją sumažėjo dvigubai.

2.42 pav. Kiaulių eksportas 2006–2010 metais

Fig. 2.42. Export of pigs 2006–2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Lietuviškos paukštienos eksportas 2010 metais išaugo 29 proc. Beveik visas eksportuota į ES šalis, daugiausia – į Latviją (27 proc.) ir Nyderlandus (23 proc.).

Per 2010 metus į Lietuvą įvežta 110 tūkst. t mėsos (2.38 lentelė), daugiausia – kiaulienos. Palyginti su 2009 metais, importo apimtys sumažėjo apie 18 proc.

2.38 lentelė. Mėsos importas pagal rūšis 2006–2010, tūkst. t

Table 2.38. Meat imports by kind in 2006–2010, thousand tonnes

Mėsos rūšys / Meat by kind	2006	2007	2008	2009	2010*
Mėsa, iš viso / Meat, total	95,1	123,3	147,0	133,1	110
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	4,6	6,2	6,3	2,9	3
kiauliena / pork	45,9	70,3	94,5	95,6	78
paukštiena / poultry	34,2	36,4	33,2	26,1	22

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658; Statistikos departamento duomenys.

Per 2010 metus importuota 78 tūkst. t kiaulienos, daugiausia – iš Vokietijos (26 proc.), Lenkijos (25 proc.) ir Belgijos (16 proc.). Per 2009 metus importas iš Vokietijos sumažėjo beveik per pusę.

2010 metais paukštienos importas sumažėjo 15 proc., o vertine išraiška beveik dvigubai buvo mažesnis už eksportą. Daugiausia paukštienos įvežta iš Lenkijos (71 proc.).

Gyvulininkystės plėtros problemos. Pastaraisiais metais gyvulininkystės sektoriuje atsiskleidė tam tikrų neigiamų tendencijų. Mažėjantis gyvulių skaičius rodo, kad mažėja ūkininkų suinteresuotumas plėtoti gyvulininkystę. Gyvulininkystės verslas, lyginant su augalininkyste, yra mažiau patrauklus, kadangi jam reikia daugiau darbo išteklių, darbo procesas nepertraukiamas, nelieka laiko ne tik užsiimti kita veikla, bet ir poilsiui. Gyvulininkystės ūkiai sukuria žymiai mažiau pajamų, tenkančių vienam SD, nei augalininkystės.

Ūkininkų paskatas plėtoti augalininkystę stiprina ir teikiama tiesioginė bei investicinė parama. ŪADT duomenimis, iš viso parama (tiesioginės ir kompensacinės išmokos bei investicinė parama), tenkanti vienam SD mišriame ūkyje, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, palyginti su vidutine šalyje, mažesnė 30 proc., o palyginti su javų, rapsų ūkininkavimo tipo ūkiais – 3 kartus. Ūkiams, užsiimantiems gyvulininkyste, tenka laikytis gyvūnų gerovės, veterinarijos ir kitų ES numatytų reikalavimų, kurie, palyginti su augalininkystės gamybos reikalavimais, sudėtingesni, ir jų įgyvendinimui reikia daug lėšų. Be to, gyvulininkystės sektorius jautresnis sveikatingumo atžvilgiu, jo produkcija greitai genda ir reikalauja didesnių investicijų tolimesniam apdorojimui bei perdirbimui, palyginti su augalininkystės produkcijos gamybos ir kita veikla.

3.4. Cukriniai runkeliai

3.4. *Sugar beet*

2010 metais Lietuvoje išauginti cukriniai runkeliai tesudarė 0,7 proc. ES šalių derliaus. Lietuva – viena iš 19 ES šalių, 2010-aisiais auginusių cukrinius runkelius. Jų neaugino Bulgarija, Estija, Airija, Kipras, Latvija, Liuksemburgas, Malta, Slovėnija. 2010 metais ES šalyse buvo išauginta 105,2 mln. t cukrinių runkelių šaknų.

2009–2010 prekybos metais pasaulyje pagaminta 163,3 mln. t cukraus, apie 20 proc. – iš cukrinių runkelių ir apie 80 proc. – iš cukranendrių. Europoje buvo pagaminta apie 31 mln. t (19 proc. pasaulinės gamybos), Afrikoje – 15,6 mln. t (9,5 proc.), Šiaurės ir Vidurio Amerikoje – 19,7 mln. t (12,1 proc.), Pietų Amerikoje – 20,8 mln. t (12,7 proc.), Azijoje – 74,6 mln. t (45,7 proc.), Okeanijoje – 1,72 mln. t (1,0 proc.) cukraus.

Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, cukraus gamyba yra ribojama. 2006 m. liepos 1 d. ES pradėjo esminę cukraus sektoriaus reformą, kurios tikslas buvo sukurti konkurencingą sektorių. Ji įgyvendinama ir auginant cukrinius runkelius, ir juos perdirbant (cukraus pramonėje). Siekdama išvengti cukraus pertekliaus, ES visoms valstybėms narėms, gaminančioms cukrų, mažino cukraus gamybos kvotą. 2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 318/2006 dėl bendrojo cukraus sektoriaus rinkų organizavimo nurodoma, kad ES valstybių cukraus gamybos kvota yra 17,44 mln. t, o 2008 m. birželio 6 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 510/2008 2008–2009 prekybos metams nustatė 13,47 mln. t kvotą. Pagal tarptautinius įsipareigojimus ES kasmet užsienio rinkose gali parduoti 1,34 mln. t virškvotinio cukraus.

Stodama į ES, Lietuva suderėjo 103,01 tūkst. t baltojo cukraus gamybos kvotą, atitinkančią šalies cukraus poreikį. Lietuvoje vidaus reikmėms 2006 metais buvo sunaudota 100,2 tūkst. t, 2007-aisiais – 99,1 tūkst. t, 2008-aisiais – 118,9 tūkst. t, 2009-aisiais – 108,7 tūkst. t, 2010-aisiais – 100,5 tūkst. t cukraus.

2007 m. spalio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1234/2007, nustatantis bendrą žemės ūkio rinkų organizavimą ir kai kuriems žemės ūkio produktams taikomas nuostatas, ir bendras žemės ūkio rinkų organizavimo 2009 m. kovo 6 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 183/2009, iš dalies keičiantis Tarybos reglamento (EB) Nr. 1234/2007 VI priedą dėl kvotų patikslinimo cukraus sektoriuje 2009–2010 prekybos metams Lietuvai, kaip ir kitoms ES šalims, sumažino viršutinę cukraus gamybos ribą. Lietuvai 2006–2007 prekybos metais buvo skirta 94,2 tūkst. t, 2007–2008 metais – 96,0 tūkst. t, 2008–2009, 2009–2010 ir 2010–2011 metais – tik po 90,3 tūkst. t cukraus.

Auginimas. Lietuvoje susiformavę nuolatiniai cukrinių runkelių auginimo arealai. Šalyje pakanka tinkamų cukriniams runkeliams auginti plotų, o jų našumas leidžia pasiekti 45–50 t ir didesnę derlingumą iš hektaro.

Lietuvoje cukrinių runkelių plotas sumažėjo nuo 18,5 tūkst. ha 2006 metais iki 15,4 tūkst. ha 2010-aisiais. Nors cukrinių runkelių kokybės rodikliai gerėjo ir derlingumas didėjo, cukraus gamybos kvotai įvykdyti runkelių plotai 2008 metais buvo pernelyg maži. Daugiausia cukrinių runkelių auginama Vidurio Lietuvoje, kur tam tinkamiausios dirvos.

Auginti cukrinius runkelius sutartis su fabrikais 2006 metais buvo sudarę 2026, 2007-aisiais – 1509, 2008-aisiais – 543, 2009-aisiais – 636, 2010-aisiais – 593 ūkio subjektai. Sutarčių skaičių lėmė nustatyta ir koreguojama cukraus kvota, cukrinių runkelių derlingumas, besikeičiantis šaknų cukringumas. Cukrinių runkelių derlingumas 2006 metais buvo 38,8 t/ha, 2008-aisiais – 39,0 t/ha, 2009-aisiais – 45,1 t/ha, 2010-aisiais – 46,9 t/ha. 2008 metais, skaičiuojant 1 ha cukrinių runkelių (perdirbti) pasėlių, vidutiniškai buvo pagaminta 6,4 t, 2009-aisiais – 7,0 t, 2010-aisiais – 6,5 t baltojo cukraus.

2.39 lentelė. Cukraus gamybos 2006–2010 metais rodikliai

Table 2.39. Sugar production indicators in 2006–2010

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Cukrinių runkelių plotas, tūkst. ha <i>Area under sugar beet crops, thou. ha</i>	18,5	16,9	8,7	15,1	15,4
Išauginta cukrinių runkelių perdirbti, tūkst. t <i>Harvest of sugar beet for processing, thou. t</i>	717,1	855,7	339,1	682,2	722,5
Supirktas cukrinių runkelių, tūkst. t <i>Purchased sugar beet, thou. t</i>	716,4	799,9	339,1	666,2	722,5
Runkelių cukringumas, proc. <i>Sugar content in sugar beet, %</i>	15,52	17,24	18,13	17,24	16,15
Pagaminta cukraus iš viso per metus, tūkst. t <i>Total annual sugar production, thou. t</i>	96,6	125,1	55,7	105,6	100,6
Cukraus išeiga, proc. / <i>Sugar output, %</i>	13,5	15,6	16,4	15,9	13,9
Pagaminta cukraus iš cukrinių runkelių, t/ha <i>Sugar beet sugar production, t/ha</i>	5,2	7,4	6,4	7,0	6,5
Cukraus suvartojimas, skaičiuojant 1 gyventojui per metus, kg <i>Average annual sugar consumption per capita, kg</i>	29,3	29,1	32,7	31,3	...

Šaltiniai: cukraus fabrikų, Statistikos departamento, ŽŪM duomenys.

Cukrinių runkelių derlingumui įtakos turi gamtinės sąlygos, didelės reikšmės – veislės ir agrotechnika. Prancūzijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Danijoje ir kitose Vakarų Europos šalyse, kuriose taikomos modernios auginimo technologijos ir cukrinių runkelių vegetacijos periodas ilgesnis nei Lietuvoje, gaunamas didesnis cukrinių runkelių derlingumas. Tačiau pastaraisiais metais mūsų šalyje jis taip pat gerokai išaugo. Per analizuojamąjį laikotarpį pagerėjo kokybės rodikliai, ypač šaknų cukringumas.

Visi plotai apsėjami derlingų geros kokybės cukrinių runkelių veislių sėklomis iš Vakarų Europos šalių. Jos parenkamos atsižvelgiant į Lietuvos agroklimatą.

Perdirbimas. Lietuvoje 2010 metais buvo dvi akcinės bendrovės, kurioms priklausė du cukraus fabrikai: AB „Nordic sugar Kėdainiai“ ir UAB „Arvi cukrus“. AB „Danisco sugar Kėdainiai“ 2009 metų pradžioje, pasikeitus savininkams, tapo AB „Nordic sugar Kėdainiai“. 2005 metais buvo uždarytas AB „Danisco sugar Panevėžys“ priklausęs Kuršėnų cukraus fabrikas, o 2007 metų pabaigoje – ir Panevėžio cukraus fabrikas.

2006 metais Lietuvos fabrikuose per metus buvo pagaminta 96,6 tūkst. t, o 2010-aisiais – 100,6 tūkst. t baltojo cukraus. Su ES suderėto stojimo į Bendriją kvotinio cukraus kiekiui pagaminti, priklausomai nuo runkelių šaknų cukringumo, reikėtų supirkti 760–800 tūkst. t cukrinių runkelių. Esant dabartiniam derlingumui, juos auginti reikėtų 15–16 tūkst. ha plote.

Lietuvos cukraus fabrikai buvo modernizuojami, siekiant padidinti cukraus išeią, pagerinti cukraus kokybę, sumažinti gamybos sąnaudas, spręsti gamtosaugos problemas. Siekdama padidinti cukraus gamybos našumą, buvusi AB „Danisco Sugar Kėdainiai“ iki 2008 metų cukrinių runkelių perdirbimo sezono pradžios rekonstravo fabriką ir padidino cukrinių runkelių perdirbimo pajėgumą iki 6 tūkst. t per parą. Vakarų Europoje cukraus fabrikų našumas didesnis. Vienas cukraus fabrikas ES-15 vidutiniškai per parą perdirba daugiau kaip 8 tūkst. t cukrinių runkelių.

Reformuojant ES cukraus sektorių, buvo nustatyta ES cukraus gamybos restruktūrizavimo schema, pagal kurią ES cukraus fabrikams, atsisakantiems cukraus gamybos kvotos, buvo numatyta skirti restruktūrizavimo paramą.

2010 metais AB „Nordic sugar Kėdainiai“ ir UAB „Arvi cukrus“, dalyvaudamos Bendrijos cukraus pramonės restruktūrizavimo procese, sumažino baltojo cukraus gamybą. 2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 318/2006 dėl bendro cukraus sektoriaus rinkų organizavimo leido ES valstybėms narėms įsigyti papildomą cukraus kvotą – Lietuvai nustatyta 8985 t. Papildomą 8100 t kvotą išpirko UAB „Arvi cukrus“. Restruktūrizavus gamybą, Lietuvos fabrikų 2008–2009 ir 2009–2010 metų cukraus gamybos kvota – po 90 252 t. Ši kvota buvo paskirstyta dviem gamintojams: AB „Nordic sugar Kėdainiai“ – 64209 t, UAB „Arvi cukrus“ – 26043 t.

2010 metais buvo viršyta cukraus, pagaminto iš Lietuvoje išaugintų cukrinių runkelių, kvota – tai iš esmės lėmė didesnis cukrinių runkelių derlingumas. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 318/2006 nurodo, kad kiekviena įmonė gali nuspręsti perkelti į kitus metus visą savo produkcijos perteklių ar jo dalį, viršijančią įmonės cukraus kvotą. Tokiu atveju ji būtų laikoma kitų prekybos metų produkcijos dalimi.

Ekonomika. Cukrinių runkelių auginimas – pelningas verslas, ypač ūkiuose, kuriuose jie auginami didesniuose plotuose. Augintojai už cukrinius runkelius 2005 metais gavo 133,9 mln. Lt pajamų, 2009-aisiais fabrikai gamintojams išmokėjo 85,9 mln. Lt, 2010-aisiais – 83,1 mln. Lt.

2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 319/2006 (iš dalies keičiantis reglamentą (EB) Nr. 1782/2003) Lietuvai nustatė tiesioginių išmokų už kvotinį cukrų sumą: 2006 metams – 6547 tūkst. eurų (22,6 mln. Lt), 2007 metams – 8012 tūkst. eurų (27,7 mln. Lt), 2008-iesiems – 9476 tūkst. eurų (32,7 mln. Lt), 2009 ir vėlesniems metams – po 10260 tūkst. eurų (35,4 mln. Lt).

ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių oficialiosios statistikos formų suvestiniais duomenimis, cukrinių runkelių rentabilumas kasmet buvo aukštas – vidutiniškai 39–68 proc. 2006 metais ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse realizuotų cukrinių runkelių vienos tonos vidutinė savikaina buvo 108,6 Lt, 2007 metais – 91,62 Lt, 2008-aisiais – 108,27 Lt, 2009-aisiais – 93,87 Lt ir 2010-aisiais – 97,24 Lt.

Europos Komisija, siekdama atpiginti cukraus gamybą, mažina minimalią cukrinių runkelių supirkimo kainą (2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3158/2006): 2006–2007 prekybos metais – iki 32,86 euro/t (113,46 Lt/t), 2007–2008 prekybos metais – iki 29,78 euro/t (102,82 Lt/t), 2008–2009 prekybos metais – iki

27,83 euro/t (96,09 Lt/t), 2009–2010 prekybos metais ir vėliau – iki 26,29 euro/t (90,77 Lt/t). 2008 m. birželio 6 d. Komisijos reglamente (EB) Nr. 510/2008, iš dalies keičiančiame Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1234/2007, pakartota, kad 2009–2010 prekybos metais minimali cukrinių bazinio cukringumo runkelių kaina – 26,29 euro/t (90,77 Lt/t). Kaina nustatyta už standartinės kokybės (16 proc. cukringumo) geros prekinės būklės runkelius. Daugumoje ūkių šie rodikliai būna geresni, todėl ir faktinė kaina didesnė.

Cukrinių runkelių kokybė, cukraus rinkų situacija, cukraus kaina yra palankūs faktoriai Lietuvos cukrinių runkelių augintojams ir cukraus gamintojams. Šis verslas yra pelningas.

3.5. Bulvės

3.5. Potatoes

Lietuvos bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūroje bulvių gamyba 2010 metais sudarė 4,6 proc. Bulvininkystė užsiima daugiau kaip 80 proc. Lietuvos ūkių, tačiau pastebimos pasėlių plotų mažėjimo tendencijos – per penkerius metus jie sumažėjo per pusę, o bulvių vartojimas – 8 proc. (8 kg mažiau vienam gyventojui per metus).

Pastaraisiais metais Lietuvoje mažėjo bulvių supirkimo kainos, tačiau 2010-aisiais gautas ir 28 proc. mažesnis derlius, todėl sumažėjus pasiūlai vidaus ir išaugus paklausai užsienio rinkose, kainos kilo.

Auginimas. Lietuvoje bulvių pasėlių dalis visų pasėlių struktūroje kasmet mažėjo ir 2010-aisiais sudarė tik 1,8 proc. Pasėlių plotai 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo 22 proc., o palyginti su 2006-aisiais – net 37 proc. (2.40 lentelė).

2.40 lentelė. Bulvių pasėlių plotas, derlius ir derlingumas 2006–2010 metais

Table 2.40. Crop area, harvest and yield of potatoes in 2006–2010

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Pasėlių plotas, tūkst. ha / Crop area, thou. t	57,8	52,8	48,4	46,6	36,5
Derlius, tūkst. t / Total harvest, thou. t	457,1	576,1	716,4	662,5	474,7
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	7,9	10,9	14,8	14,2	13,0

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658;

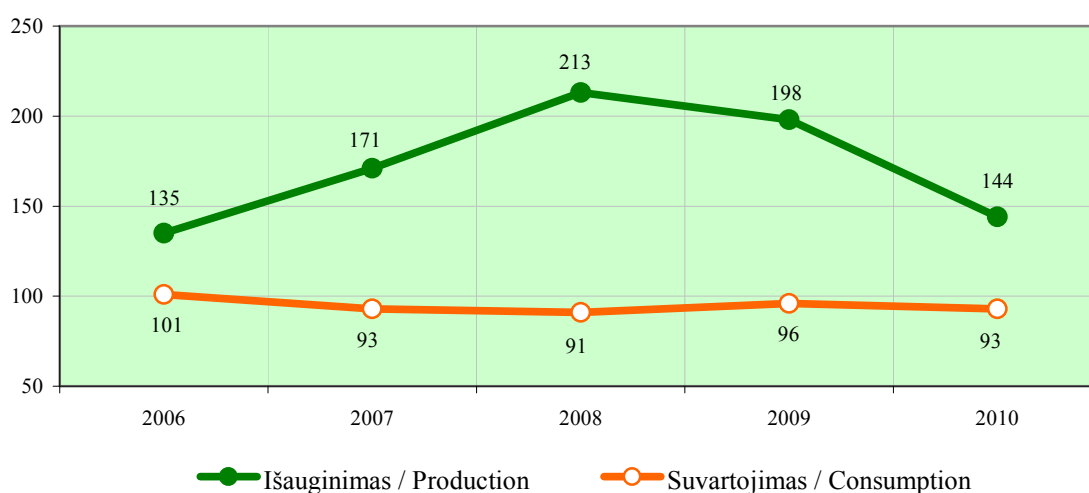
Žemės ūkio augalai šalyje [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

Bulvių augintojų sprendimus 2010 metais mažinti bulvių pasėlių plotus, persiorientuoti auginti kitus žemės ūkio augalus lėmė pastaraisiais metais rinkoje dėl pakankamo bulvių derliaus visoje ES nusistovėjusios mažos bulvių supirkimo kainos. 2010 metais Lietuvoje bulvėmis apsodintas 37,5 tūkst. ha plotas, iš jų ankstyvosiomis – 1,5 tūkst. ha. Tačiau dėl drėgmės pertekliaus augintojai prarado dalį derliaus, nuimta 36,5 tūkst. ha. Bulvių derlingumas 2010 metais buvo 8 proc. mažesnis nei prieš metus.

2010 metais prikasta 474,7 tūkst. t bulvių, iš jų 20,5 tūkst. t (4,3 proc.) ankstyvųjų. Pastarųjų kasmet prikasmama 18–31 tūkst. t. Bulvių derlius 2010 metais buvo 28 proc. mažesnis nei prieš metus ir beveik toks pat, kaip ypač nederlingais 2006-aisiais. Lietuvoje daugiau kaip 98 proc. bulvių užauginama ūkininkų ir šeimos ūkiuose.

Bulvių derlius 2010 metais buvo mažesnis daugelyje ES šalių, labiausiai sumažėjo Latvijoje (44 proc.), daugiausia bulvių užauginančiose Vokietijoje ir Prancūzijoje (atitinkamai 13 proc. ir 12 proc.). Be to, bulvių trūkumą jautė ir kaimyninės rinkos. Rusijoje 2010-aisiais bulvių prikasta 32 proc. mažiau nei prieš metus. Kaip minėta, mažesnis derlius lėmė didesnes kainas.

Rinka. Lietuva beveik visiškai apsirūpina bulvėmis. 2010 metais apsirūpinimas sudarė 98 proc. Apie pusė derliaus suvartojama gyventojų reikmėms. Nors bulvių vartojimas Lietuvoje sumažėjęs ir jau nesiekia 100 kg vienam gyventojui per metus, tradiciškai jų suvartojama gana daug – 2010 metais vidutiniškai vienam gyventojui teko apie 93 kg bulvių. Dėl mitybos tradicijų jų lietuviai suvartoja daugiau nei daugumos kitų ES šalių gyventojai, tačiau mažiau nei lenkai (118 kg) ir latviai (178 kg).

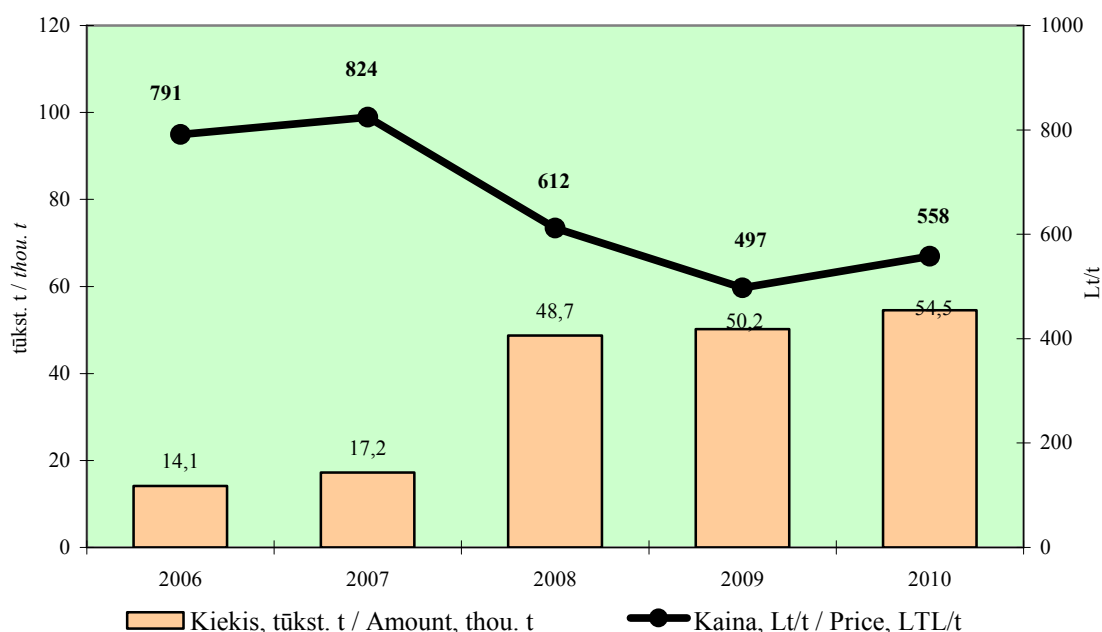

2.43 pav. Bulvių išauginimas ir suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2006–2010 metais, kg

Fig. 2.43. Per capita production and consumption of potatoes in 2006–2010, kilograms

Šaltinis: Žemės ūkis, miškininkystė. Statistika (teminės lentelės). Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. gegužės 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1241>>.

Lietuvoje superkama nedidelė dalis bulvių derliaus. 2009–2010 metais gyventojai suvartojo 5,7 karto daugiau bulvių, nei buvo supirkta. Per 2006–2010 metų laikotarpį daugiausia bulvių buvo supirkta 2010-aisiais – 54,5 tūkst. t, arba 11,5 proc. derliaus. Superkami nedideli kiekiai pastaruoju metu didėja (2.44 pav.). Bulvės šviežiam vartojimui 2010 metais sudarė 70 proc. supirktų bulvių, kitos buvo perdirbtos.

2.44 pav. Bulvių supirkimas ir vidutinė kaina Lietuvoje 2006–2010 metais

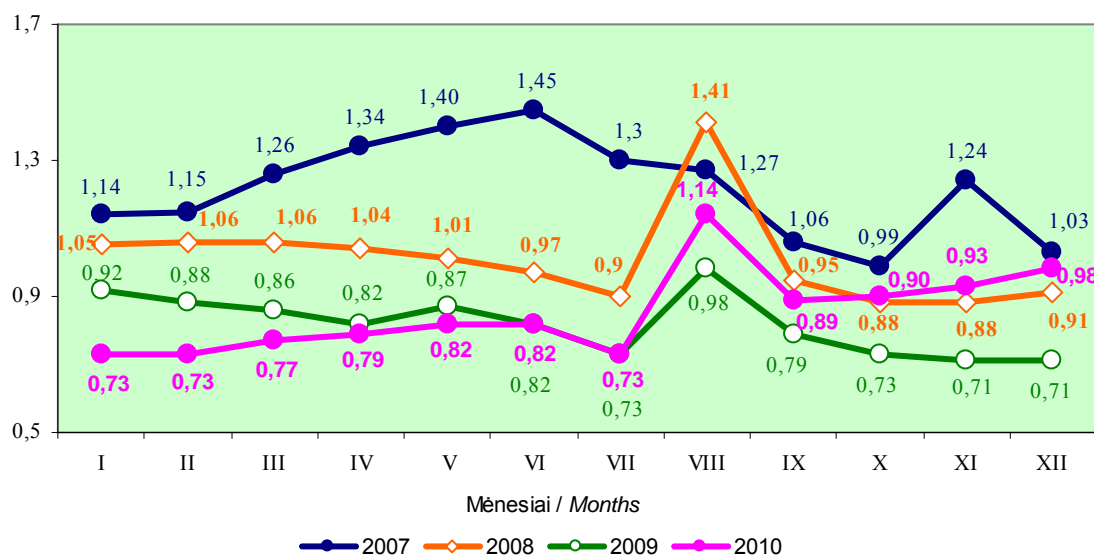
Fig. 2.44. Amount and average price of potatoes purchased in Lithuania in 2006–2010

Šaltinis: Žemės ūkio produkcijos supirkimas. Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. gegužės 16 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1237>>.

Lietuvoje bulvių šviežiam vartojimui supirkimo ir mažmeninės kainos, nukritusios 2009-ųjų pabaigoje, 2010 metų I pusmetį kilo, bet iki birželio buvo mažiausios per pastaruosius ketverius metus. Žemas kainas 2010 metų pradžioje lėmė pakankamos ankstesnių metų derliaus atsargos. Nors vidutinė bulvių supirkimo kaina 2010 metais neviršijo 2006–2008 metų lygio, 2010 metais nukasus beveik trečdaliu mažesnę derlių, naujojo derliaus bulvių kainos sparčiai augo ir buvo didesnės nei prieš metus: liepą–rugsėį supirktos apie 31 proc., o spalį–gruodį – 74 proc. brangiau. Bulvės IV ketvirtį supirktos brangiausiai per pastaruosius ketverius metus, bet 16 proc. pigiau nei 2006-aisiais.

Žemės ūkio rūmų duomenimis, 2010 metų II pusmetį bulvės turguje taip pat jau buvo brangesnės nei prieš metus. Labiausiai jos išaugo 2010 metų IV ketvirtį – buvo 31 proc. didesnės nei 2009-ųjų, tačiau 14 proc. mažesnės nei 2007-ųjų tuo pačiu laikotarpiu (2.45 pav.).

2010 metais ūkininkai iš supirkėjų gavo apie 31 proc. mažesnę kainą, nei parduodami savo išaugintą produkciją turguose. Bulvės pastaruosiuose buvo 14–25 proc. pigesnės nei parduotuvėse. Mažmeninės prekybos centruose 2010 metų derliaus bulvės nuo spalio pabrango labiau nei turguose – parduotuvėse buvo apie 32 proc., o turguose – 26 proc. brangesnės nei prieš metus.

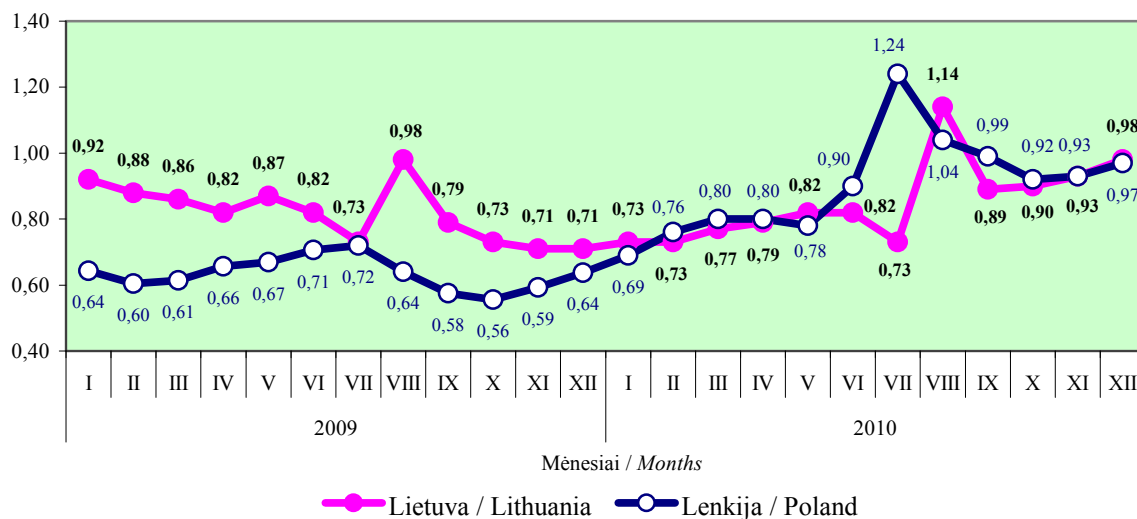

2.45 pav. Vidutinė bulvių kaina turguose 2007–2010 metais, Lt/t

Fig. 2.45. Average price of potatoes in local market in 2007–2010, LTL per tonne

Šaltinis: Žemės ūkio ir maisto produktų mažmeninių kainų turguose/parduotuvėse ataskaita. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacija [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. gegužės 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zur.lt/index.php?-274611353>>.

2009 metais Lietuvos turguose bulvės buvo apie 22 proc. brangesnės, o 2010-aisiais jau susilygino ir atskirais mėnesiais ir buvo netgi mažesnės už Lenkijos turguose vyravusias kainas (2.46 pav.).

2.46 pav. Bulvių kaina Lietuvos ir Lenkijos turguose 2009–2010 metais, Lt/kg

Fig. 2.46. Price of potatoes in local markets in Lithuania and Poland in 2009–2010, LTL per kilogram

Šaltiniai: Ceny w gospodarce narodowej. Informacje i opracowania statyczne [interaktyvus]. Warszawa: Główny urząd statystyczny, 2009 [žiūrėta 2011 m. gegužės 16 d.]. Prieiga per internetą: http://www.stat.gov.pl/gus/5840_ceny_w_gospodarce_PLK_HTML.htm?action=show_archive; Žemės ūkio ir maisto produktų mažmeninių kainų turguose/parduotuvėse ataskaita. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacija [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. gegužės 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zur.lt/index.php?-274611353>>.

Lietuvos ūkininkų ūkiuose užaugintos bulvės 2010 metais buvo vienos pigiausių (9 proc. pigesnės nei lenkiškos ir tik 6,6 proc. brangesnės nei vokiškos), nors, kaip ir daugelyje Europos šalių, buvo apie 2 kartus brangesnės nei prieš metus (2.41 lentelė). Dėl didesnio lietuviškų bulvių konkurencingumo 2010 metais nebuvo didelio pigesnių bulvių srauto į Lietuvą iš kitų šalių (importuota 2,7 karto mažiau bulvių nei prieš metus 2 kartus didesne kaina; 2010 m. derliaus vėlyvųjų bulvių įsivežta tik 19,7 t).

2.41 lentelė. Vidutinės bulvių pardavimo iš prekinųjų ūkių kainos kai kuriose ES šalyse 2009 ir 2010 metų spalio mėnesį, Lt/kg

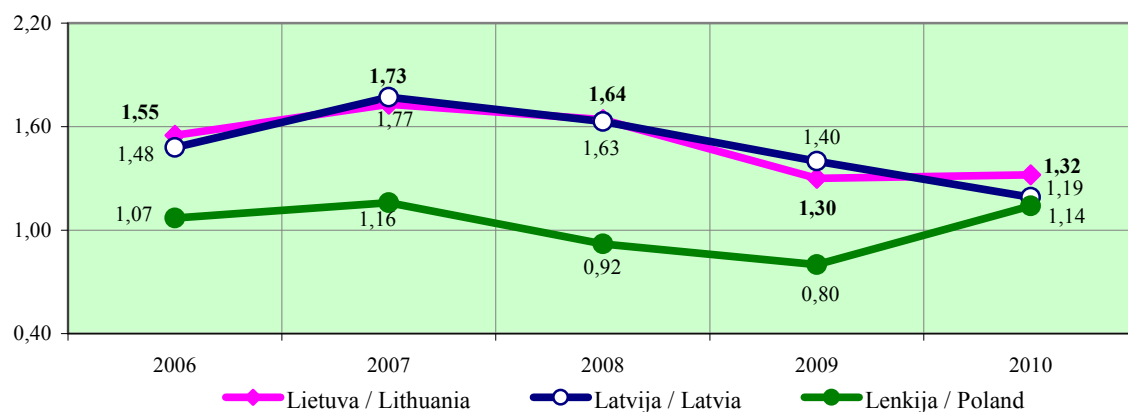
Table 2.41. Average sale prices of potatoes in commercial farms of selected EU countries in October 2009 and 2010, LTL per kilogram

Šalys / Countries	Kaina / Price, Lt/kg		Pokytis / Change 2010, palyginti su 2009, %	Palyginti su Lietuva, Compared to Lithuania, %	
	2009	2010		2009	2010
Vokietija / Germany	0,31	0,61	2,0*	-18	-6
Lietuva / Lithuania	0,38	0,65	71	-	-
Estija / Estonia	0,36	0,68	1,9*	-5	5
Lenkija / Poland	0,33	0,71	2,2*	-13	9
Latvija / Latvia	0,59	0,74	25	55	14
Čekija / Czech Republic	0,44	0,93	2,1*	16	43
Slovakija / Slovakia	0,39	0,97	2,5*	3	49
Rusija / Russia	0,88	1,50	70	132	131

* Kartai / Times.

Šaltinis: Bulvių ir daržovių vidutinės pardavimo kainos Lietuvos prekinuose ūkiuose. VI „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=346&id=5481>>.

2010 metais bulvės Lietuvos mažmeninės prekybos centruose buvo 11 proc. brangesnės nei Latvijoje ir 16 proc. – nei Lenkijoje (2.47 pav.).

2.47 pav. Bulvių mažmeninė kaina Lietuvoje, Latvijoje ir Lenkijoje 2006–2010 metais, Lt/kg

Fig. 2.47. Retail price of potatoes in Lithuania, Latvia and Poland in 2006–2010, LTL per kilogram

Šaltiniai: Ceny w gospodarce narodowej. Informacje i opracowania statyczne [interaktyvus]. Warszawa: Główny urząd statystyczny, 2009 [žiūrėta 2011 m. gegužės 16 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.pl/gus/5840_ceny_w_gospodarce_PLK_HTML.htm?action=show_archive>; Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida. Vilnius: Statistikos departamentas, 2007–2010. ISSN 1648-5408.

2010 metais 36 proc. bulvių importuota iš Danijos (5,1 tūkst. t), iš kurios importas per metus padidėjo 2,4 karto, ir 11 proc. – iš Italijos. Bulvių daugiausia įsivežama gegužė–liepą, kai baigiasi pernykščio derliaus bulvės, o naujojo dar nėra. Iš Lenkijos importas buvo 73 proc. mažesnis nei prieš metus. 2010 metais 1,6 proc. bulvių importo sudarė sėklinės bulvės, jų įsivežta 65 proc. mažiau nei prieš metus.

Dėl didelio bulvių trūkumo Rusijoje Lietuva padidino bulvių eksportą į šią šalį 4,4 karto. 2010 metais eksportuota 3,9 proc. bulvių derliaus, į Rusiją – 90 proc. Bulvių užsienio prekybos balansas tapo teigiamas (2.42 lentelė).

2.42 lentelė. Lietuvos užsienio prekyba šviežiomis bulvėmis 2006–2010 metais

Table 2.42. Lithuania's foreign trade in fresh potatoes in 2006–2010

Rodiklis Indicator	2006		2007		2008		2009		2010	
	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou.	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou
	Eksportas Export	2627	2215	4835	7148	4116	5750	5212	5322	18309
Importas Import	26103	22378	32694	33825	19261	20441	13931	12610	14380	18359
Balansas Balance	-23476	-20163	-27859	-26677	-15145	-14691	-8719	-7288	3929	1964

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2010 metais gaminių iš bulvių pagaminta 18 proc. mažiau nei prieš metus – 6,3 tūkst. t. Dėl sumažėjusio vartojimo labiausiai sumažėjo perdirbtų bulvių į miltus, rupinius ir dribsnius gamyba – 7,7 karto (iki 12,9 t). Tačiau užšaldytų bulvių vartojimas, kainai per metus nepakitęs, didėjo, todėl jų sušaldyta 2,1 karto daugiau. 89 proc. visų gaminių iš bulvių sudarė paruoštos ir konservuotos, nešaldytos ir nedžiovinotos bulvės, įskaitant bulvių traškučius, 66 proc. jų realizuota užsienio rinkose. Užšaldytos bulvės ir bulvių miltai realizuoti tik vidaus rinkoje.

Parama ir ekonomika. 2010 metais už bulvių, skirtų maistui, pasėlius buvo mokama pagrindinė tiesioginių išmokų dalis – 340,68 Lt/ha. ŪADT respondentinių ūkių duomenimis, 2009 metais Lietuvos prekiniuose ūkiuose, turinčiuose didesnius nei 10 ha bulvių plotus, bulvių pelningumas buvo 58 proc., įskaitant subsidijas ir PVM atskaitą.

Nors 2010 metais dėl nepalankių orų dalis ūkininkų patyrė derliaus nuostolių, juos atsverė išaugusios bulvių kainos. Bulvių mažmeninėms kainoms IV ketvirtį išaugo mažiau nei supirkimo, augintojo gaunama kainos dalis išaugo iki 59 proc. Be to, derliaus nuostolių patyrus ir kaimyninėms šalims, plėtėsi eksporto galimybės. Labiausiai tai pajuto vartotojai, kurie už bulves mokėjo brangiausiai per pastaruosius ketverius metus.

3.6. Daržovės

3.6. Vegetables

2010 metais dėl nepalankių orų daržovėms auginti jų derlius buvo net 41 proc. mažesnis – mažiausias per 2006–2010 metų laikotarpį. Daržovės sudarė 4,2 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Dėl pakankamų morkų, burokėlių atsargų 2010 metų I pusmetį jie buvo pigesni nei prieš metus, tačiau kopūstai ir svogūnai, sparčiai mažėjant jų atsargoms, brango, brangesni buvo ir pomidorai bei agurkai. Mažesnė pasiūla, kurią lėmė mažesnis 2010 metų daržovių derlius ne tik Lietuvoje, bet ir aplinkinėse rinkose, turėjo įtakos kainų didėjimui.

Užsienio prekybos daržovėmis apimtys, per 2006–2008 metus išaugusios daugiau kaip dvigubai, 2009-aisiais sumažėjo, o 2010 metais vėl didėjo, tačiau prekybos balansas išliko neigiamas.

Auginimas. Lauko daržovės 2010 metais sudarė 0,7 proc. visų žemės ūkio augalų pasėlių, pasodinta 14,0 tūkst. ha lauko daržovių – 9,7 proc. mažiau nei 2006-aisiais, tačiau beveik tiek pat, kaip ir 2008–2009 metais (2.43 lentelė). 98,6 proc. lauko daržovių augino ūkininkai ir tik 1,4 proc. – ŽŪB. Šakninės daržovės (morkos, svogūnai, burokėliai ir kt.) užėmė 51 proc., kopūstai (iš jų 84 proc. baltagūžių) – 22 proc. pasėlių.

2.43 lentelė. Lauko daržovių pasėliai 2006–2010 metais, tūkst. ha

Table 2.43. Crop area of vegetables grown in the open field in 2006–2010, thousand hectares

Daržovių rūšys / Vegetables	2006	2007	2008	2009	2010
Daržovės, iš viso / Vegetables, total	15,5	14,9	14,2	14,1	14,0
iš jų: / of which:					
kopūstai / cabbages	4,6	3,9	3,8	3,5	3,2
agurkai / cucumbers	0,9	1,0	1,0	0,9	1,5
pomidorai / tomatoes	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4
burokėliai / beetroots	2,8	2,4	2,2	2,2	2,0
morkos / carrots	3,2	2,7	2,6	2,6	2,3
svogūnai / onions	1,9	2,0	2,0	2,0	1,9

Šaltinis: Lauko daržovės [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. gegužės 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

Labiausiai mažėjo kopūstų pasėliai: per 2009–2010 metus – 12 proc., per 2006–2010 metus – 33 proc. Morkų pasėlių plotai 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo 11 proc., o per pastaruosius penkerius metus – 27 proc. Kopūstų, burokėlių ir morkų pasėlių plotai buvo mažiausi per 2006–2010 metus. Tačiau 2010 metais pomidorų ir agurkų plotai buvo didinami: pomidorų pasodinta 70 proc., agurkų – 62 proc. daugiau nei 2009-aisiais – daugiausia per 2006–2010 metų laikotarpį.

Po labai derlingų 2009 metų, kai daugelio daržovių derlingumas buvo didžiausias nuo 2005 metų, 2010-aisiais drėgmės perteklius trikdė daržovių augimą, spartino ligų plitimą, o įvažiuoti į laukus jų nupurkšti buvo sudėtinga, trąšas išplovė

vanduo, daržovės stebė piktžolės. Dėl šių priežasčių ypač sunkiai drėgmės pertekliū toleravo vėlyvieji kopūstai. Vidutinis lauko daržovių derlingumas 2010 metais buvo 39 proc. mažesnis nei 2009-aisiais: burokėlių – 47 proc., kopūstų – 46 proc., morkų – 23 proc., agurkų – 17 proc., tik svogūnų buvo 5 proc. derlingesni (2.44 lentelė).

2.44 lentelė. Vidutinis lauko daržovių derlingumas 2006–2010 metais, t/ha

Table 2.44. Average yield of vegetables grown in the open field in 2006–2010, tonnes per hectare

Daržovių rūšys / Vegetables	2006	2007	2008	2009	2010
Daržovės, iš viso / Vegetables, total	11,6	16,6	19,5	20,7	12,6
kopūstai / cabbages	16,5	25,0	31,1	34,9	
agurkai / cucumbers	6,9	7,3	7,5	9,8	18,9
pomidorai / tomatoes	5,8	5,3	5,2	6,2	8,1
burokėliai / beetroots	13,3	21,2	24,2	27,6	6,0
morkos / carrots	12,8	23,1	22,3	24,4	14,5
svogūnai / onions	6,2	8,6	14,4	10,1	18,7

Šaltinis: Lauko daržovės [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. gegužės 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

Dėl mažesnio derlingumo ir sumažėjusių pasėlių plotų 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, nuimta 41 proc. mažiau lauko daržovių – mažiausiai per pastaruosius penkerius metus. Šiltnamių daržovių (25,4 tūkst. t) derlius buvo 14 proc. mažesnis. Lauko daržovės sudarė 87 proc., šiltnamių – 13 proc. viso daržovių derliaus.

2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, labiausiai sumažėjo kopūstų ir burokėlių derlius – daugiau kaip per pusę (2.45 lentelė), morkų – 33 proc. Padidėjo tik pomidorų ir agurkų derlius, kadangi jų pasėliai padidėjo atitinkamai 60 proc. ir 34 proc., o derlingumo mažėjimo tempai buvo lėtesni – atitinkamai 3,2 proc. ir 17,4 proc.

2.45 lentelė. Lauko daržovių derlius 2006–2010 metais, tūkst. t

Table 2.45. Harvest of vegetables grown in the open field in 2006–2010, thousand tonnes

Daržovių rūšys / Vegetables	2006	2007	2008	2009	2010
Daržovės, iš viso / Vegetables, total	178,7	246,6	275,7	292,3	172,0
iš jų: / of which:					
kopūstai / cabbages	75,2	96,7	117,2	123,3	56,9
agurkai / cucumbers	5,9	7,5	7,2	9,0	12,1
pomidorai / tomatoes	1,3	1,5	1,4	1,6	2,5
burokėliai / beetroots	37,6	50,5	53,3	61,8	28,0
morkos / carrots	41,2	62,7	57,0	63,7	42,7
svogūnai / onions	11,5	17,6	29,6	20,6	19,6

Šaltinis: Lauko daržovės [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2011 m. gegužės 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

2010 metais daugelio pagrindinių daržovių derliaus nuimta mažiau ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES šalyse: kopūstų Latvijoje – 52 proc., Lenkijoje – 15 proc., Vokietijoje – 7 proc. mažiau; morkų Latvijoje – 60 proc., Nyderlanduose – 14 proc.,

Lenkijoje – 11 proc., Vokietijoje – 3 proc. mažiau; svogūnų Latvijoje – 73 proc., Lenkijoje – 18 proc., Vokietijoje – 11 proc., o Ispanijoje – 7 proc. mažiau.

Rinka. 2010 metais Lietuvoje supirkta 28 proc. išaugintų daržovių. 2008–2010 metais per metus vidutiniškai buvo superkama po 56–57 tūkst. t daržovių (2010 m. – už 72 mln. Lt). 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, česnakų supirkta 44 proc., labiausiai pabrangusių daržovių – svogūnų galvučių – 40 proc., baltagūžių kopūstų – 16 proc., pomidorų – 12 proc. mažiau, tačiau agurkų supirkta tiek pat, kiek prieš metus, o morkų ir burokėlių supirkimas išaugo atitinkamai 33 proc. ir 30 proc. (2.46 lentelė).

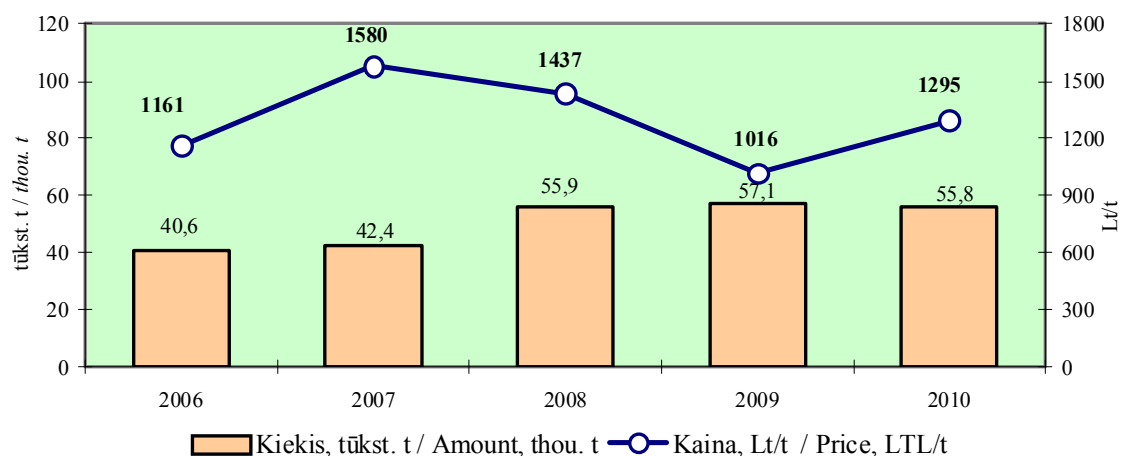
2.46 lentelė. Daržovių supirkimas 2006–2010 metais

Table 2.46. Purchase of vegetables in 2006–2010

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Supirkta iš viso, tūkst. t Total amount, thou. t	40,6	42,4	55,9	57,1	55,8
iš jų: / of which:					
kopūstų, t / cabbages, t	10230	11686	15022	17487	14741
svogūnų, t / onions, t	1830	2595	4001	6488	3921
česnakų, t / garlic, t	14	45	50	18	10
agurkų, t / cucumbers, t	5170	8258	10283	9583	9610
burokėlių, t / beetroots, t	3327	4197	8071	7473	9709
morkų, t / carrots, t	5520	7855	9598	8172	10843
pomidorų, t / tomatoes, t	2874	5763	6444	5195	4600

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658; Statistikos departamento duomenys.

Daržovių supirkimas per 2006–2010 metus išaugo 37 proc. (2.48 pav.), o 2010 metais agurkų burokėlių ir morkų supirkta daugiausia per 2006–2010 metų laikotarpį. Daržovių supirkimo kainos, labai sumažėjusios 2009-aisiais, 2010 metais vidutiniškai pakilo 27 proc.

2.48 pav. Supirktų daržovių kiekis ir vidutinė kaina 2006–2010 metais

Fig. 2.48. Amount purchased and average price of vegetables in 2006–2010

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658; Statistikos departamento duomenys.

Mažesnis daržovių derlius 2010 metais lėmė sparčiai didėjančias kainas. Brango visos 2010 metų derliaus daržovės, labiausiai – IV ketvirtį: kopūstai, svogūnai, agurkai ir morkos supirkti 2 kartus brangiau nei prieš metus. Šiuo laikotarpiu svogūnų, kopūstų ir burokėlių kainos buvo didžiausios per pastaruosius ketverius metus. Mažesnio daržovių derliaus pasekmes pajuto ne tik augintojai, bet ir vartotojai. Mažmeninės prekybos centruose labiausiai pabrango kopūstai – 2 kartus, agurkai – 63 proc., pomidorai – 54 proc. Vienos daržovės (kopūstai, svogūnai, pomidorai) buvo brangiausios per pastarųjų trejų–ketverių metų tą patį laikotarpį, kitos (burokėliai, morkos, agurkai) – pigesnės nei 2008 ir 2007 metais.

Daržovėms labai brangstant 2010 metų IV ketvirtį, supirkimo kainos didėjo sparčiau nei mažmeninės, o turguose morkos, burokėliai ir svogūnai buvo iki 12 proc. brangesni nei parduotuvėse. 2010 metais Lietuvoje dėl sumažėjusios pasiūlos iš prekinių ūkių daržovių supirkimo kainos per metus pakito daugiau nei mažmeninės. Ūkininkų gaunama kainos dalis padidėjo ir vidutiniškai sudarė 57–69 proc., prekybininkų – 14–26 proc.

2010 metų derliaus daržovės buvo brangesnės nei prieš metus ne tik Lietuvoje, bet ir kitose ES šalyse. Daržovės ES per metus vidutiniškai pabrango 11,2 proc. (2.47 lentelė). Kainos augo beveik visose šalyse, labiausiai Estijoje – 42 proc. ir Latvijoje – 37 proc.

2.47 lentelė. Daržovių vartotojų kainų indekso pokytis ES šalyse 2010 metais*, proc.
Table 2.47. Change in consumer price index of vegetables in the EU countries, per cent

Šalys / Country	Pokytis / Change
ES / EU	11,2
Estija / Estonia	41,8
Latvija / Latvia	36,8
Slovakija / Slovakia	36,6
Čekija / Czech Republic	34,6
Vengrija / Hungary	32,1
Malta / Malta	29,3
Lietuva / Lithuania	26,8
Belgija / Belgium	22,9
Slovėnija / Slovenia	20,9
Lenkija / Poland	19,9
Vokietija / Germany	17,5
Portugalija / Portugal	14,5
Nyderlandai / Netherlands	13,3
Švedija / Sweden	11,1
Suomija / Finland	9,4
Prancūzija / France	9,3
Danija / Denmark	8,5
Liuksemburgas / Luxembourg	7,3
Graikija / Greece	6,4

Šalys / Country	Pokytis / Change
Austrija / Austria	6,2
Italija / Italy	1,3
Ispanija / Spain	-1,5
Kipras / Cyprus	-12,5

* 2010 m. gruodžio mėn., palyginti su 2009 m. gruodžio mėn. / December 2010 compared to December 2009

Šaltinis: Development in agricultural prices. European commission. Directorate-general for agriculture and rural development [interaktyvus]. Brussels, D (2011) [žiūrėta 2011 m. gegužės 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/markets/foodprices/food02_2011_en.pdf>.

2010 metų spalio mėnesį Lietuvos prekiniuose ūkiuose kopūstai buvo pigiausi, morkos – vienos pigiausių, o svogūnai – vieni brangiausių (2.48 lentelė). Lenkijoje kopūstai buvo 8 proc., morkos – 10 proc. brangesnės, tik svogūnai pardavinėti 8 proc. mažesne kaina. Tačiau Rusijoje visos daržovės buvo brangesnės: kopūstai – 86 proc., morkos – 48 proc., svogūnai – 29 proc.

2.48 lentelė. Vidutinės daržovių kainos kai kurių šalių prekiniuose ūkiuose 2010 metų spalio mėnesį, Lt/kg

Table 2.48. Average prices of vegetables in commercial farms of selected countries in October 2010, LTL per kilogram

Šalys Country	Burokėliai Beetroots		Kopūstai Cabbages		Morkos Carrots		Svogūnai Onions	
	kaina price, Lt/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina price, Lt/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina price, Lt/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina price, Lt/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %
Lietuva Lithuania	0,50	-	0,63	-	0,63	-	1,02	-
Lenkija Poland	0,65	30	0,68	8	0,69	10	0,94	-8
Čekija / Czech Republic	-	-	0,68	8	1,03	63	0,85	-17
Latvija Latvia	0,55	10	0,74	17	0,62	-2	1,02	0
Estija Estonia	0,59	18	0,76	21	0,62	-2	-	-
Vokietija Germany	1,52	3*	0,93	48	0,77	22	0,72	-29
Rusija Russia	-	-	1,17	86	1,48	135	1,29	26

* Kartai / Times.

Šaltinis: Bulvių ir daržovių vidutinės pardavimo kainos Lietuvos prekiniuose ūkiuose. VI „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. gegužės 17 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=346>>.

Lietuvoje maistui suvartojama iki 80 proc. vidaus reikmėms skirtų daržovių. Kadangi Lietuva pati neapsirūpina daržovėmis, jų pasiūla lietuvių vartojimui papildoma importuotomis daržovėmis. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, užsienio prekybos daržovėmis apimtys didėjo, tačiau prekybos balansas buvo neigiamas – 50,8 mln. Lt. Daržovių importas iš Lenkijos sumažėjo per pusę, tačiau beveik dvigubai išaugo importas iš Nyderlandų. Iš viso daržovių importuota 186,1 tūkst. t – 23 proc., o eksportuota – 176 tūkst. t – 36 proc. daugiau nei prieš metus. 77 proc. išvežta į Rusiją, eksportas į šią šalį buvo 42 proc. didesnis nei prieš metus.

Labiausiai išaugo morkų eksportas, į Rusiją jų išvežta 2,8 karto daugiau nei prieš metus. Nors lietuviškų morkų derlius 2010 metais buvo daugiau kaip trečdaliu mažesnis, jų išvežta 8,4 karto daugiau. Vidaus rinkoje lietuviškų ir importuotų morkų pasiūla 2010 metais buvo 41 proc. mažesnė nei 2009-aisiais.

Kopūstų derlius Lietuvoje 2010 metais buvo daugiau kaip per pusę mažesnis, todėl minėtų metų derliaus lietuviškų kopūstų eksportuota 32 proc. mažiau nei prieš metus. Kopūstų vidaus rinkoje 2010 metais pasiūla buvo per pusę mažesnė nei 2009-aisiais.

Lietuvos ūkiuose užaugintų svogūnų vidaus poreikiams neužtenka, kitų šalių produkcija sudaro apie trečdalį pasiūlos. 2010 metais, derliui sumažėjus 5 proc. (1 tūkst. t), vidaus vartojimui išvežta 2,4 tūkst. t daugiau svogūnų nei prieš metus.

Burokėlių derlius buvo daugiau kaip per pusę mažesnis nei prieš metus, tačiau jų importas vidaus vartojimui išliko beveik toks pat.

Lietuvoje įvežtiniai pomidorai užima daugiau kaip 80 proc. rinkos. Nors 2010 metais lietuviškų pomidorų derlius išaugo (60 proc.) iki 2,5 tūkst. t, vidaus rinkai jų neužteko, todėl importuota 11,3 tūkst. t.

Perdirbimas. 2010 metais paruoštų arba konservuotų produktų iš vaisių ir daržovių pagaminta 5 proc. daugiau nei 2009-aisiais, iš jų raugintų kopūstų – 2 kartus daugiau (2.49 lentelė). Vaisių ir daržovių sulčių gamybos apimtys sumažėjusios 2009-aisiais, 2010 metais šiek tiek padidėjo, tačiau buvo 46 proc. mažesnės nei 2006-aisiais. Pomidorų sulčių, kurios sudaro daugiau kaip trečdalį pagaminamų sulčių, gamyba per metus sumažėjo 18 proc. ir buvo mažiausia per 2006–2010 metų laikotarpį. Mažiausiai per pastaruosius ketverius metus pagaminta ir raugintų kopūstų, užšaldyta daržovių. Tuo tarpu pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų gamyba, mažėjusi nuo 2007 metų, 2009-aisiais nebemažėjo, o 2010 padidėjo 0,7 tūkst. t.

Įvairių produktų iš daržovių kainos per metus pakito skirtingai, tačiau ne tiek daug, kiek šviežių daržovių. Pomidorų sultys buvo 3 proc., džiovinti svogūnai – 5 proc., rauginti kopūstai – 13 proc. brangesni nei 2009-aisiais, o pomidorų kečupas ir kiti pomidorų padažai – 4 proc., nekoncentruotos pomidorų tyrės ir pastos – 10 proc. pigesni.

**2.49 lentelė. Pagrindinių vaisių ir daržovių perdirbtų produktų gamyba
2006–2010 metais**

Table 2.49. Production of preparations of fruit and vegetables in 2006–2010

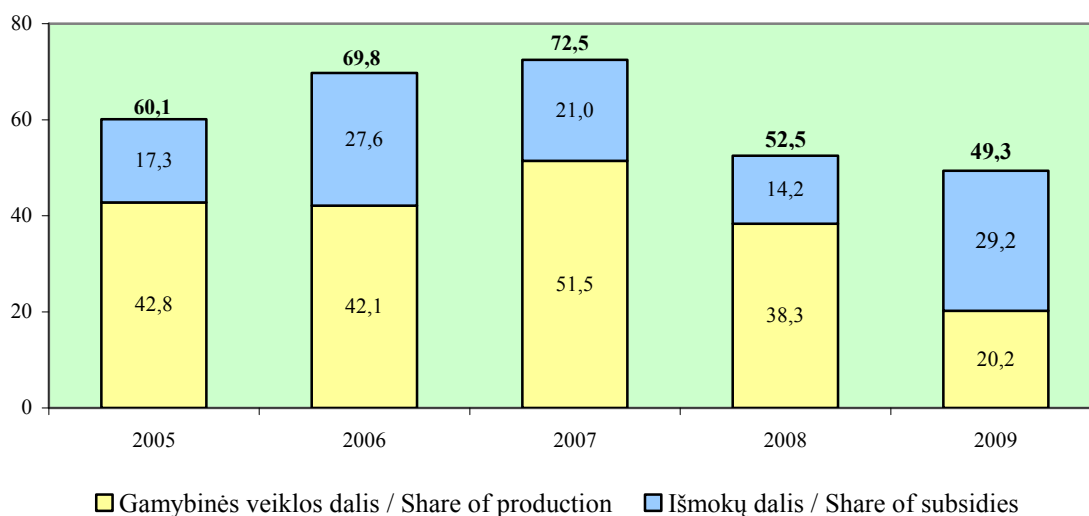
Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / Change 2010, palyginti su compared to 2006, %
Paruošti arba konservuoti produktai iš daržovių ir vaisių (be sulčių ir pomidorų padažų), tūkst. t / Prepared or preserved fruit and vegetable products (juice and tomato sauces excl.), thou. t	21,6	27,6	30,8	25,8	27,0	25
iš jų / of which:						
rauginti kopūstai / cabbages preserve, t	721,9	1165,3	1471,8	247,4	507,0	-30
džiovininti svogūnai / dried onions, t	114,6	247,4	507,0	523,8	464,5	4,1*
užšaldytos daržovės ir jų mišiniai, t vegetables and mixtures, frozen, t	469,9	671,6	600,4	406,4	371,3	-21
Vaisių ir daržovių sultys, mln. l Fruit and vegetable juice, mill. l	16,7	16,6	13,9	8,8	9,1	-46
iš jų pomidorų of which tomato juice	4,5	4,4	4,9	3,4	2,8	-38
Pomidorų kečupas ir kiti pomidorų padažai, tūkst. t / Tomato ketchup and other tomato sauces, thou. t	13,9	12,2	11,0	11,2	11,9	-14

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2006–2010. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777.

Produktų iš daržovių gamyba išliko orientuota į vidaus rinką. Nekoncentruotos pomidorų tyrės realizuojamos tik Lietuvoje, kitų gaminių iš daržovių Lietuvoje parduota 75 proc. ir daugiau.

Valstybės parama ir ekonomika. Už 1 ha daržovių pasėlių mokama tik pagrindinė tiesioginių išmokų dalis: 2010 metais – 340,68 Lt/ha.

ŪADT išskiriamos daržininkystės – sodininkystės prekinių ūkių grupės respondentinių ūkių duomenimis, 2005–2009 metais daržovių auginimas buvo pelningas. 2009 metais daržininkystės – sodininkystės ūkių, nukasusių vidutiniškai 35 t/ha – 8 proc. mažiau lauko daržovių ir pardavusių savo produkciją 23 proc. mažesnėmis kainomis bei patyrusių daugiau išlaidų nei prieš metus, bendrasis pelningumas buvo per pusę mažesnis, tačiau praradimus atsvėrė subsidijų ir PVM atskaita, kuri buvo didžiausia per 2005–2009 metų laikotarpį (2.49 pav.). 2010 metais, daržovių kainoms išaugus, šios dalys turėtų pasikeisti.

2.49 pav. Daržininkystės ir sodininkystės ūkių pelningumo struktūra 2005–2009 metais, proc.

Fig. 2.49. Structure of profitability of vegetable and fruit growing farms in 2005–2009, per cent

Šaltinis: ŪADT respondentinių ūkių duomenys.

2010 metais daržovių augintojai prarado pajamas dėl mažesnio ir prastesnės kokybės daržovių derliaus, tačiau išaugusios kainos iš dalies atsvėrė derliaus praradimus, be to, padidėjo daržovių paklausa Rusijoje. Mažesnio daržovių derliaus pasekmes pajuto ne tik augintojai, bet ir vartotojai, kurie už daržoves turėjo mokėti brangiau.

Daržininkystės rezultatai labai priklauso nuo gamtinių sąlygų. 2010 metais daugelio šalių daržininkystės ūkiai nukentėjo nuo minėtų sąlygų sukeltų padarinių, o tai turėjo įtakos daržovių kainų kilimui. Lietuviškų daržovių paklausa labai priklauso nuo kaimyninių rinkų: jei Rusijoje, Lenkijoje uždera geras daržovių derlius, lietuviška produkcija turi atlaikyti mažesnių kainų konkurenciją iš Lenkijos ir sumažėja realizavimo galimybės Rusijoje. Be to, Lietuvoje daržininkystės plėtrą riboja gamybinė bazė, todėl labai didelę reikšmę daržininkystės plėtrai turi investicijos į saugyklų, prekinio paruošimo įrangą.

3.7. Vaisiai ir uogos

3.7. Fruit and berries

Lietuvoje vyrauja gana smulkūs sodininkystės ir uogininkystės ūkiai, o pastaraisiais metais sodinių plotai ir užauginamos produkcijos apimtys dar labiau mažėja. Tokiems ūkiams sunku konkuruoti tarptautinėse rinkose.

Lietuvos žemės ūkio produkcijos struktūroje sodų ir uogynų produkcija kasmet sudaro vis mažesnę dalį. 2006 metais rodiklis siekė daugiau nei 2 proc., 2010-aisiais jis buvo mažesnis nei 1 proc.

Auginimas. 2010 metais sodai ir uogynai Lietuvoje užėmė 29,2 tūkst. ha, vos 1,3 proc. ŽŪN. Didžiausi sodų ir uogynų plotai 2010-aisiais buvo Vilniaus (16,4 proc.), Kauno (15,7 proc.) ir Panevėžio (14,7 proc.) apskrityse. 2010 metais pirmą kartą per paskutiniuosius penkerius metus sodų ir uogynų plotas ne sumažėjo, o padidėjo. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, sodų ir uogynų plotas buvo didesnis beveik 10 proc. Labiausiai jis buvo padidintas Telšių (30 proc.), Utenos (22 proc.) ir Klaipėdos (15 proc.) apskrityse. Labiausiai buvo išplėsti aviečių (30 proc.), kriaušių ir obelų (po 19 proc.) plotai.

Dėl ilgamečio plotų mažėjimo 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, sodų ir uogynų buvo beveik 17 proc. mažiau. Labiausiai sodų ir uogynų plotas per penkerius metus sumažėjo Klaipėdos (34 proc.), Šiaulių (30 proc.) ir Kauno (25 proc.) apskrityse. Tiriant sodų ir uogynų ploto mažėjimą pagal rūšis, užfiksuotas vyšnių (59 proc.), slyvų (50 proc.) ir serbentų (22 proc.) plotų sparčiausias mažėjimas.

Daugiausia 2010 metais Lietuvoje auginta obelų – 52 proc. ir juodųjų serbentų – 16 proc., o kiti sodiniai vidutiniškai sudarė po 4 proc. nuo bendro sodų ir uogynų ploto.

Derančių sodų ir uogynų plotas 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo 5 proc., tačiau palyginti su 2006-aisiais, plotas buvo 14 proc. mažesnis (2.50 lentelė).

2.50 lentelė. Sodų ir uogynų plotas, derlius ir derlingumas ūkiuose 2006–2010 metais

Table 2.50. The area, harvest and yield of orchards and berry plantations in 2006–2010

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Sodinių plotas iš viso, tūkst. ha <i>Total area of orchards and berry plantation, thou. ha</i>	35,2	29,5	27,0	26,7	29,2
iš jų derantis / <i>of which fruit bearing</i>	27,1	24,7	22,9	22,3	23,4
Derlius, tūkst. t / <i>Harvest, thou. t</i>	122,0	51,6	87,9	69,9	43,8
Derlingumas, t/ha / <i>Yield, t/ha</i>	4,5	2,1	3,8	3,1	1,9

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Sodininkystei ir uogininkystei nepalankios gamtinės sąlygos 2010 metais lėmė, kad surinktas derlius buvo 37 proc. mažesnis nei 2009-aisiais ir net 64 proc. – nei 2006-aisiais.

Didžiąją dalį 2010 metais Lietuvoje surinkto vaisių ir uogų derliaus sudarė obuoliai – daugiau nei 77 proc. Vidutinis šalies obelų sodų derlingumas buvo vos 2,8 t/ha. Palyginti su 2009-aisiais ir 2006-aisiais, 2010 metais obelų derlingumas buvo atitinkamai 39 proc. ir 58 proc. mažesnis. Kitų vaisių ir uogų derlius vidutiniškai sudarė apie 3 proc. nuo surinkto šio sektoriaus derliaus.

ES didžiausias sodų derlingumas – Austrijoje ir Vokietijoje. Pirmojoje jis dažniausiai būna didesnis nei 100 t/ha. Lietuvoje sodų derlingumas, palyginti su kitoms ES šalimis, iki šiol buvo vienas mažiausių.

Rinka. Nepaisant prasto derliaus, 2010 metais Lietuvoje vaisių ir uogų supirkimo apimtys, palyginti su 2009-aisiais, buvo 6 proc. didesnės. Tai nulėmė apie 8 proc. padidėjusios obuolių supirkimo apimtys. 2010 metais, kaip ir kasmet, obuoliai Lietuvoje sudarė didžiąją dalį (daugiau nei 96 proc.) supirktų vaisių ir uogų (2.51 lentelė).

2.51 lentelė. Vaisių ir uogų supirkimas 2006–2010 metais

Table 2.51. Purchase of fruit and berries in 2006–2010

Vaisiai ir uogos / <i>Fruit & berries</i>		2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / <i>Change</i> 2010, palyginti su <i>compared to</i> 2006, %
Vaisiai ir uogos, iš viso / <i>Fruit &</i> <i>berries, total</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	79812	56967	39627	23152	24632	-69,1
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	264	733	392	435	913	245,8
iš jų: / <i>of which:</i>							
obuoliai <i>apples</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	79237	56079	38265	21964	23751	-70,0
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	249	696	278	328	540	116,9
kriaušės <i>pears</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	10	85	8	24	0,2	-98,0
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	1015	2214	2391	2052	2007	97,7
slyvos <i>plums</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	25	5	6	16	0,4	-98,4
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	848	3190	2005	1764	1497	76,5
braškės <i>strawberries</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	58	82	45	52	25	-56,9
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	2494	3303	5708	7169	9784	292,3
avietės <i>raspberries</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	17	19	63	26	17	0,0
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	4213	4794	5367	5388	4872	15,6
juodieji serbentai <i>black current</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	363	564	594	749	519	43,0
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	618	3239	2880	1783	1946	214,9
kiti serbentai <i>other currant</i>	kiekis / <i>amount, t</i>	13	25	18	12	5	-61,5
	kaina / <i>price, Lt/t</i>	1366	2308	2095	2960	1925	40,9

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Obuolių supirkimo apimtis 2010 metais paveikė supirkimo kaina, kuri, palyginti su 2009-aisiais, buvo didesnė 65 proc. Augintojai buvo suinteresuoti parduoti obuolius Lietuvos supirkėjams. ŽŪMPRIS duomenimis, 2010 metų rudenį, palyginti su atitinkamu laikotarpiu 2009-aisiais, desertinių obuolių supirkimo kaina buvo beveik 76 proc. didesnė.

Daugelio kitų vaisių ir uogų supirkimo kaina 2010 metais sumažėjo. Palyginti su 2009-aisiais, daugiau buvo mokama tik už braškes (36 proc.) ir juoduosius serbentus (9 proc.).

Lietuvoje, palyginti su Lenkija, perdirbti supirktų obuolių kaina 2010 metais buvo beveik 4 proc. mažesnė (apie 300 Lt/t). Tačiau kiti Lietuvoje perdirbti vaisiai ir uogos, palyginti su kaimynine šalimi, 2010 metais supirkti daug didesnėmis kainomis: serbentai – 14 proc. (juodieji – apie 1940 Lt/kg, raudonieji – 1090 Lt/kg), braškės – 26 proc. (apie 2400 Lt/kg), avietės – 36 proc. (apie 4340 Lt/kg), aronijos – 2,5 karto (apie 1600 Lt/kg).

Šviežiam vartojimui 2010 metais Lietuvoje obuoliai supirkti beveik 8 proc. didesne kaina (apie 1240 Lt/kg) nei Lenkijoje. Brangiau supirktos ir braškės (apie 9970 Lt/kg) – daugiau nei 3 kartus. Bet šviežiam vartojimui supirktų kriaušių (apie 2010 Lt/kg) ir slyvų (1500 Lt/kg) kainos buvo atitinkamai 2 proc. ir 6 proc. mažesnės nei Lenkijoje.

Obuolių ir kriaušių mažmeninės kainos Lietuvoje ilgą laiką didėjo. Tačiau ekonominio sunkmečio metu kainos ėmė mažėti. 2010 metais, palyginti su 2008-aisiais, kai kainos buvo pasiekusios aukščiausią lygį, vidutinė mažmeninė obuolių kaina buvo beveik 46 proc., o kriaušių – 15 proc. mažesnė (2.52 lentelė). 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, tik obuoliai mažmeninės prekybos centruose kainavo 6 proc. pigiau. Kriaušių kaina 2010 metais juose buvo 8 proc. didesnė nei 2006-aisiais.

2.52 lentelė. Kai kurių vaisių vidutinės mažmeninės kainos Lietuvoje 2006–2010 metais, Lt/kg

Table 2.52. Average retail prices of selected fruits in Lithuania in 2006–2010, LTL/kg

Vaisiai / Fruits	2006	2007	2008	2009	2010
Obuoliai / Apples	1,95	2,49	3,40	2,07	1,84
Kriaušės / Pears	3,91	3,9	4,98	4,80	4,24

Šaltiniai: Statistikos departamento, Žemės ūkio rūmų duomenys.

2010 metų pabaigoje vaisiai ėmė brangti. 2010 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2009-ųjų atitinkamu laikotarpiu, Lietuvos mažmeninėje prekyboje vaisiai buvo 13,8 proc. brangesni. Tai vienas didžiausių kainos padidėjimų ES. Labiau kainos išaugo tik Vengrijoje – 21,7 proc., Estijoje – 20,7 proc., Latvijoje – 20,1 proc. ir Slovakijoje – 14,0 proc. Vidutiniškai ES šalyse vaisių kainos tiriamuoju laikotarpiu buvo padidėjusios 4,8 proc. Vaisiai 2010 metų gruodį kainavo pigiau nei 2009-ųjų tą patį mėnesį vos keliose ES narėse. Labiausiai jie atpigę Ispanijoje – 2,8 proc.

Produkcijos perdirbimas. Vaisių ir uogų perdirbėjų veiklos rezultatai 2010 metais buvo geresni nei 2009-aisiais. Pagaminta beveik 6 proc. daugiau produkcijos. Pagrindiniai gaminiai buvo įvairūs džemai, marmeladai, tyrės ir pastos (daugiau nei 27 proc. nuo bendro gaminių kiekio), šaldyti vaisiai ir uogos (16 proc.) ir obuolių sultys (beveik 11 proc.).

Įvairių džemų, drebučių, marmeladų, tyrių ir pastų 2010 metais pagaminta maždaug 6 proc. mažiau nei prieš metus. Obuolių sulčių Lietuvos gamintojai 2010 metais išspaudė penktadaliu mažiau nei 2009-aisiais. Šaldytų vaisių ir uogų gamyba 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo apie 18 proc. 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, minėtų produktų iš vaisių ir uogų gamybos apimtys buvo išaugusios, išskyrus džemus, drebučius, marmeladus, tyres ir pastas (2.53 lentelė).

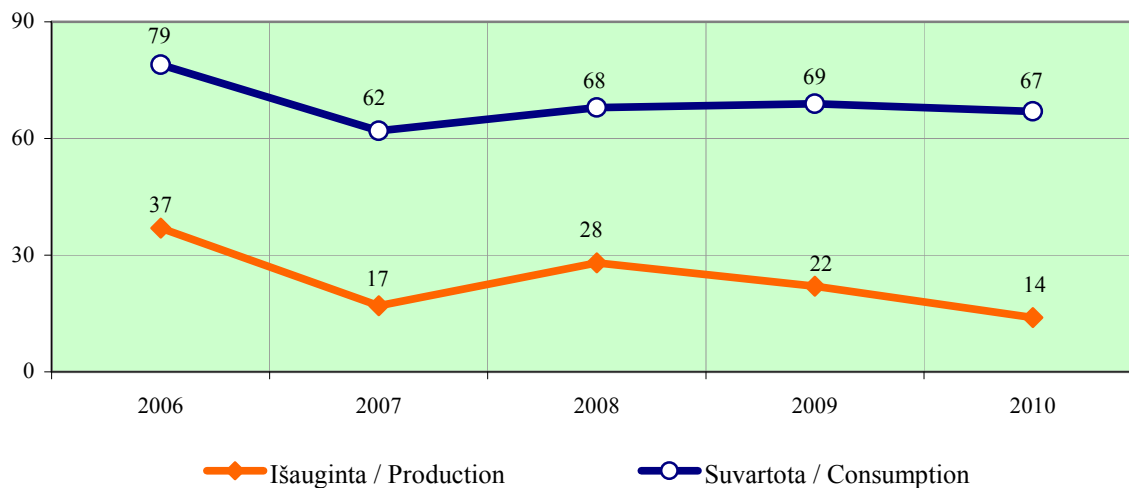
2.53 lentelė. Kai kurių vaisių ir uogų produktų gamyba Lietuvoje 2006–2010 metais

Table 2.53. Production of selected fruit and berry products in Lithuania in 2006–2010

Produktai / Products	2006	2007	2008	2009	2010
Džemai, vaisių drebučiai (želė), marmeladai, vaisių arba riešutų tyrėlės (piurė) ir pastos, tūkst. t <i>Jams, fruit jellies, marmalades, fruit and nut puree and pastes, thou. t</i>	4,4	4,7	3,5	4,7	4,4
Šaldyti vaisiai, uogos ir riešutai, nevirti arba virti garuose ar vandenyje, tūkst. t <i>Frozen fruit, berries and nuts, uncooked, cooked by steaming or boiling in water, thou. t</i>	2,4	3,3	2,8	2,2	2,6
Obuolių sultys, mln. l / <i>Apple juice, mill. l</i>	0,9	0,9	0,9	2,2	1,7

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2006–2010. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777.

Vaisių ir uogų suvartojimas. Šalyje užauginti vaisiai ir uogos sudaro nedidelę dalį nuo viso suvartojamo jų kiekio (2.50 pav.). Mūsų šalies apsirūpinimo lygis lietuviškais vaisiais ir uogomis labai žemas. Skirtingais metais, priklausomai nuo derliaus gausos, apsirūpinimas tesiekia apie 20–40 proc. Daugiausia vaisių ir uogų Lietuvoje suvartoja gyventojai – apie 93 proc. Dar 6 proc. sudaro nuostoliai. Likusi dalis pasiskirsto tarp sunaudojimo pašarams ir pramonei.

2.50 pav. Vaisių ir uogų išauginimas bei suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus 2006–2010 metais, kg

Fig. 2.50. Per capita production and consumption of fruit and berries in 2006–2010, kilograms

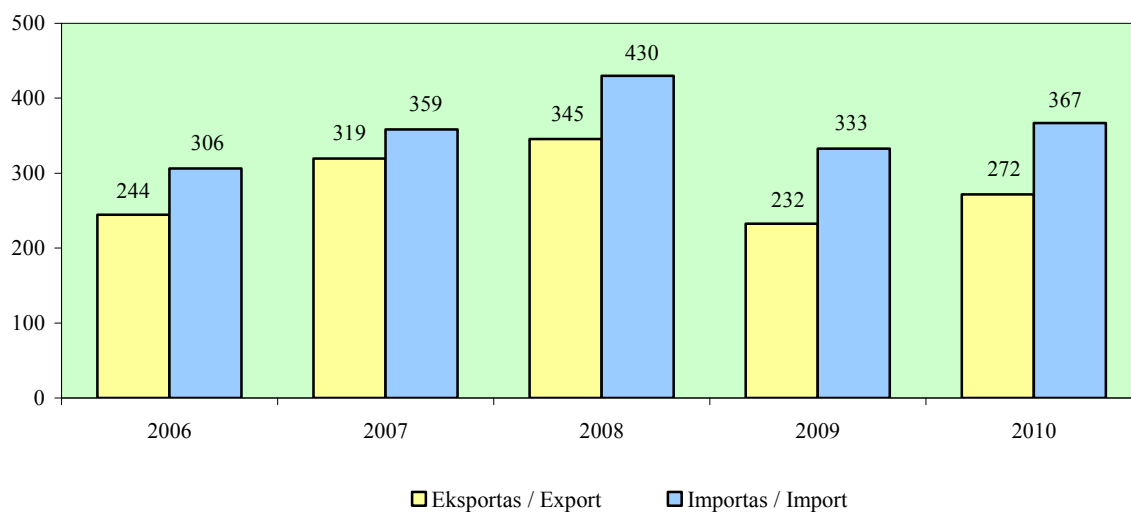
Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658.

Eurostato duomenimis, Lietuvos gyventojai daugiausia suvartoja apelsinų ir kitų citrusinių vaisių. Kai kuriais metais jie sudarė net iki pusės per metus suvartojamų vaisių. Taip pat nemaža dalis suvartojamų vaisių ir uogų – obuoliai. Jų suvartojimas vienam gyventojui per metus keletą paskutiniųjų metų didėjo. 2010 metais vieno mūsų šalies gyventojų suvartojami obuoliai sudarė maždaug penktadalį vaisių ir uogų raciono.

ES valstybėse vaisių ir uogų suvartojimas vienam gyventojui gerokai didesnis nei Lietuvoje – vidutiniškai 126 kg vienam gyventojui per metus. Panašų kiekį vaisių, kaip ir lietuviai, suvartoja tik Vengrijos, Lenkijos, Slovakijos gyventojai.

Užsienio prekyba. Norint patenkinti gyventojų vaisių ir uogų poreikį, tenka jų įsivežti iš užsienio. Dėl to užsienio prekybos balansas 2006–2010 metais buvo neigiamas ir vertine, ir natūrine išraiška (2.51 pav.). 2010 metais užsienio prekybos deficitas siekė beveik 209 mln. Lt, arba 95 tūkst. t.

Tiriamuoju laikotarpiu Lietuvoje labiausiai išaugo vaisių, užauginamų šiltuose kraštuose, paklausa. Šviežių ir džiovintų datulių, figų, ananasų, avokadų, gvajavų, mangų ir garcinijų 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, į Lietuvą importuota 5,9 karto, o šviežių ir džiovintų citrusinių vaisių – 2 kartus daugiau. Didėjo ir visų kitų vaisių ir uogų importas, išskyrus konservuotų vaisių ir uogų, obuolių, kriaušių ir svarainių bei šviežių arba konservuotų riešutų. Jų 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, įvežta atitinkamai 94 proc., 45 proc. ir 21 proc. mažiau. Daugiausia į Lietuvą 2010 metais buvo įvežta obuolių. Jie sudarė apie 14 proc. vaisių ir uogų importo.

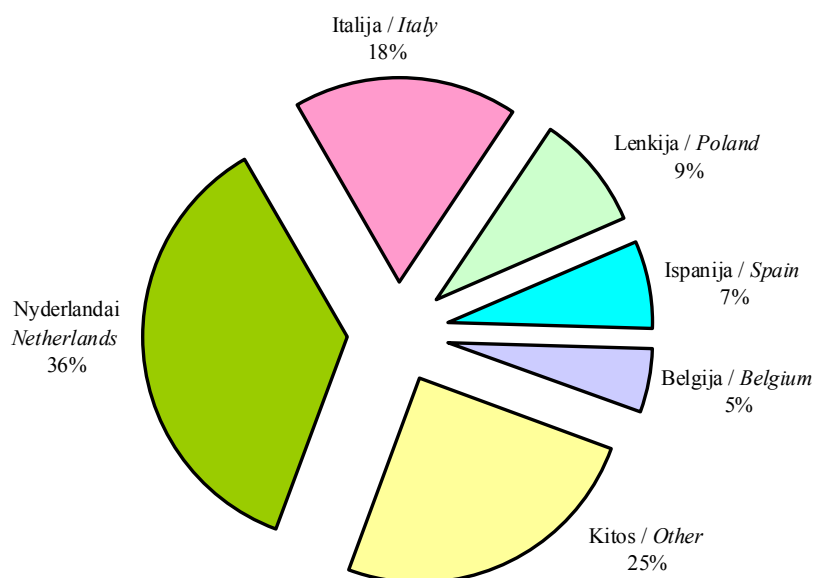
2.51 pav. Vaisių ir uogų* eksportas bei importas 2006–2010 metais, tūkst. t

Fig. 2.51. Export and import of fruit and berries in 2006–2010, thousand tonnes*

* Šviežių, šaldytų, džiovintų ir konservuotų / *Fresh, frozen, dried and preserved.*

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė.

2010 metais Lietuva vaisių ir uogų importavo iš 72 pasaulio šalių, iš kurių 24 – ES narės. Daugiausia vaisių ir uogų įvežta iš ES – 88 proc. viso importo. Svarbiausia vaisių tiekėjas buvo Nyderlandai (2.52 pav.). 2010 metais iš šios šalies daugiausia įvežta kriaušių – apie 19 proc. viso vaisių ir uogų importo iš Nyderlandų.

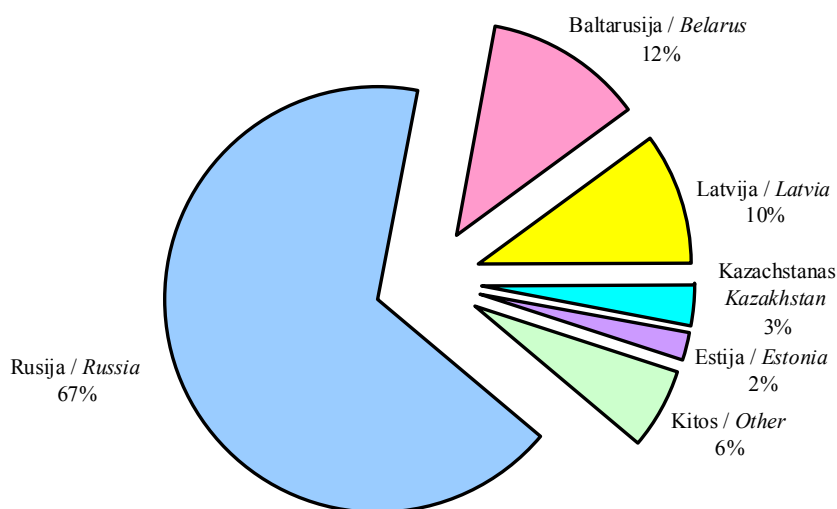
2.52 pav. Vaisių ir uogų importo struktūra pagal šalis 2010 metais

Fig. 2.52. Import structure of fruit and berries in 2010

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė.

2010 metais iš Lietuvos išvežta beveik 272 tūkst. t vaisių ir uogų už 985 mln. Lt. Palyginti su 2006-aisiais, vaisių ir uogų eksporto apimtys išaugo ir natūrine, ir vertine išraiška – atitinkamai 11 proc. ir 2 kartus. Labiausiai tiriamuoju laikotarpiu padidėjo šviežių ir džiovintų datulių, figų, ananasų, avokadų, gvajavų, mangų ir garcinijų eksportas. Daugiausia į kitas šalis išvežama obuolių. 2010 metais jie sudarė beveik 16 proc. nuo viso vaisių ir uogų eksporto.

2009 metais Lietuva vaisių ir uogų eksportavo į 20 ES narių ir dar 19 kitų pasaulio šalių. Daugiausia jų išgabenta į Rusiją (2.53 pav.). Į ES valstybes išvežta kiek daugiau nei 18 proc. vaisių ir uogų.

2.53 pav. Vaisių ir uogų eksporto struktūra pagal šalis 2010 metais

Fig. 2.53. Export structure of fruit and berries in 2010

Šaltinis: ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė.

Parama ir ekonomika. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, Lietuvoje deklaruota 1 proc. daugiau uogynų (6,2 tūkst. ha) ir 4 proc. – sodų (6,6 tūkst. ha). Už 2010 metais deklaruotus ir paramos tiesioginėmis išmokomis teikimo reikalavimus atitinkančius sodų ir uogynų plotus LR žemės ūkio ministro įsakymu skirta 340,68 Lt/ha tiesioginė išmoka.

Dalyvaujantieji vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programoje 2010 metais gavo ES ir nacionalinę paramą, kurių didžiausios sumos atitinkamai buvo: 0,8625 Lt ir 0,2875 Lt už ne žemesnės kaip II kokybės klasės obuolių kilogramą ir 2,6250 Lt ir 0,8750 Lt už ne žemesnės kaip II kokybės klasės kriaušių kilogramą.

2009 metais Lietuvoje dėl labiau nei supirkimo kainos didėjusios gamybos savikainos vaisių auginimas buvo ekonomiškai nepelningas – rentabilumas buvo neigiamas (–19,3 proc.). Uogų auginimo rentabilumas 2009 metais taip pat buvo neigiamas (–8,2 proc.).

ŪADT tyrimo duomenimis, labiausiai sodininkystės ir uogininkystės produkcijos savikainą 2009 metais lėmė darbo užmokestis, nes didžioji dalis derliaus renkama rankomis, o tai reikalauja papildomų lėšų. 2009 metais šios išlaidos sodininkystės ūkiuose sudarė kiek daugiau nei 14 proc. visų gamybos išlaidų. Norint pasiekti didesnę pelningumą, reikėtų investuoti į modernią, skirtą derliui nuimti, žemės ūkio techniką.

Lietuvos sodininkystės sektoriaus analizė parodė, kad 2006–2010 metais šis sektorius buvo nepakankamai išvystytas. Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvoje sodų ir uogynų plotai buvo nedideli, derlingumas mažas. Šios priežastys lėmė, kad šalis pati neapsirūpino vaisiais ir uogomis, didžiąją jų dalį teko importuoti iš užsienio. Sodininkystei ir uogininkystei Lietuvoje klimatinės sąlygos nėra labai palankios, dėl to šia veikla užsiima nedaug ūkių. Sektoriaus patrauklumą mažina ir nepastovi situacija rinkoje. Smarkiai kintančios vaisių ir uogų supirkimo kainos bei vis didėjanti jų auginimo savikaina lemia, kad šio sektoriaus produkcija dažnai būna nerentabili.

3.8. Rapsai

3.8. Rape

Alternatyvių energijos šaltinių panaudojimas tampa vis aktualesnis dėl aukštų pasaulinių naftos kainų ir ekologinės situacijos prastėjimo. Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacijos ekspertai prognozuoja, kad po 15–20 metų ketvirtadalį degalų poreikio patenkins biokuras, kurio didelė dalis gaminama iš rapsų. JAV Žemės ūkio departamento išankstiniais duomenimis, 2010 metais pasaulinis rapsų derlius siekė 56,1 mln. t ir buvo 6,3 proc. mažesnis nei 2009 metais (2.54 lentelė). Rapsų derliaus sumažėjimą pasaulyje lėmė dėl nepalankių klimatinė sąlygų buvęs mažesnis jų derlingumas ir bendras derlius kai kuriose daugiausia rapsų auginančiose valstybėse – Kinijoje, Kanadoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Lenkijoje ir kt. Daugiausia rapsų pasaulyje užauginančios 2010 metais išliko ES – 19,9 mln. t (2009 m. – 21,6 mln. t), Kinija – 11,8 mln. t (12,8 mln. t), Kanada – 10,0 mln. t (11,8 mln. t). Nors derlius mažėjo, pasaulinis rapsų sunaudojimas vidaus rinkose 2010 metais didėjo ir sudarė 59,8 mln. t (2009 m. – 57,7 mln. t). Tai lėmė atsargų mažėjimą. Rapsų atsargos 2010 metų pabaigoje, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo 37,4 proc. iki 6,2 mln. t.

ES užsibrėžusi tikslą 2015 metais pasiekti, kad biokuro dalis sudarytų 8 proc. degalų, naudojamų transportui. ES šiuo metu yra didžiausia biokuro iš rapsų, saulėgrąžų ir sojų aliejaus gamintoja. 2010 metais ES šalyse išauginta 35,5 proc. viso pasaulio rapsų derliaus. Rapsų derlius, palyginti su 2009-aisiais, buvo 1,7 mln. t (7,9 proc.) mažesnis. Rapsų perdirbimo į biokurą kiekiai ES sparčiai didėja. Daugiausia rapsų 2010 metais ES užauginta Vokietijoje – 5,75 mln. t (2009 m. – 6,31 mln. t), Prancūzijoje – 4,67 mln. t (5,62 mln. t), Lenkijoje – 2,05 mln. t (2,50 mln. t).

2.54 lentelė. Pasaulinė rapsų sėklų pasiūla ir paklausa 2006–2010 metais, mln. t
Table 2.54. World supply and demand of rapeseed in 2006–2010, million tonnes

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Atsargos metų pradžioje <i>Initial stock</i>	7,3	6,6	4,9	7,7	9,9
Derlius / Harvest	48,0	48,8	57,9	59,9	56,1
ES-27 / EU-27	16,2	18,4	19,0	21,6	19,9
Rusija / Russia	0,5	0,6	0,8	0,7	0,9
Ukraina / Ukraine	0,6	1,1	2,9	1,9	1,6
Kanada / Canada	9,0	9,6	12,6	11,8	10,0
JAV / USA	0,6	0,7	0,7	0,7	1,1
Pietų Amerika / South America	0,3	0,4	0,5	0,3	0,3
Kinija / China	12,7	10,4	12,1	12,8	11,8
Indija / India	6,2	4,9	6,7	6,3	6,4
Australija / Australia	0,6	1,1	1,8	1,9	2,3
Kitos šalys / Other countries	1,3	1,6	0,8	1,9	1,8
Visa pasiūla / Total supply	55,3	55,4	62,8	67,6	66,0
Sunaudojimas / Uses	48,7	50,5	55,1	57,7	59,8
Atsargos metų pabaigoje <i>Final stocks</i>	6,6	4,9	7,7	9,9	6,2

Šaltinis: JAV Žemės ūkio departamento duomenys.

Auganti biokuro paklausa bei ES finansinės paramos įsipareigojimais skatina mūsų šalies žemdirbius auginti daugiau rapsų.

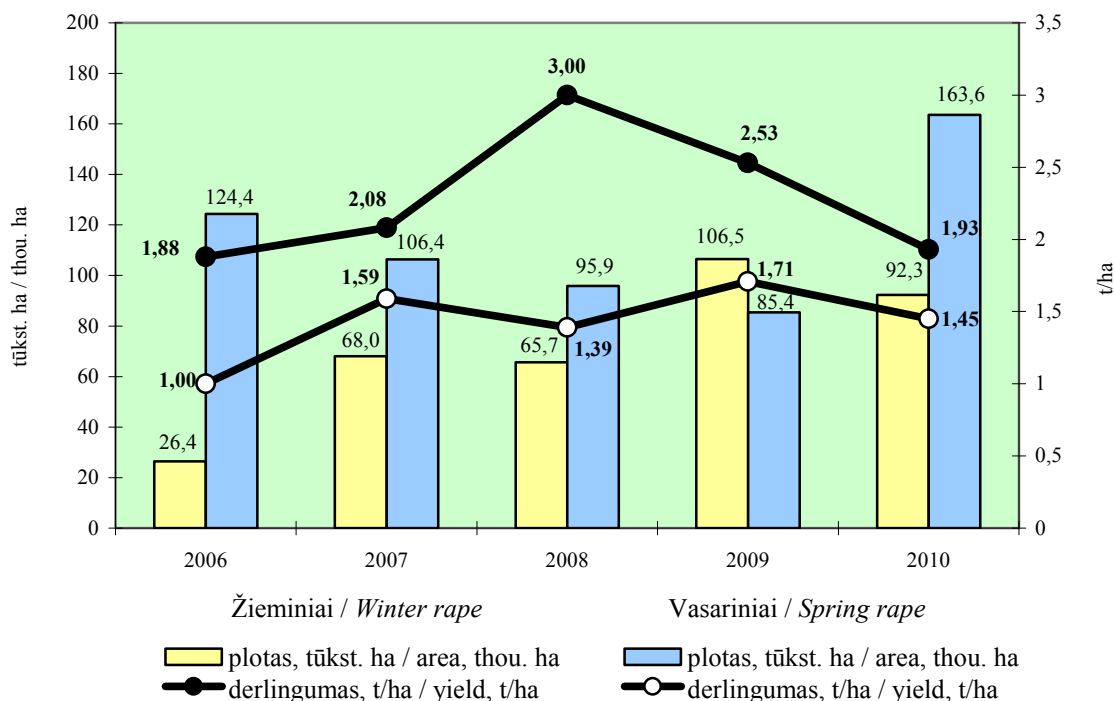
Auginimas. Situacija rapsų rinkoje dabartiniu metu gana palanki: taikoma nauja santykių forma – sutartys tarp rapsų augintojų bei biokuro gamintojų, palanki supirkimo kaina, nuolat auga rapsų, kurie yra vieni iš rentabiliausių augalų, paklausa biokuro gamybai. Todėl nuolat didėja jų pasėlių plotai, siekiama aukštesnio derlingumo ir didesnio derliaus. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, gautas beveik toks pat rapsų derlius, nors jų derlingumas dėl nepalankių klimatinėjų sąlygų nukrito 25,3 proc. (2.55 lentelė). Lietuvoje 2010 metais rapsais buvo apsėta 255,9 tūkst. ha, arba 33,4 proc. daugiau nei 2009-aisiais.

2.55 lentelė. Rapsų pasėliai, derlius ir derlingumas 2006–2010 metais
Table 2.55. Crop area, harvest and yield of rape in 2006–2010

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010	2010, palyginti su compared to 2009, %
Plotas, tūkst. ha / Area, thou. ha	150,8	174,4	161,6	191,9	255,9	133,4
Derlius, tūkst. t / Harvest, thou. t	169,6	311,9	330,3	415,8	415,2	99,9
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	1,12	1,79	2,04	2,17	1,62	74,7

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Žieminių rapsų pasėliai sumažėjo 13,3 proc., vasarinių – padidėjo 91,6 proc. (2.54 pav.). Žieminių rapsų plotų mažėjimą lėmė nepalankios gamtinės sąlygos. 2010 metų rudenį Lietuvos rapsų augintojai pasėjo 101,0 tūkst. ha žieminių rapsų, tačiau dėl nepalankių žiemojimo sąlygų daugiau kaip pusė jų pasėlių sunyko.

2.54 pav. Rapsų plotas ir derlingumas 2006–2010 metais
 Fig. 2.54. Area under rape crops and seed yield in 2006–2010

Didelės įtakos rapsų derlingumui ir bendram jų derliui turi tai, kad daugėja ūkių, auginančių rapsus didesniuose kaip 50 ha plotuose. Vidutinis vieno ūkio rapsų pasėlių plotas kasmet padidėja beveik 3,5 proc. Dėl to gerėja pažangesnių technologijų taikymo galimybės.

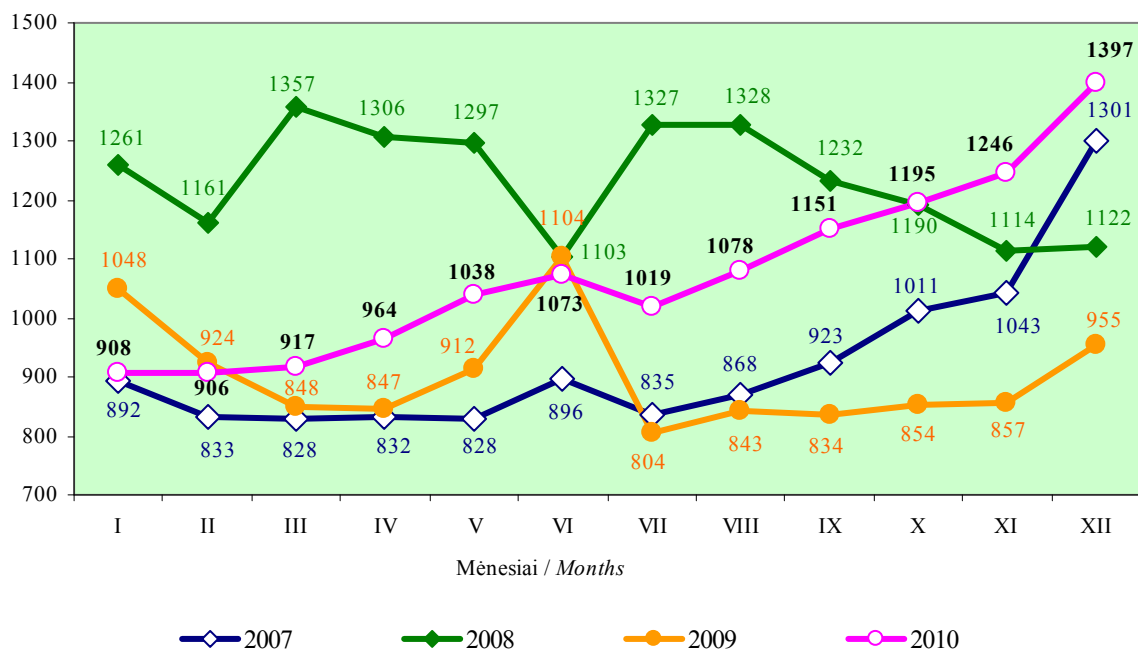
Rinka. Per 2010 metus Lietuvoje iš rapsų augintojų supirktą 397,6 tūkst. t rapsų, arba 31,1 tūkst. t (8,5 proc.) daugiau nei 2009-aisiais (2.56 lentelė). Didėjant biodyzelino gamybos pajėgumui, žaliavos poreikis jam gaminti 2010 metais išaugo beveik iki 300 tūkst. t. Kiti rapsai buvo sunaudoti maistinio aliejaus gamybai ir eksportuoti.

2.56 lentelė. Rapsų supirkimas 2006–2010 metais
 Table 2.56. Purchase of rapeseed in 2006–2010

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Kiekis, tūkst. t / Amount, thou. t	136,5	329,8	299,4	366,5	397,6
Kaina, Lt/t / Price, LTL/t	845	952	1269	836	1104
Vertė, mln. Lt / Value, LTL mill.	115,3	314,0	379,9	306,4	439,0

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658; ŽŪMPRIS.

Dėl augančios rapsų paklausos vidutinė jų supirkimo kaina per 2006–2010 metų laikotarpį padidėjo 30,7 proc. 2010 metų gruodžio mėnesio kaina, palyginti su 2009-ųjų tuo pačiu mėnesiu, buvo 46,3 proc. didesnė, nors, palyginti su 2007-ųjų gruodžiu, jų supirkimo kainų skirtumas buvo žymiai mažesnis (2.55 pav.).

2.55 pav. Vidutinė rapsų supirkimo kaina 2007–2010 metais, Lt/t

Fig. 2.55. Average purchase price of rapeseed in 2007–2010, LTL per tonne

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Kai kuriose Vidurio ir Rytų Europos šalyse rapsų supirkimo kainos 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, taip pat labai išaugo (2.57 lentelė). Pavyzdžiui, 2010 metų 45-ąją savaitę, palyginti su 2006 metų tuo pačiu laiku, rapsų kainos Vokietijoje pakilo 59,6 proc., Lietuvoje – 52,4 proc., Lenkijoje – 48,3 proc., Latvijoje – 39,8 proc., Estijoje – 30,4 proc.

2.57 lentelė. Vidutinė rapsų sėklų kaina kai kuriose ES valstybėse 2006–2010 metų 45-ąją savaitę, Lt/t

Table 2.57. Average price of rapeseed in selected EU countries in the 45th week of 2006–2010, LTL per tonne

Valstybės Countries	2006	2007	2008	2009	2010	Pokytis / Change 2010, palyginti su compared to 2009, %
Vokietija / Germany	857	1192	1069	853	1368	60,4
Lietuva / Lithuania	865	1026	1032	829	1318	59,0
Lenkija / Poland	861	982	1155	912	1277	40,0
Latvija / Latvia	868	978	1225	724	1213	67,5
Estija / Estonia	865	1154	1042	804	1128	40,3

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, Lietuvoje rapsų eksportas padidėjo 20,5 proc. (2.58 lentelė). Rapsų eksporto padidėjimą lėmė augantis rapsų poreikis kitų valstybių rinkose. Vidutinė eksportuotų rapsų kaina dėl nuolat didėjančios rapsų sėklų paklausos biokuro gamybai ir nepakankamos jų pasiūlos per 2006–2010 metus išaugo 34,3 proc., o 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, – 21,2 proc.

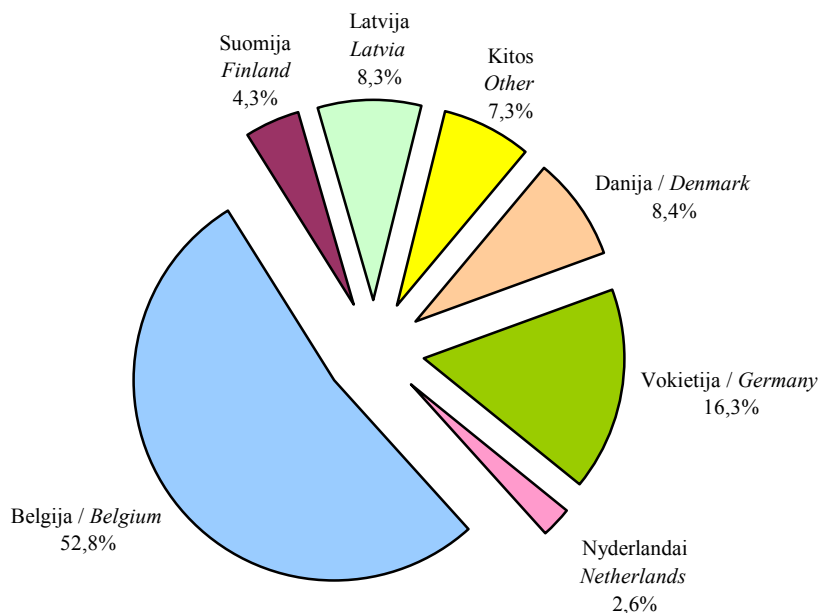
2.58 lentelė. Rapsų eksportas 2006–2010 metais

Table 2.58. Export of rapeseed in 2006–2010

Metai / Year	Kiekis, tūkst. t Amount, thou. t	Kaina, Lt/t Price, LTL/t	Vertė, mln. Lt Value, LTL mill.
2006	66,5	860	57,2
2007	205,8	1038	213,6
2008	193,2	1201	232,0
2009	297,3	953	283,3
2010	358,3	1155	413,8

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia rapsų sėklų iš Lietuvos 2010 metais nupirko Belgija – 52,8 proc., Vokietija – 16,3 proc., Danija – 8,4 proc., Latvija – 8,3 proc. (2.56 pav.).

2.56 pav. Rapsų eksporto struktūra pagal šalis 2010 metais

Fig. 2.56. Structure of rapeseed export by country in 2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Rapsų užsienio prekybos balansas teigiamas – eksportuojama žymiai daugiau nei importuojama. Pagrindinė įvežamų rapsų dalis skiriama sėklai. 2010 metais į Lietuvą buvo importuota 62,1 tūkst. t rapsų. Sėklai skirti rapsai įvežti iš ES šalių: Vokietijos – 51,3 proc., Prancūzijos – 24,5 proc., Danijos – 8,7 proc., Švedijos – 7,3 proc.

Lietuva importuoja nemažai maistinio rapsų aliejaus (2.59 lentelė). 2010 metais jo įvežta 53,8 tūkst. t: 51,5 proc. – iš ES šalių, 48,5 proc. – iš kitų valstybių. Vidutinė importuoto aliejaus kaina nuo 2006 iki 2008 metų turėjo tendenciją didėti, bet 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, ji sumažėjo net 35,2 proc., o 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo 10,9 proc. Tam didelę įtaką padarė rapsų sėklų kainų pokyčiai: 2009 metais jų kaina buvo 34,1 proc. žemesnė nei prieš metus, o 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, ji išaugo 32,1 proc.

2.59 lentelė. Maistinio rapsų aliejaus importas ir eksportas 2006–2010 metais

Table 2.59. Import and export of alimentary rapeseed oil in 2006–2010

Metai Year	Kiekis, tūkst. t Amount, thou. t		Kaina, Lt/t Price, LTL/t		Vertė, mln. Lt Value, LTL mill.	
	importas import	eksportas export	importas import	eksportas export	importas import	eksportas export
2006	23,0	9,3	2124	2245	48,9	20,9
2007	38,3	21,7	2355	2451	90,2	53,2
2008	56,6	27,9	3287	3434	186,1	95,8
2009	57,3	17,2	2130	2241	122,1	38,5
2010	53,8	10,8	2362	2649	127,0	28,7

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2010 metais iš Lietuvos eksportuota 10,8 tūkst. t maistinio rapsų aliejaus: 99,5 proc. – į ES šalis, 0,5 proc. – į kitas valstybes. Vidutinė eksportuoto aliejaus kaina buvo 18,2 proc. didesnė nei 2009-aisiais ir 18,0 proc. – nei 2006-aisiais.

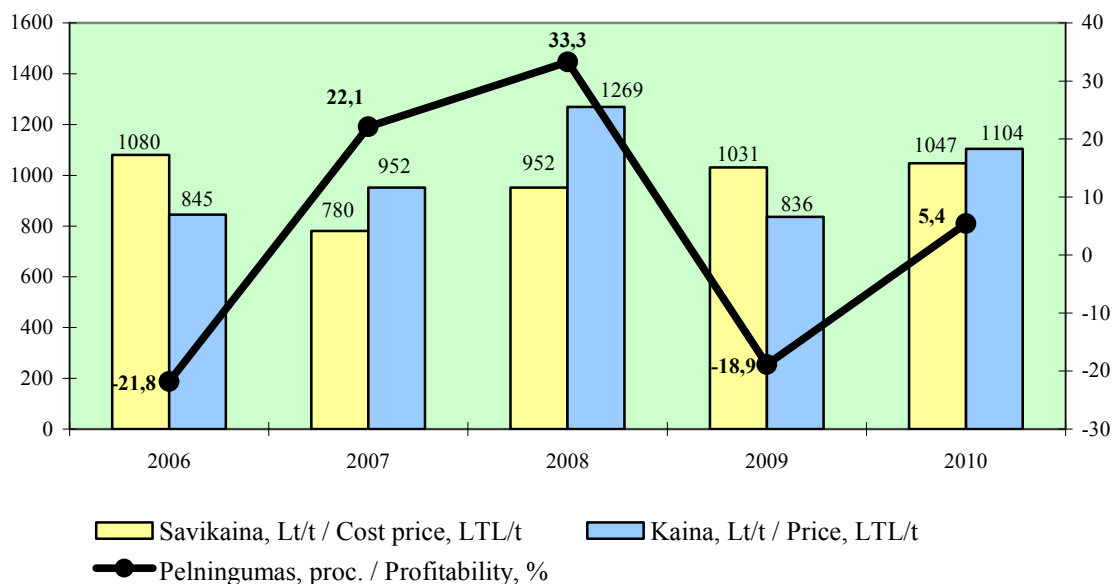
Perdirbimas. Per 2010 metus Lietuvos įmonės perdirbo 189,2 tūkst. t rapsų – 8,3 tūkst. t (4,2 proc.) mažiau negu per 2009-uosius. Per 2010 metus buvo pagaminta 4,5 tūkst. t maistinio rapsų aliejaus, o likusioji rapsų dalis buvo perdirbta į metilo esterį.

Rapsų perdirbimo gamybiniai pajėgumai iki 2009 metų didėjo, kaip ir žaliavos poreikis. Kad būtų užtikrintas turimų rapsų perdirbimo gamybinių pajėgumų geresnis panaudojimas, kasmet reikia užauginti ne mažiau kaip po 540 tūkst. t rapsų.

Pasaulyje rapsų perdirbimo apimtys didėja. Vien tik 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, rapsų perdirbimas išaugo 3,6 proc. (iki 59,8 mln. t per metus). Tai lėmė nuolat didėjanti biodyzelino paklausa.

Parama ir ekonomika. Rapsų pasėlių plotų plėtrą skatina teikiama parama. Už paramos reikalavimus atitinkančius 2010 metais deklaruotus rapsų pasėlius buvo mokama iš ES biudžeto pagrindinė tiesioginė išmoka – 340,68 Lt/ha ir papildomos tiesioginės susietos su gamyba išmokos iš nacionalinio biudžeto – 99,00 Lt/ha.

Laikantis pažangių agrotechninių rapsų auginimo reikalavimų, pasiekiamas didelis rapsų derlingumas ir gamybos pelningumas. Nuo 2006 metų ŽŪB rapsų vienos tonos išauginimo sąnaudos kasmet buvo nuo 3,1 iki 27,8 proc. mažesnės (2.57 pav.). Didesnę rapsų savikainą 2006 metais lėmė žemas jų derlingumas ir pabrangę materialiniai bei techniniai išteklių. 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, sąnaudos buvo 3,1 proc. mažesnės.

2.57 pav. Vidutinė rapsų auginimo savikaina, supirkimo kaina ir pelningumas žemės ūki bendrovėse ir kitose įmonėse 2006–2010 metais

Fig. 2.57. Average cost price, purchase price and profitability of rapeseed in agricultural companies in 2006–2010

Šaltinis: LAEI skaičiavimai.

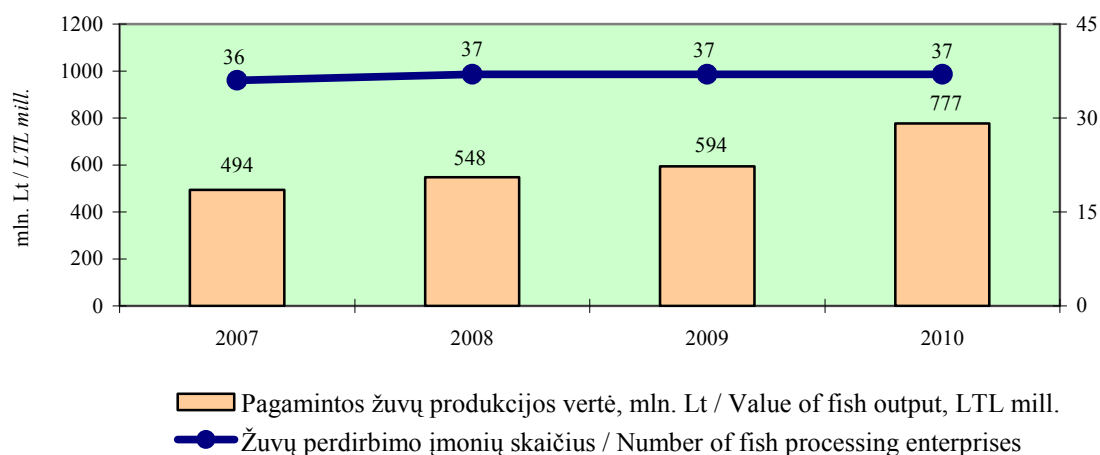
2008 metais, vidutinei supirkimo kainai pakilus iki 1269 Lt/t ir žymiai išaugus rapsų derlingumui, pelningumas be subsidijų pasiekė 33,3 proc. (tai didžiausias pelningumas per 2006–2010 m.), o su subsidijomis – 51,5 proc. 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, rapsų supirkimo kainai sumažėjus 34,1 proc., jų auginimas tapo nuostolingas, o su subsidijomis rapsų sėklų pelningumas sumažėjo iki 5,6 proc. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, rapsų sėklų supirkimo kainai padidėjus 32,1 proc., jų pelningumas šoktelėjo iki 5,4 proc., o su subsidijomis – iki 29,6 proc.

Pateiktų duomenų analizė rodo, kad rapsams auginti tinkamų dirvožemių Lietuvoje yra apie 60–70 proc. Pagal agrotechninius reikalavimus jų rotacija trunka 4–5 metus, todėl rapsų plotai gali sudaryti apie 20–25 proc. pasėlių. Taigi Lietuvoje yra potencialios galimybės didinti rapsų pasėlių plotus ir patenkinti aliejaus bei biokuro rinkos poreikius, plėtoti eksportą. Situacija rapsų rinkoje dabartiniu metu gana palanki: taikoma nauja santykių forma – sutartys tarp rapsų augintojų ir biokuro gamintojų, palanki supirkimo kaina, nuolat auga rapsų, kurie yra vieni iš rentabiliausių augalų, paklausa biokurui gaminti. Rapsų gamybos efektyvumui didinti būtina rapsų pasėliams parinkti palankius jiems augti dirvožemius, sėti kuo daugiau sertifikuotos sėklos, laiku naudoti trąšas, pažangias apsaugas nuo kenkėjų priemones ir didelį dėmesį skirti derliaus nuėmimo mašinų parko atnaujinimui, nes dėl susidėvėjusios technikos didelė dalis derliaus prarandama jį nuimant.

3.9. Žuvininkystės produktai

3.9. Fisheries products

Žuvų perdirbimas Lietuvoje yra išplėtotas ir turi galias tradicijas. Tai yra vienas iš svarbiausių žuvininkystės sektorių ir pagal produkcijos vertę nusileidžia tik žvejybai tolimuosiuose vandenyse. Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos duomenimis, 2010 metais šalyje veikė 37 žuvų perdirbimo įmonės, turinčios Gyvūninio maisto tvarkymo veterinarinį patvirtinimą. Visos jos turėjo teisę eksportuoti produktus į ES bendrąją rinką, o 6 galėjo tiekti produkciją ir Rusijos rinkai. Pastaraisiais metais žuvų perdirbimo įmonių skaičius beveik nesikeitė, o žuvų produkcijos gamybos apimtys vertine išraiška didėjo (2.58 pav.).

2.58 pav. Žuvų perdirbimo įmonių skaičius ir pagamintos žuvų produkcijos vertė 2007–2010 metais

Fig. 2.58. Total number of fish processing enterprises and volume of the fish production in 2007–2010

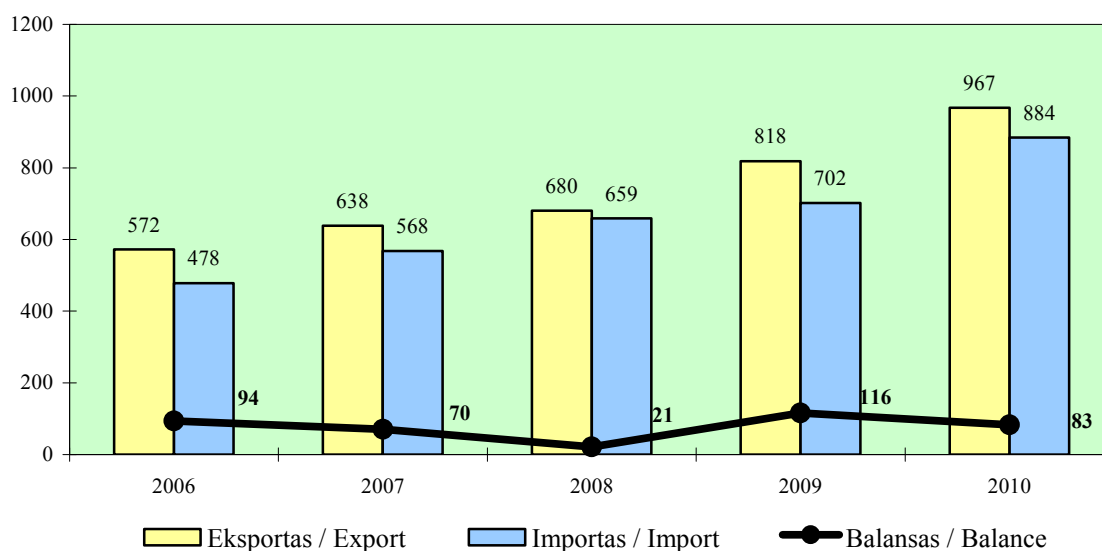
Šaltiniai: Valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos ir ŽŪM duomenys.

Žuvų perdirbamoji pramonė gamina plataus asortimento produkciją: atšaldytus, sušaldytus, sūdytus ir marinuotus, rūkytus, džiovintus ir vytintus, aromatizuotus žuvų produktus, kulinarinius žuvų gaminius, įvairiai paruoštus žuvų konservus. 2010 metais žuvų perdirbimo įmonėse pagaminta 81,2 tūkst. t produkcijos, t. y. beveik 10 proc. daugiau nei 2009 metais. Pagamintos produkcijos struktūroje didžiausią dalį tradiciškai sudarė produktai iš surimio – 32 proc., žuvų filė ir kita žuvų mėsa (malta arba nemalta) bei rūkytos žuvis (įskaitant žuvų filė) – po 17 proc., gaminiai arba konservai iš žuvų (išskyrus produktus iš surimio) – 12 proc., žuvų filė, vytinta, sūdyta arba užpilta sūrymu (išskyrus rūkytą) – 11 proc.

Daugiausia žuvų produktų pagamina šios Lietuvos įmonės arba įmonių grupės: UAB „Plungės kooperatinė prekyba“, UAB „Norvelita“, UAB „Vičiūnai ir partneriai“, UAB „Espersen Lietuva“, G. Kanaševičiaus IĮ „Desė“, UAB „Lignesa“. Žuvų konservų didžiausia gamintoja Lietuvoje yra UAB „Baltijos delikatesai“.

Dauguma žuvų perdirbimo įmonių žaliavą perdirbimui importuoja. 2010 metais įmonėse buvo perdirbta 64,9 tūkst. t žaliavos, iš kurios vietinės – tik 6 proc. Baltijos jūroje (2010 m. – 15,5 tūkst. t), Kuršių mariose ir Nemuno žemupyje sugaunamų (1,1 tūkst. t) bei akvakultūros įmonėse išauginamų (3,2 tūkst. t) žuvų nepakanka išplėtos žuvų perdirbimo pramonės žaliavos poreikiams patenkinti. Menkės – viena iš svarbiausių Baltijos jūroje sugaunamų žuvų rūšių – perdirbamos nedidelėse žuvų perdirbimo įmonėse, o šprotai ir strimelės perdirbami ne nuolat. Vidaus vandenyse sugautos žuvys dažniausiai perdirbamos mažose žuvų perdirbimo įmonėse, esančiose netoli žvejybos vietų, arba parduodamos tiesiogiai vartotojams, restoranams, kavinėms. Apie 96 proc. akvakultūros įmonėse išaugintos žuvų produkcijos sudaro karpiai, kurie paprastai vartotojams parduodami neperdirbti. Tik nedidelė Lietuvos žvejybos laivyno tolimuosiuose rajonuose (vandenynuose ir jūrose) sugautų žuvų (2010 m. – apie 130 tūkst. t) dalis patenka į šalį. Didžiausia jų dalis parduodama artimiausiose žvejybos vietose, taip išvengiant mažiau transportavimo išlaidų. 2010 metais Lietuvos žvejybos laivai žvejojo Mauritanijos Islamo Respublikos ir Maroko Karalystės išskirtinių ekonominių zonų vandenyse, Pietų Ramiojo vandenyno (už pakrančių valstybių išskirtinių ekonominių zonų ribų) vandenyse, Šiaurės Vakarų Atlanto žvejybos organizacijos (NAFO) ir Šiaurės Rytų Atlanto žvejybos komisijos (NEAFC) reguliuojamuose rajonuose. Mauritanijos Islamo Respublikos išskirtinės ekonominės zonos vandenyse ir Pietų Ramiojo vandenyno žvejybos rajone sugautos žuvys sudarė 86,4 proc. visų tolimuosiuose vandenyse sugautų žuvų.

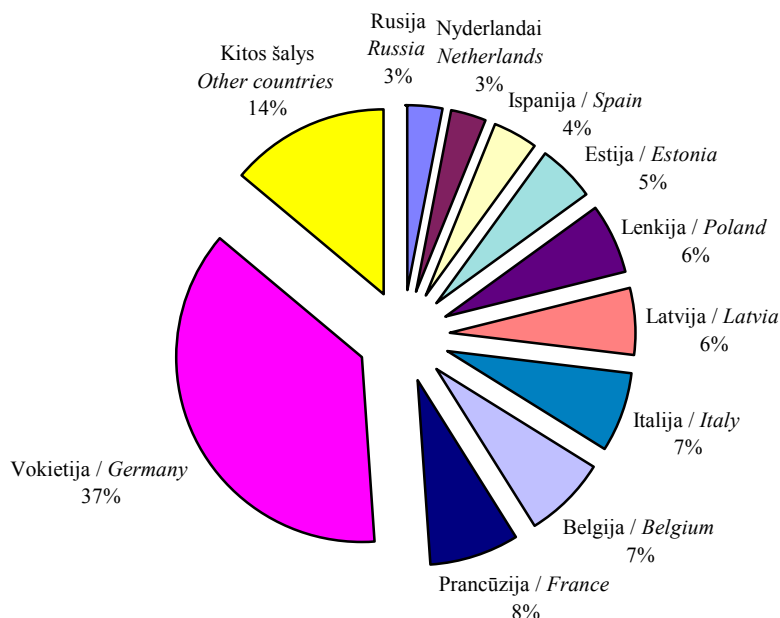
Didžioji dalis žuvų perdirbimo pramonės pagamintos produkcijos parduodama užsienio rinkose. 2006–2010 metais iš Lietuvos eksportuojamų žuvų produktų vertė padidėjo nuo 572 iki 967 mln. Lt, arba 1,7 karto (2.59 pav.). Netgi ekonominio sunkmečio laikotarpiu, kai bendras žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, sumažėjo, žuvų ir jų produktų eksportas didėjo. 2010 metais žuvų ir jų produktų eksportas sudarė apie 9,9 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto.

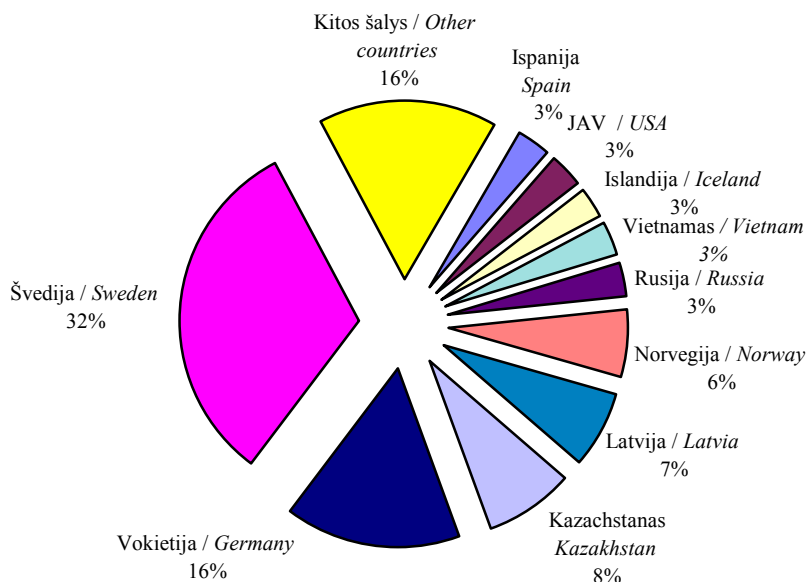
2.59 pav. Žuvų ir jų produktų eksportas, importas ir balansas 2006–2010 metais, mln. Lt
Fig. 2.59. Export, import and balance of fish and fish products in 2006–2010, LTL million

2006–2010 metais žuvų ir jų produktų eksporto ir importo apimtys vertine išraiška didėjo, tačiau importo – sparčiau (vidutiniškai 17 proc. per metus) nei eksporto (vidutiniškai 14 proc. per metus). Užsienio prekybos žuvimis ir jų produktais balansas nuo 2003 metų buvo teigiamas. Didžiausias teigiamas balansas užfiksuotas 2009 metais – 116 mln. Lt.

Eksportas / Export

Importas / Import

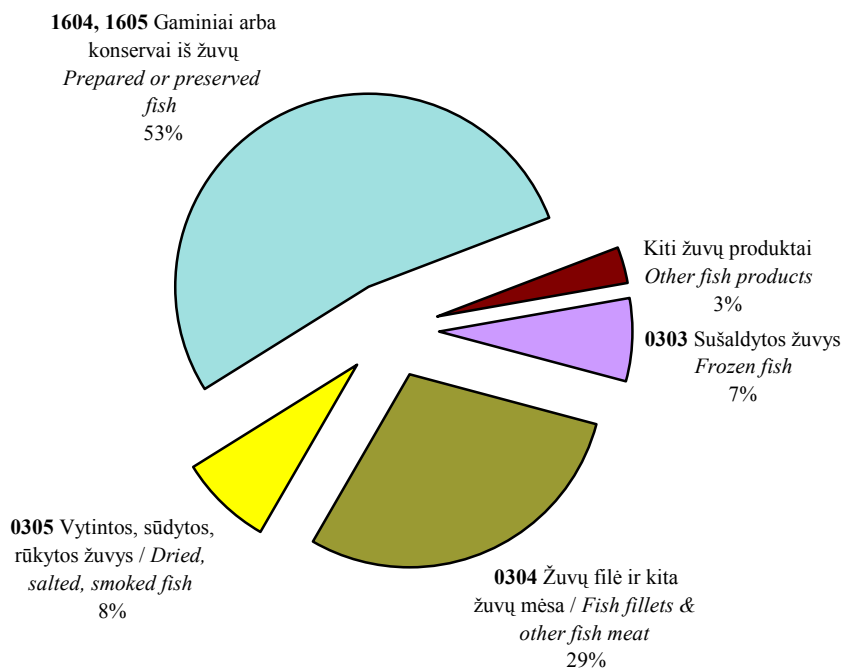

2.60 pav. Žuvų ir jų produktų eksporto bei importo struktūra pagal šalis 2010 metais

Fig. 2.60. Export and import structures of fish and fish products by country in 2010
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2010 metais žuvimis ir jų produktais prekiauta su 67 valstybėmis: eksportuota į 48 valstybes, importuota iš 49. Pagrindinės užsienio prekybos partnerės yra ES šalys. 2010 metais eksportas į šias šalis sudarė 90,4 proc. viso žuvų produktų eksporto, o importas iš šių šalių – 65,5 proc. viso žuvų produktų importo. Eksportuota į 24 ES ir į 24 trečiąsias šalis. Importuota iš 22 ES ir 27 trečiųjų šalių. 2010 metais žuvų ir jų produktų buvo eksportuota už 967 mln. Lt, o importuota už 884 mln. Lt. Pagal eksporto vertę šalys pasiskirstė tokia tvarka: Vokietija – 37,0 proc., Prancūzija – 7,8 proc., Belgija ir Italija – po 6,7 proc., Latvija – 6,1 proc., Lenkija – 5,7 proc. Importo iš Švedijos vertė sudarė 31,5 proc. viso importo vertės, Vokietijos – 15,7 proc., Kazachstano – 8,4 proc. Latvijos – 6,8 proc., Norvegijos – 5,8 proc.

2010 metais iš Lietuvos eksportuojamų žuvų produktų struktūroje didžiausią lyginamąjį svorį sudarė didelę pridėtinę vertę turintys žuvų perdirbimo pramonės produktai – gaminiai arba konservai iš žuvų (53 proc.) (2.61 pav.). Didžiausią šių žuvų produktų dalį sudarė produktai iš surimio, paruošti arba konservuoti gaminiai iš lašišų ir silkių.

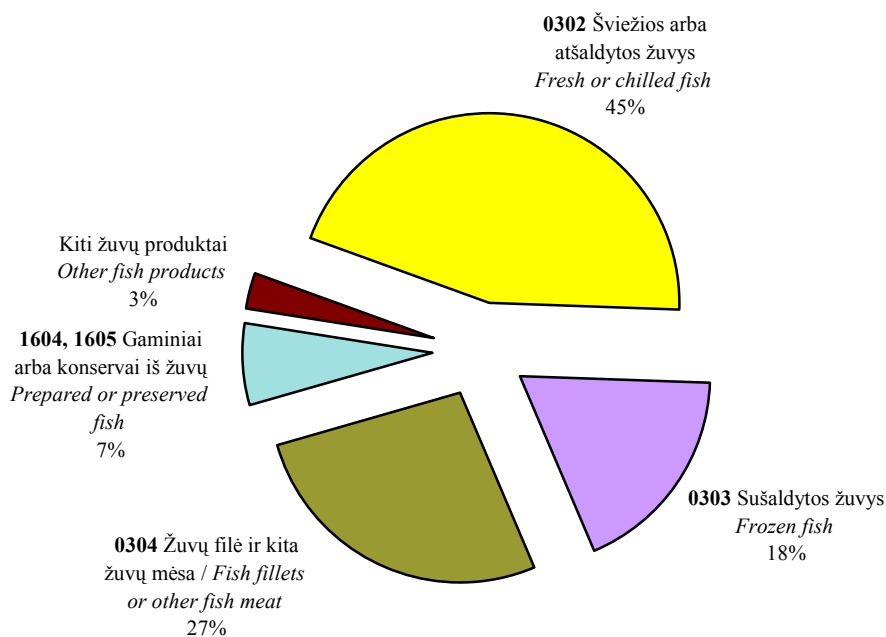

2.61 pav. Eksportuotų žuvų produktų struktūra 2010 metais, proc.

Fig. 2.61. Structure of fish and fish products exported in 2010, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2010 metais į Lietuvą importuotų žuvų produktų struktūroje didžiausią lyginamąjį svorį sudarė šviežios arba atšaldytos žuvys (45 proc.) bei žuvų filė ir kita žuvų mėsa (27 proc.) (2.62 pav.). Iš šviežių ir atšaldytų žuvų daugiausia buvo importuota Ramiojo vandenyno lašišų, iš sušaldytų – silkių, menkių, ledjūrio menkių, skumbrių.

2.62 pav. Importuotų žuvų produktų struktūra 2010 metais, proc.
Fig. 2.62. Structure of fish and fish products imported in 2010, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Lietuvos žuvų perdirbimo pramonė tradiciškai daugiausia importavo žaliavos, iš kurios gamino didelę pridėtinę vertę turinčius žuvų produktus ir juos eksportavo. Lietuviškų žuvų produktų paklausos didėjimą užsienio rinkose lėmė aukšta produkcijos kokybė.

III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO STRUKTŪRINIAI POKYČIAI

III. STRUCTURAL CHANGES IN THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR

1. Bendroji žemės ūkio produkcija

1. Gross agricultural output

Statistikos departamento išankstiniais duomenimis, bendrosios žemės ūkio produkcijos 2010 metais veikusiomis kainomis buvo pagaminta už 6187,9 mln. Lt, t. y. 8,4 proc. daugiau nei 2009-aisiais. Tai lėmė 16,3 proc. padidėjusios žemės ūkio produktų supirkimo kainos, 5 proc. didesnė gyvulininkystės produkcijos apimtis. Žemės ūkio produkcijos apimtis 2010 metais, palyginti su 2009 metais, sumažėjo 5,0 proc., iš jos augalininkystės produkcijos – 13 proc.

3.1 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra 2006–2010 metais

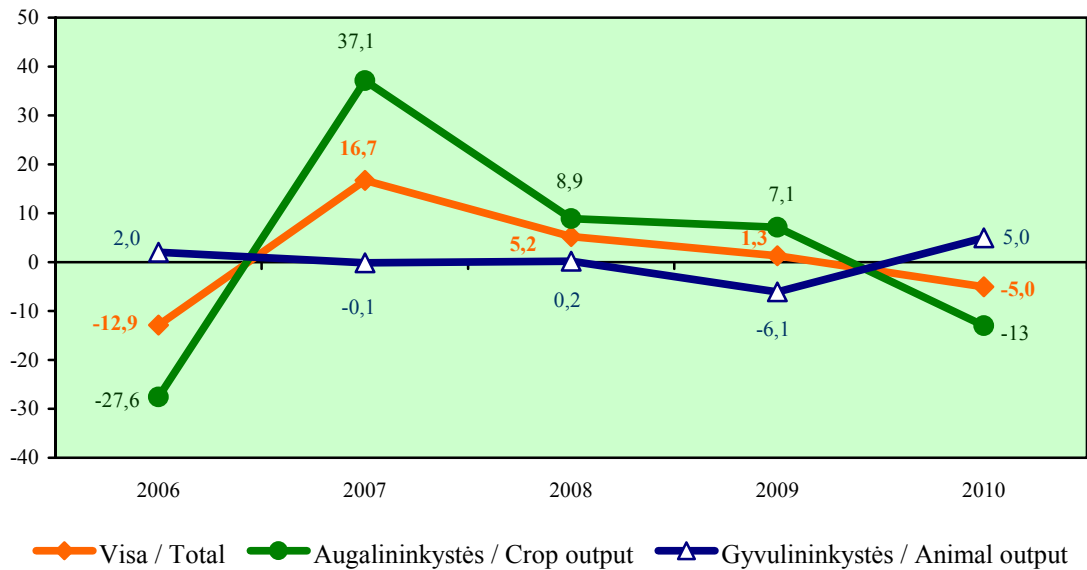
Table 3.1. Structure of gross agricultural output in 2006–2010

Produkcija Output	2006		2007		2008		2009		2010*	
	mln. Lt LTL mill.	%	mln. Lt LTL mill.	%	mln. Lt LTL mill.	%	mln. Lt LTL mill.	%	mln. Lt LTL mill.	%
Iš viso / Total	4914,0	100	6912,2	100	7340,0	100	5707,0	100	6187,9	100
augalininkystės crop output	2279,3	46,4	3980,1	52,7	4125,5	56,2	3239,5	56,8	3242,5	52,4
gyvulininkystės animal output	2634,7	53,6	2932,1	47,3	3214,5	43,8	2467,5	43,2	2945,4	47,6

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2006–2010 metais (išskyrus nederlinguosius 2006 m.) augalininkystės produkcijos dalis bendrojoje žemės ūkio produkcijos vertėje buvo didesnė negu gyvulininkystės produkcijos dalis. Tai lėmė santykinai didesnės augalininkystės produktų supirkimo kainos. Per 2006–2010 metų laikotarpį augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos apimtys pokyčiai, palyginti su prieš einančiais metais, nevienodi (3.1 pav.). Nederliaus metais, 2006-aisiais, augalininkystės produkcija sumažėjo daugiausia – 27,6 proc. Jos prieaugis didžiausias buvo 2007 metais. Gyvulininkystės produkcijos pokyčiai iki 2009 metų nežymūs. 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, ši produkcija sumažėjo 6,1 proc., o 2010 metais, palyginti su 2009 metais, gyvulininkystės produkcijos apimtis padidėjo 5 proc.

3.1 pav. Žemės ūkio produkcijos apimties pokyčiai 2006–2010 metais, proc.
(2005 m. = 100 %)

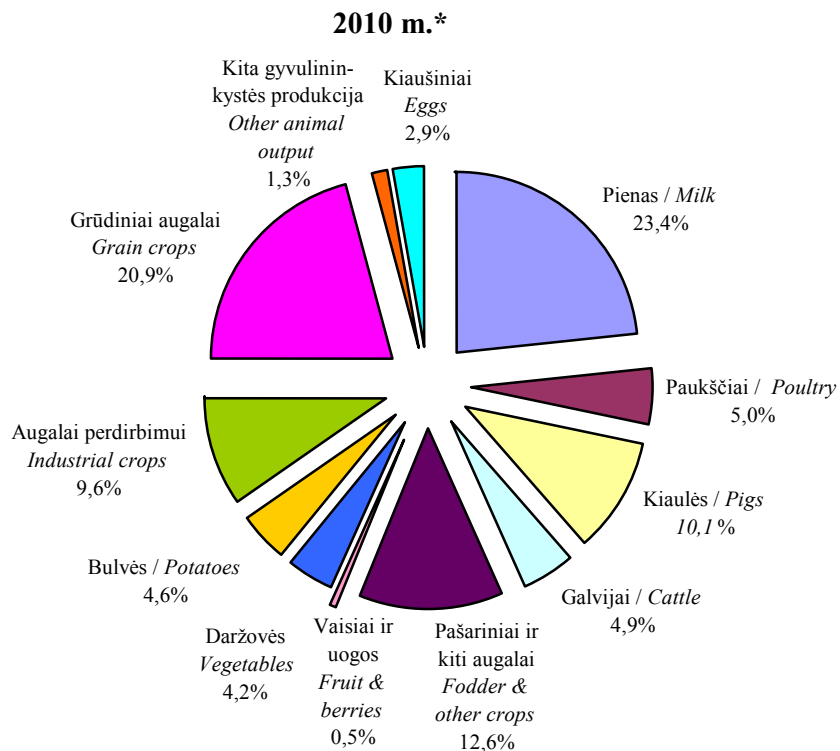
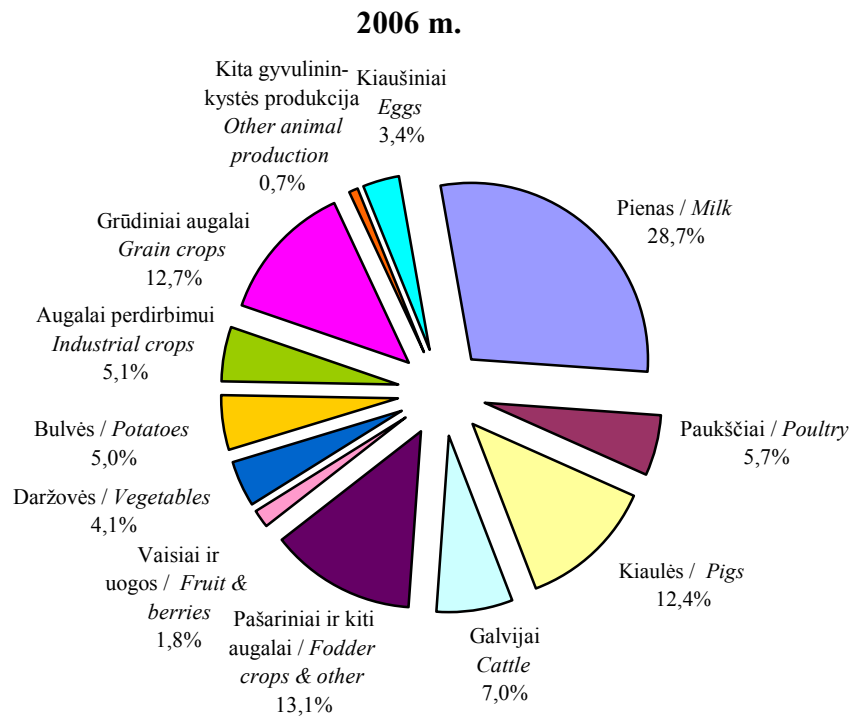
Fig. 3.1. Changes in gross agricultural output in 200–2010, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Augalininkystės produkcijos vertė 2010 ir 2009 metais nesikeitė, nors daugelio augalininkystės produktų išauginta žymiai mažiau. Šį sumažėjimą kompensavo 25,6 proc. padidėjusios augalininkystės produkcijos supirkimo kainos. Bendrojoje žemės ūkio produkcijoje augalininkystės dalis sumažėjo 4,4 proc. punkto.

2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, grūdų ir rapsų supirkimo kaina buvo atitinkamai 44,5 proc. ir 32,1 proc., bulvių – 12,3 proc., daržovių – 27,9 proc. didesnė. 11,0 proc. pigiau supirkti cukriniai runkeliai. Augalininkystės produkcijos apimties sumažėjimą 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, lėmė sumažėjęs grūdų derlius – 27,2 proc. (dėl 5,3 proc. mažesnio ploto ir 20,4 proc. mažesnio derlingumo), lauko daržovių – 41,1 proc., nes 40,7 proc. sumažėjo derlingumas ir 0,7 proc. – plotas, bulvių – 28,3 proc. – derlingumas ir plotas sumažėjo atitinkamai 8,5 proc. ir 21,7 proc. Rapsų derlius nepasikeitė, plotas padidėjo 33,3 proc., derlingumas sumažėjo 25,2 proc. Cukrinių runkelių 5,9 proc. derliaus augimą lėmė 3,9 proc. padidėjęs derlingumas ir 2,0 proc. – plotas.

Gyvulininkystės produkcijos vertė 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo 19,4 proc. Tai lėmė išaugusios galvijų, kiaulių, paukščių gamybos apimtys bei pieno ir galvijų supirkimo kainos. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, gyvulių ir paukščių (gyvojo svorio) paskersta 8,8 proc. daugiau, primelžta pieno ir surinkta kiaušinių – 2,3 proc. ir 3,3 proc. mažiau. Gyvulininkystės produktų supirkimo kainos padidėjo 11,7 proc. Labiausiai pabrango (1,4 karto) pienas. Kiaulių ir paukščių supirkimo kainos sumažėjo atitinkamai 10,3 proc. ir 0,5 proc. Galvijų supirkimo kaina padidėjo 7,2 proc. Tokia situacija lėmė bendrosios žemės ūkio produkcijos šakų struktūrinius pokyčius.

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

3.2 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra visuose ūkiuose 2006 ir 2010 metais

Fig. 3.2. Structure of gross agricultural production in all farms in 2006 and 2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Didžiausią bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūros dalį Lietuvoje 2006 ir 2010 metais sudarė pienas (atitinkamai 28,7 proc. ir 23,4 proc.) ir grūdiniai augalai (12,7 proc. ir 20,9 proc.).

2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, bendrojoje žemės ūkio produkcijos struktūroje daugiausia – 4,5 proc. punkto – išaugo perdirbti skirtų augalų dalis. Jos didėjimą lėmė besiplečiantis poreikis biokurui gaminti. Dėl vis didėjančių importo apimčių ir kitų žemės ūkio produktų struktūrinių pokyčių net 2,3 proc. punkto sumažėjo kiaušinių ir 2,1 proc. punkto – galvijų dalis.

Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra atskirose ES šalyse skiriasi. 2010 metais Lietuvoje gyvulininkystės produkcija sudarė beveik tokią pačią žemės ūkio produkcijos dalį, kaip ir Lenkijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Slovėnijoje. Gyvulininkystės produkcijos dalis sudarė daugiau nei 50 proc. devyniose ES šalyse. Ši dalis didžiausia Airijoje, Danijoje, Jungtinėje Karalystėje, Liuksemburge, Suomijoje.

Lietuvoje žemės ūkio produkcijos gamybos apimtis ir struktūrinius pokyčius lėmė ir nuolat besikeičianti rinkos konjunktūra. Žemės ūkio atskirų produktų supirkimo apimtys per pastaruosius penkerius metus kito netolygiai.

2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, grūdų ir daržovių buvo supirkta atitinkamai 24,0 proc., ir 2,3 proc. mažiau, o bulvių, rapsų, cukrinių runkelių ir vaisių ir uogų – 8,6 proc., 8,5 proc., 8,5 proc. ir 6,4 proc. daugiau. Gyvulių ir paukščių bei gyvulininkystės produktų supirkimo apimtys kito nevienodai. Gyvulių ir paukščių (gyvojo svorio) supirkta 9,1 proc. daugiau, pieno – 0,3 proc. daugiau, kiaušinių – 0,6 proc. mažiau.

Kainų indeksų kitimo tendencijos per visą analizuojamąjį laikotarpį buvo skirtingos. Augalininkystės produktų didžiausias kainų indeksas 2007 metais, palyginti su 2006-aisiais, kainos padidėjo 13,5 proc. punkto. Mažiausias kainų indeksas užfiksuotas 2009 metais. Augalininkystės produktų kainos 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, padidėjo 25,6 proc. Gyvulių ir gyvulininkystės produktų didžiausias supirkimo kainų indeksas buvo 2008 metais, o mažiausias – 2009-aisiais. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, kainos padidėjo 11,7 proc.; šis pokytis buvo mažesnis nei augalininkystės produktų kainų indekso. Materialinių išteklių kainų indeksas mažiausias buvo 2009 metais. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, kainos beveik nepakito – sumažėjo tik 0,2 proc. punkto.

3.2 lentelė. Žemės ūkio produkcijos ir jai pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksai 2006–2010 metais (palyginti su ankstesniais metais), proc.

Table 3.2. Price indices of agricultural products and inputs in 2006–2010 (compared to the previous year), per cent

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
„Kainų žirkklės“ / „Price scissors“	92,0	108,8	85,3	104,0	116,5
Žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų indeksai <i>Purchase price indices of agricultural products</i>					
bendrasis / total	106,3	117,3	110,0	77,8	116,3
augalininkystės / crop products	117,4	130,9	105,8	69,1	125,6
gyvulininkystės / livestock products	101,2	109,9	112,6	83,1	111,7
Materialinių išteklių kainų indeksas <i>Price index of inputs</i>	115,5	107,8	129,0	74,8	99,8

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nurodyti kainų indeksų pokyčiai 2006–2010 metų laikotarpiu lėmė disproporcijų („kainų žirklių“) tarp žemės ūkio produkcijos supirkimo ir materialinių išteklių kainų susidarymą.

2010 metais žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų ir materialinių išteklių kainų pokyčiai žemdirbiams buvo palankūs.

Nepalankiausi žemės ūkio produkcijos gamintojams buvo 2008 metai: augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos kainos, palyginti su 2007-aisiais, pakilo atitinkamai 5,8 proc. ir 12,6 proc., materialinių išteklių kainos didėjo daug sparčiau – 29,0 proc. Nepalankų žemės ūkio produktų „kainų žirklių“ poveikį, Lietuvai tapus ES nare, gamintojams kompensavo didesnės tiesioginės išmokos. Palankiausi žemdirbiams buvo 2007, 2009 ir 2010 metai. Pažymėtina, kad „kainų žirklys“ turėjo skirtingą poveikį augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos gamintojams. 2010 metais palankesnis jos buvo augalininkystės produkcijos gamintojams, kurių produkcijos supirkimo kainų indeksas buvo 25,8 proc. punkto didesnis nei materialinių išteklių. Gyvulininkystės sektoriuje šis skirtumas buvo mažiau palankus, produkcijos supirkimo kainų indeksas buvo tik 11,9 proc. punkto didesnis nei materialinių išteklių. Tai lėmė santykinai didesnis augalininkystės produktų kainų kilimas.

Pateikti duomenys rodo, kad 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, daugelio žemės ūkio produktų gamybos apimtys dėl pasikeitusios struktūros ir meteorologinių sąlygų sumažėjo, tačiau 16,3 proc. padidėjusios žemės ūkio produktų supirkimo kainos lėmė bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės veikusiomis kainomis 8,4 proc. padidėjimą.

Kainų žirklys 2010 metais buvo palankiausias per visą analizuojamąjį laikotarpį, ypač augalininkystės sektoriuje. Už sąlyginai vienodą parduotos produkcijos kiekį augalininkystės produkcijos augintojai galėjo įsigyti daugiau materialinių išteklių nei gyvulininkystės produkcijos augintojai.

2. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektų struktūra

2. *Structure of entities in agriculture and processing industry*

Žemės ūkio subjektai. Straipsnyje žemės ūkio subjektai nagrinėjami pagal ŽŪIKVC pateiktus duomenis, kurie kaupiami: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registre, LR ūkininkų ūkių registre, Žemės sklypų tapatybės nustatymo sistemoje.

Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2006–2010 metus kito netolygiai. 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 15,4 proc., palyginti su 2009-aisiais, – 1,6 proc. Per minėtus penkerius metus ŽŪN deklaravusių ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių padaugėjo 18,6 proc., o gyventojų asmeninių ūkių sumažėjo 29,1 proc. (3.3 lentelė).

3.3 lentelė. Žemės ūkio subjektų skaičius Lietuvoje 2006–2010 metais

Table 3.3. Number of agricultural entities in Lithuania in 2006–2010

Žemės ūkio subjektai / Agricultural entities	2006	2007	2008	2009	2010
Registruoti ūkininkų ūkiai, tūkst. <i>Registered farmer farms, thou.</i>	94,2	101,0	108,0	107,0	108,7
ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės <i>Agricultural companies and enterprises</i>	558	586	602	632	662
Gyventojų asmeniniai ūkiai, tūkst. / <i>Households, thou.</i>	139,9	125,3	108,7	103,2	99,2

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

ŽŪIKVC duomenimis, pagal visų žemės ūkio subjektų 2010 metais deklaruotus ŽŪN ir pasėlių plotus vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 15,6 ha, t. y. 4,0 proc. didesnis nei 2009-aisiais ir 35,7 proc. – nei 2006-aisiais. Iš viso 2010 metais ŽŪN deklaravo 2,7 proc. mažiau ūkių nei 2009-aisiais, bet deklaruojamas plotas išaugo 1,3 proc. Nors 2010 metais, kaip ir 2009-aisiais, ūkiai iki 5 ha struktūroje sudarė 53,6 proc. nuo visų deklaravusių ŽŪN ūkių, tačiau jų skaičius 2010 metais sumažėjo 2,6 proc. Palyginti su 2006 metais, tokių ūkių skaičius sumažėjo 25,4 tūkst., arba 21,6 proc. Kasmet mažėja ir 5,1–10 ha ūkių grupė. Per nagrinėjamą laikotarpį šios grupės ūkių skaičius sumažėjo 24,1 proc., tačiau dalis struktūroje pakito nežymiai. Per penkerius metus ūkių skaičius išaugo 50,1–100 ir 100,1–500 ha ūkių grupėse, atitinkamai 25,6 ir 30,8 proc. Didžiausiųjų grupėje, didesniuose nei 500 ha, ūkių skaičius per 2006–2010 metus pakito nežymiai (3.4 lentelė).

3.4 lentelė. Lietuvos ūkių struktūra pagal deklaruotą žemės ūkio naudmenų plotą 2006–2010 metais

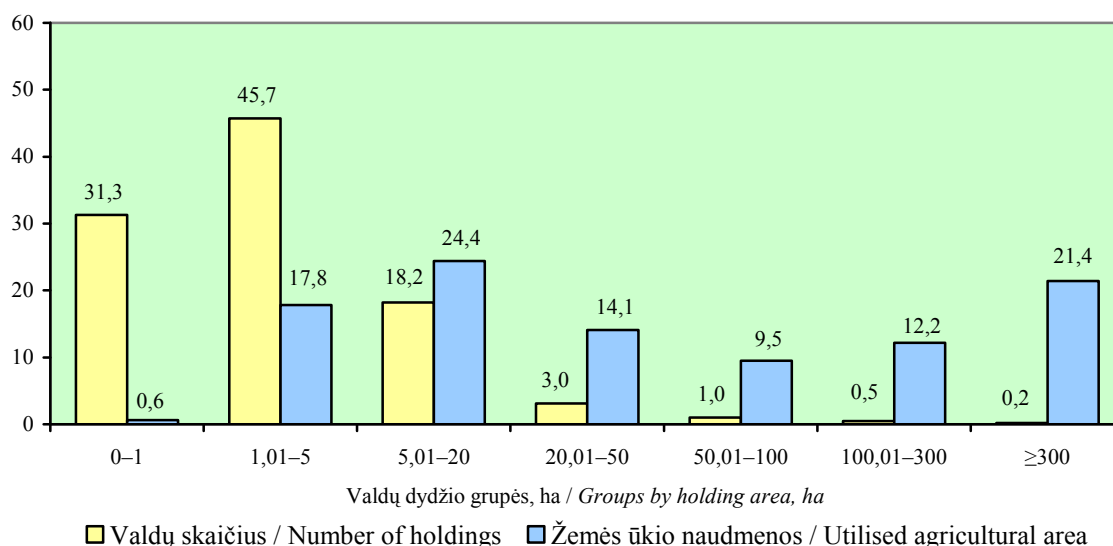
Table 3.4. Structure of farms by declared agricultural area in 2006–2010

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2006		2007		2008		2009		2010	
	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>
< 5	117,5	55,3	106,7	54,0	97,1	53,3	94,6	53,6	92,1	53,6
5,1–10	49,3	23,2	46,0	23,2	42,0	23	39,3	22,3	37,4	21,7
10,1–20	26,0	12,2	24,3	12,3	22,7	12,4	21,7	12,3	20,9	12,2
20,1–50	13,1	6,1	13,3	6,7	12,9	7,1	12,8	7,2	12,6	7,4
50,1–100	3,9	1,8	4,1	2,1	4,4	2,4	4,6	2,6	4,9	2,9
100,1–500	2,6	1,2	2,9	1,4	3	1,6	3,2	1,8	3,4	2,0
> 500	0,4	0,2	0,4	0,2	0,4	0,2	0,4	0,2	0,4	0,3
Visi ūkiai <i>All farms</i>	212,8	100	197,7	100	182,5	100	176,6	100	171,8	100
Vidutinis <i>Average</i>	12,4		13,4		14,4		15,0		15,6	

Šaltinis: LR žemės sklypų tapatybės nustatymo informacinė sistema.

Ūkių skaičiaus mažėjimą lėmė keletas veiksnių. Dėl restruktūrizacijos procesų ūkiai stambėja. Dalis vyresnio amžiaus žemdirbių, gaunančių ES paramą, pasitraukia iš prekinės žemės ūkio gamybos. Be to, kai kurie žemdirbiai atsisako deklaruoti plotus dėl geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės reikalavimų.

ŽŪIKVC duomenimis, 2010 metų pabaigoje Lietuvos valdų registre buvo įregistruota 344,2 tūkst. fizinių asmenų – valdų savininkų, valdžiusių 3,0 mln. ha bendrą žemės plotą, kuriame 80 proc., arba 2,4 mln. ha, sudarė ŽŪN. Vidutinis valdos dydis 2010 metais pagal bendrą valdos plotą buvo 8,1 ha, pagal ŽŪN – 6,9 ha, palyginti su 2009-aisiais, 7,0 proc. didesnis. Valdos, turinčios iki 5 ha ŽŪN, sudarė 77,0 proc. visų valdų (18,5 proc. visų ŽŪN) (3.3 pav.). 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, tokio dydžio valdų padaugėjo tik 0,2 proc., tačiau ŽŪN sumažėjo 2,0 proc. 5–20 ha valdų sumažėjo ir pagal skaičių, ir pagal ŽŪN dalį daugiau nei 2 proc. 2010 metais ryškus ŽŪN augimas pastebėtas 100–300 ha grupėje. Bendras šios grupės ŽŪN plotas ir valdų skaičius išaugo daugiau nei 18 proc. Didelis augimas užfiksuotas ir daugiau nei 300 ha grupėje, kur bendras valdų skaičius ir bendras ŽŪN plotas išaugo atitinkamai 15,7 ir 22,8 proc.

3.3 pav. Skirtingo dydžio valdų grupės ir jų žemės ūkio naudmenų dalis Lietuvoje 2010 metais, proc.

Fig. 3.3. Number of holdings and share of utilized agricultural area in different size holding groups in Lithuania in 2010, per cent

Šaltinis: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registras.

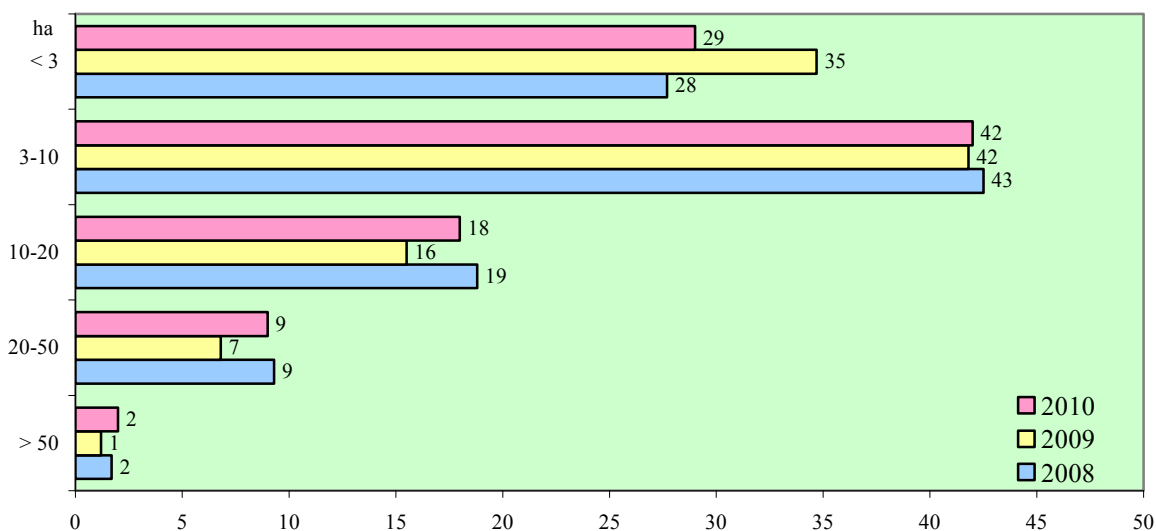
Palankiose ūkininkauti vietovėse įregistruota 51,5 proc. visų registruotų valdų ŽŪN. 2010 metais 51,2 proc. visų valdų savininkų buvo vyresni nei 61 metų. Ši tendencija išlieka ir nagrinėjant valdų savininkus pagal regionus, kur didelio nepalankumo teritorijose jų dalis viršija 55,7 proc. atitinkamo regiono valdų savininkų. Jauniesiems, iki 40 metų amžiaus, ūkininkams teko 11,4 proc. visų šalies valdų, didžiausią dalį jie sudarė mažo nepalankumo vietovėse – 14,3 proc. (3.5 lentelė).

3.5 lentelė. Valdų pasiskirstymas pagal regionus ir savininkų amžių 2010 metais
Table 3.5. Distribution of holdings by region and owner's age in 2010

Rodikliai / Indicators	Vietovės / Areas			
	didelio nepalankumo <i>highly disadvantaged</i>	mažo nepalankumo <i>less disadvantaged</i>	palankios ūkininkauti <i>normal</i>	
Valdų skaičius, proc. <i>Number of holdings, %</i>	9,1	39,4	51,5	
Valdų plotas, proc. <i>Area of holdings, %</i>	7,5	42,2	50,3	
Vidutinis valdos dydis, ha <i>Average size of holding, ha</i>	5,7	7,4	6,7	
Valdų savininkų skaičius pagal amžių, proc. <i>Number of holding owners by age, %</i>	< 40 m.	8,7	14,3	9,9
	40–60 m.	35,6	37,8	37,3
	> 61 m.	55,7	47,9	52,8

Šaltinis: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registras.

Beveik trečdalį ŽŪN valdo 108,7 tūkst. registruotų ūkininkų ūkių savininkų – 32,6 proc. visų valdų valdytojų. 2010 metais registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 1,2 proc. Per 2008–2010 metus daugiausia išaugo smulkiųjų, iki 3 ha, registruotų ūkininkų skaičius – 7,0 proc., o ūkių, turinčių daugiau kaip 50 ha, – 2,0 proc. Registruotų ūkininkų ūkių struktūroje 2010 metais, palyginti su ankstesniaisiais, augimas matomas tik smulkiausių ir stambiausių ūkių grupėje, mažėjimas stebimas tik 10–20 ha ūkių grupėje – 1,2 proc. Tokia situacija susiklostė todėl, kad didmiesčių gyventojai tampa ūkininkais ir įgyja teisę statyti gyvenamuosius namus žemės ūkio paskirties žemėje. Vyksta nežymus ūkių stambėjimo procesas (3.4 pav.).

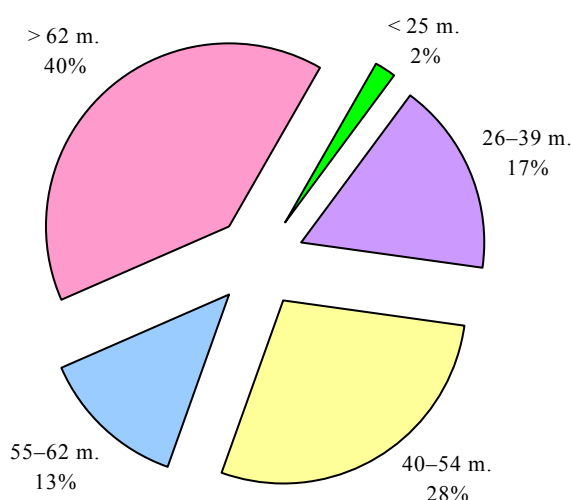

3.4 pav. Registruotų ūkininkų ūkiai pagal dydį 2008–2010 metais, proc.

Fig. 3.4. Number of registered family farms by size in 2008–2010, per cent

Šaltinis: LR ūkininkų ūkių registras.

Registruotų ūkininkų ir valdų valdytojų struktūra pagal amžių skiriasi, nes tik 40 proc. sudaro pensinio amžiaus ir 18 proc. – asmenys iki 40 metų, t. y. jaunieji ūkininkai (3.5 pav.).

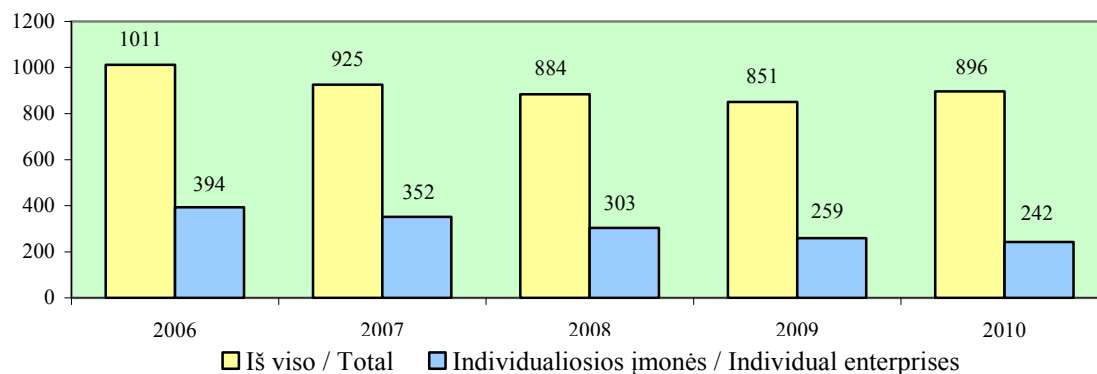
3.5 pav. Registruotų ūkininkų ūkių struktūra pagal amžių 2010 metais

Fig. 3.5. Structure of registered family farms by farmer's age in 2010

Šaltinis: LR ūkininkų ūkių registras.

Ūkių restruktūrizacijos procesui įtakos turi ES BŽŪP priemonės. Pagal Kaimo plėtros 2007–2013 metų programą, kaip ir ankstesniu laikotarpiu, vyresniems ūkininkams sudaromos sąlygos nutraukti prekybą žemės ūkio gamyba ir žemės valdas perduoti jaunesniems. Siekiant paspartinti ūkių restruktūrizacijos procesą, parama teikiama pusiau natūriniais ūkiams, pertvarkant juos į prekinis. Be to, teikiama parama žemės ūkio subjektams, įgyvendinantiems ES veterinarijos, sanitarijos ir gamtos saugos reikalavimus. 2010 metais ES paramai pagal kaimo plėtros priemones gauti NMA surinko 133,8 tūkst. paraiškų. Prašyta suma buvo 46 proc. didesnė negu ankstesniais metais – 1,98 mlrd. Lt. Kaimo žmonės labiausiai domino dvi I krypties priemonės – „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ ir „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“.

Maisto pramonės įmonės. 2010 metais Lietuvoje veikė 896 maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės. 27,0 proc. visų įmonių buvo individualiosios. Per 2006–2010 metus bendras įmonių skaičius sumažėjo 21,4 proc., o individualiųjų – daugiau nei 49,1 proc. (3.6 pav.).

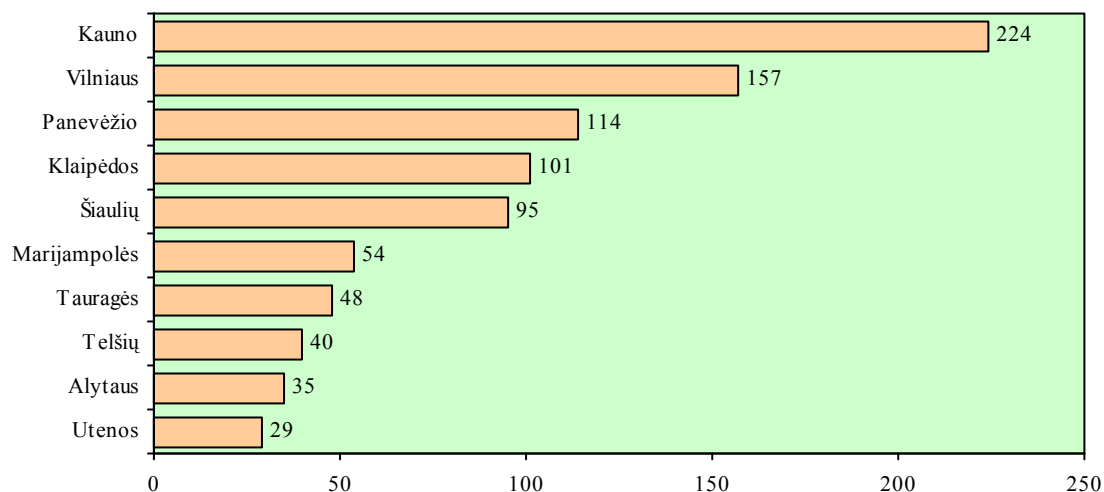

3.6 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius 2006–2010 metais

Fig. 3.6. Number of enterprises of manufacture of food products and beverages in 2006–2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, daugiausia maisto produktų gamybos įmonių išsidėstę netoli didžiųjų Lietuvos miestų. Kauno apskrityje yra 25,0 proc., Vilniaus – per 17,5 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių (3.7 pav.). Mažiausiai maisto pramonės įmonių – Utenos ir Alytaus apskrityse, atitinkamai 3,2 proc. ir 3,9 proc. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, daugelyje apskričių įmonių skaičius išaugo, tačiau Utenos ir Tauragės apskrityse sumažėjo atitinkamai 3,3 proc. ir 2,0 proc. Labiausiai maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius išaugo Vilniaus, Kauno, Telšių ir Marijampolės apskrityse – atitinkamai 9,0 proc., 8,2 proc., 8,1 proc. ir 8,0 proc.

3.7 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius apskrityse 2010 metų pabaigoje

Fig. 3.7. Number of manufacture of food and beverages enterprises by county in 2010 (at the end of the year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per analizuojamą 2006–2010 metų laikotarpį sumažėjo beveik visų maisto produktų gamybos sektorių įmonių skaičius – žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo, pieno ir jo produktų gamybos, mėsos ir jos produktų gamybos sektoriuose – atitinkamai 13,0 proc., 10,0 proc. ir 7,1 proc. Vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo įmonių skaičius per minėtą laikotarpį išaugo 20 proc. (3.6 lentelė).

3.6 lentelė. Maisto pramonės subjektai 2006–2010 metais*

*Table 3.6. Entities of the food industry in 2006–2010**

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Maisto produktų ir gėrimų gamyba <i>Production of food products and beverages</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	1012	926	882	850	897
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	52176	46613	47183	49465	42957
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	4739,7	5750,0	6405,5	5552,6	6337,6
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	2409,2	3234,4	3359,0	3099,5	4247,5

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2006	2007	2008	2009	2010
Grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamyba <i>Production of grain milling products and starch</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	44	39	34	30	31
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	1289	1142	1091	1134	1229
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	188,1	190	180,9	118,8	176,6
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	64,6	110	167,2	154,0	214,1
Mėsos ir jos produktų gamyba <i>Production of meat and meat products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	226	193	182	170	182
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	10980	10512	10421	10355	9103
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	1204,8	1341	1571,1	1221,8	1151,6
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	276,6	382	420,1	351,0	407,9
Pieno ir jo produktų gamyba <i>Production of milk and dairy products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	30	32	27	30	33
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	9386	6054	6346	8899	5848
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	1035,2	1411	1662,9	1227,0	1525,8
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	990,8	1399	1330,2	903,9	1288,1
Žuvų ir jų produktų paruošimas ir perdirbimas <i>Preservation and processing of fish and fish products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	55	50	48	46	52
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	4742	4616	4601	4529	4582
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	220,9	211	234,1	205,1	234,5
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, mill. Lt</i>	478,3	568,1	659,0	701,9	898,0
Vaisių, uogų ir daržovių paruošimas, perdirbimas ir konservavimas <i>Preparation, processing and conservation of fruit, berries and vegetables</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	30	34	34	34	36
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	854	979	1033	972	985
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	83,3	101	131,3	104,5	89,3
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	29,3	43	56,8	50,0	52,1

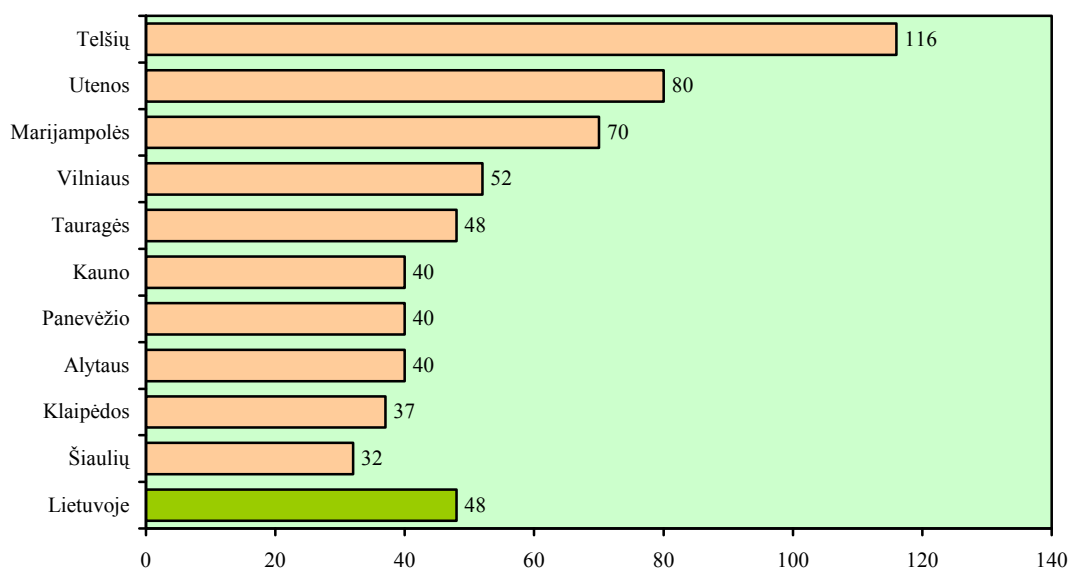
* Su PVM ir akcizais / *VAT and excise duty incl.*

Šaltinis: *Statistikos departamento duomenys.*

Bendras maisto produktų ir gėrimų pramonės darbuotojų skaičius 2010 metais sumažėjo, palyginti su 2009-aisiais, 13,2 proc., o palyginti su 2006-aisiais, – 17,7 proc. Per analizuojamąjį 2006–2010 metų laikotarpį didžiausias darbuotojų skaičiaus sumažėjimas užfiksuotas 2010 metais. Atskiruose sektoriuose tendencijos buvo nevienodos. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, darbuotojų sumažėjo pieno ir jo produktų – 34,3 proc. bei mėsos ir jos produktų sektoriuje – 12,1 proc. Palyginti su 2009 metais, jų skaičius padidėjo grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos (8,4 proc.), vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo (1,3 proc.) bei žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo (1,2 proc.) sektoriuose. Nors 2010 metais daugiausia įmonių veikė duonos (275 įmonės, įskaitant šviežių konditerijos kepinų ir pyragaičių gamybos įmones) bei mėsos ir jos produktų gamybos sektoriuose, pagal darbuotojų skaičių jos buvo santykinai mažesnės nei kitų sektorių įmonės.

Gamybos koncentracijos procesas Lietuvos maisto produktų ir gėrimų pramonėje tęsiasi. 2006–2010 metais išaugus bendram įmonių skaičiui, vidutinis vienos įmonės darbuotojų skaičius sumažėjo 17,2 proc. (nuo 58 iki 48). Atskiruose sektoriuose vidutinis įmonės darbuotojų skaičius buvo labai skirtingas: mažiausias – gyvulinių ir augalinių riebalų bei aliejaus ir vaisių, uogų, daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo gamybos sektoriuje (atitinkamai 20 ir 27), didžiausias – pieno ir jo produktų gamybos bei žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo, atitinkamai 177 ir 88 darbuotojai.

Gausiausios pagal darbuotojų skaičių 2010 metais buvo Kauno, Vilniaus bei Telšių apskričių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės. Ši tendencija nekinta ilgus metus, tik Telšių apskrityje minėto sektoriaus darbuotojų skaičius išaugo ir 2007 metais aplenkė Panevėžio apskritį, kurioje jų sumažėjo. Pagal vidutinį darbuotojų skaičių įmonėje pirmauja Telšių, Utenos ir Marijampolės apskritys ir lenkia Lietuvos vidurkį atitinkamai 2,4 proc., 1,7 proc. ir 1,5 karto (3.8 pav.).

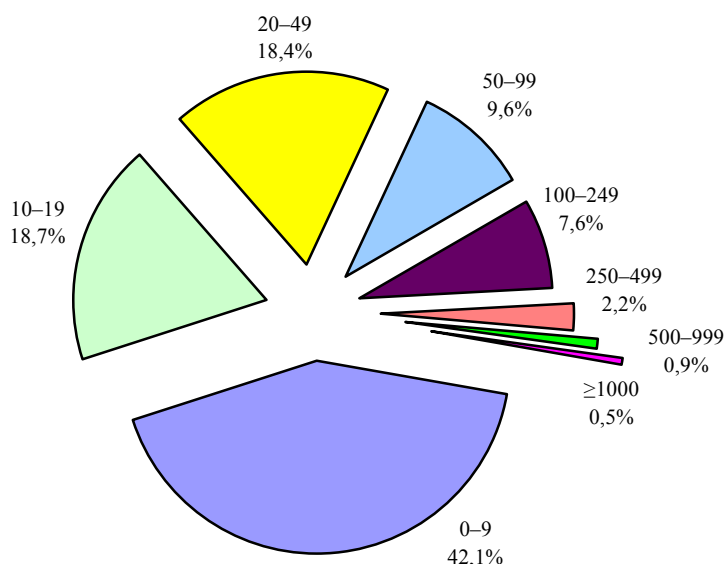

3.8 pav. Vidutinis vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės darbuotojų skaičius apskrityse 2010 metų pabaigoje

Fig. 3.8. Average number of employees per enterprise of manufacture of food and beverages by county in 2010 (at the end of the year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

42,1 proc. visų Lietuvoje veikiančių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pagal darbuotojų skaičių priskirtinos prie mikro įmonių (mažiau kaip 10 darbuotojų), 37,1 proc. – prie mažų ir per 17,2 proc. – prie vidutinių įmonių (3.9 pav.). Įmonės, kuriose dirba daugiau kaip 250 darbuotojų, 2010 metais tesudarė 3,6 proc., tačiau jose dirbo beveik 40,4 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus darbuotojų.

3.9 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių 2010 metais

Fig. 3.9. Structure of manufacture of food and beverages enterprises by number of employees in 2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

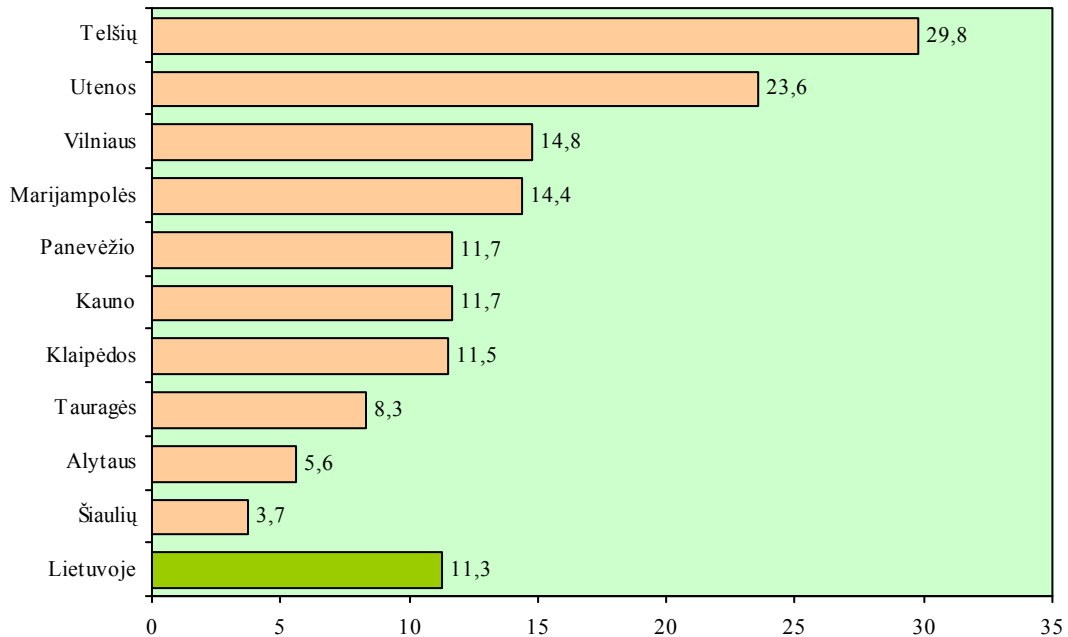
Gamybos koncentracijos pokyčius bei lygį rodo ir įmonių realizuojamos produkcijos apimtys. 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, vidutiniškai vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimas išaugo 41,7 proc., nors palyginti su 2009-aisiais, dėl ekonominės krizės sumažėjo 1,5 proc.

Sparčiausiai gamybos koncentracija didėjo grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos sektoriuje, kur vidutinės sektoriaus įmonės gamybos apimtys per penkerių metų laikotarpį išaugo 2,2 karto, mėsos ir jos produktų – 1,3 karto.

Didžiausia gamybos koncentracija užfiksuota pieno ir jo produktų gamybos sektoriuje, kur vidutinės vienos įmonės realizavimo apimtys 2010 metais buvo 85,3 mln. Lt, o trys stambiausios įmonės pagamino apie 70 proc. visos sektoriaus produkcijos. Beveik 1,9 karto didesnės nei vidutinės vienos maisto produktų gamybos įmonės pardavimo apimtys buvo ir žuvų bei jų produktų paruošimo ir perdirbimo pramonėje.

Vertinant pagal apskritis, 2010 metais vidutinės vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimo pajamos didžiausios buvo Telšių, Utenos, Vilniaus ir Marijampolės apskrityse. Viena Telšių apskrities maisto produktų įmonė gavo 2,6 karto daugiau pajamų nei vidutiniškai viena įmonė šalyje ir per 8,1 karto daugiau – nei viena Šiaulių apskrities įmonė. Santykinai didelės ir Utenos apskrities analizuojamos šakos įmonių pajamos. Šalies vidurkį jos viršija 2,1 karto (3.10 pav.). Tokį aukštą vidutinį įmonės pajamų lygį lėmė minėtose apskrityse veikiančios

didžiausios maisto produktų gamybos įmonės, tokios kaip AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“.

3.10 pav. Vidutinės metinės vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimo pajamos Lietuvos apskrityse 2010 metais, mln. Lt

Fig. 3.10. Average annual income from sales per enterprise of manufacture of food and beverages in Lithuania by county in 2010, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2010 metais maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių vidutinės pajamos buvo didesnės nei ankstesniais metais – tai nulėmė po krizės atsigaunantis vartojimas tiek vidaus, tiek užsienio rinkose. Prognozuojamas maisto produktų paklausos ir kainų augimas. Tai svarbios maisto pramonės plėtros prielaidos.

3. Ūkių veiklos rezultatai

3. Results of farm business survey

Prekinės žemės ūkio produkcijos gamintojų 2009 metų veiklos rezultatų tyrimas apėmė 1301 ūkininkų ūkį (3.7 lentelė) ir 47 ŽŪB (3.8 lentelė). Respondentai tyrimui atrinkti pagal ūkių ūkininkavimo tipus ir jų ekonominių dydį, remiantis Statistikos departamento ūkių struktūros tyrimo duomenimis.

Respondentiniai ūkiai apėmė apie 3,3 proc. ūkininkų ūkių, ne mažesnių negu 2 europinio dydžio vienetai (EDV), ir apie dešimtadalį žemės ūkio veikla užsiimančių bendrovių. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia respondentinių ūkių buvo Šiaulių apskrityje, o mažiausia – Alytaus apskrityje.

3.7 lentelė. Respondentinių ūkininkų ūkių struktūra 2009 metais

Table 3.7. Structure of selected family farms in 2009

Eil. Nr.	Ūkininkavimo tipas / Type of farming pavadinimas / description	kodas code	Ekonominis dydis, EDV / Economic size, ESU							Iš viso Total	%	
			2-<4	4-<6	6-<8	8-<12	12-<16	16-<40	40-<100			≥100
1	Javų, rapsų / Specialist cereals, oilseeds and protein crops	13	25	22	17	35	18	123	119	44	403	31,0
2	Augalininkystės General field cropping	14	22	13	13	18	7	45	47	25	190	14,6
3	Daržininkystės, sodininkystės Horticulture and permanent crops	20, 34	7	10	6	6	9	10	11	2	61	4,7
4	Pienininkystės Specialist dairying	41	37	21	23	23	22	52	24	1	203	15,6
5	Mišrus, vyraujant augalininkystei Mixed cropping	60	29	18	5	4	5	11	6	3	81	6,2
6	Mišrus, vyraujant žolėdžiams gyvuliams / Mixed livestock, mainly grazing livestock	42, 43, 44, 71	41	21	8	9	11	10	4	–	104	8,0
7	Mišrus augalininkystės – žolėdžių gyvulių / Field crops – grazing livestock, combined	81	52	30	21	25	16	49	28	6	227	17,4
8	Mišrus augalininkystės – kiaulininkystės ir kt. / Field crops and granivores, combined	50, 72, 82	13	4	1	4	1	3	3	3	32	2,5
Iš viso / Total			226	139	94	124	89	303	242	84	1301	100
%			17,4	10,7	7,2	9,5	6,8	23,3	18,6	6,5	100	

Šaltinis: LAEI duomenys.

Nepalankių ūkininkauti vietovių respondentinių ūkių skaičius išaugo 9 proc. ir sudarė 39 proc., o ekologinės gamybos padidėjo dešimtadaliu ir sudarė 8 proc. visų respondentų.

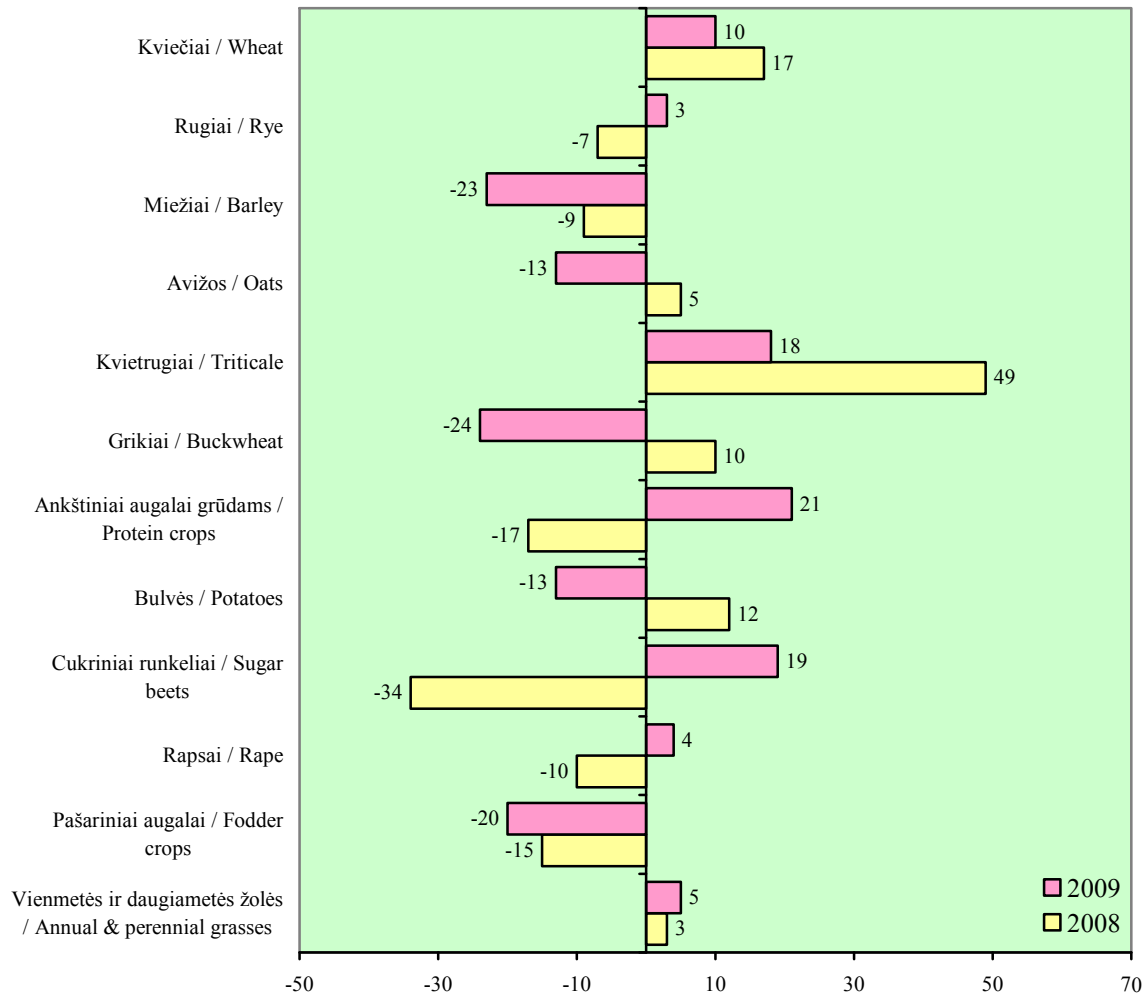
3.8 lentelė. Respondentinių žemės ūkio bendrovių struktūra 2009 metais

Table 3.8. Structure of selected agricultural companies, 2009

Eil. Nr.	Ūkininkavimo tipas / Type of farming pavadinimas / description	kodas code	Ekonominis dydis, EDV / Economic size, ESU			Iš viso Total	%
			40-<100	100-<250	≥250		
1	Augalininkystės General field cropping	13, 14	2	9	9	20	42,6
2	Daržininkystės, sodininkystės Horticulture and permanent crops	20, 34	3	6	–	9	19,1
3	Mišrus augalininkystės – kiaulininkystės Mixed crops and granivores, combined	50, 82	1	3	4	8	17,0
4	Mišrus augalininkystės – žolėdžių gyvulių / Mixed crops – grazing livestock, combined	41, 81	2	2	6	10	21,3
Iš viso / Total			8	20	19	47	100
%			17,0	42,6	40,4	100	

Šaltinis: LAEI duomenys.

Pasėliai ir gyvuliai. Vidutinio ūkininko ūkio ariamos žemės plotas ir 2008, ir 2009 metais beveik nesikeitė, tačiau augalų pasėlių plotų pokyčiai buvo nemaži: 21 proc. padidėjo ankštinių augalų grūdams, 19 proc. – cukrinių runkelių, 18 proc. – kvietrugių, 10 proc. – kviečių plotai, 24 proc. sumažėjo grikių, 20 proc. – pašarinių augalų, 13 proc. – bulvių plotai. Nuo 2007 metų kasmet didėja kviečių ir kvietrugių pasėlių, mažėja miežių plotai. Po kelerių metų mažėjimo 2009 metais jau pradėjo didėti cukrinių runkelių plotai (3.11 pav.).

3.11 pav. Kai kurių augalų pasėlių plotų pokyčiai ūkininkų ūkiuose 2008 ir 2009 metais, proc.

Fig. 3.11. Changes in area under selected crops in family farms in 2008 and 2009, per cent

Šaltinis: LAEI duomenys.

Nors nepalankių ūkininkauti vietovių vidutiniškai vieno ūkio ŽŪN plotas beveik 6,4 proc. didesnis negu palankių ūkininkauti vietovių ūkių naudmenų plotas, pirmajam teko apie 6 proc. mažiau ariamos žemės. Šiose vietovėse, palyginti su palankiomis, auginama žymiai mažiau kviečių, miežių, rapsų, lauko daržovių, tačiau daugiau grikių, rugių, avižų, ankštinių augalų, žolių.

Didžiausią vidutiniškai vieno ūkininko pasėlių dalį užėmė kviečiai, miežiai ir žolės, pastarųjų dalis atvirkščiai proporcinga ūkio ekonominiam dydžiui, didžiausia dalis (56 proc.) – mažiausiose, 2–4 EDV, ūkiuose, mažiausia (3,6 proc.) – didesniuose nei 100 EDV ūkiuose. Priešinga tendencija – kalbant apie rapsus: jų dalis pasėlių struktūroje auga, didėjant ūkio ekonominiam dydžiui (4–6 EDV ūkiuose – 0,5 proc., didesniuose nei 100 EDV ūkiuose – 22,3 proc.). Žolės pasėlių struktūroje vyravo daugumos apskričių ūkiuose, išskyrus Marijampolės, Panevėžio ir Šiaulių apskritis, kur kviečiams teko atitinkamai 44 proc. ir po 26 proc. pasėlių.

2009 metais daugumos javų derlingumas ūkininkų ūkiuose, palyginti su 2008-aisiais, buvo mažesnis 10–18 proc. Nežymiai sumažėjo miežių, avižų, o padidėjo (2–3 proc.) grūdinių augalų mišinių ir rapsų derlingumas. Cukrinių runkelių, pašarinių šakniavaisių, lauko daržovių derlingumas buvo atitinkamai 7, 9, ir 17 proc. didesnis. Žymiai sumažėjo vidutinės žemės ūkio produkcijos kainos: javų, ankštinių augalų grūdų, rapsų – 24–45 proc., lauko daržovių, bulvių – po 20 proc., cukrinių runkelių – 15 proc., pieno – 24 proc.

Vidutinis metinis sutartinių gyvulių skaičius, tenkantis vienam ūkininko ūkiui, palyginti su 2008 metais, padidėjo 2 proc. Galvijų iki 1 metų skaičius išaugo 11 proc., 1–2 metų – 6–10 proc., vyresnių negu 2 metai – nesikeitė, melžiamų karvių sumažėjo 5 proc., o avių – 40 proc., kiaulių banda nesikeitė.

Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkininkų ūkiuose 2009 metais laikyta 7,5 proc. daugiau sutartinių gyvulių nei vidutiniškai šalies ūkiuose (tai lėmė galvijų ir avių skaičius), o kiaulių, paukščių ir bičių daugiau auginta palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose. Mažiausias sutartinių gyvulių skaičius, palyginti su 2008 metais, sumažėjęs 7 proc., vėl buvo Vilniaus (7,6), o didžiausias – Klaipėdos (19,9, padidėjo penktadaliu) apskričių ūkininkų ūkiuose.

ŽŪB pasėlių struktūra pastaraisiais metais keitėsi nedaug. 2009 metais didžiausią pasėlių dalį užėmė kviečiai (29 proc., sumažėjo 3 proc. punktais), miežiai (18 proc., sumažėjo 2 proc. punktais), rapsai (17 proc., sumažėjo 2 proc. punktais) ir pašariniai augalai (17 proc., padidėjo 3 proc. punktais). Palyginti su 2008 metais, sumažėjo kviečių, miežių, o padidėjo rugių, avižų, grikių, cukrinių runkelių, rapsų ir vienmečių bei daugiamečių žolių plotai. Nors vienos ŽŪB vidutinis sutartinių gyvulių skaičius, palyginti su 2008 metais, nepasikeitė, bandos struktūra keitėsi: didėjo pieninių ir žindenių karvių bei vyresnių negu 1 metai telyčių skaičius, o mažėjo kiaulių ir paukščių.

Turtas. Kaip ir ankstesniais metais, 2009-aisiais ūkininkų ūkių žemės ūkio turtas didėjo, bet gerokai mažiau. 1 ha ŽŪN vidutiniškai teko 5,88 tūkst. Lt žemės ūkio turto, arba tik 1,5 proc. daugiau negu 2008-aisiais. Daugiausia, kaip ir 2008-aisiais, žemės ūkio turto 1 ha ŽŪN teko Tauragės apskrities ūkiuose (8,8 tūkst. Lt), o mažiausiai – Utenos (4,6 tūkst. Lt). Daugiausia turto turėjo daržininkystės, sodininkystės ir mišrūs augalininkystės, kiaulių – paukščių, mažiausiai – javų, rapsų ūkiai. Turto struktūroje nežymiai sumažėjo įrengimų ir kvotų, o truputį padidėjo žemės, gamybinių pastatų, gyvulių, traktorių, kombainų ir žemės ūkio mašinų dalys.

3.9 lentelė. Ūkininko nuosavo žemės ūkio turto struktūra 2007–2009 metais

Table 3.9. Structure of agricultural assets of family farm in 2007–2009

Turto rūšys / Types of asset	2007		2008		2009	
	tūkst. Lt LTL thou.	%	tūkst. Lt LTL thou	%	tūkst. Lt LTL thou	%
Žemė / Land	39,27	17	41,87	16	43,46	17
Gamybiniai pastatai / Farm buildings	33,28	15	35,34	14	34,71	14
Traktoriai / Tractors	33,50	15	43,55	17	46,13	18
Kombainai / Harvesters	11,23	5	13,15	5	14,84	6
Žemės ūkio mašinos / Agricultural machinery	16,03	7	21,07	8	26,51	10
Įrenginiai / Equipment	24,58	11	28,28	11	26,84	10
Gyvuliai / Livestock	20,82	9	21,47	8	22,16	9
Kvotos / Quota	16,41	7	11,99	5	10,35	4
Kitas turtas / Other	34,15	15	37,31	15	31,30	12
Iš viso / Total	229,27	100	254,03	100	256,30	100

Šaltinis: LAEI duomenys.

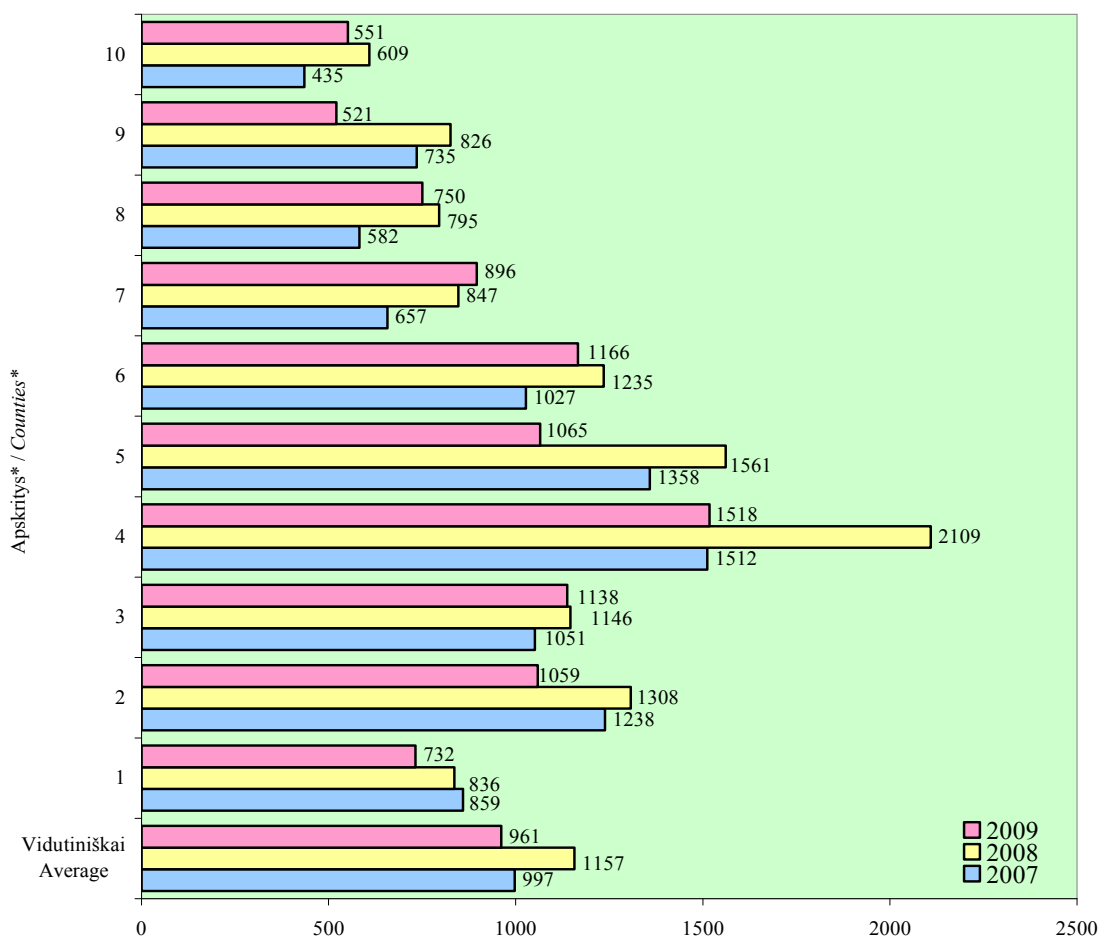
2009 metų pabaigoje ūkininkų ūkiuose vienam (SD) vidutiniškai teko 142 tūkst. Lt žemės ūkio turto, arba 3,1 proc. daugiau nei prieš metus. Šiuo požiūriu turtingiausi buvo Marijampolės (211 tūkst. Lt), skurdžiausi – Utenos (116,3 tūkst. Lt) apskrities ūkininkų ūkiai.

Per 2007–2008 metus vidutiniškai vienos ŽŪB turtas, kasmet didėjęs po 12–13 proc., 2009 metais sumažėjo 2 proc. Daugiausia (po 16 proc.) sumažėjo traktorių ir kombainų vertė, bet beveik ketvirtadaliu padidėjo nuosavos žemės ir 12 proc. – gamybinių pastatų vertė. 1 ha ŽŪN metų pabaigoje teko 5178 Lt turto. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia jo turėjo mišrios augalininkystės, kiaulių – paukščių, o mažiausiai – augalininkystės bendrovės.

Ūkininkų ūkių finansinis turtas per metus tepadidėjo 2,5 proc. Metinis prieaugis buvo mažiausias per pastaruosius septynerius metus. Didžiausias finansinio turto prieaugis buvo mišriuose, vyraujant augalininkystei, ūkiuose (20 proc.), o javų, rapsų, mišriuose augalininkystės – žolėdžių gyvulių, daržininkystės, sodininkystės ir mišriuose augalininkystės, kiaulių – paukščių ūkiuose pokytis neigiamas, finansinis turtas sumažėjo nuo 0,3 proc. iki 8,2 proc. Finansinis turtas per metus sumažėjo Panevėžio, Tauragės, Telšių ir Utenos apskrityse.

Visų specializacijų ŽŪB finansinis turtas mažėjo. Per metus jis vidutiniškai sumažėjo 4 proc., arba 7 proc. punktais mažiau negu 2008 metais.

Ūkininkų ūkių skolos per metus vidutiniškai sumažėjo 11 proc., ir 2009 metų pabaigoje 1 ha ŽŪN teko 961 Lt skolų. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia skolų 1 ha ŽŪN turėjo Marijampolės (1518 Lt), o mažiausiai – Utenos apskrities (521 Lt) ūkiai. Labiausiai įsiskolinę daržininkystės, sodininkystės (2206 Lt), o mažiausiai – mišrūs, vyraujant augalininkystei, (518 Lt) ir mišrūs, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, (624 Lt) ūkiai. Per metus įsiskolinimas sumažėjo beveik visų grupių ūkiuose, išskyrus 100–150 ha ir 4–6 bei 16–40 EDV ūkius. Metų pabaigoje įsiskolinimo neturėjo 10–40 ha, 2–4 EDV, Vilniaus apskrities ir mišrūs, vyraujant augalininkystei, ūkiai.

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.12 pav. Ūkininkų ūkių skolos 1 ha žemės ūkio naudmenų 2007–2009 metais, Lt
 Fig. 3.12. Debts of family farms per 1 ha UAA in 2007–2009, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

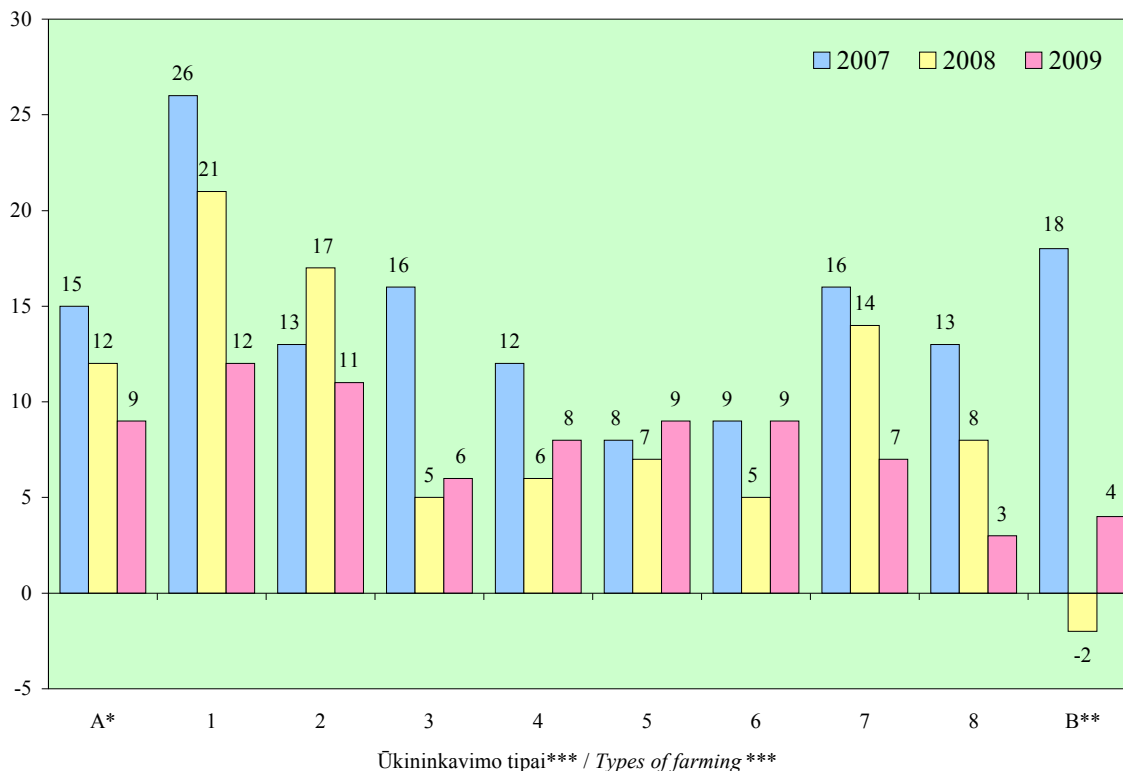
Ūkininkų ūkių likvidumo (trumpalaikio turto ir trumpalaikių skolų santykis) ir mokumo (turto ir skolų santykis) rodikliai per metus padidėjo atitinkamai 25 proc. ir 33 proc. Skirtumai tarp grupių labai dideli, o šie rodikliai metų pabaigoje buvo geresni mažuose pagal plotą ir ekonominį dydį, pienininkystės, mišrios gamybos ir nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose. Ir likvidumas, ir mokumas daugiausia padidėjo mažesniuose negu 10 ha, 32–35 balų žemės našumo, 2–4 EDV ir žolėdžių gyvulių ūkiuose, o sumažėjo Telšių ir Vilniaus apskrityse.

ŽŪB skolos per 2009 metus sumažėjo penktadaliu, ir jų metų pabaigoje 1 ha ŽŪN buvo 1848 Lt, o 1 Lt turto – 26 ct. Mažiausiai skolų turto vertės vienetui turėjo daržininkystės, sodininkystės, o daugiausia – augalininkystės bendrovės. Vidutinis ŽŪB likvidumo rodiklis nepasikeitė, o mokumo pagerėjo.

Ūkininkų nuosavo kapitalo vidutinis metinis prieaugis buvo 3 proc. punktais mažesnis negu 2008 metais (12 proc. augimas) ir tik 10–20 ha ūkiuose buvo neigiamas. Didžiausias jis buvo, kaip ir ankstesniais metais, 40–50 ha (19 proc.) ir jaunesnių nei

40 metų ūkininkų (17 proc.) bei 12–16 EDV (15 proc.) ir 50–100 ha (14 proc.) ūkiuose, o mažiausias (be minėtų 10–20 ha ūkių) – mažesniuose negu 10 ha, vyresnių negu 50 metų ūkininkų (po 2 proc.) ir 2–4 EDV bei mišriuose augalininkystės, kiaulių – paukščių ūkiuose.

ŽŪB nuosavo kapitalo vertė vidutiniškai per 2009 metus padidėjo beveik 4 proc. Ji sumažėjo tik augalininkystės bendrovėse.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

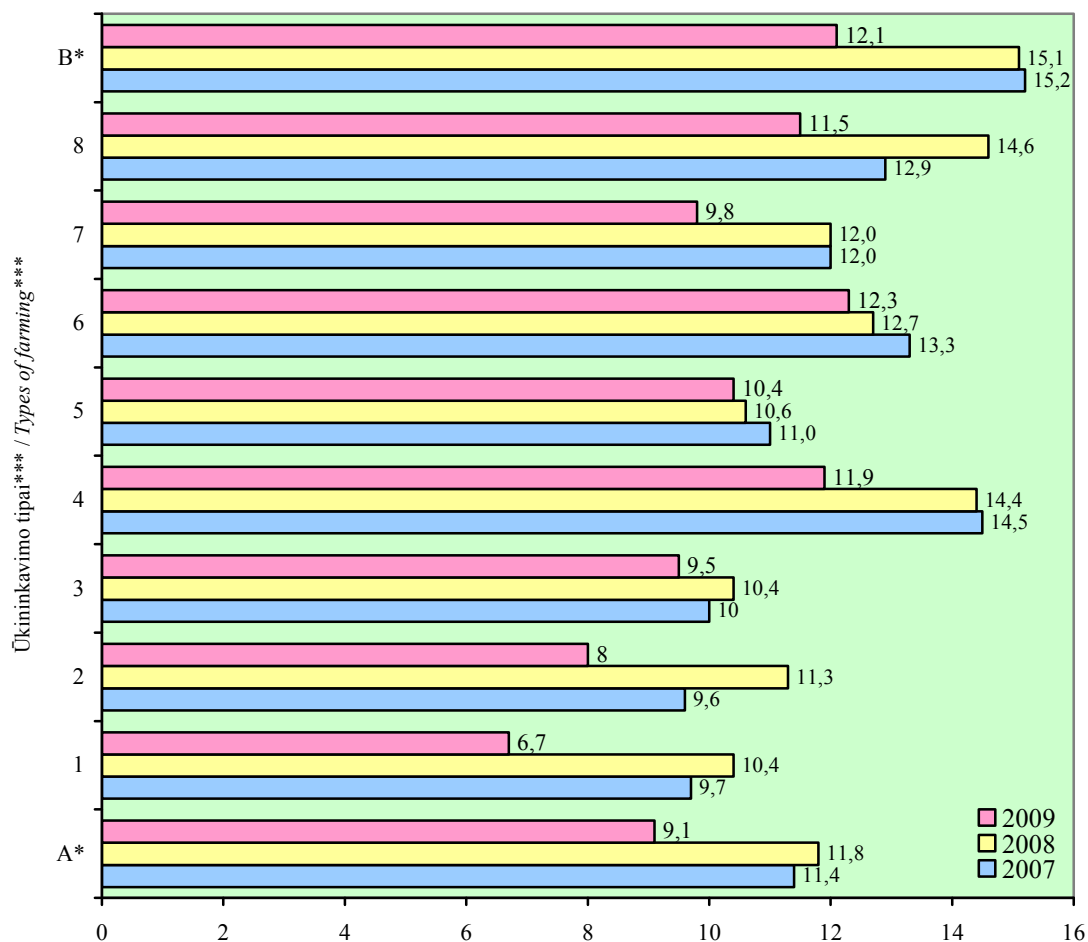
*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.7 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.7.

3.13 pav. Nuosavo kapitalo metinis prieaugis 2007–2009 metais, proc.

Fig. 3.13. Annual change in net worth in 2007–2009, per cent

Šaltinis: LAEI duomenys.

Bendroji produkcija. Ūkininkų ūkių veiklos rezultatai, palyginti su 2008 metais, buvo prastesni. Derlingumo ir kainų kritimas lėmė, kad augalininkystės produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, sumažėjo net 25 proc., gyvulininkystės produkcija, tenkanti 1 sutartiniam gyvuliui, – 20 proc., o bendroji produkcija ir 1 ha ŽŪN, ir 1 EDV – apie 23 proc. Daugiausia bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN pagamino mažiausi pagal plotą (10–20 ha), didžiausi pagal ekonominį dydį (40–100 EDV) daržininkystės, sodininkystės, mišrūs augalininkystės, kiaulių – paukščių ir Marijampolės bei Šiaulių apskričių ūkiai, o 1 EDV – 10–20 ha, 2–6 EDV, pienininkystės ir mišrios gamybos, Klaipėdos ir Tauragės apskričių ūkiai. Gamyba mažėjo visose be išimties ūkių grupėse, tačiau nevienodai: mažiau mažesnio ploto ir ekonominio dydžio, mišriuose, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, ir pienininkystės ūkiuose. Daugiau negu ketvirtadaliu bendroji produkcija sumažėjo, palyginti su 2008 metais, javų, rapsų ir augalininkystės ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.7 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.7.

3.14 pav. Produkcijos gamyba 1 EDV 2007–2009 metais, tūkst. Lt

Fig. 3.14. Output per 1 ESU in 2007–2009, LTL thousand

Šaltinis: LAEI duomenys.

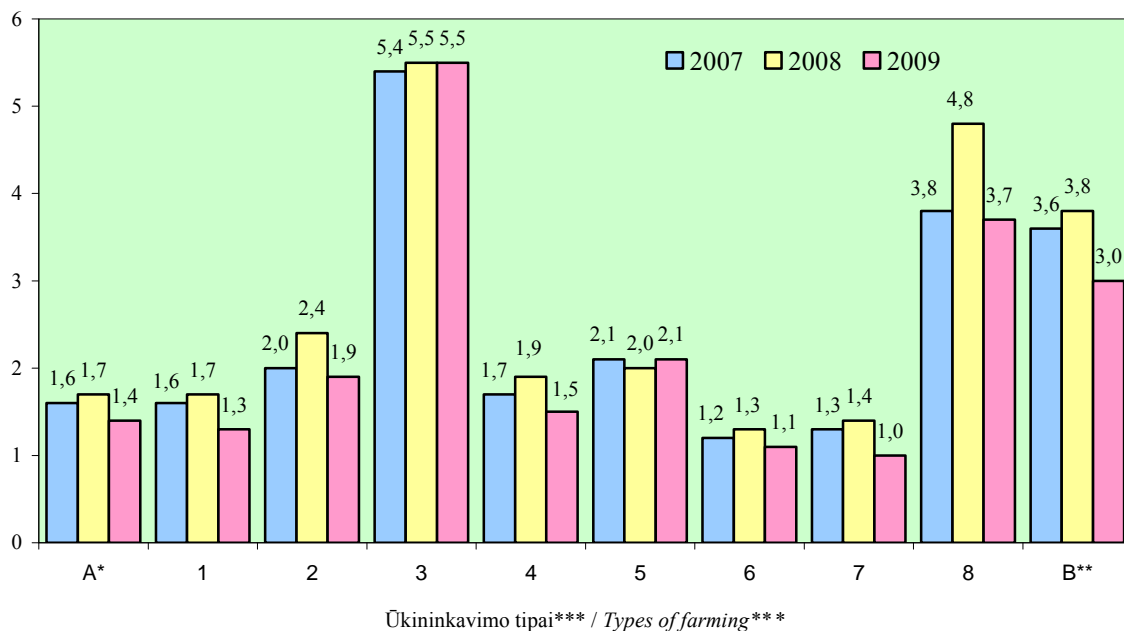
Vidutiniškai augalininkystės, gyvulininkystės ir kitos produkcijos dalys bendrojoje ūkininko ūkio produkcijoje keitėsi labai nedaug: gyvulininkystės ir kitos produkcijos truputį padidėjo, o augalininkystės sumažėjo.

Iš augalininkystės produkcijos rūšių vidutiniškai didžiausia dalis teko kviečiams (17 proc., 2 proc. punktais mažiau nei ankstesniais metais), pašarams (14 proc., 4 proc. punktais daugiau), miežiams (6 proc., 3 proc. punktais mažiau), rapsams (7 proc.). Mažesniuose nei 10 ha ūkiuose reikšminga dalis (17 proc.) teko bulvių produkcijai, o didesniuose negu 100 ha – kviečių (21–33 proc.). Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose kviečių produkcija sudarė beveik 3 kartus mažesnę bendrosios produkcijos dalį (8 proc.) nei palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose (22 proc.), tačiau pastaruosiuose daugiau nei per pusę mažesnė buvo pašarų produkcijos dalis. Ekologinių, kaip ir nepalankių ūkininkauti vietovių ūkių produkcijoje vyravo pašarai (18 proc.) ir kviečiai (10 proc.). Marijampolės apskrities ūkiuose 57 proc. bendrosios produkcijos sudarė kviečiai (41 proc.) ir rapsai (16 proc.). Kviečiai taip pat vyravo (19–25 proc.) Alytaus, Kauno, Panevėžio ir Šiaulių apskričių ūkių produkcijoje, o likusių apskričių ūkiuose – pašarai.

Didžiausia gyvulininkystės produkcijos dalis bendrojoje produkcijoje, kaip ir ankstesniais metais, buvo pienininkystės (67 proc.) ir mišriuose augalininkystės, kiaulių – paukščių (71 proc.) ūkiuose. Pieno dalis vidutiniškai šalyje sudarė 21 proc. bendrosios produkcijos (2 proc. punktais mažiau negu 2008 m.), galvijienos – 10 proc. (2 proc. punktais daugiau), kaulienos – 3 proc. Pieno produkcija sudarė didžiausią gyvulininkystės produkcijos dalį beveik visose ūkių grupėse, nepriklausomai nuo grupavimo kriterijaus, išskyrus mišrius augalininkystės, kiaulių – paukščių, mišrius, vyraujant augalininkystei, ir daržininkystės, sodininkystės ūkius. Juose didesnė dalis teko kaulienos ar paukštienos produkcijai.

ŽŪB produkcijos 1 EDV pagamino beveik penktadaliu mažiau negu 2008 metais. Kaip ir ankstesniais metais, jos daugiausia pagaminta mišriose augalininkystės, kiaulių – paukščių, o mažiausiai – daržininkystės, sodininkystės bendrovėse.

Pardavimo pajamos ir gamybos išlaidos. Vienam hektarui ŽŪN ūkininkų ūkiuose vidutiniškai gauta 1384 Lt pardavimo pajamų, penktadaliu mažiau negu 2008 metais (tada augimas buvo 45 proc.). Didžiausios (5470 Lt) jos buvo, kaip ir ankstesniais metais, ir nesumažėjo daržininkystės, sodininkystės, o mažiausios – ekologinės gamybos (734 Lt; sumažėjo 13 proc.) ūkiuose. Santykinės pardavimo pajamos padidėjo tik mažesniuose negu 10 ha ir mišriuose, vyraujant augalininkystei, ūkiuose. Padidėjimas daugiausia pasiektas dėl išaugusių pajamų už daržoves, kaulieną ir galvijieną. Daugiau nei ketvirtadaliu pardavimo pajamos sumažėjo 30–40 ha, mišriuose augalininkystės – žolėdžių gyvulių, 12–16 EDV, Tauragės ir Vilniaus apskrįčių, o dešimtadaliu – 2–4 EDV ir Alytaus apskrities ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.7 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.7.

3.15 pav. Žemės ūkio veiklos pajamos 1 ha žemės ūkio naudmenų 2007–2009 metais, tūkst. Lt

Fig. 3.15. Income from agricultural activity per 1 ha UAA in 2007–2009, LTL thousand

Šaltinis: LAEI duomenys.

Ūkininkų ūkinės veiklos pajamų struktūra 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, beveik nesikeitė ir sudarė: gyvulininkystės pajamos – 42 proc., augalininkystės – 56 proc., kitos ūkinės veiklos – 2 proc.

ŽŪB vidutiniškai 1 ha ŽŪN gavo 3037 Lt pardavimo pajamų, penktadaliu mažiau negu prieš metus.

Nors ūkininkų ūkių gamybos išlaidos 1 ha ŽŪN, palyginti su 2008 metais, vidutiniškai sumažėjo 0,5 proc., tačiau atskirose ūkių grupėse šis pokytis svyravo nuo +20 proc. (sodininkystės, daržininkystės ūkiuose santykinės gamybos išlaidos, palyginti su 2008 m., padidėjo penktadaliu) iki –15 proc. (tiek jos sumažėjo Klaipėdos apskrities ūkiuose). Bendrų gamybos išlaidų kitimo tendencijų ūkių grupėse nebuvo. Nors palankių ūkininkauti vietovių ūkių vidutinės išlaidos padidėjo 3 proc., bet Marijampolės apskrities ūkiuose sumažėjo 9 proc., o Panevėžio ir Šiaulių – po 2 proc. Panaši situacija – ir nepalankių ūkininkauti vietovių ūkiuose: vidutiniškai išlaidos sumažėjo apie 1 proc., bet Alytaus apskrityje jos padidėjo 14 proc., o Utenos – 12 proc. Pastoviosios išlaidos, palyginti su 2008 metais, išaugo 2 proc., o kintamosios sumažėjo 4 proc. (augalininkystės kintamosios išlaidos sumažėjo 7 proc., o gyvulininkystės – 2 proc.). Augalininkystės išlaidų sumažėjimui didžiausios įtakos turėjo net 17 proc. sumažėjusios išlaidos sėklai. Didžiausia pastoviųjų išlaidų dalis teko nusidėvėjimui (41 proc.; palyginti su 2008 m., išaugo 15 proc.) ir degalams (17 proc.; sumažėjo beveik penktadaliu).

Kintamųjų ir pastoviųjų išlaidų dalys struktūroje pakito nedaug ir sudarė: kintamosios – 47 proc., pastoviosios – 53 proc. Didžiausias skirtumas tarp kintamųjų ir pastoviųjų išlaidų buvo daržininkystės, sodininkystės ūkiuose (atitinkamai 33 proc. ir 67 proc.), ekologinės gamybos ūkiuose (32 proc. ir 68 proc.), Vilniaus apskrities ūkiuose (36 proc. ir 64 proc.).

3.10 lentelė. Ūkininkų ūkių išlaidų 1 ha žemės ūkio naudmenų struktūra 2007–2009 metais

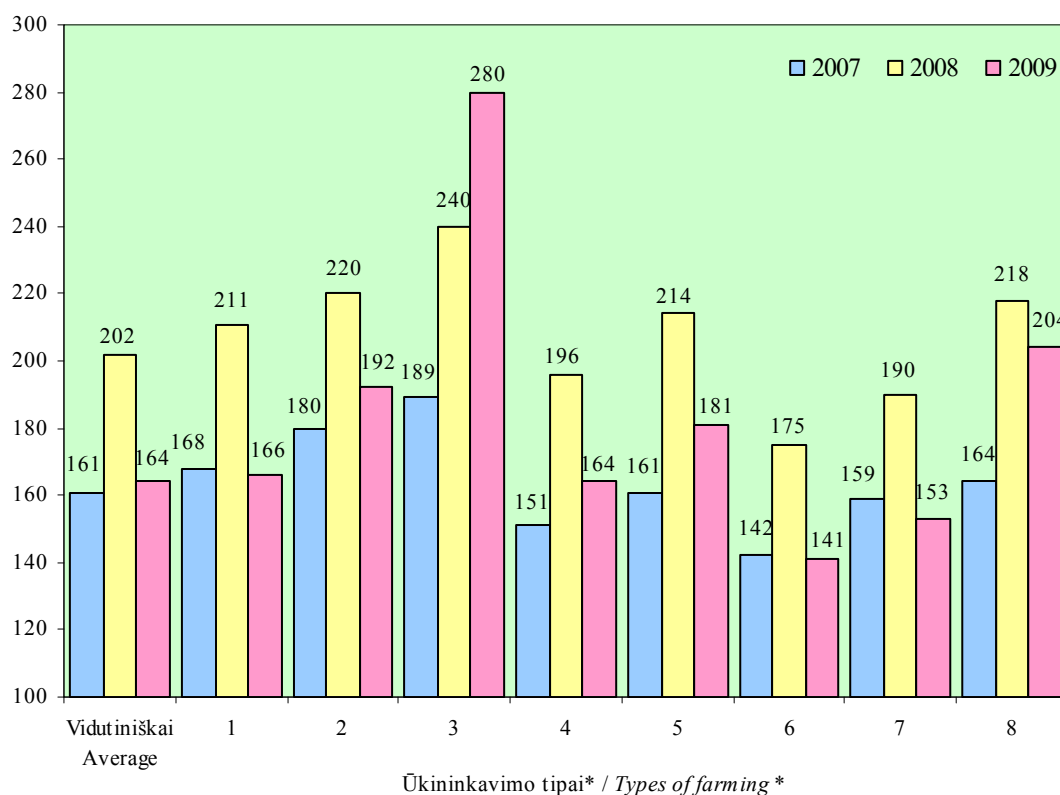
Table 3.10. Structure of costs per 1 ha UAA in family farms in 2007–2009

Išlaidų rūšys / Costs	2007		2008		2009	
	Lt	%	Lt	%	Lt	%
Pašarai / Feedingstuffs	342,3	22,3	383,0	21,0	377,5	20,8
Nusidėvėjimas / Depreciation	285,2	18,6	342,4	18,8	394,5	21,8
Degalai, elektra / Fuel, electricity	183,9	12,0	227,4	12,5	192,1	10,6
Mineralinės trąšos / Mineral fertilizers	157,8	10,3	228,7	12,6	215,6	11,9
Sėklos / Seeds	106,3	6,9	110,4	6,1	92,3	5,1
Augalų apsaugos produktai Crop protection products	61,3	4,0	81,0	4,4	76,8	4,2
Pastatų ir technikos priežiūra Maintenance of buildings & machinery	88,2	5,8	95,7	5,3	91,9	5,1
Darbo užmokestis / Labour costs	50,4	3,3	64,9	3,6	63,5	3,5
Žemės mokestis ir nuoma Land tax and rent	54,4	3,6	56,1	3,1	54,5	3,0
Kitos / Other	202,1	13,2	231,4	12,7	253,0	14,0
Iš viso / Total	1530,0	100	1820	100	1811,7	100

Šaltinis: LAEI duomenys.

Daugiausia išlaidų 1 ha ŽŪN padaryta ūkininkų ūkiuose, turinčiuose mažiau negu 10 ha (5979 Lt), daržininkystės, sodininkystės (4285 Lt), mišriuose augalininkystės, kiaulių – paukščių (3712 Lt) ūkiuose, o mažiausiai – ekologinės gamybos (1349 Lt), Utenos (1440 Lt), Vilniaus (1480 Lt) apskričių ir 40–50 ha (1465 Lt) ūkiuose.

2009 metais 1 ha ŽŪN degalų ūkininkų ūkiuose vidutiniškai sunaudota už 164 Lt, arba beveik penktadaliu mažiau negu 2008-aisiais. Didžiausios degalų sąnaudos – daržininkystės, sodininkystės (280 Lt), mažesniuose nei 10 ha (241 Lt) ir mišriuose augalininkystės, kiaulių – paukščių (204 Lt) ūkiuose, o mažiausios – Utenos apskrities (139 Lt), mišriuose, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, (141 Lt) ir 4–8 EDV (143–144 Lt) ūkiuose. Ekologinės gamybos ūkiuose degalų sunaudota beveik tiek pat, kiek vidutiniškai ūkininkų ūkiuose.

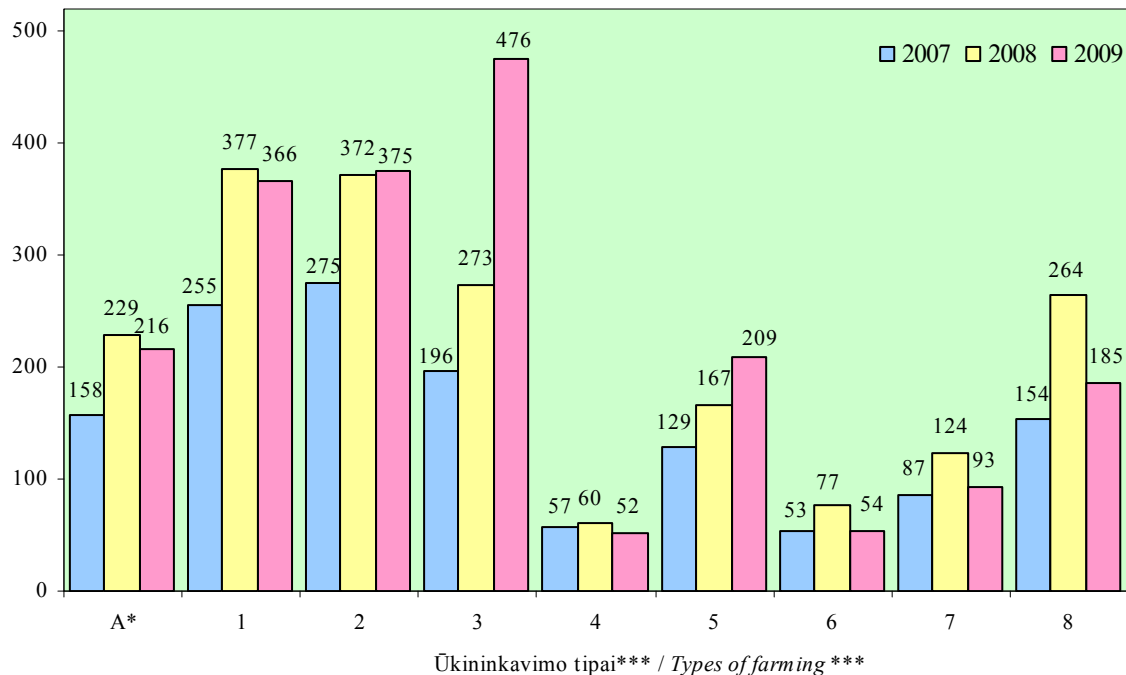
* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.7 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.7.

3.16 pav. Ūkininkų ūkių išlaidos degalams 1 ha žemės ūkio naudmenų 2007–2009 metais, Lt

Fig. 3.16. Costs of fuel in family farms per 1 ha UAA in 2007–2009, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

Mineralinių trąšų išlaidos 1 ha ŽŪN ūkininkų ūkiuose sumažėjo 6 proc. ir siekė 216 Lt. Mažiausiai pinigų trąšoms (išskyrus ekologinius ūkius) išleista pienininkystės (52 Lt) ir mažesnio nei 32 ŽŪN našumo balai (53 Lt), o daugiausia – didesniuose negu 100 EDV (662 Lt) ir Marijampolės apskrities (490 Lt) ūkiuose.

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.7 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.7.

3.17 pav. Ūkininkų ūkių išlaidos mineralinėms trąšoms 1 ha žemės ūkio naudmenų 2007–2009 metais, Lt

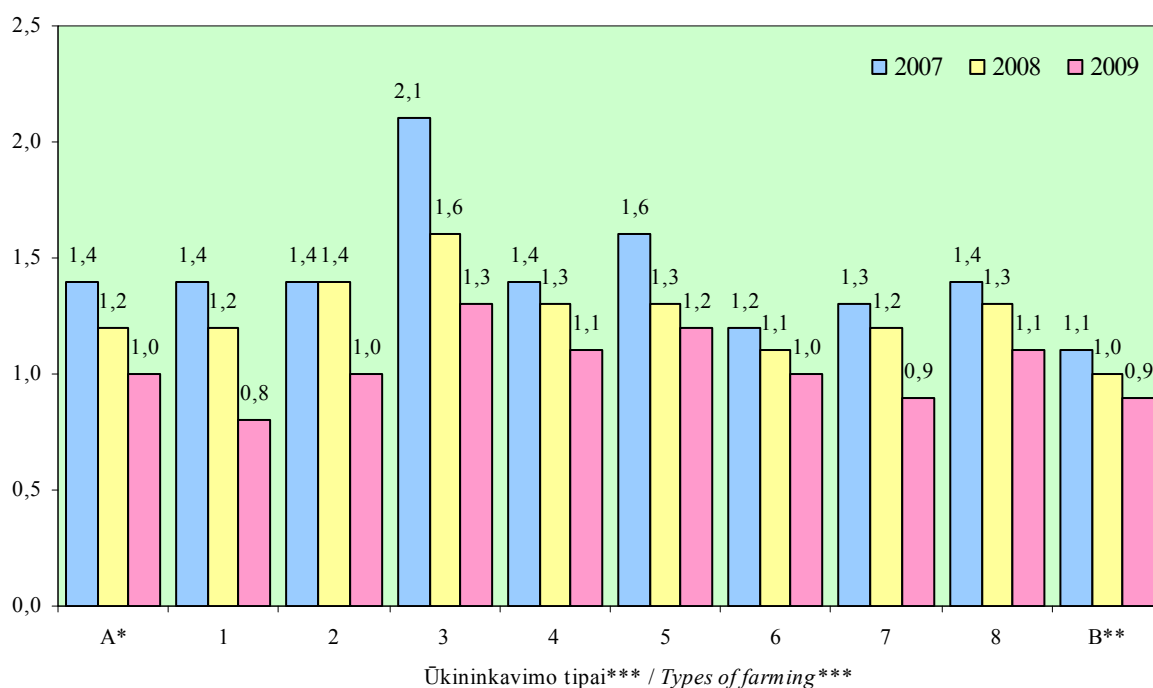
Fig. 3.17. Costs of mineral fertilizers in family farms per 1 ha UAA in 2007–2009, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

ŽŪB gamybos išlaidos 1 ha ŽŪN, didėjusios ir 2007, ir 2008 metais, sumažėjo 8 proc. Kaip ir ankstesniais metais, jos mažiausios buvo augalininkystės, o didžiausios – mišrios augalininkystės, kiaulių – paukščių bendrovėse. Augalininkystės kintamosios išlaidos 1 ha ŽŪN sumažėjo 13 proc., o gyvulininkystės 1 sutartiniam gyvuliui – 12 proc. Degalų 1 ha ŽŪN sunaudota už 225 Lt, arba 30 proc. mažiau nei prieš metus, bet 37 proc. daugiau nei ūkininkų ūkiuose.

2009 metais ūkininkų ūkiuose vidutiniškai vienam išlaidų litui teko 0,95 Lt bendrosios produkcijos, net 21 proc. mažiau negu 2008-aisiais. Geriausi rodikliai buvo mažesniuose negu 10 ha, daržininkystės, sodininkystės ir mišriuose, vyraujant augalininkystei, (1,22–1,27 Lt) ūkiuose, o prasčiausiai sekėsi Vilniaus apskrities ūkiams, kuriuose 1 Lt išlaidų pagaminta produkcijos už 0,74 Lt, ir javų, rapsų bei ekologinės gamybos ūkiams (po 0,79 Lt).

ŽŪB 1 Lt išlaidų pagaminta beveik 12 proc. mažiau produkcijos negu 2008 metais ir penktadaliu – negu ūkininkų ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.7 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.7.

3.18 pav. Bendroji produkcija 1 Lt išlaidų 2007–2009 metais, Lt

Fig. 3.18. Total output per 1 LTL of costs in 2007–2009, LTL

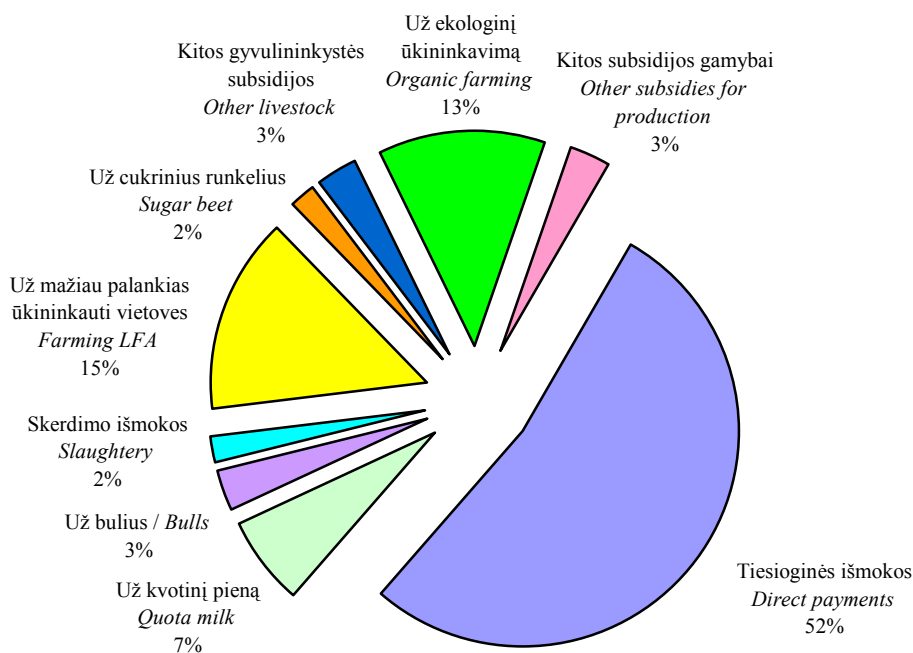
Šaltinis: LAEI duomenys.

Bendrasis pelnas ir valstybės parama. 2009 metais ūkininkų ūkių bendrasis pelnas, vidutiniškai tenkantis ir 1 ha ŽŪN, ir 1 EDV, gerokai sumažėjo ir tapo neigiamas (atitinkamai –93 Lt ir –494 Lt). Bendrasis pelnas 1 ha ŽŪN padidėjo tik mažesniuose negu 10 ha ūkiuose ir buvo didžiausias (1644 Lt), o mažiausiai smuko mišriuose, vyraujant augalininkystei, ūkiuose – irgi išliko teigiamas. Teigiamas pelno rodiklis buvo tik Šiaulių (116 Lt) ir Telšių (73 Lt) apskričių ūkiuose.

ŽŪB, išskyrus mišrios augalininkystės, kiaulių – paukščių, veikla 2009 metais buvo nuostolinga. Didžiausių nuostolių patyrė 500–1000 ha žemės ploto ir mažesnio negu 100 EDV ekonominio dydžio bendrovės.

Gamybos subsidijos, vidutiniškai tekusios vienam ūkininko ūkiui 2009 metais, palyginti su ankstesniais metais, išaugo 4 proc. ir buvo 28,4 tūkst. Lt. Didžiausią jų dalį sudarė tiesioginės išmokos už pasėlius (54 proc.), išmokos už ūkininkavimą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (15 proc.) ir ekologinį ūkininkavimą (13 proc.). Gamybos subsidijų struktūroje truputį padidėjo tiesioginių išmokų už pasėlius, ūkininkavimą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse dalys, o sumažėjo už kvotinių pieną ir ekologinį ūkininkavimą. Gana dideli subsidijų struktūros skirtumai – įvairiose ūkių grupėse: tiesioginių išmokų už pasėlius dalis ypač didelė didesnių nei 100 EDV, didesnių nei 45 ŽŪN našumo balų, palankių ūkininkauti vietovių, 40–100 EDV, mišriuose augalininkystės, kiaulių – paukščių, Šiaulių apskrities ūkiuose – 66–73 proc., o mažiausia – ekologinės gamybos (29 proc.) ir Vilniaus apskrities (38 proc.) ūkiuose. Mažiausia išmokų už ūkininkavimą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse dalis buvo

Marijampolės (3 proc., arba 18 Lt 1 ha ŽŪN) ir Kauno (4 proc.) apskričių ūkiuose, didžiausia – Utenos (31 proc., arba 218 Lt 1 ha ŽŪN), Telšių (24 proc.), Vilniaus (23 proc.) apskričių ūkiuose. Ekologinio ūkininkavimo išmokų dalis didžiausia buvo daržininkystės, sodininkystės (47 proc.), Vilniaus (29 proc.) ir Alytaus (24 proc.) apskričių, o mažiausia – Šiaulių (2 proc.) ir pienininkystės (4 proc.) ūkiuose. Šių išmokų visai negavo mažesni nei 10 ha ūkiai.

3.19 pav. Gamybos subsidijų struktūra ūkininkų ūkiuose 2009 metais

Fig. 3.19. Structure of subsidies for production in family farms in 2009

Šaltinis: LAEI duomenys.

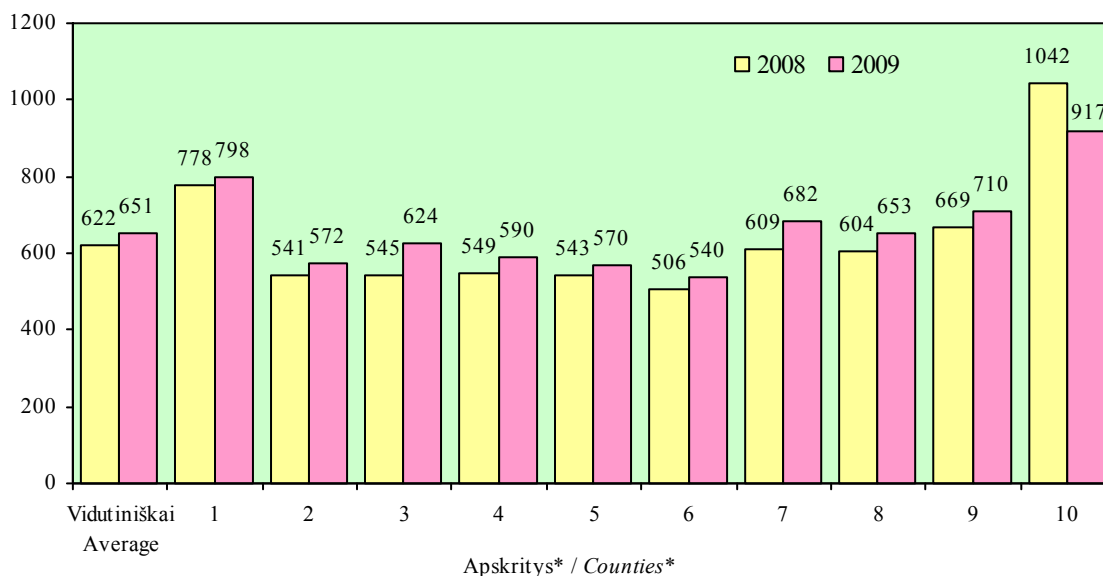
Ūkininkų ūkiuose gamybos subsidijų suma, vidutiniškai tekusi 1 ha ŽŪN, buvo 651 Lt (29 Lt daugiau negu 2008 m.), tačiau įvairiose ūkių grupėse ši suma gana smarkiai skyrėsi. Didžiausia parama skirta ekologinės gamybos ūkiams (beveik dvigubai viršytas vidurkis) – 1214 Lt. Dėl nemažų išmokų už ūkininkavimą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse ir paramos ekologiniam ūkininkavimui Vilniaus apskrities ūkių subsidijos gamybai siekė 917 Lt. Kitose ūkių grupėse gamybos subsidijos buvo gerokai mažesnės. Mažiausia parama teko didesniems negu 100 EDV (552 Lt), Šiaulių apskrities (540 Lt) ir palankių ūkininkauti vietovių (538 Lt) ūkiams.

ŽŪB gamybos subsidijų 1 ha ŽŪN gavo net 21 proc. daugiau nei 2008 metais ir beveik 5 proc. daugiau negu ūkininkų ūkiai. Daugiausia jų gavo mišrios augalininkystės, kiaulių – paukščių, o mažiausia – augalininkystės bendrovės. Subsidijų struktūra 2009 metais panaši į jų 2008 metų struktūrą: tiesioginės išmokos už pasėlius sudarė 65 proc. (6 proc. punktais mažiau nei prieš metus), parama gyvulininkystei – 16 proc., kompensacinės išmokos už ūkininkavimą mažiau palankiose vietovėse – 8 proc.

Parama investicijoms ūkininkų ūkiuose, palyginti su 2008 metais, buvo daugiau nei 70 proc. didesnė. Vidutiniškai šalyje investicinė parama 1 ha ŽŪN siekė 458 Lt, tačiau atskirose ūkių grupėse nukrypimai nuo vidurkio labai dideli. Daugiausia šios paramos gavo 40–50 ha (866 Lt) ir daržininkystės, sodininkystės (828 Lt), o mažiausiai – 10–20 ha (34 Lt) ūkiai.

Didžiąją investicinės paramos dalį sudarė parama technikai ir įrengimams pirkti – 98 proc. Parama gamybiniais pastatams statyti buvo didžiausia Marijampolės ir Šiaulių apskričių ūkiuose, o šios rūšies parama 1 ha ŽŪN didžiausia buvo mišriuose augalininkystės, kiaulių – paukščių ūkiuose – 99 Lt. Paramos technikai įsigyti daugiausia 1 ha ŽŪN gavo 40–50 ha (863 Lt) ir jaunesnių negu 40 metų ūkininkų (728 Lt) ūkiai.

Vidutiniškai vienai bendrovei investicinės paramos teko beveik 2,5 karto daugiau nei prieš metus. Ji sudarė 13,5 proc. visos subsidijų sumos. Beveik 90 proc. investicinės paramos buvo skirta technikai ir įrengimams pirkti.

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.20 pav. Ūkininkų ūkių gamybos subsidijos 1 ha žemės ūkio naudmenų 2008 ir 2009 metais, Lt

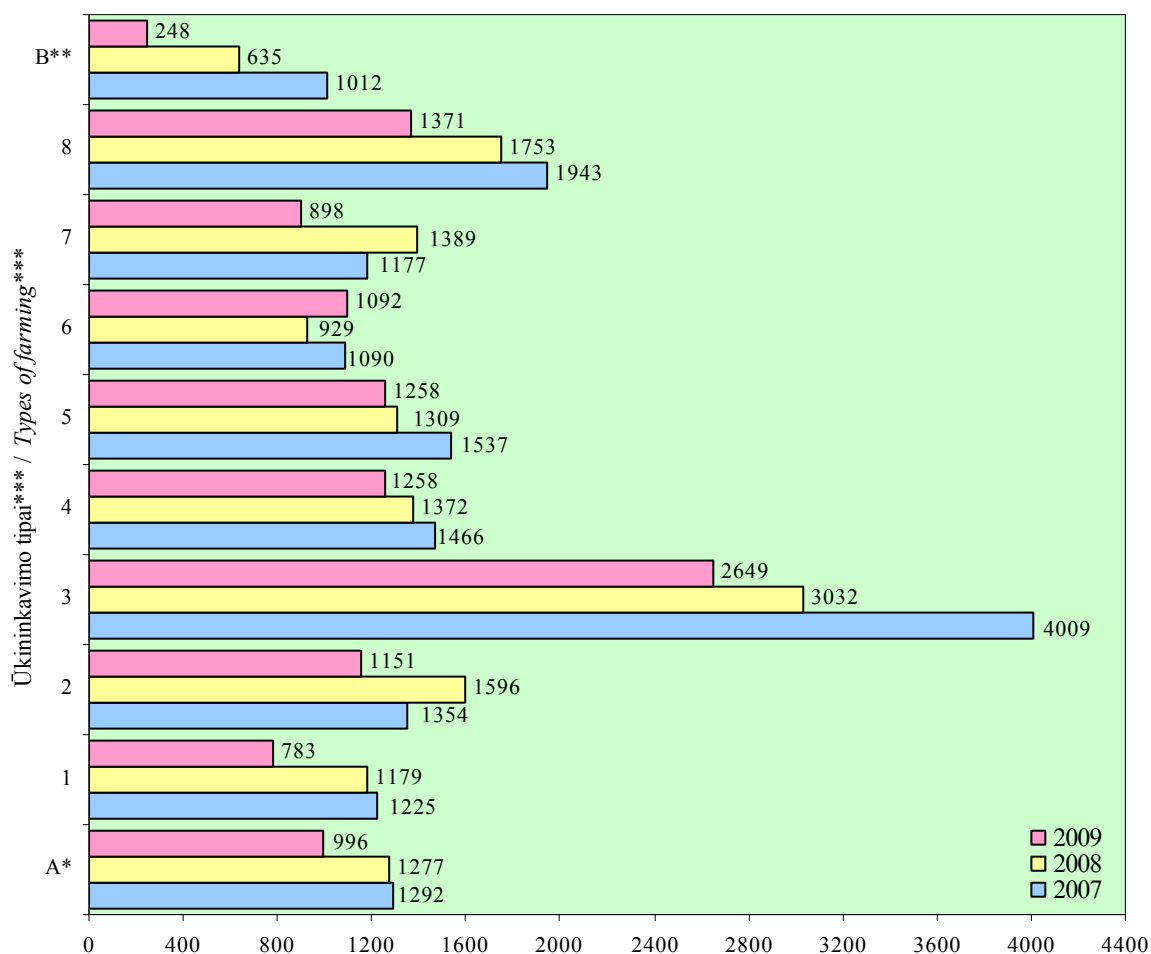
Fig. 3.20. Subsidies for production in family farms per 1 ha UAA in 2008 and 2009, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

2009 metais ūkininkų ūkių bendrasis pelnas su subsidijomis, palyginti su 2008-aisiais, sumažėjo 22 proc. dėl sumažėjusios bendrosios produkcijos. Kaip ir keletą ankstesnių metų, didžiausias bendrasis pelnas su subsidijomis, tenkantis 1 ha, buvo daržininkystės, sodininkystės (2649 Lt) ir mažesniuose nei 10 ha (2569 Lt) ūkiuose. Mažiausiai pelningi – didesni nei 100 EDV (700 Lt), 10–20 ha (771 Lt) ir javų, rapsų (783 Lt) ūkiai.

Vienam SD vidutiniškai teko 24129 Lt (21 proc. mažiau nei prieš metus) bendrojo pelno su subsidijomis, tačiau šis rodiklis įvairiose ūkių grupėse labai skirtingas, didžiausias – didžiausiuose ir pagal plotą, ir pagal ekonominį dydį (didesniuose nei 150 ha – 66098 Lt), o mažiausias – mažiausiuose (mažesniuose nei 10 ha – 8625 Lt) ūkiuose. Geografiškai didžiausias pelnas su subsidijomis 1 SD buvo Marijampolės apskrities (32578 Lt), mažiausias – Tauragės apskrities (19621 Lt) ūkiuose.

ŽŪB vidutiniškai 1 ha ŽŪN teko 248 Lt bendrojo pelno su subsidijomis, 2,6 karto mažiau negu 2008 metais. Šis rodiklis mišriose augalininkystės, kiaulių – paukščių bendrovėse buvo viršytas beveik 20 kartų, o augalininkystės ir daržininkystės, sodininkystės bendrovėse buvo neigiamas.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

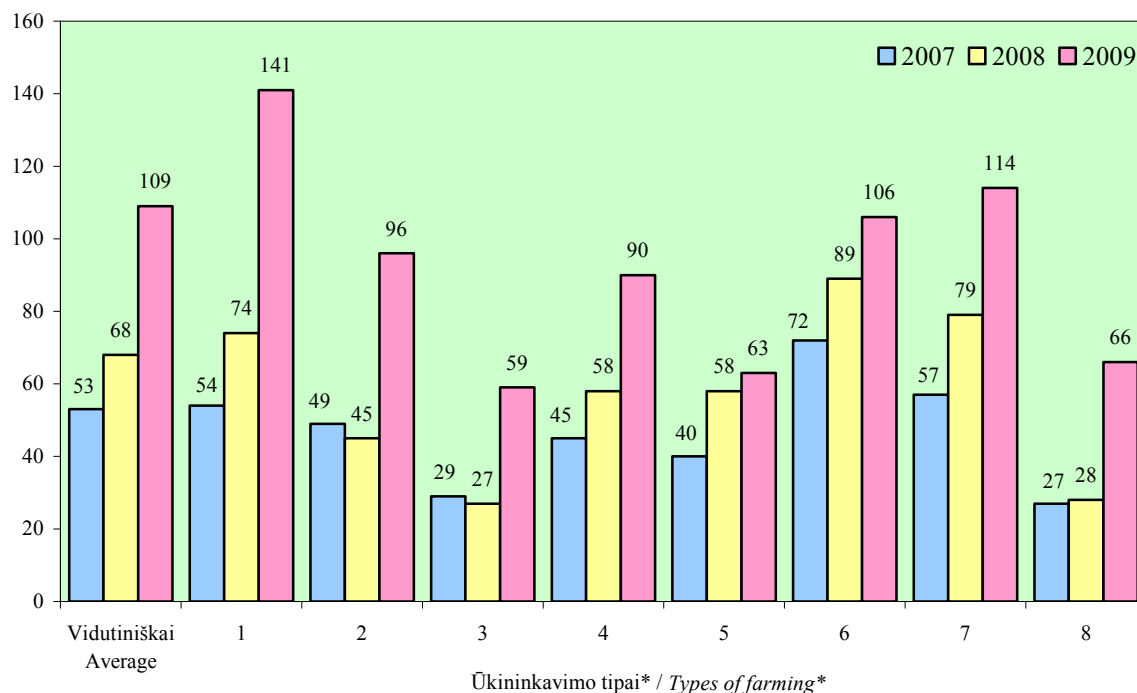
*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.7 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.7.

3.21 pav. Bendrasis pelnas (su subsidijomis) 1 ha žemės ūkio naudmenų 2007–2009 metais, Lt

Fig. 3.21. Farm net income per 1 ha UAA in 2007–2009, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

Valstybės parama 2009 metais tapo dar svarbesnė žemės ūkio produkcijos gamintojams, nes ji bendrajame pelne (su subsidijomis) padidėjo: nuo 68 iki 109 proc. ūkininkų ūkiuose, o bendrovėse – dar daugiau.

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.7 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.7.

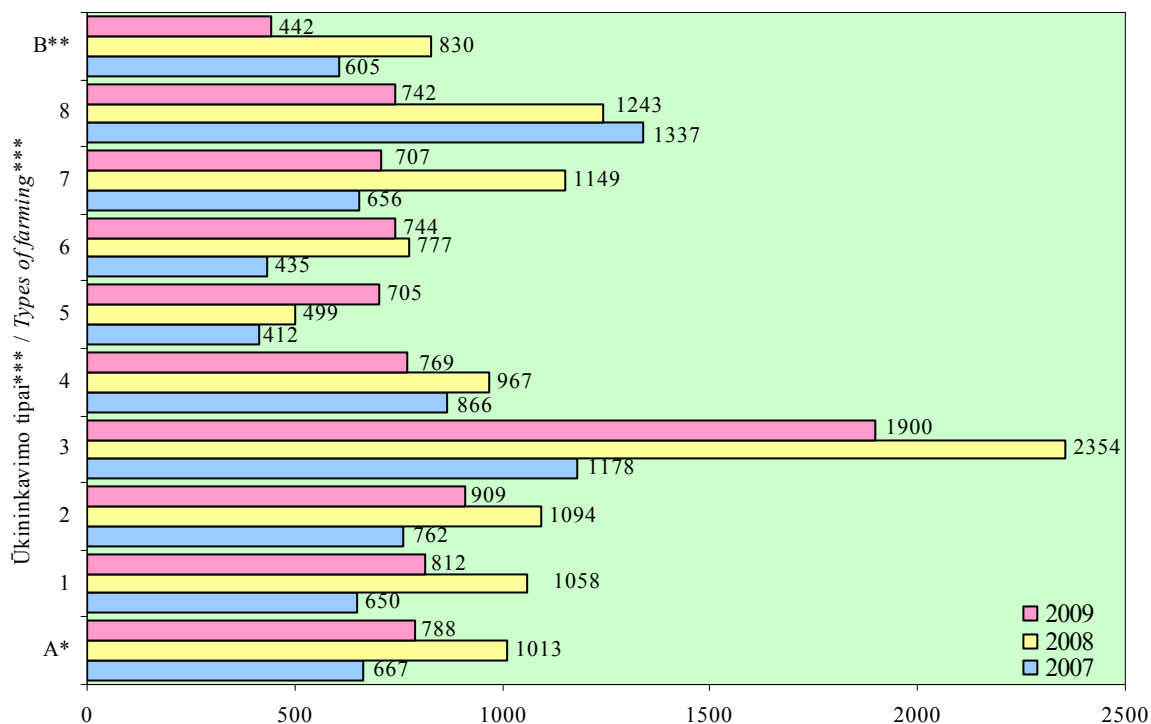
3.22 pav. Valstybės paramos dalis ūkininkų ūkių bendrajame pelne (su subsidijomis) 2007–2009 metais, proc.

Fig. 3.22. Share of subsidies in farm net income in 2007–2009, per cent

Šaltinis: LAEI duomenys.

Investicijos. 2009 metais ūkininkų ūkių investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, palyginti su 2008 metais, vidutiniškai sumažėjo 22 proc. ir sudarė 788 Lt (buvo 1013 Lt). Kaip ir prieš metus, didžiausios ir daugiau kaip 9 kartus viršijančios vidurkį investicijos buvo ekologinės gamybos ūkiuose – 7178 Lt. Nemažai investavo ir daržininkystės, sodininkystės (1900 Lt), mažesni nei 10 ha (1555 Lt), Telšių apskrities (1210 Lt), o mažiausiai – 10–20 ha (433 Lt) ir 30–40 ha (424 Lt) ūkiai.

ŽŪB investicijos 1 ha ŽŪN, palyginti su 2008 metais, sumažėjo 1,9 karto. Jos buvo didžiausios mišrioje augalininkystės, kiaulių – paukščių, o mažiausios – mišrioje augalininkystės – žolėdžių gyvulių bendrovėse. Tas pats pasakytina ir apie investicijas, tenkančias turto vertės vienetui. Palyginti su 2008 metais, daugiausia mažėjo investicijos traktoriams, kombainams ir įrengimams, o didėjo – žemei ir gamybiniam pastatams.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.7 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.7.

3.23 pav. Investicijos 1 ha žemės ūkio naudmenų 2007–2009 metais, Lt

Fig. 3.23. Farm investments per 1 ha UAA in 2007–2009, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

2009 metais daugiausia (29 proc.) investicijų ūkininkų ūkiuose skirta traktoriams įsigyti, tačiau palyginti su 2008-aisiais, šios investicijos vidutiniškai šalyje sumažėjo 42 proc. ir sudarė 9779 Lt, o jų dalis investicijų struktūroje smuko 10 proc. punktų. Smuktelėjo investicijos ir į įrengimus bei inventorių (5592 Lt, 16 proc.), bet padidėjo – į žemės ūkio mašinas, transporto priemones (8168 Lt, 24 proc.) ir kombainus (4661 Lt, 14 proc.). Daugumoje ūkių grupių daugiausia buvo investuojama į vieną iš minėtų technikos rūšių, išskyrus mišrius, vyraujant žolėdžiams gyvuliams, mišrius augalininkystės, kiaulių – paukščių ir Telšių apskrities ūkius, kuriuose didžiausia investicijų dalis teko gamybiniais pastatams statyti.

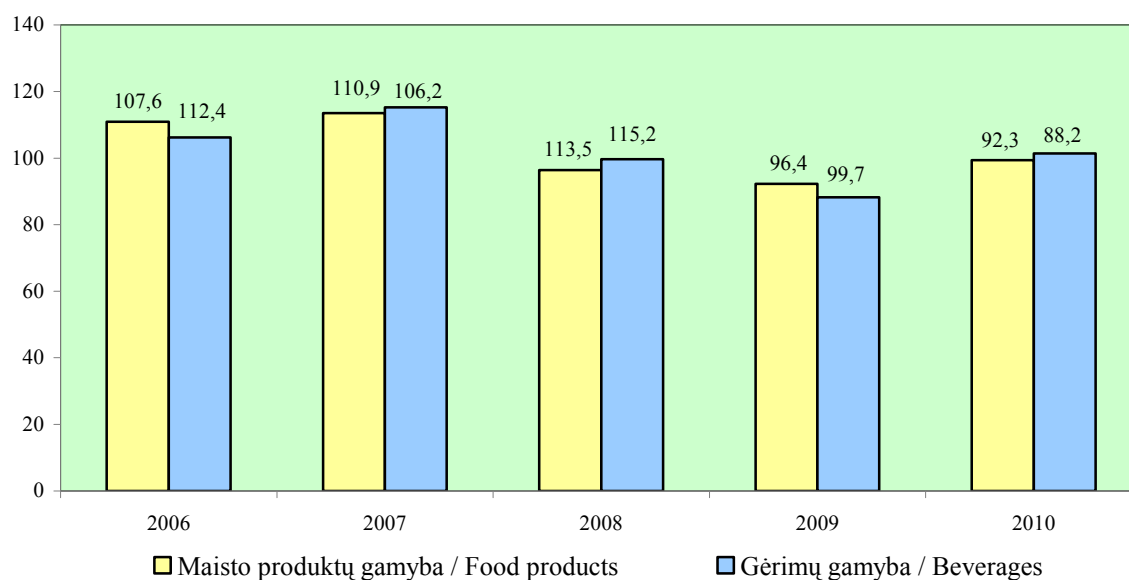
Darbuotojų užimtumas. 2009 metais ūkininko ūkyje vidutiniškai dirbo 1,8 SD (beveik tiek pat, kiek ir prieš metus). Ūkių grupėse pagal žemės plotą ir ekonominį dydį SD skaičius didėjo, augant hektarų ir EDV skaičiui. Kuo didesnis ūkis, tuo didesnis ŽŪN plotas teko vienam SD: mažiau nei 10 ha turinčiuose ūkiuose – 3,4 ha, 2–4 EDV – 12,7 ha, didesniuose nei 150 ha – 79,4 ha, didesniuose nei 100 EDV – 84,1 ha. Vidutiniškai vienam SD teko 24,22 ha ŽŪN, 2 proc. daugiau nei 2008 metais. Mažiausiai ŽŪN (7,5 ha) vienam SD teko daržininkystės, sodininkystės ūkiuose, mažiau nei vidutiniškai šalyje – pienininkystės ir mišrios gamybos ir 2,2 karto daugiau – javų, rapsų ūkiuose.

Vienoje bendrovėje vidutiniškai dirbo 35,9 SD, 4 proc. mažiau nei prieš metus. 1 SD teko 30,5 ha ŽŪN, arba 4 proc. daugiau nei 2008 metais.

4. Maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonių veiklos rezultatai

4. Survey of manufacture of food products and beverages

Maisto produktų ir gėrimų pramonė yra viena didžiausių Lietuvos apdirbamosios pramonės šakų. 2010 metais šios šakos įmonių produkcijos dalis sudarė 19,6 proc. parduotos apdirbamosios pramonės produkcijos. Parduotų maisto produktų ir gėrimų vertė veikusiomis kainomis buvo 8,98 mlrd. Lt, 3,8 proc. didesnė nei 2009 metais. Lyginant maisto produktų ir gėrimų pramonės parduotos produkcijos indeksus, matyti, kad maisto produktų pardavimas beveik nesumažėjo, o gėrimų parduota daugiau nei prieš metus (3.24 pav.).

3.24 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonės parduotos produkcijos indeksai 2006–2010 metais (palyginti su ankstesniais metais), proc.

Fig. 3.24. Indices of sold production of manufacture of food products and beverages in 2006–2010 (compared to the previous year), per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nors parduotos produkcijos vertė išliko panaši, kaip ir 2009 metais, tačiau kito maisto produktų gamintojų kainos – jos pakilo 11,0 proc., o analogiškos gėrimų kainos išliko tokios pačios.

Statistikos departamento duomenimis, 2010 metais išaugo pieno konservų, mėsos ir jos subproduktų, nelydytų sūrių, miltų, konditerijos gaminių gamyba, tačiau sumažėjo paruoštų arba konservuotų produktų iš vaisių ir daržovių, majonezo, sviesto, šviežių (nebrandintų ir nekonservuotų) sūrių, dešrų gamyba (3.11 lentelė).

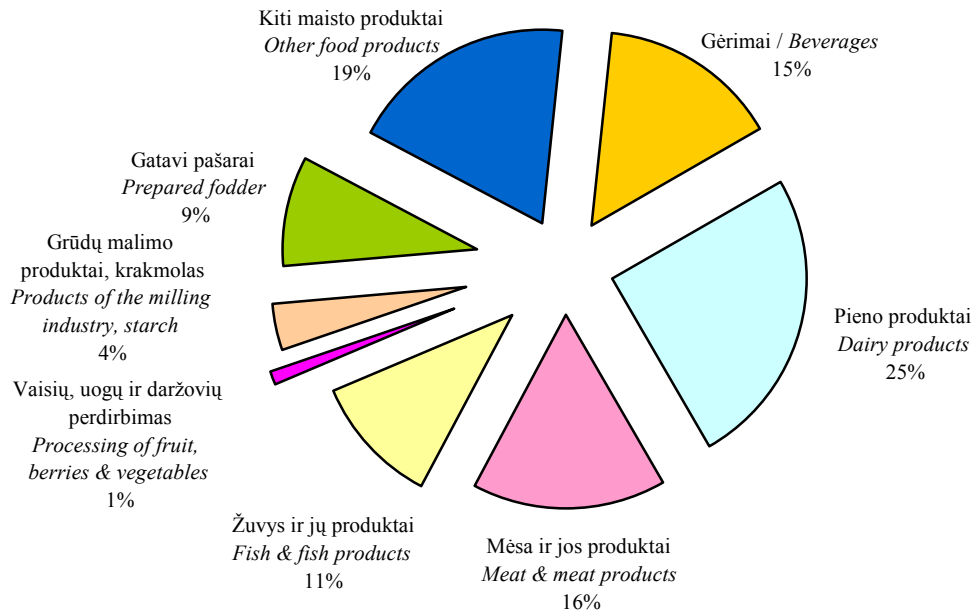
3.11 lentelė. Pagrindinių maisto produktų gamyba 2006–2010 metais, tūkst. t

Table 3.11. Production of main food products in 2006–2010, thousand tonnes

Produktai / Products	Gamyba / Production					Pokytis / Change 2010, palyginti su 2009, %
	2006	2007	2008	2009	2010	
Mėsa ir jos subproduktai <i>Meat and meat offal</i>	163,7	182,3	168,8	152,7	179,7	118
Dešros / <i>Sausages</i>	57,9	57,6	63,2	55,9	50,6	91
Švieži (nebrandinti ir nekonservuoti) sūriai / <i>Fresh (unripened and uncured) cheese</i>	15,0	17,0	24,2	27,1	24,0	89
Kiti švieži sūriai / <i>Other fresh cheese</i>	5,8	5,6	6,5	7,7	7,3	95
Nelydyti sūriai <i>Non-processed cheese</i>	62,6	52,3	56,3	37,6	43,9	117
Varškė / <i>Curd</i>	17,7	21,5	23,3	23,5	24,4	104
Pieno konservai <i>Canned dairy products</i>	14,8	22,0	29,8	21,0	25,0	119
Sviestas / <i>Butter</i>	11,3	12,3	9,0	12,0	8,5	71
Majonezas / <i>Mayonnaise</i>	9,7	14,4	14,0	14,1	9,8	70
Paruošti arba konservuoti produktai iš vaisių ir daržovių / <i>Prepared or preserved vegetables and fruit</i>	15,4	18,3	21,5	35,1	19,0	54
Vaisių, uogų ir daržovių sultys, mln. l <i>Fruit, berry and vegetable juice, mill. l</i>	16,7	16,6	13,9	8,8	9,1	103
Miltai / <i>Flour</i>	214,4	252,3	249,3	271,1	297,9	110
Duona ir pyrago gaminiai <i>Bread and pastry products</i>	182,8	173,6	169,0	158,3	158,2	100
Cukrus / <i>Sugar</i>	96,6	125,1	70,1	106,5	104,3	98
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery products</i>	49,9	50,7	49,4	44,6	47,2	106
Natūralūs mineraliniai ir aeruoti vandenys, mln. dal. / <i>Natural mineral and aerated waters, mill. dal.</i>	16,5	18,4	17,3	16,8	17,6	105

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2006–2010 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1392-2874.

Didžiausią dalį parduotos maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonės produkcijos 2010-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, sudarė pienas, mėsa ir jų produktai bei gėrimai (3.25 pav.). Palyginti su ankstesniais metais, 2 proc. punktais išaugo žuvų ir jų produktų, 2 proc. punktais sumažėjo mėsos produktų ir po 1 proc. punktą – vaisių, uogų ir daržovių perdirbimo ir gėrimų pardavimo dalis.

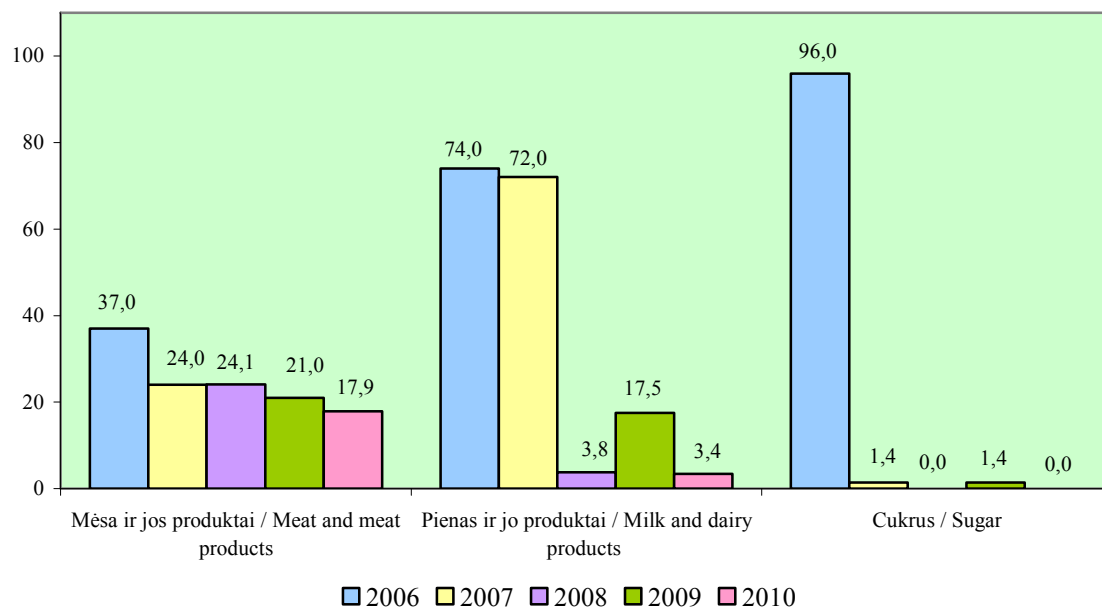
3.25 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos pramonės parduotos produkcijos struktūra 2010 metais

Fig. 3.25. Structure of sold production of manufacture of food products and beverages in 2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2010 metais Lietuvoje pagamintų maisto produktų užsienio rinkose parduota 4,3 proc. punkto daugiau (40,1 proc.) nei 2009-aisiais. Pokyčiams įtakos turėjo skirtingos kainų kitimo tendencijos vidaus ir užsienio rinkose. 2010 metais maisto produktų gamintojų kainos užsienyje išaugo 16,4 proc., o Lietuvos rinkoje – 7,6 proc. Gėrimų gamybos gamintojų kainos vidaus rinkoje pakilo 1,8 proc., tačiau užsienyje 2009 metais, kaip ir 2008-aisiais, sumažėjo apie 14 proc.

Kainų skirtumą 2006–2010 metais kompensavo už maisto produktų eksportą į trečiąsias šalis mokamos eksporto grąžinamosios išmokos. NMA duomenimis, 2010 metais dėl didesnio kainų skirtumo žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams teko 21,5 mln. Lt eksporto grąžinamųjų išmokų. Tai 46,4 proc. mažiau nei 2009-aisiais. 2010 metais eksporto grąžinamosios išmokos sumažėjo dėl padidėjusių užsienio rinkose parduodamų produktų kainų. Daugiausia išmokų 2010 metais išmokėta už mėsos produktų, t. y. galvijienos (17,9 mln. Lt) eksportą. Išmokos už pieno produktus sumažėjo 5,1 karto. 2010 metais daugiausia kompensuota už sūrinių eksportą – 2,3 mln. Lt, tačiau kompensacija dėl didesnių eksporto kainų buvo žymiai mažesnė nei 2006–2007 ir 2009 metais. 2010 metais vėl nebemokėta už eksportuojamą cukrų. Už grūdus grąžinamosios išmokos nebemokamos nuo 2008 metų (3.26 pav.).

3.26 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams 2006–2010 metais išmokėtos subsidijos, mln. Lt

Fig. 3.26. Export subsidies for agricultural and food products in 2006–2010, LTL million

Šaltiniai: NMA 2006–2010 m. veiklos ataskaitos.

Maisto ir gėrimų gamybos pramonės įmonių, kaip ir bet kokių kitų ūkio subjektų, plėtra ir veiklos efektyvumas labai priklauso nuo investicijų. Per pastaruosius penkerius metus į maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus materialųjį turtą investuota 2240,2 mln. Lt. Per visą analizuojamą laikotarpį materialinės investicijos augo netolygiai. 2010 metais investuota mažiausiai: palyginti su 2009-aisiais, investicijos sumažėjo 6,0 proc., o palyginti su 2006-aisiais – 41,0 proc. (3.12 lentelė). Vidutinės metinės investicijos į materialųjį vienos maisto produktų ir gėrimų įmonės turtą 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo nuo 339,9 iki 302,7 tūkst. Lt, t. y. 10,9 proc. Tai iš dalies paaiškinama tuo, kad įmonės dėl sudėtingos ekonominės situacijos ir padidėjusių kreditų kainų nerizikuoja skolintis, o nuosavų lėšų dažnai nepakanka.

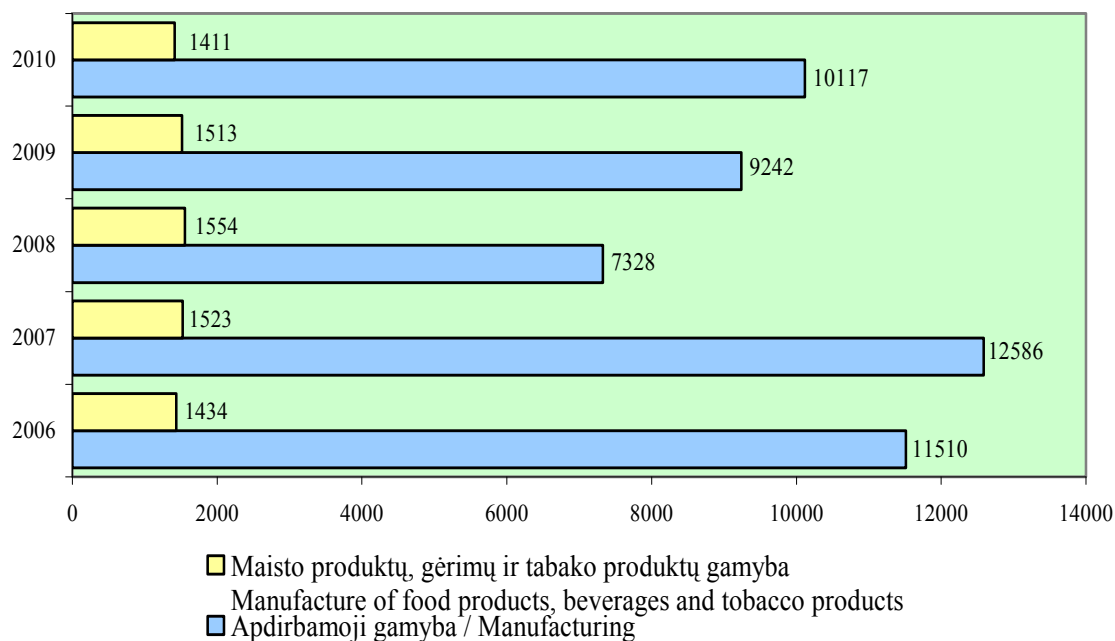
3.12 lentelė. Materialinės investicijos 2006–2010 metais

Table 3.12. Capital investment in 2006–2010

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Apdirbamoji pramonė, mln. Lt <i>Manufacturing, LTL mill.</i>	2232,7	3103,9	2831,3	1179,0	920,7
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	15,9	39,0	-8,8	-58,4	-21,9
Maisto produktų ir gėrimų gamyba, mln. Lt <i>Manufacture of food products and beverages, LTL mill.</i>	460,4	586,3	633,1	288,9	271,5
dalis apdirbamojoje pramonėje, proc. <i>share in manufacturing, %</i>	20,6	18,9	22,4	24,5	29,5
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	19,7	27,3	8,0	-54,4	-6,0

Šaltiniai: Materialinės investicijos ir statyba 2006–2010 m. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5335.

Vidutinės tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienai įmonei, 2010 metais buvo 29,6 proc. didesnės nei 2006-aisiais, nors sukauptos tiesioginės užsienio investicijos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, sumažėjo 1,6 proc., o palyginti su 2009-aisiais, – 6,7 proc. Iš dalies tam įtakos turėjo ir tai, kad mažėjo įmonių su užsienio kapitalu skaičius (2006 m. pabaigoje užsienio kapitalo lėšų buvo investuota 54-iose, o 2010 m. pabaigoje – tik 41-oje maisto pramonės įmonėje) 2010 metais maisto produktų, gėrimų ir tabako įmonėse sukaupytą tiesioginių užsienio investicijų dalis sudarė 13,9 proc. apdirbamosios pramonės užsienio investicijų (2006 m. – 12,5 proc.) (3.27 pav.).

3.27 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos apdirbamojoje ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gamyboje 2006–2010 metų pabaigoje, mln. Lt

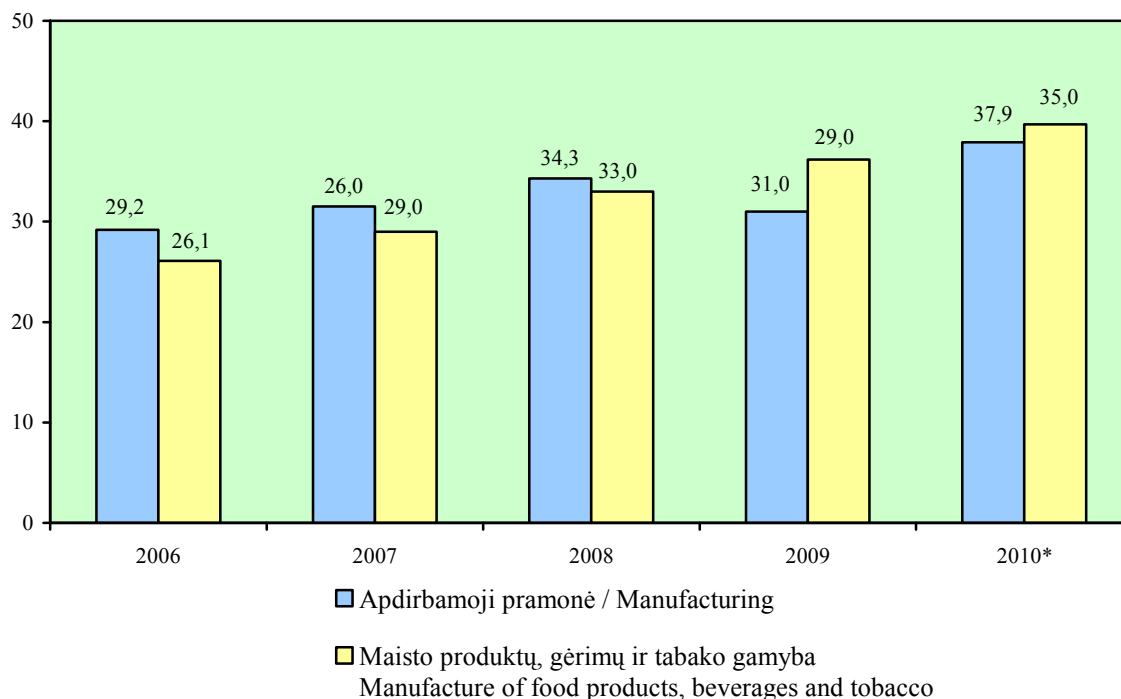
Fig. 3.27. Direct investment in manufacturing and manufacture of food, beverages and tobacco products at the end of 2006–2010, LTL million

Šaltinis: Prieiga per internetą: <http://www.lb.lt/isoires_sektorius_statistika> [žiūrėta 2011 m. gegužės 16 d.].

Daugiausia į Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmones 2010 metais investavo Šveicarijos (32,8 proc. visų tiesioginių investicijų į maisto pramonę), Švedijos (atitinkamai 21,1 proc.), Danijos (13,0 proc.) ir Suomijos (11,6 proc.) verslininkai.

Bendram investicijų į maisto produktų gamybos įmones augimui įtakos turėjo SAPARD parama, EŽŪOGF parama pagal Lietuvos 2004–2006 metų Bendrąjį programavimo dokumentą ir 2007–2013 metų Kaimo plėtros programą. Pagal šios programos 1 krypties priemonę „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“ visam 2007–2013 metų laikotarpiui skirta 511,1 mln. Lt paramos. 2010 metais 77 įmonė pateikė paraiškas ir prašė 243,1 mln. Lt paramos (2009 m. 30 įmonės prašė 26,1 mln. Lt), iš jų patvirtintos 67 paraiškos ir 172,8 mln. Lt paramos, tačiau išmokėta tik 21,8 proc. šios sumos. 30 paraiškų buvo tokios, kurių paramos suma buvo iki 150 tūkst. Lt. Likusiems projektams vidutiniškai teko po 3,3 mln. Lt.

Teigiamą poveikį gamybos plėtrai darė didėjantis darbo našumas. Išankstiniais 2010 metų duomenimis, vidutiniškai per vieną faktiškai dirbtą valandą maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonėse sukurta pridėtinė vertė veikusiomis einamųjų metų kainomis buvo 39,7 Lt. Palyginti su 2009-aisiais, ji padidėjo 9,7 proc., su 2006-aisiais – 52,1 proc. (3.28 pav.). Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje darbo našumas 2010 metais buvo didesnis nei apdirbamojoje pramonėje ir vidutiniškai šalies ūkyje atitinkamai 4,7 proc. ir 18,2 proc.

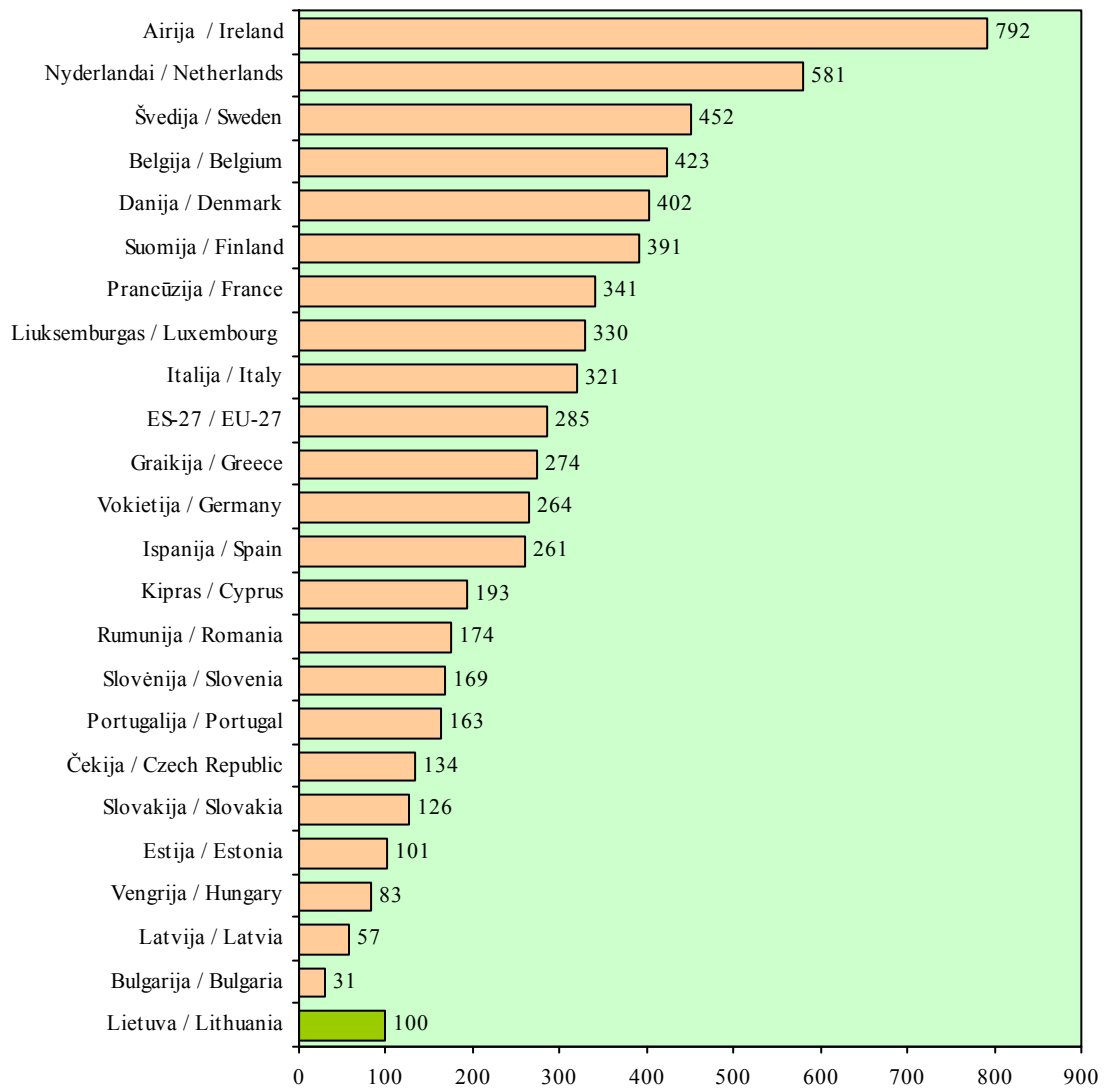
* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

3.28 pav. Apdirbamosios ir maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė veikusiomis atitinkamų metų kainomis 2006–2010 metais, Lt

Fig. 3.28. Value added created per 1 hour in manufacturing and manufacture food products, beverages and tobacco in 2006–2010, LTL (at current prices of the corresponding year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nepaisant per analizuojamąjį laikotarpį išaugusio darbo našumo, vienas Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonės darbuotojas per metus sukūrė kelis kartus mažiau pridėtinės vertės nei vidutiniškai ES-27 šalyse. Ypač didelis skirtumas ryškėja lyginant su ES šalimis senbuvėmis. Antai, Airijoje vieno darbuotojo per valandą sukurama pridėtinė vertė buvo beveik 8 kartus, Nyderlanduose – 6 kartus didesnė nei Lietuvoje (3.29 pav.).

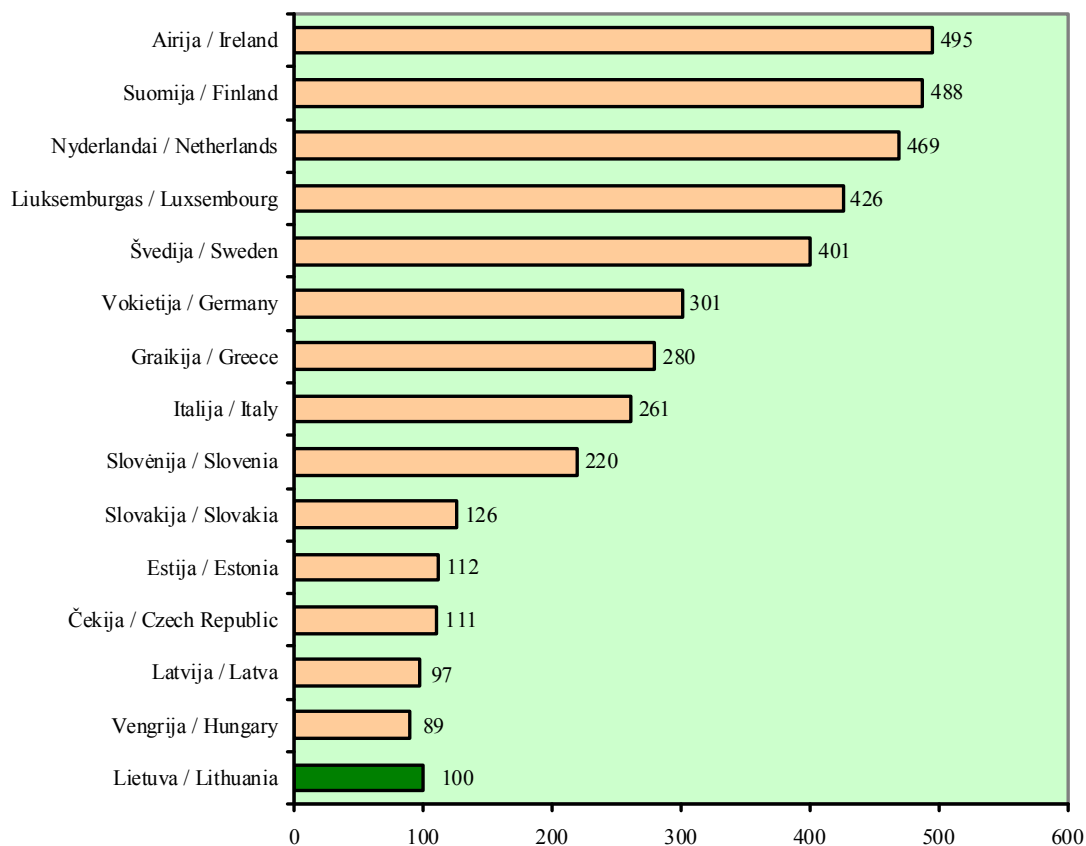

3.29 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbo našumo (vieno užimtojo sukuriama pridėtinė vertė) palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2009 metais, proc.

Fig. 3.29. Comparison of labour productivity (value added created per employee) in manufacture of food products, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2009, per cent

Šaltiniai: Eurostato duomenys.

Nedidelį, palyginti su kitomis ES šalimis, darbo našumą lydėjo santykinai mažas darbo užmokestis, nors atotrūkis nuo kitų ES šalių mažesnis nei darbo našumo (3.30 pav.). Tai susiję su skirtinga atskirų šalių pridėtinės vertės struktūra.

3.30 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbuotojo vidutinio metinio darbo užmokesčio palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2009 metais, proc.

Fig. 3.30. Comparison of average yearly wage per worker in manufacture of food, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2009, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Darbo našumo augimas yra viena pagrindinių prielaidų, mažinančių didėjančių išteklių kainų neigiamą poveikį įmonių veiklos pelningumui. Maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonių pelningumas (prieš apmokestinimą) 2010 metais buvo mažesnis nei 2009-aisiais (3.13 lentelė).

Maisto ir gėrimų gamybos įmonių ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika rodo, kad pelningumas 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo. Tačiau gėrimų gamybos tiek bendrasis pelningumas, tiek pelningumas išliko didesnis atitinkamai 3,5 karto ir 1,4 karto negu maisto produktų gamybos įmonių. Vėl išaugo maisto pramonės gamybos įmonių bendrasis mokumas, t. y. santykis tarp trumpalaikio turto ir trumpalaikių išsipareigojimų bei santykis tarp kapitalo ir išsipareigojimų padidėjo. Vadinasi, įmonės vėl pradėjo kaupti daugiau trumpalaikio turto ir turi mažiau trumpalaikių skolų.

3.13 lentelė. Maisto produktų ir gėrimų pramonės ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika 2008–2010 metų IV ketvirtį

Table 3.13. Economic and financial risk indicators of manufacture of food products and beverages in the IV quarter of 2008–2010

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010
Maisto produktų gamyba / Manufacture of food products			
Pelningumo rodikliai / Profitability			
Bendrasis pelningumas (bendrojo pelno ir pajamų santykis) <i>Gross profitability</i>	11,9	16,0	13,6
Pelningumas (pelno prieš apmokestinimą ir pardavimo pajamų santykis) / <i>Profitability</i>	-0,9	1,0	3,2
Mokumo rodikliai / Solvency			
Einamasis mokumas (trumpalaikio turto ir trumpalaikių išsipareigojimų santykis) / <i>Current solvency</i>	1,19	1,38	1,3
Kritinis mokumas (trumpalaikio turto, atėmus atsargas, ir trumpalaikių išsipareigojimų santykis) / <i>Critical solvency</i>	0,72	0,95	0,82
Bendrasis mokumas (nuosavo kapitalo ir išsipareigojimų santykis) / <i>Gross solvency</i>	0,76	0,98	1,01
Įsiskolinimo ir manevringumo rodikliai / <i>Indebtedness and mobility</i>			
Įsiskolinimas (išsipareigojimų ir turto santykis) / <i>Indebtedness</i>	0,57	0,51	0,50
Manevringumas (trumpalaikio turto ir nuosavo kapitalo santykis) / <i>Mobility</i>	1,14	1,01	1,03
Gėrimų gamyba / Manufacture of beverages			
Pelningumo rodikliai / Profitability			
Bendrasis pelningumas (bendrojo pelno ir pajamų santykis) <i>Gross profitability</i>	49,1	48,2	47,5
Pelningumas (pelno prieš apmokestinimą ir pardavimo pajamų santykis) / <i>Profitability</i>	2,9	-2,4	4,5
Mokumo rodikliai / Solvency			
Einamasis mokumas (trumpalaikio turto ir trumpalaikių išsipareigojimų santykis) / <i>Current solvency</i>	1,31	1,69	1,5
Kritinis mokumas (trumpalaikio turto, atėmus atsargas, ir trumpalaikių išsipareigojimų santykis) / <i>Critical solvency</i>	0,82	1,34	1,12
Bendrasis mokumas (nuosavo kapitalo ir išsipareigojimų santykis) / <i>Gross solvency</i>	1,42	1,79	1,57
Įsiskolinimo ir manevringumo rodikliai / <i>Indebtedness and mobility</i>			
Įsiskolinimas (išsipareigojimų ir turto santykis) / <i>Indebtedness</i>	0,41	0,36	0,39
Manevringumas (trumpalaikio turto ir nuosavo kapitalo santykis) / <i>Mobility</i>	0,62	0,65	0,71

Šaltiniai: Įmonių finansiniai rodikliai 2008–2010. Vilnius: Statistikos departamentas.

Maisto gamybos įmonių išskolinimai (įsipareigojimų ir turto santykis) 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo 2,0 proc., tačiau gėrimų gamybos įmonėse jie išaugo 8,3 proc. Minėtų rodiklių tendencijos rodo, kad įmonės tapo atsargesnės – dėl sudėtingos ekonominės situacijos šalyje ir padidėjusių kreditų kainų nerizikuoja skolintis. Tai stabo gamybos plėtrą, kadangi nuosavų lėšų dažniausiai nepakanka.

Maisto produktų gamybos apimčių ir darbo našumo augimas, palyginti su ankstesniais metais, rodo, šalies maisto ūkio aktyvumo augimą, nors ir materialinės, ir tiesioginės užsienio investicijos dėl ekonominio sunkmečio buvo mažiausios per nagrinėjamą penkerių metų laikotarpį. Darbo našumas nagrinėjamame sektoriuje augo ir lenkė ir vidutinį apdirbamosios pramonės darbo našumą, ir šalies vidutinį. Nepaisant to, darbo našumas maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje vis dar buvo kelis kartus mažesnis negu vidutinis ES-27 šalių. Todėl, įmonėms siekiant išlikti maisto produktų rinkose, būtina sparčiau diegti inovacijas, aktyvinti naujų rinkų paiešką.

5. Alternatyvių žemės ūkiui verslų plėtra kaimo vietovėse

5. Development of alternative businesses in rural areas

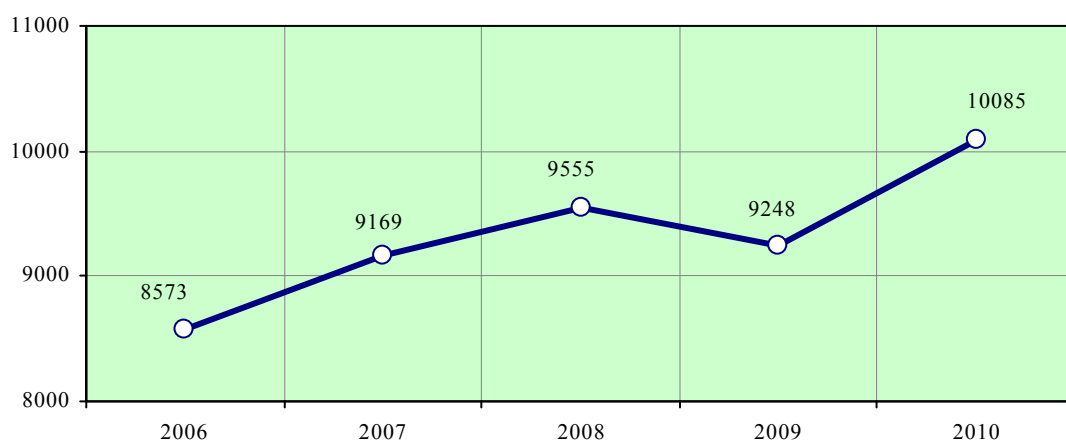
Ekonomikos vystymo teorijos smulkųjų ir vidutinį verslą apibūdina kaip pagrindinį ekonomikos dinamiškumo veiksnį. Smulkiojo ir vidutinio verslo subjektų gausa atspindi ekonomikos augimą. Daugelyje šalių smulkios ir vidutinės įmonės padeda ekonomikai greitai keistis. Šis ūkio sektorius greičiausiai reaguoja į rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčius, prisitaiko prie jų, kuria naujas darbo vietas tose veiklos srityse, kurių produktai ir paslaugos konkrečiu laikotarpiu turi didžiausią paklausą. Minėtas sektoriaus ypatumas turėtų pagelbėti keistis ir kaimo ekonomikai.

Ekonominės veiklos įvairinimo kaime svarbą ir būtinybę lemia pastaraisiais metais mažėjantis užimtų žemės ūkio versle gyventojų skaičius. Lietuvoje užimtų žemės ūkyje dalis (įskaitant medžioklę, miškininkystę ir žuvininkystę) 2010 metais sudarė 9 proc. visų šalies užimtų gyventojų. Netgi kaimo vietovėse ūkininkavimas nebėra dominuojanti ekonominė veikla. 2010 metais, kaip ir 2009-aisiais, tik 30 proc. kaimo užimtų gyventojų dirbo šiose veiklos srityse.

Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, ūkininkai, siekdami papildomų pajamų, įvairina ekonominę veiklą. ŪADT duomenimis, 2009 metais 23 proc. visų ūkininkų ūkiuose gautų pajamų sudarė pajamos iš kitos ūkinės veiklos ir pajamos ne iš žemės ūkio. Palyginti su 2006 metais, ši dalis išaugo beveik 2 kartus. 2009 metų duomenimis, didžiausią dalį pajamų sudarė pajamos iš alternatyvių veiklų ūkininkų ūkiuose iki 50 ha, ūkininkaujančiuose nepalankiose ūkininkauti vietovėse. Įvairinti ekonominę veiklą labiau ryžtasi ūkininkai iki 40 metų amžiaus.

Mažų ir vidutinių įmonių (MVĮ) plėtra. 2006–2010 metų laikotarpiu kaime didėjo MVĮ skaičius: 2010-aisiais kaime buvo per 10 tūkst. MVĮ, iš jų 78 proc. – mikro įmonės (įmonės, turinčios iki 10 darbuotojų). Per minėtą laikotarpį MVĮ kaimo vietovėse skaičius išaugo 1,2 karto. 2010 metais vidutiniškai 1000-iui kaimo gyventojų teko 9,4 MVĮ.

Spartesnis MVĮ skaičiaus augimas stebimas nuo 2006 metų – po dvejų narystės ES metų (3.31 pav.). Tam didelės įtakos turėjo ES parama verslo plėtrai, padidėjusios galimybės konkuruoti ES bendrojoje rinkoje. MVĮ skaičiaus sumažėjimas stebimas tik 2009 metais (palyginti su 2008 m.). Galima daryti prielaidą, kad minėtiems pokyčiams esminės įtakos turėjo ekonomikos sunkmetis. Tačiau jau 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, MVĮ skaičius išaugo 9 proc.

3.31 pav. Mažų ir vidutinių įmonių skaičius kaime 2006–2010 metais

Fig. 3.31. Number of SMEs in rural areas in 2006–2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kaimo MVĮ sudarė 15 proc. Lietuvoje veikiančių MVĮ skaičiaus. Tai rodo, kad verslas ir toliau daugiausia plėtojamas miestuose, kuriuose yra didesnė rinka, skiriamas didesnis dėmesys infrastruktūros plėtrai, palankesnės nei kaimo vietovėse sąlygos gyventojų verslumui ugdyti, aukštesnė žmogiškųjų išteklių kvalifikacija.

Be rinkos potencialo, verslo plėtotę viename ar kitame regione lemia žmogiškųjų išteklių potencialas, jų verslumo gebėjimai, verslo konsultavimo paslaugų pasiūla ir kokybė, esamos verslo infrastruktūros būklė. MVĮ skaičiaus regioninė analizė rodo, kad daugiausia MVĮ 2006–2010 metų laikotarpiu veikė Kauno, Vilniaus, Šiaulių, Klaipėdos apskričių kaimo vietovėse. Šalia didžiausią plėtros potencialą turinčių Lietuvos miestų (Vilniaus, Klaipėdos) esančiose kaimo vietovėse išlieka gana spartaus MVĮ skaičiaus augimo tendencijos. Tačiau kaimo vietovėse, kuriose žemės ūkio veikla nėra užsiėmimas, teikiantis pagrindines pajamas (Telšių, Utenos apskričių kaimo vietovėse), MVĮ skaičius auga lėtai. MVĮ skaičius lėtai auga ir ūkininkavimui palankiausių apskričių (Panevėžio, Marijampolės) kaimo vietovėse (3.14 lentelė).

3.14 lentelė. Kaimo mažų ir vidutinių įmonių skaičius apskrityse 2006–2010 metais
Table 3.14. Number of SMEs in rural areas by county in 2006–2010

Apskritys <i>Counties</i>	MVĮ skaičius, vnt. / <i>Number of SMEs</i>					Pokytis / <i>Change</i> 2010, palyginti su <i>compared to</i> 2006, %	2010 m. 1000-ii kaimo gyventojų teko MVĮ, vnt. <i>SMEs per 1000</i> <i>rural inhabitants</i>
	2006	2007	2008	2009	2010		
Alytaus	400	430	456	423	482	20,5	6,9
Kauno	1757	1898	1971	1957	2119	20,6	11,3
Klaipėdos	908	1004	1062	1061	1124	23,8	11,1
Marijampolės	567	573	571	553	611	7,8	6,9
Panevėžio	964	994	1008	952	1015	5,3	9,2
Šiaulių	1064	1105	1119	1065	1171	10,0	9,3
Tauragės	406	459	478	441	504	24,1	7,1
Telšių	561	603	608	580	610	3,4	8,9
Utenos	487	494	501	473	535	8,7	7,5
Vilniaus	1459	1649	1781	1743	1914	31,2	10,6
Iš viso / <i>Total</i>	8573	9169	9555	9248	10085	17,6	9,4

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

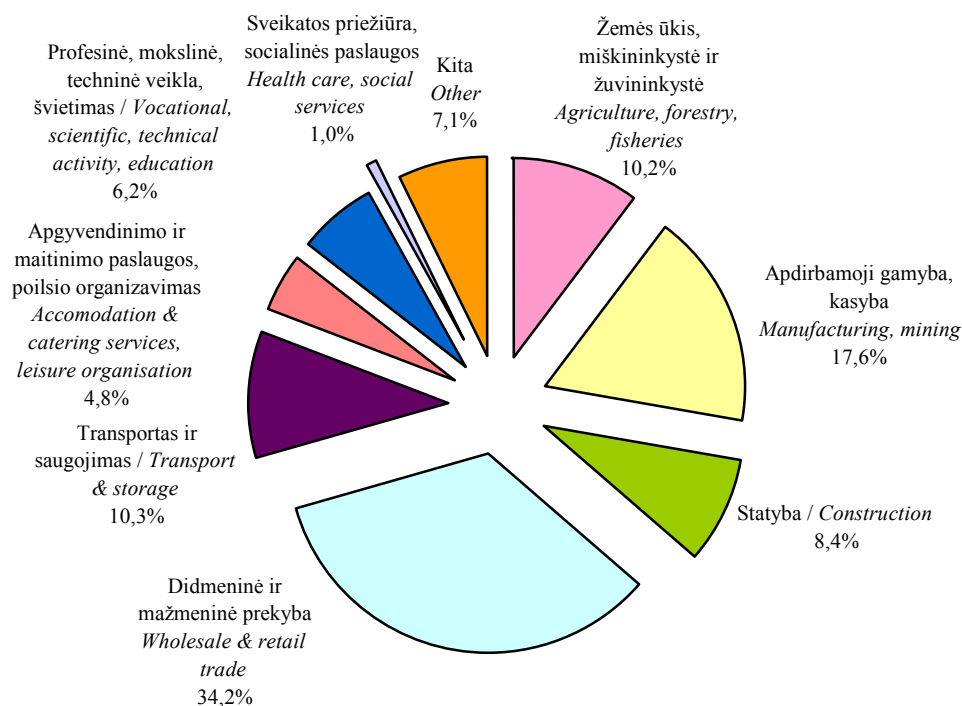
Tarp Lietuvos kaimo MVĮ pagal ekonominės veiklos rūšis dominuoja paslaugų įmonės. Daugiausia iš jų užsiima prekyba, teikia maitinimo bei apgyvendinimo ir kitas paslaugas. 2010 metais minėtos įmonės sudarė daugiau kaip pusę visų kaimo MVĮ. Per pastaruosius trejus metus kaime daugiausia kūrėsi poilsio organizavimo, švietimo, transporto ir saugojimo paslaugas teikiančios įmonės (3.32 pav.).

2010 metais 58,6 proc. kaimo vietovėse veikiančių MVĮ sudarė uždarnosios akcinės bendrovės (UAB) (2008 m. – 48 proc.), 35,9 proc. – IĮ, kurių skaičius ir santykinė dalis mažėjo ir 2010 metais. Tai rodo, kad kaimo vietovėse ekonominei veiklai plėtoti naudojama vis daugiau akcinio kapitalo, o teisinė ir mokestinė aplinka yra gana palanki individualaus verslo plėtrai. Iki 2008 metų buvusi stabili, kooperatinių bendrovių dalis didėjo ir 2010 metais.

2010 metais MVĮ dirbo 97,3 tūkst. darbuotojų, arba 27 proc. visų kaimo užimtųjų (palyginti su 2009 m., 1 proc. punktu mažiau). Vidutiniškai 1-ai mikro įmonei teko 3, mažai – 20, vidutinei – 93 darbuotojai.

2008–2010 metais mažėjo ir MVĮ dirbančių skaičius, ir vidutinės metinės pajamos, tenkančios 1-ai MVĮ kaime. Per 2008–2010 metus jos sumažėjo nuo 1741 iki 1326 tūkst. Lt, nors 2009 metais buvo stebimas jų augimas.

Auganti tradicinių ir netradicinių žemės ūkio produktų paklausa vidaus ir užsienio rinkose, didėjantis paslaugų žemės ir ne žemės ūkio veiklai poreikis skatino kaimo gyventojus, pasinaudojant investicine parama ūkinei veiklai įvairinti, plėtoti ekonominę veiklą naujomis kryptimis.

3.32 pav. Kaimo mažų ir vidutinių įmonių struktūra pagal ekonominės veiklos rūšis 2010 metais

Fig 3.32. The structure of SMEs in rural areas by type of economic activity in 2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

NMA duomenimis, iki 2010 metų pabaigos paramos verslo kūrimui ir plėtrai pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą kreipėsi 623 pareiškėjai. Daugiau kaip trečdalis jų – iki 40 metų amžiaus. 243 pareiškėjams parama patvirtinta. Paramos suma – 162,4 mln. Lt (3.15 lentelė). Tai sudaro 40 proc. verslo plėtrai 2007–2013 metų laikotarpiui skirtos paramos. Aktyviausiai į verslo plėtrą kaime investuoja Kauno, Vilniaus ir Utenos regionų verslininkai.

3.15 lentelė. Paramos verslo kūrimui ir plėtrai pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą panaudojimas iki 2010 metų pabaigos

Table 3.15. The use of support for business creation and development under the Lithuania's Rural Development Programme for 2007–2013 by the end of 2010

Apskritis Counties	Paraiškų, vnt. / Number of applications		Patvirtinta paramos suma, mln. Lt Allocated funds, LTL mill.	
	pateikta submitted	patvirtinta approved	iš viso total	vidutiniškai paraiškai average per application
Alytaus	37	13	8,0	0,62
Kauno	106	56	41,8	0,75
Klaipėdos	57	15	11,8	0,79
Marijampolės	47	11	6,4	0,58
Panevėžio	38	19	13,6	0,72
Šiaulių	43	15	11,2	0,75
Tauragės	61	13	2,7	0,21
Telšių	35	6	2,4	0,40
Utenos	64	33	23,7	0,72
Vilniaus	135	62	41,0	0,66
Iš viso / Total	623	243	162,6	0,67

Šaltinis: NMA duomenys.

Kaimo turizmas plačiai paplitęs daugelyje pasaulio šalių kaip vienas iš turizmo sektorių. Kaimo turizmo paslauga – tai turizmo paslauga, turinti kompleksinį pobūdį ir teikiama kaime. Skirtingose šalyse vartojamos ir skirtingos sąvokos: kaimo turizmas (angl. *rural tourism*), turizmas ūkiuose (angl. *farm tourism*), agroturizmas (angl. *agrotourism*), kurios atspindi ir teikiamų paslaugų savitumus.

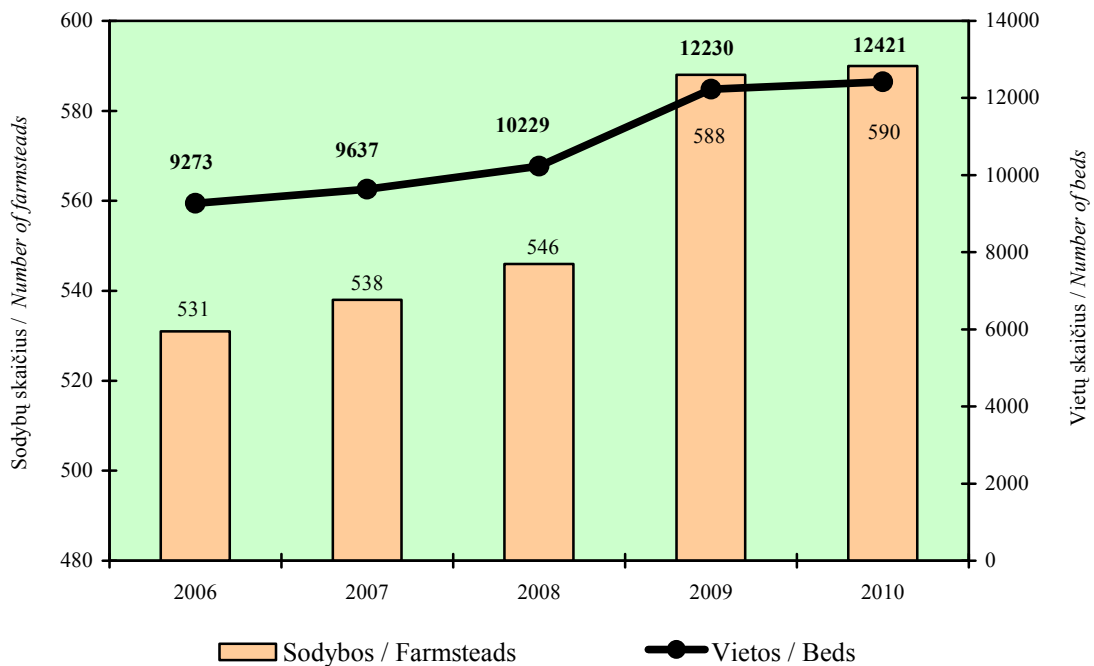
Lietuvoje ir daugelyje ES šalių kaimo turizmas orientuojasi į poilsio (atostogų) produktų kūrimą, susietą su kaimiška gyvensena ir galimybe užsiimti įvairia su tuo susijusia veikla.

Kaimo turizmas Lietuvoje yra svarbus dėl keleto aspektų:

- kuria ekonominę ir socialinę naudą: patraukli jaunimui veiklos rūšis, darbo vietų ir pajamų šaltinis kaimo gyventojams;
- poilsiautojų srantai palaiko kaimo vietovėse teikiamų paslaugų gyvybingumą, plečia žemės ūkio produktų rinką;
- veiksminga gamtos ir kultūros paveldo vertybių, kultūros ir tradicijų išsaugojimo priemonė, teikianti prasmę senųjų dvarų, rūmų atstatymui, savitų kraštovaizdžių apsaugai, socialinių ir istorinių reiškinių pristatymui.

Kaimo turizmas pastaraisiais metais sėkmingai plėtojamas Lietuvos kaimo vietovėse, ypač mažiau tinkamose žemės ūkio veiklai bei pasižyminčiose natūraliais kraštovaizdžiais, ir esti viena sparčiausiai besivystančių alternatyvių žemės ūkiui veiklų kaime. Tačiau dėl ekonominės krizės kaimo turizmo sodybų skaičius nustojo sparčiai augti. Jų skaičius 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, išaugo tik 2 vnt., vietų skaičius jose – 191 vnt. Vidutiniškai vienai sodybai teko 21 vieta.

Statistikos departamento duomenimis, 2010 metais apgyvendinimo paslaugas teikė 590 kaimo turizmo sodybų (3.33 pav.). Apie 70 proc. visų sodybų veikia savivaldybėse, priskirtose MPŪV, kuriose patraukli gamta ir iš tradicinio ūkininkavimo gaunamos mažesnės pajamos. Didžiausias kaimo turizmo sodybų skaičius – Utenos apskrityje.

3.33 pav. Kaimo turizmo sodybų ir vietų jose skaičius 2006–2010 metais

Fig. 3.33. Number of farmsteads used for rural tourism and number of beds in 2006–2010

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

NMA duomenimis, iki 2010 metų pabaigos paramos kaimo turizmo plėtrai pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą kaimo turizmo objektams įkurti ir/ar plėtoti kreipėsi 326 pareiškėjai. Ji skirta 162 pareiškėjams, o patvirtinta paramos suma – 59,1 mln. Lt (3.16 lentelė). Tai sudaro 29 proc. kaimo turizmo plėtrai 2007–2013 metų laikotarpiui skirtos paramos. Aktyviausiai į kaimo turizmo plėtrą investavo Utenos ir Vilniaus apskričių kaimo turizmo sodybų savininkai.

**3.16 lentelė. Paramos kaimo turizmo plėtrai pagal Lietuvos kaimo plėtros
2007–2013 metais programą panaudojimas iki 2010 metų pabaigos**

Table 3.16. The use of support for rural tourism under the Lithuania's Rural Development Programme for 2007–2013 by the end of 2010

Apskritis County	Paraiškų, vnt. / Number of applications		Patvirtinta paramos suma, mln. Lt Allocated funds, LTL mill.	
	pateikta submitted	patvirtinta approved	iš viso total	vidutiniškai paraiškai average per application
Alytaus	48	20	8,0	0,40
Kauno	40	19	6,3	0,33
Klaipėdos	25	13	5,0	0,38
Marijampolės	10	4	2,1	0,53
Panevėžio	12	6	2,4	0,40
Šiaulių	17	8	4,2	0,53
Tauragės	11	6	1,3	0,22
Telšių	14	6	2,1	0,35
Utenos	73	44	12,9	0,29
Vilniaus	76	36	14,8	0,41
Iš viso / Total	326	162	59,1	0,36

Šaltinis: NMA duomenys.

Sparti kaimo turizmo sektoriaus plėtra, didėjanti konkurencija, užsitęsęs ekonomikos sunkmetis mažino kaimo turizmo sodybų lankytojų srautą. 2010 metais kaimo turizmo sodybose apsilankė 227,5 tūkst. poilsiautojų – mažiausiai per 2006–2010 metų laikotarpį. Mažėjo ir Lietuvos gyventojams, ir ypač užsieniečiams (palyginti su 2006 m., sumažėjo 51 proc.) suteiktų nakvynių skaičius (3.17 lentelė).

**3.17 lentelė. Poilsiautojų ir nakvynių skaičius kaimo turizmo sodybose
2006–2010 metais, tūkst.**

Table 3.17. Numbers of holidaymakers and overnights in farmsteads in 2006–2010, thousand

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Suteikta nakvynių: Total number of overnights:	455,4	613,6	615,4	438,2	379,8
Lietuvos gyventojams residents of Lithuania	399,2	536,4	553,2	390,3	352,3
užsieniečiams / foreigners	56,2	77,3	62,1	47,9	27,5
Apgyvendinta poilsiautojų Number of holidaymakers	246,5	293,7	321,7	245,4	227,5

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2010 metais, kaip ir 2009-aisiais, vidutinė poilsiautojo poilsio kaimo turizmo sodyboje trukmė išliko mažesnė negu 2006 metais – 1,67 nakvynės. Dauguma poilsiautojų atvykdavo tik savaitgaliais.

Kaimo vietovėse plėtojamos ir kitos, pigesnės turizmo paslaugos, teikiamos kempinguose, turistinėse stovyklose ir pan. Statistikos departamento duomenimis, 2010 metais įsikūrė 2 nauji kempingai, ir iš viso šalyje veikė 18 kempingų. 2006–2010 metais kempingų skaičius išaugo 2 kartus. Pažymėtina, kad kempinguose teikiamomis paslaugomis daugiau naudojasi užsienio, o ne Lietuvos turistai. 2010 metais suteiktų nakvynių skaičius užsieniečiams išaugo 14 proc. ir sudarė 43 proc. visų 2010 metais kempinguose suteiktų nakvynių (3.18 lentelė) bei 45 proc. visų kaimo vietovėse užsieniečiams suteiktų nakvynių. Tai rodo, kad Lietuvoje tarp užsienio turistų populiarėja pigesnės apgyvendinimo vietos.

3.18 lentelė. Kempinguose suteiktų nakvynių skaičius 2006–2010 metais, tūkst.

Table 3.18. Number of overnights in campings in 2006–2010, thousand

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Suteikta nakvynių iš viso <i>total number of overnights</i>	65,0	72,8	70,1	65,2	52,6
Lietuvos gyventojams <i>residents of Lithuania</i>	47,2	55,5	50,2	45,2	29,8
užsieniečiams / <i>foreigners</i>	17,9	17,3	19,9	19,9	22,8

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kaimo turizmo plėtrai trukdo į šią veiklą įsitraukusių gyventojų vadybinių gebėjimų trūkumas, prastos užsienio kalbų žinios, nepakankama kaimo infrastruktūra (privažiavimai, vandens tiekimas, nuotekų tvarkymas, interneto prieigos, kt.), rinkodaros stoka. Dažnai neatkreipiamas dėmesys į tai, kad pajamas iš kaimo turizmo veiklos galima gauti ne tik teikiant apgyvendinimo ir maitinimo paslaugas, bet ir išnaudojant objektus, kurių pritaikymas turizmo tikslams nereikalauja papildomų investicijų: pavyzdžiui, ekskursijų pas bitininkus organizavimas, dvarų aplankymas ir t. t.

Vienas pagrindinių papildomas pajamas teikiančių šaltinių galėtų būti ir tautinio paveldo produktų (tradicinio maisto gaminių, rankdarbių, suvenyrų ir kitų amatininkų dirbinių) pardavimas turistams. Kuo toliau, tuo labiau į amatininkystę žiūrima ne tik kaip į savitikslių etnokultūros puoselėjimą, bet amatininkų produktams siekiama suteikti šiuolaikinį reikšmingumą, skatinama, kad amatininkystė taptų verslu.

Lietuvoje į tradicinių amatų klasifikacijos aprašą ir tradicinių amatų klasifikatorių įtraukti 67 Lietuvoje istoriškai susiformavę amatai ir jų produktai. 2008–2010 metais ekspertams buvo pateikti 347 prašymai dėl produktų pripažinimo tautinio paveldo produktais, 66 prašymai dėl tradicinių amatų meistrų pripažinimo. Ekspertų teikimu tautinio paveldo produktais iš viso pripažinti 884 tradiciniai gaminiai (50 proc. jų sudaro sertifikuoti tradicinio maisto gaminiai), 48 tradicinių veislių maistiniai augalai ir jų produktai, 11 tradicinių veislių gyvūnų, 15 tradicinių amatų mokymo programų. Atestuoti ir pripažinti 63 amatų meistrai.

Teigiamos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros tendencijos kaimo vietovėse ir toliau turėtų skatinti pasilikti gyventi ir dirbti kaime daugiau jaunų žmonių, gerintų demografinius rodiklius, lėtintų emigracijos procesus. Taip kaimas taptų gyvybingesnis, o gyvenimo kokybė jame artėtų prie miesto.

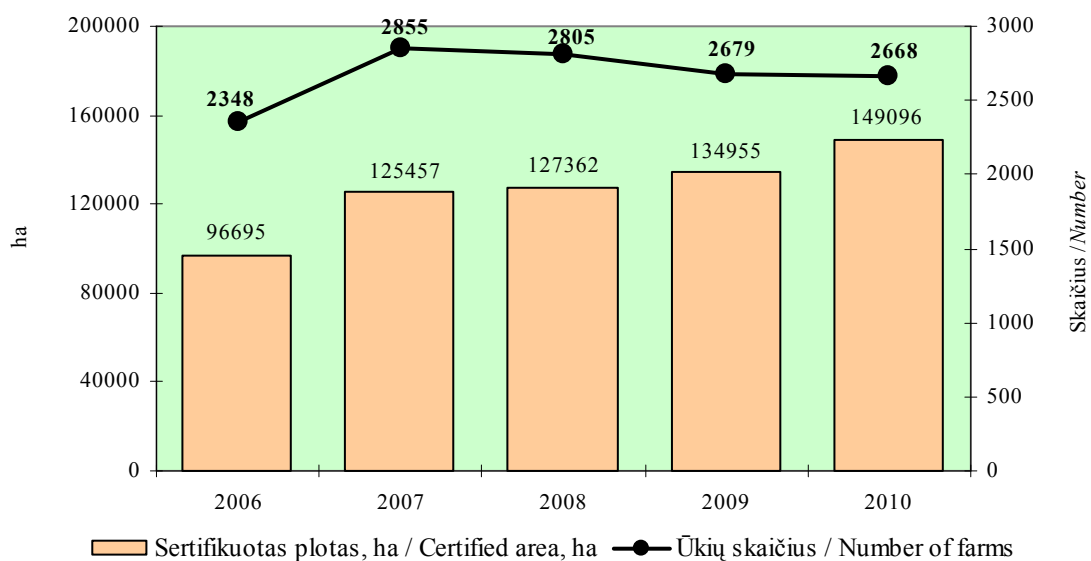
Valstybės parama ir jos sudaromos verslo plėtros prielaidos visų pirma turėtų užtikrinti smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros tolygumą visuose Lietuvos regionuose.

6. Ekologinis žemės ūkis

6. Organic farming

Ekologiški žemės ūkio ir maisto produktai – tai pagal sertifikuotą gamybos procesą pagaminti žemės ūkio ir maisto produktai, auginami, perdirbami, ženklinami ir realizuojami pagal griežtus reikalavimus.

Lietuvoje 2010 metais sertifikuotas ekologinės gamybos plotas buvo 149,1 tūkst. ha, arba 5,6 proc. minėtais metais deklaruotų ŽŪN. Per analizuojamą 2006–2010 metų laikotarpį sertifikuotas plotas žymiai padidėjo (54,2 proc.), ūkininkaujančiųjų nuo 2007-ųjų mažėjo, nepaisant to, kad iki 2007 metų jų skaičius sparčiai didėjo. Per 2007–2010 metų laikotarpį jų sumažėjo 6,5 proc. 2010 metais buvo 2668 ūkiai (per metus sertifikuotas 71 ūkio subjektas). 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, plotas padidėjo 10,5 proc., ūkių skaičius nežymiai sumažėjo (0,4 proc.) (3.34 pav.). Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, išaugo nuo 50,4 iki 55,9 ha.

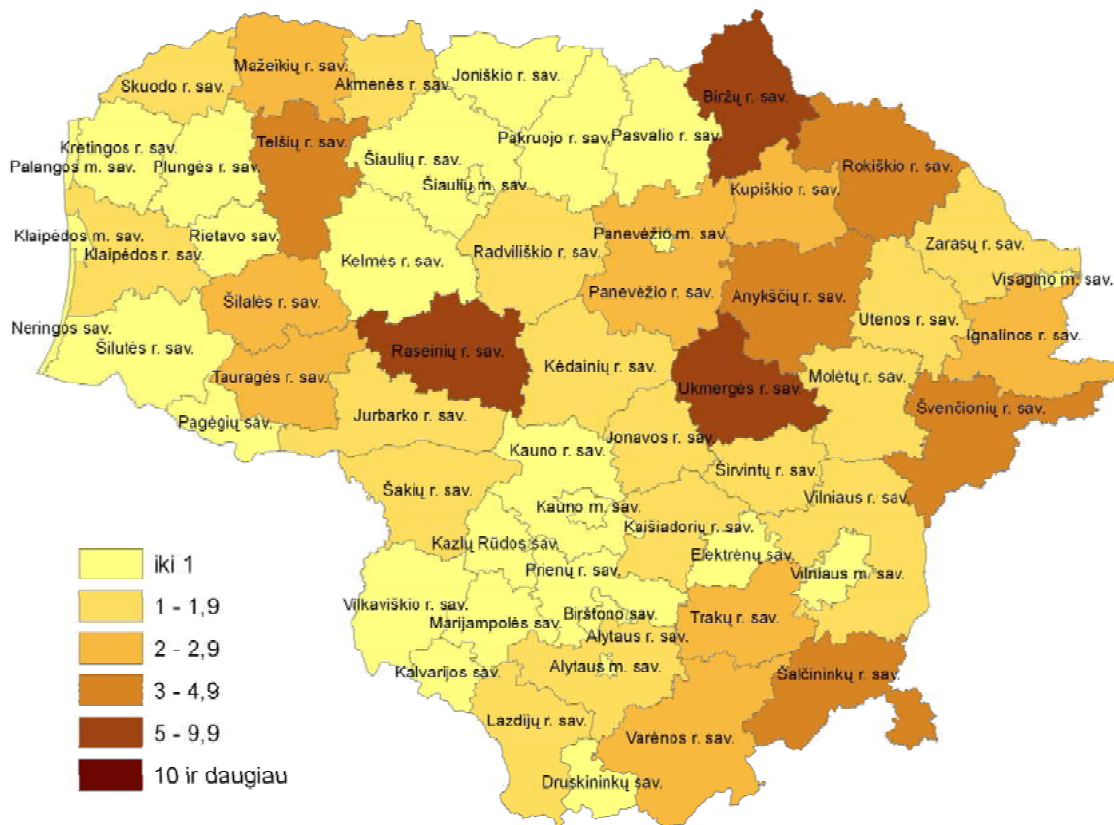

3.34 pav. Ekologinių ūkių skaičius ir sertifikuotas plotas Lietuvoje 2006–2010 metais

Fig. 3.34. Number of organic farms and certified area in Lithuania in 2006–2010

Šaltinis: VŪĮ „Ekoagros“ duomenys.

2010 metais didžiausi ekologinio ūkininkavimo plotai Lietuvoje buvo Biržų ir Raseinių (palankiose ūkininkauti vietovėse) bei Ukmergės rajonų savivaldybėse. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, ekologiniai plotai padidėjo Raseinių rajono, o sumažėjo Trakų, Varėnos, Švenčionių rajonų savivaldybėse (3.35 pav.).

3.35 pav. Ekologinio ploto dalis savivaldybių žemės ūkio naudmenose 2010 metais, proc.

Fig. 3.35. Share of organic area in agricultural land by municipality in 2010, per cent
Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Iš sertifikuotų ŽŪN struktūros 2006–2010 metų laikotarpiu matyti, kad didesnė ekologinių plotų santykinė koncentracija buvo mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse. Nors per pastaruosius dvejus metus santykinė mažiau palankių ūkininkauti vietovių ir palankių plotų dalis šioje struktūroje nekito (sudarė atitinkamai 52,9 proc. ir 47,1 proc.), nuo 2007 metų mažiau palankių ūkininkauti vietovių plotai didėjo sparčiau nei palankių, atitinkamai 20,3 proc. ir 18,2 proc. (3.19 lentelė).

3.19 lentelė. Sertifikuotų žemės ūkio naudmenų struktūra 2006–2010 metais*

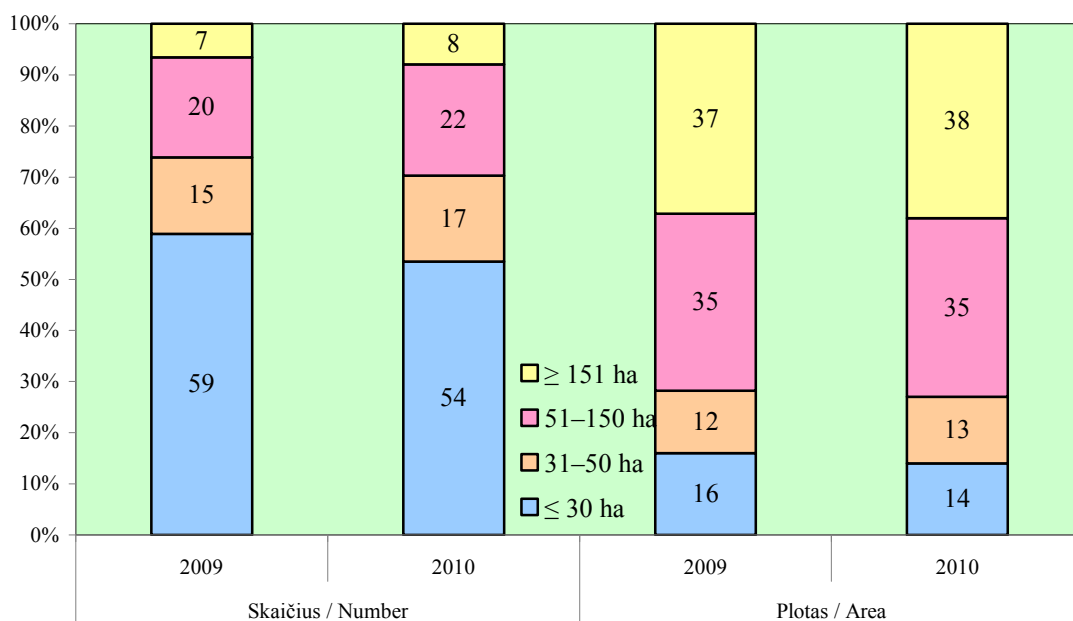
Table 3.19. Structure of certified agricultural area in 2006–2010*

Vietovės Areas	2006		2007		2008		2009		2010	
	tūkst. ha thou. ha	%	tūkst. ha thou. ha	%	tūkst. ha thou. ha	%	tūkst. ha thou. ha	%	tūkst. ha thou. ha	%
Mažiau palankios ūkininkauti Less favoured areas	54,3	56,2	63,1	52,4	64,4	52,7	68,3	52,9	75,9	52,9
Palankios ūkininkauti Favoured areas	42,3	43,8	57,3	47,6	57,8	47,3	60,7	47,1	67,7	47,1
Iš viso / Total	96,6	100	120,4	100	122,2	100	129,0	100	143,6	100

* Be žuvininkystės ūkių / Fish farms excluded.

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, ekologinių ūkių struktūra pagal jų skaičių ir naudojamos žemės plotą pakito nežymiai. Didžioji dalis ekologiškai ūkininkaujančių Lietuvos ūkininkų (daugiau nei 50 proc.) išliko susitelkę smulkiausiuose ūkiuose, nors ir pastebėtas nežymus smulkiausiems (iki 30 ha) ūkiams priklausiusių ekologinių plotų ir juose ūkininkaujančiųjų skaičiaus mažėjimas. Dėl sparčiau sumažėjusio smulkiausiųjų grupės ūkių skaičiaus negu jų užimamas plotas 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, vidutinis jų ūkio dydis išaugo nuo 13,3 ha iki 14,3 ha. Vis daugiau ūkininkų ūkininkauja stambesniuose nei 30 ha ekologiniuose ūkiuose, didėja ir šių ūkių užimami žemės plotai. 2010 metais 51–150 ha ūkiai sudarė 22 proc. visų ekologinių ūkių, o jų plotas, kaip ir 2009-aisiais, – 35 proc. Didesni nei 151 ha ūkiai sudarė 8 proc. ekologinių ūkių, jų plotas – 38 proc. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, šioje ūkių grupėje ir ūkių skaičius, ir jų plotas išaugo po 1 proc. punktą. Stambiausias ūkis Lietuvoje 2010 metais – 781 ha.

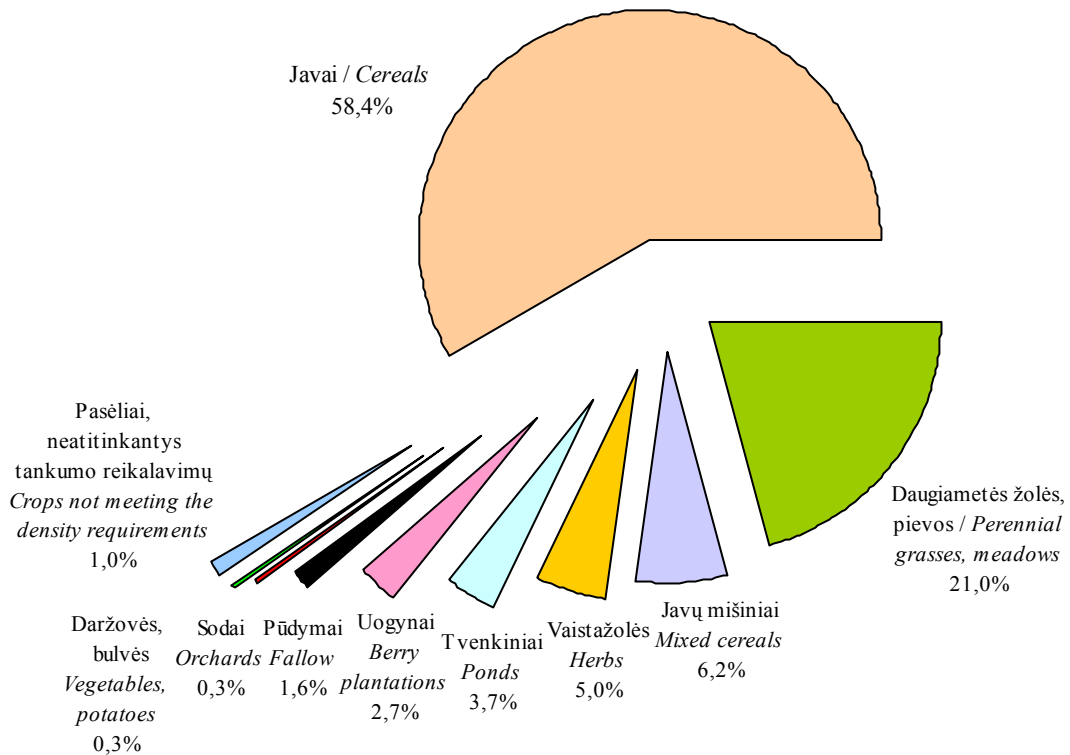

3.36 pav. Ekologinių ūkių pagal naudojamos žemės plotą struktūra 2009 ir 2010 metais

Fig. 3.36. Organic farms by used agricultural area in 2009 and 2010

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Kaip ir kiekvienais metais, didžiausią dalį (58,4 proc. visų sertifikuotų ekologinių ŽŪN) ekologinių pasėlių plotų struktūroje 2010 metais sudarė varpiniai ir ankštiniai javai (3.37 pav.), nors, palyginti su 2009-aisiais, jų dalis struktūroje sumažėjo 11,1 proc. punkto. Nemažą dalį ploto užėmė ir daugiametės žolės (21,0 proc.). 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, kiek padidėjo uogynų užimama dalis (0,5 proc. punkto), tačiau sumažėjo sodų naudmenų plotai, 2010 metais nesiekę 1 proc. bendrų sertifikuotų ekologinių ŽŪN.

3.37 pav. Ekologinių plotų (įskaitant pūdymus) struktūra 2010 metais

Fig. 3.37. Structure of organic area (fallow incl.) in 2010

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Analizuojant sertifikuotų ekologiškų javų pasėlių struktūrą Lietuvoje 2006–2010 metų laikotarpiu pastebima rugių ir kviečių pasėlių plotų augimo tendencija, nepaisant svyravimų analizuojamu laikotarpiu (3.20 lentelė). Ekologiškų miežių ir ankštinių javų pasėlių plotai analizuojamu laikotarpiu kito netolygiai. 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, labiausiai išaugo rugių (2,4 karto), o labiausiai sumažėjo grikių (35,7 proc.) pasėlių plotai.

3.20 lentelė. Sertifikuotų javų pasėlių struktūra 2006–2010 metais

Table 3.20. Structure of certified area under cereal crops in 2006–2010

Pasėliai / Crops	Plotas, ha / Area, ha					2010, palyginti su 2009, %
	2006	2007	2008	2009	2010	
Grikių / Buckwheat	9282	8669	8657	5694	5968	104,8
Miežiai / Barley	9384	13169	9243	7249	8094	111,7
Kviečiai / Wheat	8040	8751	8313	10833	12012	110,9
Rugiai / Rye	7370	14364	17282	23158	17738	76,6
Ankštiniai javai / Leguminous crops	19430	14583	15381	19326	18943	98,0

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Analizuojant atskirų ES šalių ekologiškų javų ir atskirų jų rūšių pasėlių plotų struktūrą, remiantis Eurostato duomenimis, matyti, kad tarp ES šalių 2009 metais dominavo Italija, užėmusi didžiausius visų javų ir atskirų jų rūšių pasėlių plotus. 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, daugelyje ES šalių ekologiškų javų plotai augo: labiausiai – Ispanijoje (45,6 proc.), Estijoje (38,9 proc.), Čekijoje (32,1 proc.).

Kaip ir augalininkystė, gyvulininkystė yra neatskiriama sudėtinė ekologinio ir bendrai viso žemės ūkio dalis. 2010 metais Lietuvoje buvo 755 sertifikuoti gyvulininkystės ūkiai, t. y. 10-čia ūkių daugiau nei 2009-aisiais. 2007–2010 metų laikotarpiu augo ir sertifikuotų gyvūnų skaičius: 2010 metais, palyginti su 2007-aisiais, labiausiai išaugo paukščių (3,6 karto), kiaulių (90,2 proc.), karvių žindenių (89,9 proc.), bulių reproduktorių (72,1 proc.) skaičius. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, toliau sparčiai augo paukščių ir karvių žindenių skaičius, atitinkamai 79,4 proc. ir 28,5 proc., taip pat pastebėtas galvijų prieauglio iki 2 metų, bulių reproduktorių, melžiamų karvių ir avių skaičiaus (pastarųjų ūkiuose auginama daugiausia) augimas, tačiau sumažėjo arklių, ožkų ir triušių, atitinkamai 25,4 proc., 22,4 proc. ir 14,0 proc. (3.21 lentelė).

3.21 lentelė. Sertifikuotų gyvulių skaičius ekologiniuose ir pereinamojo laikotarpio ūkiuose 2006–2010 metais

Table 3.21. Number of certified livestock in organic and in-conversion farms by kind of animal in 2006–2010

Gyvulių rūšys Kind of animal	2006	2007	2008	2009	2010	2010, palyginti su compared to 2009, %
Melžiamos karvės Dairying cows	6273	7961	9398	8382	8891	106,1
Karvės žindinės Suckler cows	...	1508	1958	2228	2863	128,5
Buliai reproduktoriai Bulls breeders	60	68	88	106	117	110,4
Galvijų prieauglis iki 2 m. Young cattle < 2 years	8670	8963	11230	9621	10741	111,6
Arkliai / Horses	...	377	453	488	364	74,6
Kiaulės / Pigs	...	275	279	279	523	187,5
Avys / Sheep	8507	10539	12777	13001	13683	105,2
Ožkos / Goats	659	740	873	755	586	77,6
Triušiai / Rabbits	...	239	60	215	185	86,0
Paukščiai / Poultry	...	751	1076	1510	2709	179,4

Šaltinis: VšĮ „Ekoagros“ duomenys.

Analizuojant ekologiškai auginamų gyvūnų skaičiaus, tenkančio 100 ha sertifikuoto ploto, pokyčius atskirose ES šalyse, matyti, kad avininkystė 2009 metais, kaip ir 2008-aisiais, išlieka viena labiausiai paplitusių ekologinės gyvulininkystės šakų ES šalyse, ypač Jungtinėje Karalystėje, Italijoje ir Ispanijoje. Jungtinėje Karalystėje didžiausias ir avių tankumas. Stambiausios ekologiškų galvijų augintojos 2009 metais buvo Jungtinė Karalystė, Švedija, Italija, tačiau 100 ha tenkantis galvijų skaičius

didžiausias buvo Belgijoje, Nyderlanduose ir Danijoje. Daugiausia kiaulių 2009 metais tarp ES šalių auginoma Danija (185,8 tūkst. kiaulių), o pagal jų tankumą Danija užėmė antrą vietą. 2009 metais daugiausia ekologiškų paukščių sertifikuota Jungtinėje Karalystėje, Italijoje ir Danijoje, o jų tankumas didžiausias Belgijoje (3.22 lentelė).

3.22 lentelė Ekologiškai auginamų gyvulių skaičius, tenkantis 100 ha sertifikuoto ploto, ES šalyse 2008 ir 2009 metais

Table 3.22. Number of livestock per 100 ha of certified area in EU countries in 2008 and 2009

Šalys Countries	Galvijai Cattle		Kiaulės Pigs		Avys Sheep		Paukščiai Poultry	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009
Belgija / Belgium	119	129	33	25	31	22	3182	2974
Bulgarija / Bulgaria	3	2	0	1	15	47	0	...
Čekija / Czech Republic	47	36	0	1	20	14	2	7
Danija / Denmark	95	109	122	119	9	7	718	868
Estija / Estonia	18	21	0	0	34	38	5	8
Airija / Ireland	78	68	3	2	82	66	325	121
Ispanija / Spain	8	8	1	1	26	29	8	10
Italija / Italy	22	17	3	2	101	60	215	217
Latvija / Latvia	25	34	4	6	9	20	10	21
Lietuva* / Lithuania*	17,0	17,1	0,2	0,4	10	9,5	1	1,9
Vengrija / Hungary	14	18	6	5	10	8	47	81
Nyderlandai / Netherlands	87	120	152	172	28	47	4958	...
Lenkija / Poland	14	14	6	5	7	11	42	51
Rumunija / Romania	5	5	0	0	86	31	4	6
Slovakija / Slovakia	22	23	0	0	55	70	3	3
Suomija / Finland	19	19	1	2	9	7	49	106
Švedija / Sweden	42	50	10	11	17	22	201	201
Jungtinė Karalystė / UK	44	46	10	7	162	123	601	549

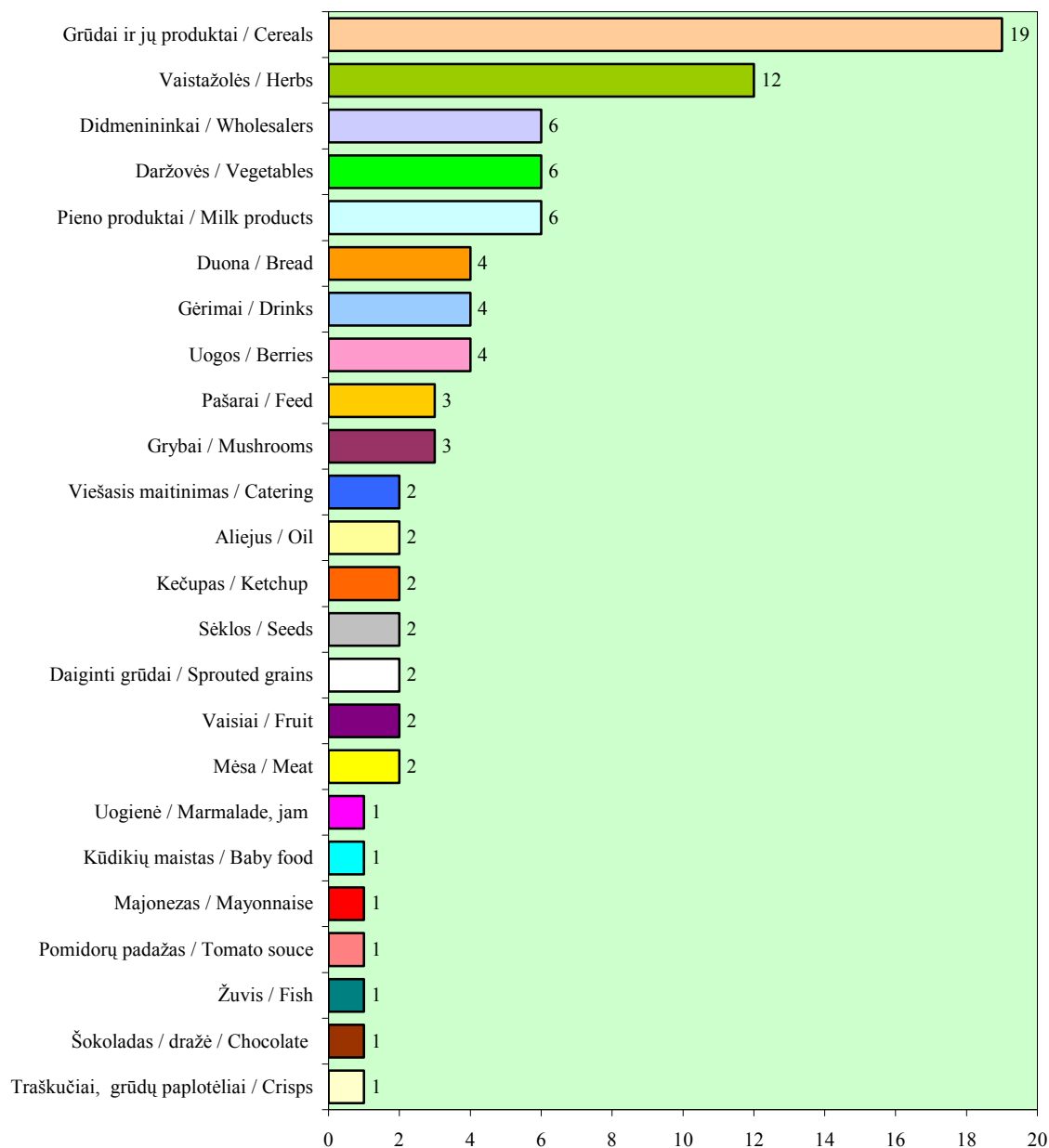
* 2010 m.

Šaltiniai: Eurostato, VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, galvijų tankumas labiausiai padidėjo Nyderlanduose (37,5 proc.) dėl padidėjusio galvijų skaičiaus (33,7 proc.), kurį galėjo sąlygoti didesnis sertifikuotų galvijų skaičius 2009 metais, nes plotas Nyderlanduose sumažėjo 2,2 proc. Kiaulių tankumo didžiausi pokyčiai 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, užfiksuoti Ispanijoje (sumažėjo 61,4 proc.), kurioje kiaulių skaičius sumažėjo daugiau nei du kartus, o plotai padidėjo nežymiai. Avių tankumas labiausiai padidėjo Bulgarijoje (219,8 proc.), o didžiausias jo sumažėjimas pastebėtas Rumunijoje (64,6 proc. mažesnis nei 2008 m.). Paukščių tankumas labiausiai padidėjo Čekijoje (191,7 proc.), o sumažėjo – Airijoje (buvo 62,8 proc. mažesnis nei 2008 m.).

2010 metais Lietuvoje sertifikuota 16 (2009 m. – 15) ekologinių žuvininkystės ir 25 ekologiniai bitininkystės ūkiai, arba 28,6 proc. mažiau nei 2009-aisiais.

2010 metais sertifikuoti ūkio subjektai, susiję su maisto produktų tvarkymu (perdirbimu, didmenine prekyba, kt.), pateikti 3.38 pav.

3.38 pav. Sertifikuotų maisto produktų tvarkytojų skaičius pagal veiklas 2010 metais
 Fig. 3.38. Certified food operators by type of activity in 2010

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Analizuojant ekologiškos augalininkystės produkcijos supirkimo kiekius ir kainas, pastebima, kad jau nuo 2005 metų sparčiai didėja ekologiškų žirnių ir miežių supirkimo kiekiai. Ekologiški produktai brangesni nei tradiciniai, išskyrus ekologiškus kvietrugius, kurie 2010 metais buvo 2,9 karto pigesni už tradicinius. Didžiausi ekologiškos ir tradicinės augalininkystės produkcijos supirkimo kainų skirtumai 2010 metais, kaip ir 2009-aisiais, buvo superkant ekologiškus rugius, atitinkamai 24,6 proc. ir 72,6 proc. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, mažėjo atotrūkis tarp ekologiškos ir tradicinės augalininkystės produkcijos supirkimo kainų, kuri sąlygojo 2010 metais žymiai išaugusios tradicinių javų grūdų supirkimo kainos (3.23 lentelė).

3.23 lentelė. Ekologiškos ir tradicinės augalininkystės produkcijos supirkimo kainos 2009 ir 2010 metais, Lt/t

Table 3.23. Purchase prices of organic and conventional products in 2009 and 2010, LTL per tonne

Produkcija <i>Production</i>	Ekologiška <i>Organic</i>		Tradicinė <i>Conventional</i>		Santykis, proc. <i>Ratio, %</i>	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Kviečiai / <i>Wheat</i>	556	583	396	552	140,4	105,6
Rugiai / <i>Rye</i>	428	487	248	391	172,6	124,6
Avižos / <i>Oats</i>	313	324	204	300	153,4	108,0
Miežiai / <i>Barley</i>	466	494	317	446	147,0	110,8
Žirniai / <i>Peas</i>	520	660	431	601	120,6	109,9
Grikiiai / <i>Buckwheat</i>	664	1846	564	1648	117,7	112,0
Kvietrugiai / <i>Triticale</i>	516	552	438	1579	117,8	35,0

Šaltiniai: Statistikos departamento, ŽŪIKVC duomenys.

Lietuvoje ekologiškai ūkininkaujantiems žemdirbiams teikiama parama yra viena didžiausių ES. NMA duomenimis, 2010 metais pagal 2007–2013 metų Kaimo plėtros programos 2 krypties „Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas“ priemonę „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“, kurios vieną dalį sudaro programa „Ekologinis ūkininkavimas“, jiems išmokėta 67,2 mln. Lt paramos. Pagal minėtą programą parama skiriama už sertifikuotą ir deklaruotą plotą. Už javus mokėta 742 Lt/ha, daržoves, bulves – 1519 Lt/ha, vaistažoles – 1688 Lt/ha, uogynus, sodus – 1781 Lt/ha, pievas – 338 Lt/ha. Lyginant su jau įgyvendinta Lietuvos Kaimo plėtros plano 2004–2006 metams programa, beveik du kartus sumažėjo parama už javus, už kitus augalus – išliko panaši. Kadangi ekologinio ūkininkavimo vystymosi tempai per paskutinius 3 metus sulėtėjo, tikėtina, kad išmokų dydis nėra lemiamas veiksnys, pasirenkant gamybos būdą.

Ekologiški maisto produktai tampa vis populiariesni, jų gamyba ir vartojimas nuolat auga, o tai teigiamai veikia ir darnaus žemės ūkio vystymąsi. Lietuvoje jau ne vienerius metus rengiamos „Tatulos“ programos ekologiškų gėrybių mugės, siūlančios didžiausią ekologiškų produktų asortimentą. Kasmet skatinami pažangiausi Lietuvos ekologiniai ūkiai, siekiama Lietuvos žemės ūkio pertvarkos į ekologinę žemdirbystę.

7. Žuvininkystės sektoriaus apžvalga

7. An overview of the fisheries sector

Lietuvos gamtinės sąlygos yra palankios žuvininkystei plėtoti. Šalyje gausu tinkamų vidaus vandens telkinių. Baltijos jūra su neužšalančiu Klaipėdos uostu ir išėjimu į Atlanto vandenyną bei dar tolimesni vandenys sudaro sąlygas žvejybai žuvinguose baseinuose. Lietuvos žuvininkystės politika suderinta su ES bendrąja žuvininkystės politika, kurios pagrindinis tikslas – išlaikyti pusiausvyrą tarp išteklių naudojimo ir išsaugojimo, palaikyti žuvų ir jų produktų rinkos stabilumą. Žuvininkystės sektoriui – Baltijos jūrai ir vidaus vandenims tenka svarbus vaidmuo, aprūpinant Lietuvos gyventojus vertinga žuvų produkcija.

Jūrų žuvininkystė

Marine fisheries

Lietuva turi stiprų ir gana didelį žvejybos laivyną. Pagrindiniai Lietuvos žvejų žūklės rajonai – Atlanto ir Pietų Ramusis vandenynai, Baltijos jūra.

3.24 lentelė. Lietuvos žvejybos laivyno sugavimai* Baltijos jūroje 2006–2010 metais, t
Table 3.24. Fish catches of the Lithuanian Baltic Sea fleet in 2006–2010, tonnes

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010**
Iš viso / Total	15825	26744	23486	26792	15536
iš jų: / of which:					
menkės / cod	3301	2935	2614	2818	3199
strimelės / Baltic herring	1172	3593	1793	3807	1557
šprotai / sprat	10814	19745	18296	19515	10223
plekšnės / flounder	376	361	665	499	502
kitos / other	162	110	118	153	55

* Gyv. sv. / Live weight

** Žuvų iškrovimų duomenys / Fish landing data.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3631;
 Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Žvejyba tolimuosiuose vandenyse. Tolimuosiuose vandenyse sugaunama 79–94 proc. visų žuvų. Tarp jų vyrauja stauridės, sardinėlės, ančiuviai, skumbrės, jūrų ešeriai.

2009 metais Šiaurės Rytų Atlanto vandenyno dalyje buvo sužvejota 9164 t žuvų, Grenlandijos, Mauritanijos ir Maroko ekonominėse zonose – iš viso 111,2 tūkst. t, iš jų Grenlandijos – 182 t (0,2 proc.), Maroko – 36,9 tūkst. t (33,1 proc.), Mauritanijos – 74,2 tūkst. t (66,7 proc.). Ramiajame vandenyne buvo sužvejota 21,3 tūkst. t žuvų. Daugiausia Ramiajame vandenyne sugaunama pelaginių žuvų: stauridžių ir skumbrių. 2009 ir 2010 metais Šiaurės Vakarų Atlanto vandenyno dalyje Lietuvos žvejai nežvejojo.

Žvejojama Baltijos jūroje. 2010 metais Lietuvos Baltijos jūros žvejojimo laivynas sužvejojo apie 15,5 tūkst. t žuvų. Kaip ir kasmet, buvo išnaudota visa menkių sugavimo kvota.

2010 metais apie 15,2 tūkst. t. žuvų buvo sužvejota atviroje Baltijos jūroje, o priekrantėje – tik 0,3 tūkst. t, 26,2 proc. mažiau negu 2009 metais (0,4 tūkst. t).

Priekrantėje sugaunama daugiau nei 20 rūšių žuvų. Didesnę verslinę reikšmę turi gėluose vidaus vandenyse sugaunamų rūšių žuvys: karšiai, žiobriai, sterkaiai ir laišos.

Suintensyvėjo strimelių žvejojimas. Šių žuvų 2006 metais sugauta 1,2 tūkst. t, 2010-aisiais – 1,6 tūkst. t. Tuo tarpu menkių, kurios yra pagrindinis atviros Baltijos jūros žvejojimo pajamų šaltinis, sužvejota apie 14,6 proc. mažiau.

Laivynas. 2010 m. gruodžio 31 d. Lietuvos žvejojimo laivų bendroji talpa buvo 49289 BT, o variklių galia – 56385 kW.

Svarbiausias Lietuvos žvejojimo laivyno segmentas yra žvejojimui tolumuosiuose vandenyse pritaikyti laivai, kurių ilgis viršija 40 m. Jų pajėgumai 2010 metais sudarė 84 proc. viso Lietuvos jūrų žvejojimo laivyno bendrosios talpos ir 76 proc. variklių galios.

Per analizuojamąjį laikotarpį žvejojimo laivų pajėgumas sumažėjo. 2005 metais, pasinaudoję Žuvininkystės orientavimo finansinio instrumento parama, žvejojimo veiklą nutraukė 20 atviros Baltijos jūros žvejojimo laivų, kurių bendroji talpa – 1575 t, o variklių galia – 3104 kW. 2007 metais šia parama pasinaudojo ir nutraukė veiklą 11 žvejojimo laivų, kurių bendroji talpa – 1173 t, o variklių galia – 1893 kW.

3.25 lentelė. Lietuvos jūrų žvejojimo laivyno bendrosios talpos ir variklių galios pokytis 2010 metais*, proc.

Table 3.25. Changes in gross tonnage and engine power of the Lithuanian marine fishing fleet in 2010*, per cent

Žvejojimo vandens <i>Fishing area</i>	Bendroji talpa <i>Gross tonnage</i>		Variklių galingumas <i>Engine power</i>	
	tūkst. t / <i>thou t</i>	%	tūkst. kW / <i>thou. kW</i>	%
Vandenynai ir jūros / <i>High Seas</i>	-3,3	7,2	-1,2	-2,8
Baltijos jūra / <i>Baltic sea</i>				
atvira jūros dalis / <i>open sea area</i>	-	-	-	-
priekrantė / <i>coastal area</i>	-0,1	-28,5	-0,8	-20,3
Iš viso / <i>Total</i>	-3,4	-6,7	-2,0	-3,3

* 2010 m. gruodžio 31 d., palyginti su 2009 m. gruodžio 31 d. / *31 December 2010 compared to 31 December 2009*

Šaltinis: LAEI skaičiavimai pagal Europos žvejojimo laivų rejestro duomenis.

Lietuva, vykdydama ES bendrąją žuvininkystės politiką, derina žvejojimo laivyno pajėgumus su žuvų ištekliais pasaulio vandenyne. Todėl siekiama griežtai valdyti žvejojimo pajėgumus ir juos mažinti.

Vidaus vandenų žuvininkystė

Inland fisheries

Vidaus vandenų žuvininkystei didelę įtaką daro šalies geografinė padėtis. Didžioji šalies teritorijos dalis yra vidutinių platumų klimato šiaurinėje dalyje.

Vidaus vandenys – tai Kuršių, Kauno marios, kitos vandens talpyklos, ežerai, upės, įvairūs tvenkiniai, polderiai ir akvakultūros tvenkiniai. Lietuvos vidaus vandenų bendras plotas – 2,6 tūkst. km², t. y. 4 proc. šalies teritorijos. Upės ir upeliai užima 0,51 proc., ežerai – 1,4 proc. Lietuvos teritorijos. Šalyje yra daugiau kaip 6000 ežerų. Dauguma jų maži, 2827 ežerai – didesni kaip 0,5 ha. Šalyje tik 13 ežerų, kurių plotas didesnis nei 1000 ha, 19 – nuo 500 iki 1000 ha, 117 – nuo 100 iki 500 ha. Pagal pratakumą ežerai yra pratakiniai – įteka vienas arba daugiau intakų, o vandens perteklius nuteka ištaku; vandenskyriniai (ištekamieji) – neturi intakų, bet turi ištaką; nutekamieji – turi intakų, bet neturi ištakų; aklinieji – neturi intakų ir ištakų. Beveik visi didesnieji ežerai Lietuvoje yra pratakiniai. Pagal LR Vyriausybės patvirtintą sąrašą šalyje yra 957 valstybinės reikšmės ežerai, kurių bendras plotas – 75,4 tūkst. ha.

Daugiausia ežerų plyti Aukštaičių aukštumoje. Ežeringiausias yra Žeimenos baseinas, jame – 528 ežerai. Mažai ežerų – Žemaičių aukštumoje, o kai kuriose Vidurio žemumos dalyse jų nėra visai.

Lietuvoje veikia 1589 nepramoniniai tvenkiniai (24,4 tūkst. ha), 29,9 tūkst. upių, upelių, upokšnių ir kanalų, ilgesnių nei 0,5 km. Tik 19 upių – ilgesnės nei 100 km ir 816 – nei 10 km.

LR jūros aplinkos apsaugos 1997 m. lapkričio 13 d. įstatyme Nr. VIII-512 ir LR jūros aplinkos apsaugos įstatymo pakeitimo ir įstatymo papildymo priedu 2007 m. gegužės 3 d. įstatyme Nr. X-1109 Kuršių marios priskirtos vidaus vandenų kategorijai.

2010 metais vidaus vandenyse sugauta 4470 t žuvų – 9,3 proc. daugiau nei 2009-aisiais. Daugiau kaip pusė (71,9 proc.) visų vidaus vandenų žuvų išauginama akvakultūros tvenkiniuose. Natūraliuose vidaus vandenyse 2010 metais buvo sugauta 1254 t žuvų, daugiausia – Kuršių mariose (73,8 proc.), upėse (13,2 proc.), Kauno mariose (5,8 proc.). Kiti vidaus vandens telkiniai, ypač ežerai, svarbesni mėgėjiškai žūklei.

Didžiausią reikšmę verslinei žvejybai turi Kuršių ir Kauno marios, Nemuno žemupys. Daugelis upių yra svarbios žuvų migracijai, praeivių ir sėslių žuvų reprodukcijai, rekreacinei žuvininkystei. Ežeruose sugaunama nedaug žuvų (2010 m. – 36 t).

Valstybinės reikšmės vandens telkinių plotas – 122,3 tūkst. ha. Tai 46,6 proc. visų vidaus paviršinio vandens telkinių. Neišnuomoti vandens telkiniai sudaro 33 proc. vidaus vandenų ploto. Neišnuomotuose valstybinio fondo vandens telkiniuose žvejojama pagal leidimus, išnuomotuose – pagal nuomos sutartis.

Kuršių mariose sužvejojama daugiau žuvų nei visuose kituose natūraliuose vidaus vandens telkiniuose (kartu paėmus). Įregistruotos net 58 Kuršių mariose gyvenančių žuvų rūšys – daugiausia gėlavandenių ir praeivių žuvų. Kuršių marios yra gėlavandėnės, tik šiaurinėje dalyje, pučiant šiaurės ar šiaurės vakarų vėjams, druskingumas gali pasiekti 2–3 promiles. Pakilus vandens druskingumui, į vandens telkinį iš Baltijos jūros įplaukia daugiau žuvų: strimelių, menkių, plekšnių, šprotų (brėtlingių).

3.26 lentelė. Vidaus vandens telkiniuose sugautos verslinės žuvis 2006–2010 metais, t
Table 3.26. Commercial fish catches in inland waters in 2006–2010, tonnes

Sugavimo vietos / <i>Place of catch</i>	2006	2007	2008	2009	2010
Vidaus vandens telkiniai / <i>Inland waters</i>	3660	5252	4610	4429	4470
Kuršių marios / <i>Curonian Lagoon</i>	1107	1363	1240	886	926
Kauno marios / <i>Kaunas reservoir</i>	133	156	148	122	73
ežerai / <i>lakes</i>	27	26	24	43	36
upės / <i>rivers</i>	157	292	172	209	166
polderiai / <i>polders</i>	5	29	10	43	49
kiti natūralūs vandenys / <i>other</i>	6	7	8	6	4
versliniai tvenkiniai / <i>commercial ponds</i>	2225	3378	3008	3422	3216

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2009. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3658: ŽŪM ir Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys;

Kuršių marių baseino verslinės žuvis sąlyginai skirstomos į tris ekologines grupes: praeives, pusiau praeives ir vietines sėsliąsias. Pirmajai grupei priklauso lašišos, jūriniai sykai, žiobriai, unguriai. Pusiau praeivės – vėgėlės ir sterka – telkiasi Nemuno deltos atšakose ir prie intakų žiočių neršto metu. Trečiajai – gausiausiai ekologiškai grupei – priklauso lydekos, karšiai, lynai, kuojos, karosai. Šios žuvis nuolat gyvena Kuršių marių akvatorijoje, marių įlankose.

Kuršių marių ichtiofauna įvairi. Svarbiausios yra kuojos, karšiai, sterka, ešeriai, žiobriai, plakiai, stintos, unguriai, lydekos, vėgėlės. Vertingų rūšių žuvų išteklių Kuršių mariose yra palyginti stabilūs. Metinė verslinė produkcija 2006–2010 metų laikotarpiu sudarė 886–1363 t. Siekiant Lietuvos Kuršių marių dalyje gerai išnaudoti žuvų išteklius, jos suskirstytos į 48 žvejybos barus. Lietuvai priklausančioje Kuršių marių dalyje kasmet sužvejojama 30–50 kg/ha žuvų, t. y. daugiau nei kituose natūraliuose vidaus vandens telkiniuose.

Lietuvoje tekančias upes hidrologai priskiria 6 pagrindiniams, bet nevienodo dydžio baseinams. Nemunas suskirstytas į tris dalis: aukščiau Kauno hidroelektrinės, žemiau jos ir deltos. Žuvų rūšių tankumas jose skiriasi. Nemuno žiotys ir deltos atšakos yra pagrindinės daugelio vertingų rūšių žuvų nerštavietės, svarbios viso Nemuno baseino, ypač Kuršių marių žuvų išteklių reprodukcijai.

Kiekvienais metais nustatomi karšių, sterkų ir stintų sugavimo limitai. Šiaurinėje Kuršių marių dalyje dėl padidėjusio vandens sūrėjimo žuvis traukiasi į pietinę Rusijos Federacijai priklausančią Kuršių marių dalį, todėl šiaurinėje dalyje šių žuvų sugaunama mažiau nei anksčiau.

Kauno mariose verslinės žvejybos metų limitas – 140–160 t, daugiausia sugaunama kuojų, karšių, plakių, sterkų, ešerių, karosų, Nemuno žemupyje – stintų. 2006–2010 metais Nemuno žemupyje buvo sužvejojama 142–277 t stintų (2010 m. – 142 t). Upėse sugaunama ir ungiurių, karšių, ešerių, ežeruose – kuojų, ungiurių, ešerių, lydeku, sterku ir kitų žuvų (3.27 lentelė).

**3.27 lentelė. Verslo įmonių natūraliuose vidaus vandenyse sugautos verslinės žuvis
2006 ir 2010 metais, t**

Table 3.27. Commercial fish catches in natural inland water bodies in 2006 and 2010, tonnes

Žuvis Fish species	Metai Year	Vandens telkiniai / Water bodies						Iš viso Total
		Kuršių marios Curonian Lagoon	Kauno marios Kaunas water reservoir	ežerai lakes	upės rivers	polderiai polders	kiti other	
Kuojos Roach	2006	390,0	79,3	5,5	6,7	0,6	1,7	483,7
	2010	259,4	40,7	5,7	0,0	4,9	1,2	301,9
Karšiai Bream	2006	343,9	13,0	3,5	2,1	2,4	1,0	365,9
	2010	358,9	4,1	1,9	0,0	21,3	0,8	387,0
Sterkai Pikeperch	2006	92,0	7,9	2,4	0,4	...	1,0	103,7
	2010	76,3	–	0,0	0,0	0,0	0,5	46,1
Stintos Smelt	2006	37,6	–	–	131,4	–	–	169,0
	2010	15,9	4,3	–	141,9	–	–	162,1
Žiobriai Vimba	2006	81,8	0,0	–	0,0	–	–	81,8
	2010	61,0	0,0	–	0,0	0,0	0,0	61,0
Ešeriai Perch	2006	56,3	10,0	4,6	3,6	0,0	0,4	74,9
	2010	29,7	1,4	1,5	0,0	0,2	0,1	32,9
Karusai Goldfish	2006	14,3	5,3	0,4	0,0	0,3	0,0	20,3
	2010	16,3	1,4	0,1	0,0	0,4	0,0	19,2
Lydekos Pike	2006	13,2	1,1	1,8	0,0	0,5	0,1	16,7
	2010	9,3	0,3	1,3	0,0	1,6	0,0	12,5
Karpiai Carp	2006	0,1	0,4	0,5	0,2	1,2
	2010	–	0,0	0,0	–	...	0,0	0,0
Unguriai Eel	2006	10,9	–	2,6	2,2	–	...	15,7
	2010	5,0	–	1,0	4,7	0,0	–	10,7
Kitos Other	2006	66,9	16,0	5,7	10,6	1,2	1,6	102,0
	2010	104,0	22,2	24,5	19,4	19,6	1,4	220,6
Iš viso Total	2006	1107,6	133,6	27,3	157,4	5,0	6,0	1436,9
	2010	925,5	73,1	36,0	166,0	49,0	4,0	1253,6

Šaltinis: ŽŪM ir Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Per analizuojamą laikotarpį dalies versliniais įrankiais sugautų rūšių žuvų apimtys sumažėjo: net 37,6 proc. mažiau sugauta kuojų, 44,5 proc. sterku, 56,1 proc. ešerių.

Pastačius Kruonio hidroakumuliacinę elektrinę, sudarytas dirbtinis aukštutinis 306 ha dydžio baseinas, į kurį iš Kauno marių vanduo keliamas siurbliais. Baseino tūris – 48 mln. m³. Baseinas yra 100 m aukščiau Kauno marių vandens lygio. Jame gyvena apie 30 žuvų rūšių, vyrauja kuojos, karšiai, plakiai, ešeriai, sterkai. Verslinė žvejyba pradėta 1999 metais, žvejybos metų limitas – 7–11 t.

2010 metais Kuršių mariose žvejojė 53, Kauno – 9, ežeruose ir vandens talpyklose – 43, polderiuose – 8 žvejybos įmonės. Upėse nėgės žvejojė 10, ungurius – 29 įmonės.

Žuvų įvairovė ir gausa priklauso nuo upių dydžio, biotopinės struktūros, ekologinių veiksnių. Įvairių dydžių upių žuvų bendrųjų biomasė svyruoja nuo 2 iki 250 kg/ha. Populiariausia – verslinė migruojančių stintų žvejojimo Nemuno žemupyje.

LR Vyriausybė 2004 m. rugsėjo 8 d. nutarimu Nr. 1144 (Žin., 2004, Nr. 137-4995) patvirtino 169 ekologinių ir kultūrinių požiūriu vertingų upių ar jų ruožų sąrašą. Pagal jį atlikta saugomų ir globojamų rūšių žuvų paplitimo ir gausumo analizė, įvertinti upių hidrologiniai rodikliai. Prie hidroelektrinių užtvankų įrengiami žuvų praėjimo takai. Jie leidžia praeivėms ir pusiau praeivėms žuvis (nėgėms, lašišoms, šlakiams, žiobriams, unguriams, kt.) migruoti iš žemutinio bjefo į aukštutinį ir atvirkščiai.

Upėse ir ežeruose vis labiau griežtinama verslinės žvejojimo tvarka: ribojamas galimų sugauti žuvų kiekis, didinamas leidžiamų naudoti tinklų akių dydis, nustatomas žvejojimo periodas. Pagal žvejojimo kvotų vidaus vandenyse skyrimo taisykles mažesniuose kaip 200 ha vandens telkiniuose (išskyrus upes) žvejojimo kvota skiriama tik vienam naudotojui. Žuvų išsaugojimo vidaus vandens telkiniuose politikos formavimo funkcijos pavestos LR aplinkos ministerijai. Verslinė žvejojimo vidaus vandens telkiniuose vykdoma pagal aplinkos ministro patvirtintas Verslinės žvejojimo Lietuvos žuvininkystės vidaus vandens telkiniuose taisykles, o žvejojimo kvotos naudotojams skirstomos pagal Žuvininkystės departamento prie ŽŪM generalinio direktoriaus patvirtintas Žvejojimo kvotų skyrimo vidaus vandenyse taisykles.

Daugelį metų vidaus vandenų žuvininkystėje prioritetas buvo teikiamas verslinei žvejojimui ir akvakultūrai. Tačiau dėl ežerų, upių, ir kitų įvairaus dydžio ir gylio vandens talpyklų gausos šalyje sąlygos patrauklios ir mėgėjiškai žvejojimui. 2004 m. liepos 15 d. buvo priimtas LR mėgėjiškos žūklės įstatymas (Nr. IX-2389). Daugiausia mėgėjai sugauna lydekų, kuojų, ešerių, karšių, karosų, raudžių, karpių, lynų, plakių, vėgelių, aukšlių ir kt. Perspektyvus mėgėjiškos žūklės objektas – vėžiai, plintantys daugumoje Lietuvos vidaus vandenų.

Natūraliuose vidaus vandenyse žuvų išteklių apsauga, sugaunamų žuvų kontrolė, žvejų mėgėjų sugautų žuvų apskaita turėtų būti efektyvesnė. Būtina optimizuoti žvejojimo įmonių ir individualių žvejų skaičių, sutvarkyti Kuršių marių žuvų išskrovimo vietas.

Žuvivaisa. Žuvivaisa yra žuvų (ir vėžių) veisimas, paauginimas ir perkėlimas iš vieno vandens telkinio į kitus bei reproduktorių gaudymas ir laikymas žuvų ištekliams atkurti, palaikyti ir gausinti.

Šalyje skiriamas didelis dėmesys žuvų ištekliams atkurti. Migracijos takų priežiūrai, žuvų įveisimui nenuomojamuose vandens telkiniuose ir kitoms priemonėms valstybė pastaraisiais metais kasmet skirdavo 7–9 mln. Lt. Žuvų išteklių atkūrimo darbus iki 2010 metų vykdė Lietuvos valstybinis žuvivaisos ir žuvininkystės tyrimų centras (LVŽŽTC), Laukystos žuvų veislynas, žuvininkystės bendrovės ir individualūs (fiziniai asmenys) vandens telkinių nuomininkai.

Įvairiais laikotarpiais LVŽŽTC įmonės dirbtinai veisė karpinių (karpius, karšius, karosus, lynus), lašišinių (lašišas, šlakius, upėtakius), lydekinių (europines lydekas), sykinių (ežerinius sykus, peledes, paprastąsias seliavas), šaminių (paprastuosius šamus), ešerinių (paprastuosius sterkus), upinių ungrinių (paprastuosius ungurius), menkinių (vėgėles) šeimų žuvis bei plačiažnyplius vėžius. Į šalies vidaus vandenį kasmet buvo išleidžiama apie 140–210 mln. įvairių vertingų ir nykstančių rūšių žuvų lervučių bei jauniklių.

Nuo 2010 metų balandžio svarbiausia žuvivaisą administruojanti institucija yra Žuvininkystės tarnyba prie ŽŪM. Ši institucija vykdo Lietuvos žuvininkystės politikos,

pagrįstos ES bendrosios žuvininkystės politikos principais, įgyvendinimo, žuvų išteklių išsaugojimo ir atkūrimo, jų naudojimo kontrolės jūrų vandenyse organizavimo ir vykdymo, taikomųjų žuvininkystės srities tyrimų organizavimo funkcijas. Tarp svarbiausių šios tarnybos uždavinių yra tirti, saugoti, atkurti ir gausinti žuvų išteklius žuvininkystės vandens telkiniuose, numatyti žuvivaisos darbų kryptis ir apimtis, rengti žuvų išteklių tyrimo, naudojimo ir atkūrimo, žuvų selekcijos ir veisimo, naujų vertingų hidrobiontų introdukavimo programas, vykdyti jų priežiūrą. Žuvininkystės tarnyba organizuoja, koordinuoja ir vykdo žuvų migracijos sąlygų gerinimo darbus, prižiūri žuvų migracijos kelius, migracijos įrenginius, teikia metodinę pagalbą žuvų migracijos įrenginių projektavimo, statybos ir eksploatavimo klausimais, organizuoja ir vykdo žuvivaisos darbus valstybiniuose vandens telkiniuose, į kuriuos neišduoti leidimai naudoti žvejybos plotą, vykdo kitas teisės aktais numatytas funkcijas. Žuvivaisą vykdo ir kiti ūkio subjektai.

2010 metais akvakultūros bendrovės kitiems ūkio subjektams pardavė 300 tūkst. karpinių šiųmetukų, 69,6 tūkst. lydekų jauniklių, 4 tūkst. lynų, 92 tūkst. karosų, 34 tūkst. baltųjų amūrų, 3 tūkst. plačiakakčių.

Verslinė tvenkinių žuvininkystė. Tvenkinių žuvininkystė – ūkio šaka, turinti ekonominės, socialinės ir rekreacinės reikšmės, padedanti plėsti žuvų asortimentą, įdarbinti kaimo žmones. Tvenkiniuose žuvis augina 19 akvakultūros bendrovių ir apie 100 ūkininkų.

Akvakultūros tvenkinių projektinis pajėgumas – apie 5,0 tūkst. t prekinų žuvų per metus. Lietuvos tvenkinių žuvininkystėje vyrauja mikro ir mažos įmonės. Dėl ribotos produkcijos paklausos rinkoje išnaudojama tik dalis pajėgumų.

Apie 95 proc. tvenkinių produkcijos sudaro karpiai. Tačiau akvakultūros bendrovėse žuvų asortimentas plečiamas. Auginami upėtakiai, eršketai, šamai, lydekos, karosai, lynai, augalėdės žuvis, lašišos, šlakiai ir kt. Daugiausia žuvų parduodama šalies vidaus rinkoje, dalis eksportuojama. 2006 metais buvo išvežta 18,6 proc., 2007-aisiais – 35,6 proc., 2008-aisiais – 26,6 proc., 2009-aisiais – 40,2, 2010-aisiais – 45,6 proc. akvakultūros bendrovėse išaugintų prekinų gyvų karpinių ir kitų žuvų (3.28 lentelė).

3.28 lentelė. Akvakultūros bendrovių žuvų pardavimo apimtys ir kainos 2006–2010 metais

Table 3.28. Amounts and prices of fish sold by pond farms in 2006–2010

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Parduota žuvų, t / Fish sold, t	2225	3378	3008	3422	3216
vidaus rinkoje / domestic market	1811	2173	2207	2046	1748
eksportuota / export	414	1205	801	1376	1468
Gyvų karpinių vidutinė didmeninė kaina, Lt/t Average wholesale price of live carp, Lt/t	7493	6657	7461	6228	6541
Gyvų karpinių vidutinė mažmeninė kaina, Lt/kg Average retail price of live carp, Lt/kg	10,28	9,46	9,59	10,50	9,89

Šaltiniai: Lietuvos statistikos metraštis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2010. ISSN 2029-3631; ŽŪM ir Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Lietuvoje sukaupta vertingų verslinių laišinių šeimos žuvų – vaivorykštinių upėtakių auginimo patirtis. Upėtakiai auginami Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM Žuvivaisos skyriaus Žeimenos poskyryje, kituose objektuose. Zarasų rajone AB „Vasaknos“ pastatytas modernus upėtakių ir eršketinių žuvų veisimo cechas ir auginimo baseinai.

Tvenkinių žuvininkystės produkcijos kainas formuoja jų pasiūlos ir paklausos santykis rinkoje. 2006–2010 metais žuvų pardavimo didmeninė kaina svyravo nuo 4,1 iki 7,8 tūkst. Lt/t, o vidutinė savikaina – nuo 3,2 iki 6,9 tūkst. Lt/t. Tvenkinių žuvininkystės produkcijos savikainai įtakos turėjo materialinių išteklių kainos, išuvinimo, darbo užmokesčio išlaidos. Pašarai sudarė vidutiniškai 32–35 proc., išuvinimo medžiaga – 16–28 proc., darbo užmokestis – 13–14 proc. sąnaudų. Tvenkinių žuvų prekinės produkcijos vertė (faktinėmis pardavimo kainomis) 2006 metais buvo 17,0 mln. Lt, 2007-aisiais – 22,3 mln. Lt, 2008-aisiais – 21,8 mln. Lt, 2009-aisiais – 22,1 mln. Lt, 2010-aisiais – 21,0 mln. Lt.

Bendrojoje ES rinkoje nuolat didėja konkurencija. Siekiant išsilaikyti rinkoje, būtina toliau stiprinti tvenkinių ūkio gamybinį potencialą, rinkodarą ir vadybą.

Dėl valstybės paramos ekologiškai žuvininkystei iki 2009 metų ši veikla plėtėsi, tačiau dėl pasikeitusios paramos tvarkos 2010 metais ekologinių tvenkinių plotai ir produkcijos apimtys sumažėjo (3.29 lentelė).

3.29 lentelė. Ekologinių tvenkinių plotas ir juose išauginta prekinė žuvų produkcija 2006–2010 metais

Table 3.29. Certified pond area and marketable fish production in 2006–2010

Rodikliai / Indicators	2006	2007	2008	2009	2010
Plotas, ha / Area, ha	5169	4940	5161	5856	5275
Produkcija, t / Production, t	868	1335	1410	1900	1300
dalis nuo visos tvenkinių žuvų prekinės produkcijos, proc. share in total pond marketable fish production, %	39	39,5	46,9	55,5	40,4
dalis nuo visos vidaus vandenų žuvų produkcijos, proc. share in total fish production in inland waters, %	23,8	25,4	30,6	40,2	29,1

Šaltiniai: ŽŪM ir Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Nacionalinio biudžeto lėšomis iki 2009 metų (2003–2008 m.) buvo įgyvendinama žuvų ligų profilaktikos programa ir remiama ekologiškų žuvininkystės produktų gamyba.

3.30 lentelė. Nacionalinio biudžeto parama akvakultūrai 2006–2010 metais, tūkst. Lt
Table 3.30. Support from national budget for aquaculture in 2006–2010, LTL thousand

Paramos kryptys / <i>Kind of support</i>	2006	2007	2008	2009	2010
Žuvų ligų profilaktikos programos vykdymas <i>Fish disease prevention programme</i>	1231	1543	1722	–	–
Ekologiškų žuvų auginimas <i>Production of organic fish</i>	1071	1022	1054	2155	970
Iš viso / <i>Total</i>	2302	2565	2776	2155	970

Šaltiniai: ŽŪM ir Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

2010 metais pagal ES reikalavimus gamtos išteklių apsaugai žuvininkystės tvenkiniuose buvo išleista 970 tūkst. Lt.

Parama akvakultūrai, panaudojus ES fondų ir nacionalinio biudžeto lėšas, didino žuvininkystės sektoriaus konkurencingumą bei gerino aplinką ir kraštovaizdį.

Lietuvoje pastaruoju metu žuvis pradėtos auginti ir uždaroje recirkuliacinėse sistemose. Pastatyti sterkų, šamų ir kai kurių kitų vertingų žuvų jauniklių paauginimo minėtose sistemose centrai LVŽŽTC Žeimenos, Simno, Rusnės filialuose, prekinių ungurių auginimo – UAB „Auksinis unguris“ (Švenčionių r.) ir kai kuriose kitose vietovėse. Kol kas uždaroje recirkuliacinėse sistemose auginama nedaug žuvų, bet tikėtina, kad vis didesnis vartotojų susidomėjimas ir teikiama parama padidins ir minėtų žuvų jauniklių pasiūlą ir paklausą.

Tyrimais nustatyta, kad natūraliuose vidaus vandenyse žuvų sugavimas priklauso nuo gamtinių sąlygų ir žuvivaisos plėtros. Žuvivaisos darbai leidžia palaikyti žuvų išteklius, atkurti nykstančias rūšis. Dabartiniu metu 93–95 proc. tvenkinių prekinės produkcijos sudaro karpiai. Rinkos poreikiams patenkinti reikėtų daugiau išauginti kitų rūšių žuvų. Be to, tikslinga būtų sudaryti prielaidas ekologinės žuvininkystės plėtrai. ES pasikeitusi ekologinės žuvininkystės plėtros palaikymo tvarka neskatina toliau auginti šios rūšies produkcijos.

REZIUMĖ

Žemės ūkio ir maisto sektorius ekonomikos nuosmukio metu išliko vienas stabiliausių Lietuvoje. Jame sukuriama beveik 8 proc. šalies BVP, užtikrinamos darbo vietos beveik dešimtadaliui dirbančių gyventojų, šiam sektoriui tenka apie 20 proc. viso Lietuvos eksporto.

Siekiant didinti žemės ūkio konkurencingumą, palaikyti žemdirbių pajamas, mažinti socialinę atskirtį tarp kaimo ir miesto gyventojų, tausoti aplinką, ūkio subjektams teikiama ES ir nacionalinio biudžeto parama. 2010 metais Lietuvos biudžete lėšų dalis, skirta žemės ūkiui finansuoti, sudarė 2593 mln. Lt, beveik 10 proc. mažiau nei 2009-aisiais.

2010 metais iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 9802 mln. Lt (22,8 proc. daugiau nei 2009 m. ir 10,2 proc. – nei 2008 m.), importuota už 7935 mln. Lt (atitinkamai 19,3 proc. daugiau ir 2,5 proc. mažiau). Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 metų, kai Lietuva tapo ES nare, teigiamas. 2010 metais, palyginti su 2009-aisiais, jis padidėjo 538 mln. Lt – iki 1867 mln. Lt (2008 m. buvo 2,5 karto mažesnis).

Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2006–2010 metus kito netolygiai. 2010 metais, palyginti su 2006-aisiais, registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 15,4 proc., o palyginti su 2009-aisiais, – 1,6 proc. Per minėtus penkerius metus ŽŪN deklaravusių ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių padaugėjo 18,6 proc., o gyventojų asmeninių ūkių sumažėjo 29,1 proc.

Lietuvoje 2010 metais sertifikuotas ekologinės gamybos plotas buvo 149,1 tūkst. ha, arba 5,6 proc. visų deklaruotų ŽŪN. Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) išaugo nuo 50,4 ha (2009 m.) iki 55,9 ha (2010 m.).

Žemės sudėtis pagal tikslinę paskirtį beveik nekito. Didžiausią žemės fondo dalį sudarė žemės ūkio paskirties (60,6 proc.) ir miškų ūkio paskirties (30,2 proc.) žemė.

Svarbiausiu pastarųjų metų įvykiu Lietuvos kaimo gyvenime reikėtų laikyti esminį kaimo gyventojų užimtumo struktūros pasikeitimą. Iki 2006 metų daugiausia kaimo gyventojų dirbo žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, o nuo 2006-ųjų – paslaugų sektoriuje (išskyrus 2008 m., kai tarp jų įsiterpė pramonės ir statybos sektorius).

Ekonominės veiklos įvairinimo kaime svarbą ir būtinybę pastaraisiais metais lemia darbo vietų žemės ūkyje mažėjimas. Netgi kaimo vietovėse ūkininkavimas nebėra dominuojanti ekonominė veikla. 2010 metais, kaip ir 2009-aisiais, tik 30 proc. užimtų kaimo gyventojų dirbo žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje.

2006–2010 metų laikotarpiu kaime didėjo MVĮ skaičius. 2010 metais kaime buvo per 10 tūkst. MVĮ, iš jų 78 proc. – mikro įmonės. Per minėtą laikotarpį MVĮ kaimo vietovėse skaičius išaugo 1,2 karto. 2010 metais vidutiniškai 1000-iui kaimo gyventojų teko 9,4 MVĮ.

2010 metais Lietuvos Baltijos jūros žvejybos laivynas sužvejojo apie 15,5 tūkst. t žuvų. Daugiau kaip pusė (71,9 proc.) visų vidaus vandenų žuvų išauginama akvakultūros tvenkiniuose. Vidaus vandenyse sugauta 1254 t žuvų, daugiausia – Kuršių mariose (73,8 proc.), upėse (13,2 proc.) ir Kauno mariose (5,8 proc.).

SUMMARY

During the period of economic recession agriculture and the food industry have remained as the most stable sectors of the Lithuanian economy. In these sectors nearly 8% of the whole economy's GDP is created, nearly a tenth of the employed population has working places, the export makes 20% of the total Lithuania's export.

Aiming to increase the competitiveness of agriculture, to support farmers' income, to reduce social disjuncture between rural and urban population, to save the environment, economic entities are supported by EU and national funds. In 2010 the share of national funds made up LTL 2,593 million and was by 10% lower than in 2009.

In 2010 the export of agricultural and food products totalled LTL 9,802 million (22.8% more than in 2009 and 10.2% more than in 2008), while the import amounted to LTL 7,935 million (19.3% more and 2.5% less, respectively). Starting 2004 (when Lithuania joined the EU) the balance of foreign trade of agricultural and food products was positive. In 2010, as compared to 2009, it increased by LTL 538 million and reached LTL 1,867 million (in 2008 it was 2.5 times less).

In 2006–2010 the number of agricultural entities by categories was changing unevenly. In 2010, as compared to 2006, the number of registered family farms went up by 15.4% and, as compared to 2009, by 1.6%. With reference to the data of crop declarations, over the abovementioned period the number of agricultural companies and other enterprises increased by 18.6%, while the number of holdings went down by 29.1%.

In 2010 the certified organic area in Lithuania occupied 149.1 thousand hectares, or accounted for 5.6% of the total UAA declared. The average size of certified farm (including fishery enterprises) increased from 50.4 ha (in 2009) to 55.9 ha (in 2010).

The total land area by land category was almost stable. The largest share of the total land area made up land used for agricultural purposes (60.6%) and the area of forestry land (30.2%).

The most important changes were going in the structure of rural population employment. Until 2006 the largest share of rural population was involved in agriculture, hunting, forestry and fisheries, but since 2006 this share in services has become higher (except the year 2008 when this share in industry and construction was in the middle).

In these latter years the decreasing number of population involved in the agricultural business caused the importance and necessity to diversify the economic activity. Farming is no longer the dominant economic activity even in rural areas. In 2010, as in 2009, only 30% of the employed rural population were involved in agriculture, hunting, forestry and fisheries.

In 2006–2010 the number of SMEs in rural areas was increasing. In 2010 over 10 thousands SMEs were operating in rural areas, including 78% of micro enterprises. On average there were 9.4 SMEs per 1,000 rural population.

In 2010 the Lithuanian Baltic fishing fleet caught nearly 15.5 thou. t of fish. More than a half (71.9%) of the total inland water fish is grown in aquaculture ponds. 1254 t of fish was caught in natural inland water bodies, for the most part in the Curonian Lagoon (73.8%), rivers (13.2%) and Kaunas water reservoir (5.8%).

SANTRUMPOS / ABBREVIATIONS

AB – akcinė bendrovė
BVP – bendrasis vidaus produktas
BŽŪP – Bendroji žemės ūkio politika
EDV (angl. *ESU*) – europinio dydžio vienetas
ES (angl. *EU*) – Europos Sąjunga
EŽŪOGF – Europos žemės ūkio orientavimo ir garantijų fondas
ES-12 – šalys, į ES įstojusios 2004 ir 2007 m.
ES-15 – senosios ES šalys narės
ES-27 – visos ES šalys narės 2007 m.
IĮ – individualioji įmonė
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
KN (angl. *CN*) – kombinuotoji nomenklatūra
LAEI (angl. *LIAE*) – Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
LR – Lietuvos Respublika
LVŽŽTC – Lietuvos valstybinis žuvininkystės tyrimų centras
MVĮ (angl. *SMEs*) – mažos ir vidutinės įmonės
NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra
NVS – Nepriklausomų valstybių sandrauga
PNTI – papildoma nacionalinė tiesioginė išmoka
PVM (angl. *VAT*) – pridėtinės vertės mokestis
SAPARD – Specialioji žemės ūkio ir kaimo plėtros programa
SD (angl. *AWU*) – sąlyginis darbuotojas
UAB – uždaroji akcinė bendrovė
ŪADT (angl. *FADN*) – Ūkių apskaitos duomenų tinklas
VĮ – valstybės įmonė
VšĮ – viešoji įstaiga
ŽŪB – žemės ūkio bendrovė
ŽŪIKVC – Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras
ŽŪM – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
ŽŪMPRIS – Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema
ŽŪN (angl. *UAA*) – žemės ūkio naudmenos